

Людмила ОГНЕВА

**КРОКИ
ДО ІСТИНИ**

Київ—2021

Людмила ОГНЕВА

КРОКИ ДО ІСТИНИ

Друге доповнене видання

КИЇВ - 2021

УДК 7.031.2(=477+477.62) :329.7-055.2
О-38

Людмила ОГНЕВА

КРОКИ ДО ІСТИНИ

Друге доповнене видання

ОГНЕВА Людмила

КРОКИ ДО ІСТИНИ // – К.: Альянт, 2021. – 486 с.

Книга Людмили Огневої "Кроки до істини" – збірка статей автора, надрукованих у газетах: "Донеччина", "Світлиця", "Українка", "Східний часопис", "Посестри", "Українське слово", "Україна молода", "Свобода", "Україна козацька"; у часописах: "Наше життя", "Любомира", а також розміщених на різних сайтах в Інтернеті. Час написання – 1997 – 2019 роки.

Автор торкається тем: народні мистецтво та традиції, відомі українці та донеччани, діяльність Союзу українок у світі та на Донеччині.

ISBN 978-617-7819-17-1

© Огнева Людмила, 2021

Про Людмилу Огнєву

Людмилу Родіонівну Огнєву в суспільному житті Донеччини знають як українську мисткиню і громадського діяча, але не всім відомо, що основна частина її трудової біографії пов'язана з вугільною промисловістю.

Уродженка Вінниччини під час війни потрапила на Урал і вже в мирний час закінчила фізичний факультет Воронежського університету, де й почала працювати інженером-конструктором і згодом викладачем у політехнічному інституті. У Донецьк переїздить в 1966 році, понад десять років працює в Донецькому політехнічному інституті і ще деякий час на шахті імені Лутугіна в Торезі інженером-програмістом.

Зі здобуттям Незалежності пані Людмила поринула у вир політичної діяльності, зокрема була заступником голови обласної організації Народного Руху, згодом очолила обласний відділ Союзу Українок. Вже не пригадую, де саме перетнулися наші шляхи, але проминути наші видання вона не могла ніяк: дописувала сама і рекомендувала авторів. Власне, про діяльність донецьких «союзнок» в області можна було прочитати тільки в «Донеччині» та в «Світлиці». Деякі заходи проводили в редакції і про це ми теж розповідали.

За матеріалами, надрукованими в «Світлиці» Л.Огнєва підготувала збірку статей, а передмову запросила написати мене, що я і зробив, назвавши її «Невтомний пошук істини». Героями замальовок авторки стали люди, чия доля пов'язана з нашим краєм. Це, зокрема, донецька диво-вишивальниця Лідія Задорожна та її колега Олена Шуригіна, вчителька Зінаїда Гіленко з Благодатного, що в Амвросіївському районі, та інші лицарі українського духу.

Шкодную, що книжечка «Кроки до істини» (2009) залишилася в окупації.

А от видання «Що ми знаємо про Донбас?» (Д. 2009), яке впорядкувала і редагувала пані Людмила, вдалося вивезти на волю. Один лише перелік авторів викликає повагу: Ігор Козловський, релігієзнавець (відбув два роки в застінках «ДНР»),

Раїса Мазоха, заслужений учитель України і краєзнавець із села Гродівка, Віктор Прокопчук, громадський діяч, Володимир Березін, журналіст і громадський діяч з Дружківки...

А якою актуальною видається вміщена в збірнику стаття вчительки Ірини Курбацької та її учениці Антоніни Журавльової (Ясинувата) «Шляхи подолання сепаратистських настроїв або Навколо слів "бандерівець" і "москаль"». Було проведено анкетування серед мешканців Ясинуватої, за підсумками якого з'ясувалося: 36 % опитаних зі словом «бандерівець» пов'язують образ ворога, націоналіста, фашиста. Ось типові відповіді респондентів: «Бандерівець - це гестапо, убивства, СС, зневажливе ставлення до росіян» (36 років, вища освіта), «Бандерівці - це ті, хто голосує не за нашу партію» (16 років, учень), «Це слово викликає в мене подразнення, ненависть» (54 роки, вища освіта)... На запитання про те, а що читали респонденти про С. Бандеру з останніх видань, відповіді були однакові! «Нам не треба вашої пропаганди, ми і так знаємо». Тут варто зафіксувати, що йдеться про настрої донеччан за 6-7 років до трагедії-2014-го, за цей час, як відомо, антиукраїнська пропаганда на Сході почала посилюватися.

Але повернемося до пані Людмили, її колежанок і вчинків, про які в ЗМІ не повідомлялося, хоч вони теж мали певний резонанс. Яюсь донеччанка Алла Роздобудько (мама письменниці Ірен Роздобудько)

розповіла, що коли вони своїм осередком подорожували областю, в громадському транспорті, найчастіше в електричках, неодмінно співали українських пісень. Одягнуті у вишиванки «союзники» викликали спочатку культурний шок у пасажирів, а на завершення їм аплодували. Зауважу, не кожен артист зможе навіть за гроші виступати в перед такою різнобарвною аудиторією, а «союзники» з Донецька це робили за покликом серця.

Чимало зусиль віддала пані Людмила дослідженню донецького періоду творчості художниці Алли Горської, про яку вона написала в одному з листопадових випусків «Світлиці» (2003) під заголовком «Смерть її не забрала. Смерть підняла її мов смолоскип». Раніше про художницю і її творіння вже розповідали письменники Анатолій Лазоренко («Жар-птиця в центрі Донецька», «Донеччина», 5 вересня 1996) та Юрій Доценко («Жар-птиця Алли Горської», «Світлиця», 14 червня 1997), але ми свідомо йшли на неминучі повтори вже відомих фактів, бо вважали, що про таких людей, як Горська, має знати кожне покоління наших читачів. Так воно і сталося, бо пані Огнева написала про Горську для нашої газети наприкінці 2016-го вже у нових обставинах. Але про це пізніше, спочатку про те, як Огнева рятувала «Жінку-птаха» від знищення на початку нинішнього тисячоліття.

Нагадаю, що знамените мозаїчне панно розміщувалося біля головної площі міста в приміщенні, де тривалий час був ювелірний магазин «Рубін». І коли його почали переобладнувати під популярний «Макдональдз», унікальне панно опинилося під загрозою знищення, то першою забила на сполох саме Людмила Родіонівна. Не раз і не два вона зверталася до місцевої влади, а потім і в Київ, доки її не почули. Було вирішено реставрувати мозаїку, і це виявилось непростим завданням, адже переносили кожну деталь на більш міцну основу, а вага ж

панно 7,5 тонни! Пошкоджене тло мозаїки було облицьовано спеціально привезеним південноафриканським чорним мармуром, всю її вбрали в червоне дерево, спорудили освітлений подіум. І «Жінка-птах» знову розправила крила.

Наразі «Макдональдз» вигнали з окупованого міста, і тому доля «полонених» витворів мистецтва залишається невідомою, адже йдеться не тільки про «птаха», а й про мозаїчні панно на донецькій школі № 5, авторами яких є А. Горська та інші митці, і які можна назвати музеєм просто неба.

Вже в переселенському статусі Л. Огнєва завершила роботу над книгою, яка тривала 17 років і має назву «Алла Горська. Душа українського шістдесятництва».

У статті для «Донеччини» (7 жовтня 2016) вона зазначає, що збірку укладено за пропозицією Вячеслава Чорновола, яку він висловив на початку 1970-х рр. Ось короткий уривочок:

«Торкаючись листочків, писаних рукою Алли Горської, реально відчувала тепло і холод. Праця над архівом перетворилася на діалог між нами. Частіше я погоджувалася з репліками Алли Горської, адже вони й по сьогодні залишаються актуальними:

"Ми - ляльки в боротьбі певних груп. Хочуть - віднімуть ім'я, хочуть - відкруть голову, хочуть - помилують. Все залежить від того, якій групі що буде вигідно для власного ствердження, а наше життя - це є дрібниця, не варта уваги. Втоплюєшся, проте: аби душа не сивіла.

Найбільша крамола - бути українцем в Україні"».

Ми щиро раділи, що Людмилі Родіонівні вдалося видати книгу і вітали з її високим поцінуванням на Форумі видавців-2016 у Львові.

Викликає повагу прагнення мисткині не поривати стосунки з донецьким краєм, адже свою колекцію вишиття вона не тільки зуміла вивезти з окупації, але й знаходить сили і кошти подорожувати зі своїм надбанням музеями України, зокрема в Дружківку, Бахмут, Краматорськ. За словами журналіста Ігоря Галущака, який написав для «Донеччини» (12 травня 2017) статтю про виставку пані Огневої Львові - «вона й донині розшукує, вивчає та власноруч відтворює на полотні вишиті мініатюри, візерунки рушників і вишиванок видатних українців. Здається, вишиття стало її життям, спасінням, ниточкою, яка невидимою пуповиною пов'язує її з багатостраждальним Донбасом».

Невтомно працюючи, ця скромна й невибаглива в побуті жінка знаходить сили підтримувати «союзянок» та інших українських патріотів, які залишилися на окупованій ворогом землі, і щиро переймається їхніми проблемами.

Ігор ЗОЦ,

Головний редактор обласної газети "Донеччина", 2021.

Невтомний пошук істини (Кроки до істини -1)

Наша співпраця з Людмилою Родіонівною Огневою триває понад десятиліття. Вона розпочала публікуватися в газеті "Світлиці", що тривалий час була додатком "Донеччини" ще наприкінці минулого століття. І на цьому перетині епох фізик, майстриня з вишивки і громадська діячка пристрасно писала про те, що професійні журналісти з невідомих причин просто оминали. Наче життєвого зрізу зі справжніми лицарями українського духу на Донеччині не було і не має. Але ж це зовсім не так, — нагадувала авторка, бо в кожній своїй публікації розповідала про земляків тутешніх і особистостей, чия доля пов'язана з нашим краєм, як про людей, що творять добро.

Так читачі нашої газети дізналися про донецьку диво-вишивальницю Лідію Задорожну та її колегу Олену Шуригіну, вчительку Зінаїду Гіленко з Благодатного, що в Амвросіївському районі, й багатьох інших.

Завдяки Людмилі Огневій мешканці нашого краю більше дізналися про подвижницьку діяльність на донецькій землі групи київських художників, зокрема Григорія Синиці, Віктора Зарецького, Алли Горської. Після себе, працюючи в шахтарській столиці в далеких уже шістдесятих, вони залишили мозаїки на стінах експериментальної школи № 5 і "Жінку-птаха" в колишньому "Рубіні" (нині "Макдональдс"). Нинішня влада байдуже спостерігала, як ці художні шедеври прирекли на знищення, і якби не Людмила Родіонівна та інші небайдужі люди, патріоти рідного краю, ми б втратили цей безцінний спадок. На щастя, сьогодні є змога милуватися ними, але як буде завтра?

Авторка закликає бути пильними і з великим захопленням розповідає про людей, які сміливо кидали виклик цілій радянській системі. Про Петра Григоренка, Василя Стуса, Вячеслава Чорновола, Олексу Тихого та інших не зайве прочитати, хоча, можливо, ми і так багато знаємо про цих справді видатних українців.

Голова Донецького відділу Союзу Українок Л.Огнева не цурається гострих тем, сміливо вступає на захист несправедливо замовчуваних героїв минушини.

Творчість авторки пізнавальна, вона пише цікаво, хорошою мовою. Було б добре, якби ця книга потрапила хоча б до шкільних бібліотек, адже ця публіцистика — у першу чергу, для підростаючого покоління.

Редакції "Донеччини" завжди приємно працювати з таким авторитетним автором, як Людмила Родіонівна. Віддаючи належне її професійним здібностям у роботі зі

словом, ми рекомендували її до Національної Спілки журналістів України, членом якої Л.Огнева є з 2006 року.

Книга публіцистики, про яку маю честь написати кілька рядків, безумовно є успіхом авторки в царині журналістики.

Вітаючи шановну колежанку із цією подією, вірю: далі — буде!

Ігор ЗОЦ,

Головний редактор обласної газети "Донеччина", 2009.

Кроки до істини - 2

Суспільне життя сучасного Донбасу важко уявити без Людмили Огневої – громадської діячки, народного майстра, журналістки. Вона завжди у вирі культурного життя краю. Не цурається гострих тем, стає на захист несправедливо замовчуваних героїв минувшини, активно їх популяризує. Як наполеглива збирачка справжніх народних скарбів, Людмила Родіонівна піднімає цілі пласти культурної спадщини нашого народу, як журналіст, розповідає про унікальні знахідки на шпальтах друкованих видань та в електронних ЗМІ. Вона автор понад 45 брошур і книг, серед яких найвідоміші: «Алла Горська. Душа українського шістдесятництва», «Квітка на вулкані», «Життєпис мовою листів», «Та, що світила всім», «Кассандри за колючим дротом», «Тернистий шлях української освіти на Донеччині» «Подарунки предків», «Перлини українського монументального мистецтва на Донеччині», «Що ми знаємо про Донбас?», «Білі птахи Донеччини», «Мовою серця» «Лицар української нації», «Воїн армії безсмертних», Чумацький Шлях», «Музика на полотні». Вона упорядник видань праць О.Тихого «Словник мовних покручів», «Не можу більше мовчати», «Сходження на Голгофу», «Учитель О. Тихий», «На перехресті думок». Пані Людмила є упорядником

дванадцятитомного першого в Україні видання «Антологія гуманної педагогіки. Класична педагогічна спадщина України». У 2007 році Л. Огнева стала лауреатом міжобласного конкурсу «Жінка Донбасу». А роком раніше - лауреатом 6-го Всеукраїнського конкурсу «Український вишитий рушник». Її розповіді про вишивку можна слухати безкінечно, бо вони вражають глибиною знань оповідачки, пронизані любов'ю до материнського національного ремесла, батьківської землі. Складається враження, що про українську вишивку, національні орнаменти, пані Людмила знає все. Свій досвід вона намагається передати молоді, збирає навколо себе таких же небайдужих і талановитих патріотів. У різні роки була натхненником і організатором кількох клубів народної творчості, таких, як «Світлиця», «Чарівниця». Її творчість цікава, пізнавально-повчальна, а отже хочеться, щоб з її мистецькими і публіцистичними набутками познайомилося якомога більше українців. Упевнений, що читачі книги «Кроки до істини» гідно поцінують творчий доробок Людмили Огневої.

Антін БОБИР

*Головний редактор газети «Україна козацька»,
2021.*

ПОДАРУНКИ ПРЕДКІВ

МИСТЕЦТВО, УСПАДКОВАНЕ ВІД ПРЕДКІВ

Візуальна ознака національної ідентичності та самосвідомості

При набутті Україною незалежності традиційний народний одяг почав входити в наше буття. Подібне явище спостерігалось ще 150 років тому серед молоді та інтелігенції, які почали усвідомлювати себе українцями. Зрозуміло, що під час існування Російської імперії та відсутності Української держави саме через народне вбрання, у якому виразно окреслена самобутність українського етносу, можна було, навіть мовчки, проявити себе українцем і вказати на належність до такої давньої культури, як українська.

Опанас Сластьон у своїх спогадах про навчання в Петербурзькій академії мистецтв у 1874–1882 рр. також акцентував увагу на мотивах одягання народного вбрання: «Мартинович, небіжчик Васильківський та й я – були стрижені в кружок і по можливості носили українську одягу, – правда, се були традиції часів давніших, т. зв. тоді “хохломанства”, та нам се було байдуже, бо головна мета – аби «вони» знали, що «ми» існуємо й будемо існувати». І хоч до Академії мистецтв у Петербурзі приймали представників різних національностей, а випускали тільки російських митців, друзі лишилися українцями.

Також відомо, що майбутній художник *Михайло Гаврилко*, збираючись на навчання в Петербург до художньо-прикладного училища на початку ХХ ст., не послухав поради справити собі європейський одяг, а замовив українське вбрання з червоними чоботами.

А. Мартинович

М.Гаврилко

Т. Шевченко

С. Русова

А. Водолазький

Н. Савченко

В. Сліпак

П. Павлов

С. Семенченко

Такий колоритний вигляд постійно привертав увагу охочих подивитися на нього.

М. Гаврилка виключили з Художньої академії і посадили в тюрму за організацію студентського страйку.

Після Першої світової війни М.Гаврилко стає одним із організаторів війська Українських січових стрільців та Сірої дивізії Армії УНР. Хвиля червоного терору знову примусила М.Гаврилка змінити стек на шаблю. Він створив козацький загін, який боровся проти більшовиків у районі Диканьки та Божкового. У жовтні 1920 року Гаврилка видав агентам ЧК нібито його найкращий друг. Червоноармійці катували отамана, а потім спалили живцем у топці паровоза на станції Полтава (нині станція Полтава-Південна). Майже вся творча спадщина Михайла Гаврилка знищена. У 1956 році, через три роки після смерті Сталіна, за вказівкою з Москви, всі його роботи зі Львівського художнього музею були спалені. Тож ще більшу цінність становлять поодинокі роботи, котрі вціліли в родині, приватних колекціях, музеях Європи.

Дослідники сходяться на думці, що процес публічного вираження української самоідентифікації в одязі був започаткований *Т. Г. Шевченком*. Із цього приводу І.С.Тургенєв писав: «У високій, баранячій шапці, в довгій темно-сірій чумарці з довгим смушевим коміром, Шевченко мав вигляд справжнього малороса, хохла. Портрети, що залишилися після нього, дають загалом вірне про нього уявлення». Якщо до Шевченка кожух і смушева шапка вважалися лише верхнім одягом українського селянства, то Тарас Григорович вклав у це вбрання нове символічне значення – свідомого атрибуту українства. Т. Шевченко ігнорував існуючі правила, за якими одяг поділявся на міський і сільський, елітний і простонародний, загальноєвропейський та етнічний, і водночас не допускалося його перемішування.

Софія Русова (Ліндфорс) - відомий український педагог згадує, як наприкінці 1870-х років вона разом із простими мешканцями Чернігова відправилася на поклон до київських угодників. Але зробити це не вдалося: біля Ніжина її – дворянку, одягнену не за статусом, у компанії з простими «бабами» зупинив урядник.

Іван Франко «відрізнявся од загалу своїм костюмом – вишиваною сорочкою серед пишних комірців і краваток». Причому любив одягати вишиванку і в будні, і в свята. Водночас чоловічу вишивану сорочку, оцей обов'язковий елемент українського національного строю, Іван Франко носив з європейським костюмом-трійкою. І це був новаторський підхід до трансформації образу українського інтелігента, у якому поєднувалися прадавня українська традиція і модерні запити нової епохи.

Сьогодні, як і тоді, використання народного одягу викликано свідомим проявом власної позиції.

22 травня 2014 року, коли Дружківку захопили бойовики, *Анатолій Водозазький* вийшов до пам'ятника Леніну на одиночну акцію протесту.

Він простояв з Державним прапором в руках десять хвилин, потім невідомі у масках забрали його до підвалу. Міліція не допомогла, просто спостерігала. Прапор, який патріот тримав у руці, бойовики кинули собі під ноги. «Я дав собі слово: якщо виживу, ходитиму туди щороку. Я вижив, хоч мене й катували там, вибили зуби, заставили носити пісок мішками. Це було у Краматорську. Якась жінка, що йшла повз, побачила це і хотіла допомогти, вона зі мною носила мішки піску, я розшукую її вже три роки,

хочу подякувати», – говорить народний герой України Анатолій Водозазський.

Надія Савченко - українська військова, штурман-оператор вертольота Мі-24 16-ї окремої бригади армійської авіації Сухопутних військ Збройних Сил України, старший лейтенант. Народний депутат України 8-го скликання. Герой України (2015). Під час війни на Сході України 2014 року брала участь в антитерористичній операції як доброволець батальйону «Айдар». При цьому залишалася діючим офіцером ЗСУ, беручи участь в АТО в межах двох відпусток. Водночас написала рапорт на звільнення зі Збройних Сил України. У боях біля селища Металіст під Луганськом, йдучи за пораненими, потрапила в полон терористів 18 чи 19 червня 2014 року. Опинилась на території Росії і звинувачена у вбивстві російських журналістів, хоча вже була у полоні проросійських сепаратистів. Більше року Надію Савченко утримували у СІЗО в Росії.

Василь Сліпак — український оперний співак (контртенор, бас-баритон), соліст Паризької національної опери, волонтер, учасник бойових дій під час війни на Сході України у складі добровольчих формувань, позивний «Міф». Загинув у бою поблизу Дебальцевого.

Павло Павлов (позивний «Аскольд») – волонтер-психолог, учасник Майдану, доброволець батальйону «Айдар». Народився і жив у Донецьку. Заздалегідь готувався захищати Батьківщину: «Коли у 13-му році Яник почав затискати гайки, я відчув, що потрібно якісь військовій справі навчатись, бо у нас ще буде кров і війна. Саме тоді не витримав ватного руху – і десь тижнів за два до початку Майдану хотів їхати у Французький легіон. Але не доїхав, тому що почався Майдан, на якому був від самісінького початку. Після Майдану ми хотіли їхати і вихоплювати «сепарів» по Донецьку. Коли у червні

повернувся до Києва, один знайомий запропонував поїхати в батальйон «Айдар» на Луганщині. Я поїхав подивитися і залишився там».

Вплив національного одягу на здоров'я людини.

Продовжимо розповідь Марії Грицай про її дослідження. за участю працівників музею ім. Івана Гончара та дитячого гурту "Чумацькі діти" (керівник – нар. артистка України Валентина Ковальська)

Мова піде про вплив національного одягу на здоров'я дітей і дорослих.

"Вимірювання проводилися на спеціальній апаратурі за методами: біогальванічним та біоелектрографії.

Після виконання пісень-веснянок діти були продіагностовані. Потім вони одягнули на 15-20 хвилин українські національні сорочки і їх знову продіагностували. "Якщо пісня дає стрімко підйом інформаційно-енергетичного стану, то українські національні вишиті сорочки вирівнюють показники, наближаючи їх до фізіологічної норми. (...)

Ми побачили, що велике значення має якість, колір тканини, з яких вироблений одяг та символи, зображені на ньому. (...)

А от наші українські широкі штани схожі на шаровари з домотканого полотна в два рази збільшили загальний рівень енергетики вже через 30 хвилин після того, як хлопець його одягнув.

Шаровари повторюють енергетичний кокон людини, не обрізуючи його ні з боків, ні з низу".

Марія Петрівна Грицай виявила негативну дію брюк на стан здоров'я дівчаток-підлітків. "З ведичної науки відомо, що жінки не тільки анатомічно, а й інформаційно-

енергетично мають відмінну від чоловіків будову, тому дівчаткам і жінкам бажано носити спідниці або довгі, нижче колін, елементи одягу і поєднувати їх із брюками" – радить науковець.

Дійсно, у східних народів жінки поєднують брюки зі довгими сукнями.

Підсумок, який сам по собі виникає, – один: в наш час, коли Природа страждає, від хижацькі налаштованої людини, треба повертатися до давньоукраїнської ведичної звичаєвої науки і широко інформувати людей про те, що наші пращури були високоосвіченими людьми.

За українську Україну.

У засобах масової інформації, зокрема, у "Сільських вістях", "За українську Україну", "Донецькому кряжі – плюс" останнім часом обговорюється тема, пов'язана з Національною спілкою майстрів народного мистецтва України (НСМНМУ), у якої Київська влада забирає приміщення, що ставить під загрозу існування Спілки. На її захист став Союз Українок. За моєю пропозицією делегати V з'їзду СУ звернулись до Президента, Прем'єр міністра та київського міського голови. До них також звернулись працівники установ культури, майстри Донеччини, керівники культурних установ, навчальних закладів та культурно-просвітницьких організацій Донецької області. Відправлено звернення до народного депутата Раїси Богатирьової.

Створена НСМНМУ у 1990 році. На установчі збори приїхали представники 24 областей, окрім Донецької. Посадова особа, а не майстри, вирішив, що нам Спілка не потрібна. Я, особисто, зверталась до Обласного науково-методичного центру народної творчості, яке тоді очолював Донат Патріча, з пропозицією створити осередок Спілки

майстрів. “Нет!” – була відповідь. А Спілка майстрів нам всім в Україні, від Сходу до Заходу, була потрібна.

З майстрами всієї України обговорювались питання: про “Прикмети й критерії нашого народного мистецтва”, “Специфіку народного мистецтва”, “Феномен народного мистецтва в суспільній свідомості України”, “Генетичну природу традиції та інновації”, “Відродження православного мистецтва” та ін. Справжнім скарбницею знань стали публікації у кварталнику “Народне мистецтво”, що видає НСМНМУ. Але для нас, у Донецькій області, ця інформація була і є недоступною. Чи можна у нас купити українську книгу, часопис, або газету, щоб хоча би з них дізнатись про новини в українському мистецтві? Про заходи, які проводила Спілка ми дізнавались, коли вони вже відбулись. Виявляється, спілка запрошувала і нас, звертаючись до відповідних державних установ, бо ж не було спілчанського осередку. А сьогодні поширюється думка: “Донецьких Київ не визнає.” І як докір: “Тільки одного майстра з Донеччині прийнято до Спілки”. Тобто мене.

Я ж попала у поле зору відомої в Україні мистецтвознавиці Лідії Орел ще у 1994 році (того разу я привезла на III з'їзд Союзу Українок свої вишивки). 1995 року отримала від Л.Орел запрошення на Всеукраїнську виставку-ярмарку, які щорічно влаштовує Музей народної архітектури та побуту НАН України, а там вже відбулось знайомство з головою Спілки майстрів лауреатом Національної премії ім. Т.Шевченка народним художником України Володимиром Прядкою. Він запитав мене, чому не взяла участь у Всеукраїнській виставці-конкурсі “Український вишитий рушник”: “Оцей рушник ми б відзначили”. А я, навіть, не знала з ким розмовляю, і дивувалась – чому такий натовп оточив нас, бо ж дуже

довго Володимир Прядка розмовляв зі мною, цікавився станом справ народних ремесел на Донеччині.

Вже 12 років я підтримую зв'язок зі Спілкою майстрів. Стати членом НСМНМУ не мріяла. Але коли на Донеччині почалось нищення мистецьких творів, зрозуміла нам потрібен осередок НСМНМУ. Та стати членом спілки майстрів народного мистецтва не просто. Правила для всіх однакові. Вони закріплені Статутом. Одного володіння прийомами ремесла – недостатньо.

Поміж деяких митців-аматорів побутує думка, що мистецький твір можна творити й не дотримуючись об'єктивних законів. “А мені так подобається! Я так хочу!” Але ж інтуїції та логіки не завжди достатньо. Як вислід: твір – не досконалий. Та не їх вина, а біда у тому, що донецькі майстри відлучені від національного життя і торують шлях самотужки.

Народне мистецтво є найбільшим скарбом українського народу. В ньому закодована вся наша багато тисячолітня історія. В різьблених, вишиваних, тканих орнаментах, що є слідами давнього піктографічного письма, можна прочитати про глибини нашої Пракультури, про землю, на якій 7 тис. років виникла хліборобська цивілізація.

В успадкованому нами народному мистецтві ми до сьогодні бачимо сліди віри предків у Богиню – Праматір нашого Роду, культ Сонцеликого Дажбога, восьмикутною зорею якого стрічаємо новий рік, розшитими рукавами славимо жіночу вроду й знаками-оберегами захищаємо груди чоловіка, вишитим на рушнику Деревом життя благословляємо створення сім'ї, новонародженого й проводимо небіжчика в останню путь.

Треба донецьким критикам і тим, хто біля його культурного керма, усвідомити, що термін “НАРОДНЕ МИСТЕЦТВО” означає МИСТЕЦТВО, УСПАДКОВАНЕ ВІД

ПРЕДКІВ. Це поняття було введено у мистецтвознавство Данилом та Вадимом Щербаківськими, і підтверджене практикою впродовж усього ХХ ст. Тож, зрозуміло, що член НСМНМУ, повинен матеріалізувати у своїх творах дух народу. Відчувати ритм, кольористику, пластику, притаманні національному народному мистецтву, знати і розуміти його символіку, афористичність.

Нам мешканцям сучасних міст для душевної рівноваги з рідною землею не вистачає в побуті повногрудих глеків, тканин, вишитих виробів, різьблених та розписаних меблів. Маючи в своєму домі вироби, не властиві нашій культурі, ми все життя страждаємо від розбалансування психіки, ніби ми не вдома, а в гостях. Ритми речей, що залежать від пластики, кольору, ритміки та масштабу орнаменту, повинні співпадати з біоритмами Землі, в унісон з якою б'ється наше серце. А ми живемо в світі чужих речей. Спілкуємось мовою, ритм якої не співпадає з ритмом нашої рідної.

Отже, завдання народних митців – творити світ українських речей, тоді народ почуватиме себе комфортно. Національна Спілка майстрів народного мистецтва України (НСМНМУ) – сьогодні єдина в державі творча спілка, що залучена до реалізації Закону України "Про народні художні промисли в Україні", положень Указу Президента України "Про відродження традиційного народного мистецтва та народних художніх промислів в Україні", розробки державної програми "Про відродження, збереження та розвиток народних художніх промислів в Україні". Вся Україна за підтримки НСМНМУ почала цей шлях ще у 1990 році і створює відповідні умови.

Коли випадає приїхати до Києва і прийти до Спілки, то маєш можливість поспілкуватись з головою НСМНМУ заслуженим діячем мистецтв України Євгеном Шевченком, мистецтвознавцем Володимиром Титаренком, керівником

виставкового центру Валентиною Корнієнко. Ніхто з нас ніколи не відчув зверхнього ставлення до донецьких.

Наші майстрині вже чотири роки беруть участь у Всеукраїнських виставках, організованих Спілкою. Гідно представляють наш край.

НСМНМУ видав каталоги “Народні художні промисли України” (2004), “Український вишитий рушник” (2005), “Українське народне мистецтво” (2005). Готується до друку каталог за 2006 рік. У кожному з них ви побачите імена 7 – 10 майстринь з Донеччини. А за підсумками конкурсу “Український вишитий рушник” (2005) лауреатами стали Людмила Огнева, Ізоolda Яхно, Ольга Журба, відзначена дипломом робота Валентини Білаш. Тоді ж проходив Всеукраїнський конкурс дитячих творів, про який у Донецьку нас ніхто не попередив. Але НСМНМУ само подало на конкурс роботу Олі Журби. Результат – перше місце. Чи свідчить все це, що донецьких Спілка не визнає? Здається, хтось дуже не хоче, щоб у нас постав осередок НСМНМУ. Але я впевнена – у нас буде осередок Національної спілки майстрів народного мистецтва України. Буде і НСМНМУ.

“Донеччина” № 42 5 червня 2000

Традиції та життєдайність етносу

*“Краса збереже світ,
якщо вона спрямована на добро”.*

Федір Достоєвський

Нещодавно побачила світ монографія кандидата психологічних наук Володимира Куєвди “Міфологічні джерела української етнокультурної моделі: психологічний аспект” (далі – Монографія), яку видав у Донецьку Український культурологічний центр.

Автором сформульована система цінностей, яка має скласти психологічний стрижень національної ідеї. В.

Куєвда доводить, що народ, який свідомо, чи напівсвідомо формує свій спосіб життя за законами тисячолітньої традиції, забезпечує життєдіяльність свого етносу. Як важливо розуміти це зараз, бо Україна з її прадавними коренями проходить сьогодні шлях неабиякої трансформації. І їй слід, залишаючись відкритою до найновіших вимог часу, не забувати про ті корені. Де ж їх шукати? Про це у свій час писав Іван Франко: *“Невичерпна скарбниця є народна мудрість і мистецтво, вони сягають сивої давнини, розвиваються тисячоліттями, дають наснагу поетам, письменникам і малярам. Історикам і науковцям дають поштовх до праці і розшуків.”* (Львівський кур’єр, 1884).

Минає все, вмирають покоління, все перетворюється в прах, лишається тільки дух народу, матеріалізований у творах народного мистецтва. Народне мистецтво є найбільшим скарбом українського народу. В ньому закодована вся наша багато тисячолітня історія.

В елементах малої архітектури, екстер’єрах та інтер’єрах будівель, вітрових дошок на причілках будинків, “коньках”, оформленні криниць, господарчих приміщень, вітряків, в оздобах меблів втілені архаїчні уявлення про “подію-подій” – народження життя. Графічні символи творення стали основними елементами більшості традиційних українських орнаментів. Вони зустрічаються на керамічному посуді, декоративних виробах (килимах, обрусах, рушниках тощо). Проте у більшості випадків для користувача ці символи залишилися ознаками красивого, втративши розуміння глибинного змісту. Але найгірше те, що майстри, які вважають себе народними, намагаючись створити щось своє оригінальне, руйнують усталену систему символів. Тут впору нагадати застережувачий вислів французького філософа Мішеля Фуко: “руйнування

символів довкілля руйнує саму людину” (В.Куєвда). Монографія).

Ілюстрацією ідей, висловлених у згаданій вище монографії Володимира Куєвди, є твори членів Національної спілки майстрів народного мистецтва України (НСМНМУ), які з 26 вересня по 28 жовтня експонуються у приміщенні Донецького обласного художнього музею. Організатори виставки намагаються продемонструвати не тільки рівень майстерності учасників, а й привернути увагу народних умільців на те, які види традиційного народного мистецтва мають перспективу розвитку в нашому регіоні, та дати уявлення про традиційну графічну символіку, що використовується на рушниках, прикрасах з бісеру, кераміці, писанкарстві, різьбярстві, лозоплетінні. Окрім того, виставка творчих робіт членів та претендентів у члени НСМНМУ є першим кроком на шляху створення осередку Спілки на Донбасі. Таку думку висловив, присутній на відкритті виставки, заступник голови НСМНМУ, заслужений діяч мистецтв України Володимир Титаренко.

Керамічні твори на виставці представляють багатофігурні сюжетні композиції “Колядники”, “Осінь. Весілля”, традиційні окарини, брязкальця, дзвони відомого в Україні художника Федора Куркчі (Донецьк) та декоративні пласти, мала пластика, іграшки-свистунці Миколи Ярошко з Луганська.

Олександр та Леонід Терещенки зі Сіверо-Донецька презентують вироби з дерева, рясно оздобленими різьбленням. Дивують мереживом з лози та вишуканістю форм кошики, таці та оплетені пляшки Володимира Баканова з Рубіжного.

Для більшості відвідувачів будуть несподіваними оригінальні за авторською технікою виконання писанки

Тетяни Коновал (Свердловськ), яка використовує трипільські, давньослов'янські мотиви.

Вас познайомлять: з епохою козацького бароко рушники Світлани Ігнатченко (Запоріжжя) та Надії Денисюк (Мелітополь); з полтавськими техніками вишивки – рушники Олени Спеціальної (Красний Луч), Євдокії Антонової та Лідії Задорожної (Донецьк); з технікою вишивки Східного Поділля – рушники Людмили Огневої (Донецьк).

Привертають увагу блискучі вироби з бісеру Юлії

Сокол, Ірини Рудневої з Маріуполя, Надії Калантай з Красноармійська. І, як завжди, біля прикрас, створених Зоєю Хмарою (Донецьк), зупиняються не тільки молодь та жінки. Сьогодні зі зацікавленістю поглядають на котильйон чоловіки. Не кожний з них може пишатись таким освідченням в коханні. Не тому, що позбавлені кохання, а тому, що їхні подруги не вміють так елегантно освідчитись.

З перших відгуків відвідувачів зрозуміло, що побачене не тільки милує око, а й кріпить віру в краще майбутнє України.

„Донеччина”, №76, 12 жовтня 2007

Вузір-козир – книга буття українців

Останнє тисячоліття в історії України відоме неймовірними зусиллями нищення будь-яких проявів “українства”. Але воно витикалось в кожному поколінні, поставало і поставатиме й надалі. Окрім збереження мови, пісень, обрядів, матеріальної культури тощо, зберігся також спільний для українців спосіб мислення, спільні риси характеру, а звідси – й однакова поведінка за певних умов. Пошуку витоків того незнищеного “українства” присвятила свої наукові дослідження Надія Денисюк.

Після тривалого аналізу цілком конкретних проявів “українства” Н.Денисюк прийшла до висновку, що вони

(прояви) лежать на рівні підсвідомості, передаються від діда-прадіда, незалежно від того, яке на сьогодні “начальство”. Це означає, що українські національні риси формувались за умов дуже тривалої (понад сотню поколінь) і дуже жорстокої організації суспільства. Таке впорядковане, яким було праукраїнське суспільство 4500 років тому, навряд чи здатна зробити зараз будь-яка держава. Цей період української історії має назву “трипільської культури” завдяки місту Трипіллю під Києвом, де речові докази його існування знайшов археолог Інокентій Хвойка.

Надія Денисюк аналізувала згаданий період під кутом зору соціології, теорії релігії, використовуючи інформацію з історії, археології, географії, етнографії, психології, інформатики та інших наук. Вона намагалася створити “інформативну систему понять, за якою можна було б читати тексти поза нашими знаннями”. Їй таки вдалось отримати систему кодування усної мови чи то пак, – письмо праукраїнців. Нажаль, Надія Денисюк пішла з життя, не завершивши свою працю. Залишились журнальні статті та книга “Праукраїнська цивілізація”, де описано лише загальні риси системи кодування праукраїнської мови.

За думкою автора праукраїнці довірили свою мову зіркам як вічній надійній пам’яті. Адже вік зірок вимірюється мільйонами років, а зміни у їхньому розташуванні повільні, 5-7 тисяч років для них – це мить.

Найзручнішими для спостереження на широті біля 50° у часи, про які йде мова, були зірки скупчення Плеяди (Волосожари) в сузір’ї Тільця. Кожну зірку скупчення праукраїнці позначали певним скороченим словом. З назв зірок складались “розповіді” – тексти літературні, релігійні, пояснювальні, заповіді, заборони, які зазвичай

передавалися усно за допомогою співу, повторювань та у витворах гончарів.

Десь у III тисячолітті до н.е. праукраїнці починають записувати тексти (розповіді зірок) на *папиру* (сувій з липового lika). Глеєм, що стікає влітку з листя липи, наносили на папиру карту скупчення Плеяди, і, поєднуючи лініями зірки, переносили таким чином існуючу інформативну систему. Виявилось, що лінії з'єднань складають певні малюнки і вся система теж являє собою не просто схему, а малярський витвір. Отримане зображення повної інформації (Головної книги буття), яку праукраїнці записали на папиру, зберігалось в таємниці і доступ до неї був обмежений.

Цій схемі були дані назви, серед яких автор вибрала *лишти-козир* та *вузір-колозир*, об'єднавши у **вузір-козир**. Вузір-козир є одночасно і абеткою, і збірником всіх можливих малюнків. Сам вузір-козир і окремі малюнки з нього, тобто тексти, писали на рушниках та писанках, однак сам вузір-козир брали з папири. Виколювання вузорів на рушниках та розписування писанок входило в обов'язки *киви*, що складали провідну духовну верству суспільства. Це вони створили систему писемності і книгу буття.

“Вузір-козир виконував ще й функцію Головної книги буття праукраїнців, яка навчала, пояснювала, розповідала, впорядковувала і звеселяла, торкаючись духовної, матеріальної, психологічної сторін життя людської спільноти і життя окремої людини в ній. Вона подає також опис чужих країв, небесних світил, рослин тощо. Можливо, спеціальні тексти (наприклад щодо лікування) слід шукати у вузорах (малюнках) рушників, писанок”. (Н. Денисюк. “Праукраїнська цивілізація”, с. 14-15)

Слово “вузір” завжди вживалося вишивальницями, але вже давно вони не сприймають сам вузір, як

інформацію, лише як прикрасу. Однак, праукраїнське виколювання вузору на одягу і на рушниках однозначно було викликано віруваннями та обрядами.

Рушники тоді були, як святе письмо, і навіть прати їх мала право особа (*віда*) з провідної духовної верстви суспільства.

Вишивання було життєвою необхідністю, бо кожна людина в суспільстві повинна була дотримуватись певних правил. Ці правила були розписані до дрібниць з урахуванням соціальної та особової психології, необхідних змін у довіллі. Отже в кожній оселі мав бути як вузір-козир, так і окремі тексти, які мали відношення до цієї родини, або суспільної верстви. Особливо багато уваги приділено у вузорі-козирі козакам.

Ставлення до писанок, різьблення, гончарства, хорового співу (а капела), танців було таке ж саме як і до рушників.

Надія Денисюк встигла відтворити в сучасному вигляді не всі тексти вузіра-козира. Але вже те, що подано у книзі “Праукраїнська цивілізація”, дає уяву про життя того суспільства.

Цікаво, що праукраїнську цивілізацію в III тисячолітті до н.е. очолювали жінки. Киви (киві), кими, деми розподіляли між собою сфери накопичених знань. Кими відали водну стихію, деми – різні технології, киви – гуманітарні речі: медицину, астрономію, астрологію, філологію тощо. Проте їх об’єднували спільна царина – рідне суспільство та спільна мета – зробити своє суспільство, свою націю якомога досконалішою, тобто якнайкраще пристосованою жити в гармонії з довкіллям і між собою. Практично це здійснювали через життєво необхідні обряди і правила поведінки, від яких не міг відступити ніхто, бо це означало зраду вірі.

Український етнос глибоко всотав традиції матріархату, ревно зберігав їх всі ці тисячоліття, вони стали для українців природними. І завдяки цьому вдалося відкрити прадавнє Слово (вузір-козир), зміст якого пояснив причину незнищенності “українства”.

“Донеччина” № 90 4 грудня 2007

Орнамент – оздоба чи магія?

Слово "орнамент" походить від латинського слова *ornamentum*, що означає - *оздоба*. Складаються орнаменти з елементів, які *ритмічно* повторюються . Зосереджуючи увагу саме на це (*ритмічне повторення*), можемо вести розмову про орнаменти різнокольорові, як видимі, так і ті, що невидимі для ока людини, тобто електромагнітні. Адже видимі кольори сумарно можуть давати зовсім інший електромагнітний колір.

Колись бабусі-знахарки, яких на Україні називали "планетарками", збираючи у певні дні і години лікарські зела, добре *відчували* з яким кольоровим спектром пов'язана кожна квітка, і який орган тіла людини добре нею лікувати, бо *відчували* який кольоровий ритм випромінює кожен орган людини.

Отже людина - це теж свого роду орнамент, зітканий з генів та емоцій, з вродженим біополем та доповненим вихованням, освітою, працею. Біополе в певних умовах можна бачити у вигляді різнобарвного світіння - аури. В барвах аури відбивається стан психіки - байдужість мигтить сірим, гнів спалахує червоно-чорним, інтелект світиться жовто-золотистим, духовність - голубим. Таким чином, блакитно-жовтий колір аури - це колір інтелектуально і духовно розвиненої людини. Наші предки побачили в цьому національний символ. Вони не вміли фотографувати, але, мабуть, вміли бачити ауру краще від нас.

Сучасна наука про відчуття випромінювання (радіоестезія) стверджує, що на земні емоційні ритми (музика, співи, танці, слово, поезія) накладаються космічні сигнали електромагнітних полів. Здається, ніби цілі етнографічні терени просто-таки "підігнані" під певні орнаментальні ритми. "Космічне випромінювання, яке йде від усіх небесних тіл, охоплює всю біосферу, проймає її всю і все в ній... Біосферу не можна досягнути в явищах, які на ній відбуваються, якщо буде упущено цей її зв'язок з будовою цілого космічного механізму..." - писав Володимир Вернадський¹. Отож специфіку життєвих і творчих ритмів насамперед слід вбачати в енергообміні географічного рельєфу з Космосом, у взаємообміні інформацією між Землею та Космосом за допомогою електромагнітних випромінювань.

У давнину ці явища добре відчували ті, хто був "посвячений" , тобто був поставлений "на сторожі" інтересів свого народу. Відступництво від рідних орнаментів у музиці, танцях, співах, одязі трактувалося ними як зрада і підлягало карі. Трагічна доля спіткала сина скіфського царя - Анахарсиса, який жив 5 тисяч років тому і вважався великим філософом. Повертаючись з мандрів у рідні степи, він зупинився у Кизику (Греція), де в той час відзначали свято Матері Богів, і дав обітницю - принести їй жертву по такому ж обряду, якщо дістанеться додому здоровим і неушкодженим. По поверненні так і зробив, але під час виконання ритуального танцю зі зображенням Матері Богів на шиї був убитий стрілою з лука своїм рідним братом - царем Савлієм за зраду рідних звичаїв.

Давні орнаменти - це не тільки зорові магічні знаки-обереги, це - ще й спосіб вижити. Відомо, що трипільські поселення будувалися концентричними колами з

¹ В.Вернадський - Перший Президент Української Академії Наук. один з її засновників.

майданом посередині. За законами радіоестезії можна допустити, що такою структурою наші предки оберігали своє поселення від шкідливого впливу підземного випромінювання, оскільки коло мало магічно-ритуальну функцію оберега.

Переключимося на так звані "передавачі кам'яного віку" - на кам'яні кола, дольмени й менгіри, які, як виявляється, були генераторами акустичних та електромагнітних коливань. І хоч енергія випромінювання кожного окремого каменя була невелика, але точне розташування всіх каменів разом, форма кола, форма дольменів, матеріал, з якого вони виготовлені, орнаменти на стінах камер створювали могутній енергетичний потік, який біологічно впливав на людину: або руйнівню (при частоті коливань 3, 16, 35 гц - інфразвуковий діапазон), або лікувально (на ультразвукових частотах). Саме орнаменти - зубчасті лінії, зигзаги, концентричні кола, спіралі були отими підбудовними контурами, за допомогою яких "підганялися" потрібні частоти випромінювання.

Навіть у пантеоні язичницьких богів, при князеві Володимирі, на Старокиївській горі стояли позолочені кумири, покриті символічними знаками, які, на думку вчених, задавали певний енергетичний ритм-орнамент цій території. Але орнамент, як і все у світі, любить триєдність: форма-матеріал-орнамент. Все це разом і створює потужну енергетику. Ми знаємо, що давні собори будувалися на "добрих" місцях, де людина відчувала благотворний вплив енергопотоків. Конструкція собору, енергетично якісний матеріал та форма купола будови, зведена з урахуванням точки золотого перетину² - все це, безумовно, впливало на біополе людини, морально і фізично зцілювало її.

² Точка золотого перетину поділяє пряму так, що більший відрізок дорівнює -0.62 від загальної довжини

Модельки трипільських хат, знайдені під час розкопок, вказують - мазані білою глиною стіни хат розмальовувалися і ззовні, і зсередини. Сьогодні вже відомо, що біла глина випромінює поле близьке людському, тому добре впливає на стан здоров'я.

Так само повсякденно оберігав людину від хвороб, від поганого ока білий, оздоблений орнаментом, одяг. Адже добрі думки й побажання вкладала майстриня, коли пряла нитки, ткала полотно, відбілювала його на сонці, кроїла, вишивала й шила. Хіба це не установка на добро, на оберіг тому, хто носитиме ту річ?

Давні магічні знаки - *обереги*: восьмипелюсткова розетка чи квітка - Сонце; ромб чи квадрат - Земля; хвиляста лінія - Вода. Один з найдавніших і найпоширеніших мотивів - Праматір Світу, яка постаттю своєю нагадує Дерево Життя або трипроменевий знак трисуття. Трипромінних - універсальний оберіг - енергетичний резонатор, який проявляє себе на всіх електромагнітних хвилях діапазону людського біополя і невидимого для ока ультрафіолетового кольору (він оберігає людину від низьких енергетичних випромінювань, хвороб, патогенного випромінювання з-під землі).

За свідченням літописців, творити обереги-орнаменти мали право тільки дівчата й жінки, які належали до вищого суспільства. Так, дружина князя Рюрика Ростиславовича Анна сама вишивала і для своєї сім'ї, і для оздоблення Видубицького монастиря. Очевидно, цей звичай пішов ще з орійських часів, коли носіями ведичних знань і законів, творцями "ритмів життя" були рамани-брахмани. А хіба узори-орнаменти не є виявом ритму життя? Обереги-орнаменти могли творити для своїх людей й передавати їх в часі тільки ті, хто розумів їх енергетичне значення і призначення.

І в наші дні жінки люблять орнаментований одяг, але він вражає стандартністю узорів. І це в Україні, де така різноманітність у вишивці та багатство візерунків, накопичених століттями. Оті, виконані за програмою, машинні вироби з Туреччини та Польщі - досконалі, а душу не гріють у прямому розумінні цього слова. Згадую, як одного разу моя знайома художниця Інна Іванівна Лукаш незвичайним, на мій погляд, способом відібрала один із трьох, запропонованих їй, орнаментів. Вона провела рукою над папірцем і сказала: "Цей орнамент мій. Від нього мені тепло". Саме цей малюнок відзначили всі, хто бачив його раніше. А відрізнявся він від інших округлою формою елементів, з яких складався, та ритмом їх повторення. Думаю, саме це сприяло тому, що відбувся взаємоенергетичний обмін.

Отож, мабуть, поки наш традиційний одяг не стане щоденною потребою (японцям кімоно не заважає бути цивілізованою нацією), поки народна архітектура не облагородить наших жител, поки ми будемо цуратись свого слова, музики, поезії, танців, тобто поки ми будемо жити у ритмах, не притаманних нашій нації, доти не буде згармонізоване наше людське єство, доти українцям не відродити своєї культури.

"Світлиця", № 36, 18 червня 1999

«Правильна» вишиванка.

Останнім часом доводиться чути від молоді бажання мати вишиту сорочку, але не просто будь-де куплену, а замовлену, або зроблену власноруч. Та ще й таку, щоб відповідала національним традиціям.

Мені відомий такий випадок, коли на спині сценічної чоловічої свити було вишито дуже колоритне зображення Великої Матері, більш відоме як Берегиня. На ньому

правдоподібно змальовано процес виходу дитини з материнського лона.

Подібні орнаменти доречні на подушках, або жіночій сорочці, бо в них вкладено побажання щасливого завершення пологів. Чи вдягнув би чоловік ту свиту, якби знав, що на ній зображено? Відмовився б він і від сорочки, з орнаментом, що не відповідає його віку, сімейному стану.

Подібні випадки трапляються, на жаль, і з дівочими сорочками, коли їх орнаментовано за правилами парубоцьких сорочок, або одружених жінок. Наприклад, під час Великого Посту дівчата та жінки одягали сорочки, вишиті нитками синього, або голубого кольорів.

Але якщо дівчина одягала таку сорочку на свята чи вечорниці, то її дражнили "пісною дівкою". Це правило не торкалося літніх жінок.

До Дня матері, а його відзначали з прадавніх часів, донька у Чистий четвер підбирала нитки для вишиття сорочки на подарунок мамі. А нитки мали бути голубими або синіми.

Тут – одна-єдина порада: не чіпай того, чого не знаєш. Існують готові зразки, музейні і приватні колекції. Але, якщо зразки – середини 20-го століття, то нема гарантії відсутності прикрих помилок. Вони стосуються не лише еклектики (поєднання різних стилів), а й часткової емансипації жіночої та фемінізації чоловічої сорочок.

Знання про те, як оздоблювати чоловічу, а як жіночу сорочку, традиційно передавалося від матері до дочки. Тому до середини ХХ ст. не існувало питання чоловічих і жіночих узорів та правил їх розміщення на сорочці. Кожна жінка була фахівцем у цій галузі.

Ну а сьогодні про те, що вишивали на дівочих сорочках можна дізнатися з весільних пісень, які виконувалися після обряду комори. Там є такі слова:

Та казали вороги-люде,
Що Олюся нечесна буде.
Аж вона чеснесенька,
як **РУЖА** повнесенька.

Отже ружа ознака незайманості дівчини. А після обряду комори дівчина стає калиною:

Марусечко **КАЛИНО**, малино!
А на тебе дивитися мило.
Андрієчку повная **РОЖЕ**!
А на тебе дивитися гоже.

Або:

У лузі **КАЛИНА**
Весь луг закровила,
Доброго батька дитина
Весь рід звеличила.

Проте під час презви, коли запрошують у гості до батьків молодого, батькові молоді вже дякують за м'ятоньку.

Дякуємо тобі татоньку
За твою шудрату **М'ЯТОНЬКУ**.

Відчуваєте, як символіка дівчини та молодиці змінюється залежно від її статусу.

Великі квіткові узори дівочих сорочок нагадують цвіт шипшини, яку в народі й назвали ружею. Подібні до них, але із загостреними пелюстками – узор рути; заломлені у вигляді меандра зелені стебла біля неї – узор м'яти; зовсім дрібні квіти у вигляді суцвіття – узор калини. І калина, і рута, і м'ята - вже не для дівчини.

Одружена жінка у піснях - ягода, пава, перепеличка чи якась птаха. Зображення квітів, птахів на рукавах одруженої жінки **має бути парним**. Поширений мотив - дві квітки, що ростуть з однієї гілки.

Злиття двох ідентичних узорів у вигляді квіток чи звичайних ромбів характерні як для жіночих, так і

чоловічих сорочок. Тільки у жіночих вони розміщуються на рукавах, а в чоловічих - на грудях. Власником такої сорочки може бути одружена особа.

У новітні часи почали орнаментувати й пазухи жіночих сорочок, бо вже ходять без корсету чи кептаря. Зображення ягід та птахів увійшло в традицію декорування й цього елемента жіночої сорочки.

Дехто припускає, що орнаментування відіграє оберегову роль, а тому прикрашалися ті частини одягу, які вважалися рубіжними для проникнення злих духів у тіло людини. Але достовірної інформації про це, переданої на рівні легенд, нема.

Упродовж XX ст. вишиванки, як правило, були невід'ємною частиною весільного вбрання вони також одягалися й на свята. Весільна сорочка зберігалася все життя, її тримали на смерть. Вважалося, що без весільних сорочок на тому світі подружжя не зможе впізнати один одного. Цієї традиції дотримувалися і у нас на Донеччині, про що я дізналась під час етнографічної експедиції до Ново-Азовського району. А донеччанка пані Надія Сукова, рід якої походить з Волині, розповіла, що коли в дитинстві вона тяжко захворіла, то її мати, не будучи певною чи немовля виживе, почала вишивати сорочечку на поховання, щоб впізнати на тому світі своє дитятко, коли сама помре.

Отже, вишита сорочка, як ідентифікуючий атрибут святкового і поховального вбрання, – явище доволі відоме. Окрім того, сорочка-вишиванка була своєрідним паспортом, який узором, технікою виконання, кольором оздоблення свідчив про місцевість, сімейний стан і вік її власника.

Наприклад, про вік власника сорочки свідчила ширина орнаменту на грудях. Дитячі сорочки та сорочки літніх чоловіків (за 50 років) оздоблювалися вузьенькою

стрічкою вишивки. Про вік жінки свідчив не тільки колір ниток (яскраві тони у вишивках для літніх жінок не використовувалися), а й орнамент. Жіночі сорочки здавна прикрашалися узорами у вигляді хвильок, зигзагів, зубців, пружків, діагональних разків, квіток та квіткових розет. Дівчинка-підліток одягала сорочку, вишиту «півниками» (мал. 1), відчайдуха могла вишити поділ «розетками» (мал. 2), які зазвичай були на чоловічих сорочках і говорили про мужність та рішучість. Вид «баранячих ріжок» на дівчачих сорочках свідчив про те, чи досягла дівчина 16 літнього віку, чи вже можна до неї залицятися. Закриті «баранячі ріжки» (мал. 3) - ні, відкриті (мал. 4) – так. Дорослі дівчата та молодиці носили красивий, багато орнаментований одяг. На подолах сорочок розміщалися «сонце-коло» (мал. 5), «стоячі жабки» (мал. 6), «вутячі лапки» (мал. 7). Після народження дитини на подолах з'являлися «гребінці» («оленячі ріжки») – мал. 8, або хрести – мал. 9, 10. У жінок, яких доля позбавила можливості мати дітей, були вишиті «лежачі жабки» - мал. – 11. У жіночих сорочках орнаментувався переважно комірець, рукав та поділ, а в чоловічих – комірець, груди та поділ. Чоловічі сорочки прикрашалися стрічковими орнаментами з ромбів, квадратів, прямих хрестів, стилізованих дубових чи букових листочків. Використовувався й орнамент, пов'язаний з оленем. От як свідчить про це колядка, в якій тур-олень також є дійовим персонажем:

Гордий та пишний, пане Іване,
Що ж ти ой собі згорда счинаєш,
Згорда счинаєш, коником граєш?
Слуги ба й кажуть: – Це наш пан їде? –
Матінка каже: – Це мій син їде!
– По чім ти его ба й розпізнала?
– Розпізнала-м го по сорочечці.
На нім сорочка, як день, біленька,

Як день біленька, як лист тоненька.
– Де ж вна ой шита? – В сонці, в віконці.
– Де ж вна золеня? – В злоті й зільниці.
– Де ж вна ба й прана? – Края Дуная.
– Де ж вна кручена? – В коня стремені.
– Де ж вна сушена? – В *тура* на розі.
– Де ж вна тачана? – В Львові на столі.
– Де ж вна вбирана? – В царським обозі.

Колядки зберегли інформацію, що зображення оленя на весільній сорочці було обов'язковим:

Росте дерево, тонке, високе.
Тонке, високе, в корні глибоке.
На тім дереві сив сокіл сидить.
Сив-сокіл сидить, далеко глядить.
Ой видить же він на синєє море,
На синім морі корабель пливе.
А на том кораблі гречная панна
Шив-вишиває брату сорочку.
А на комірі місяць та зоря.
А у пазусі райськїї пташки,
А у пелені *тури-олені*.
Ой як я буду брата жинити,
Місяць та зоря будуть світити,
Райськїї пташки будуть щебетати,
Тури-олені будуть гуляти.
Ой дай Боже! Добрий вечір!

Давні хлібороби ділили світ на три зони: верхнє небо з запасами космічної води, середнє небо із сонцем, смугами дощів і хмарами та землю з рослинами та тваринами.

Таку ж картину світобудови подано і в цій колядці. В ній

дівчина вишиває на сорочці картину Всесвіту. Дві небесні сфери доповнені однією земною. А от наступні колядки на

цю ж тему (вишиття сорочки) мають інший варіант картини Всесвіту:

Ой на Дунаю, на бережечку,
Стояла золота корабійка,
В тій корабійці красная панна
Шила брату, вишивала кошульку.
На ковнірці – зоря і місяць,
На пазушках–райськїї пташки,
На рукавцях – сивці-голубці,
А на придолі – тури й *олені*.
– Як ти, брате, будеш женитися,
Місяць і зоря будуть світити,
Райськїї пташки будуть щебетати,
Сивці-голубці будуть гукати,
Тури й *олені* будуть скакати.
А вже ж ти, брате, оженився,
Місяць і зоря за хмару зайшли,
Райськїї пташки в рай полинули,
Сивці-голубці – на новїї сінці,
Тури й *олені* в ліс подибали

А ось дівчина вишиває сорочки батькам:

Не угинайся, буковий мосте,
Через тебе ідуть тури і *олені*,
На тих оленях високий терем,
А в тім теремі красная панна,
Шила-вишивала отцу кошулю,
Отцу – кошулю, а матці – другу.
Коло ковнірця – яснїї зорки,
На пазушках – ясний місяць,
А у полах – сиві голуби;
Сиві голуби гукнули в борі,
Ясні зорки полинули под небеса.

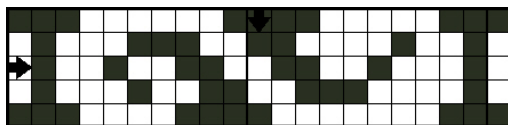
У цих колядках картина світу поділена на три сфери: небесну, земну, нижню. Небесна сфера розчленована на

три частини, бо і зорі, і місяць, і голуби відносяться до небесних символів. Земна сфера також поділена на три частини. В ній дівчина сидить у високому теремі, терем – на оленях, а олені на буковому мості. Нижнього світу – світу померлих –колядка, яка має віншувальні функції, торкатися не може. Але підтекстово підкреслюється його наявність образами букового мосту й води, які є верхньою сферою нижнього світу. Отже довершена картина Всесвіту є дев'ятикомпонентною. Як бачимо у колядках не обходиться і без образу оленя. У санскриті більша частина назв оленя походить від коренів, що означають «швидко бігаючої» тварини. Можливо використання образу оленя в колядках пов'язане саме зі швидкістю його пересування, що свідчило, думаю, про здоров'я .

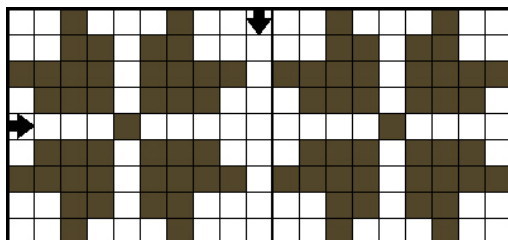
У XX ст. для українців вишита сорочка стала свідомством національної та людської гідності. У мордовських таборах українки голодовкою виборюючи право на вишиті комірці, хусточки, чим і відрізнялись від інших. А в'язні-чоловіки переховували вишиванки, або рушники, які їхні матері та дружини клали у вузол серед обов'язкових речей.

Тримали у себе вишиванки й українські повстанці.

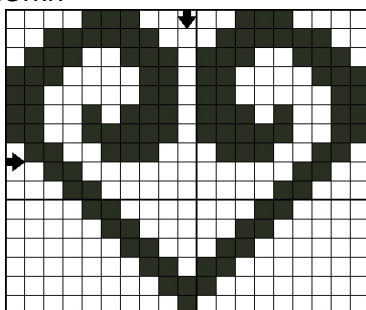
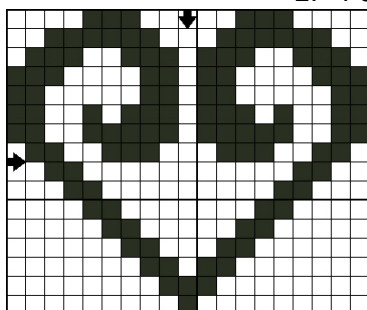
Як душа відлетить моя вранці,
На дорогу до вічності стане—
Поховайте мене в вишиванці,
Щоби серце зігріти востаннє...
Щоб червоний та чорний кольори
Візерунки життя зберігали
І в холоднім безмежнім просторі
Рідну землю мою нагадали...
І хоч тіло сповила скорбота,
Все ж на цьому і в іншому світі
В нескоренній душі патріота
Україна завжди буде жити!

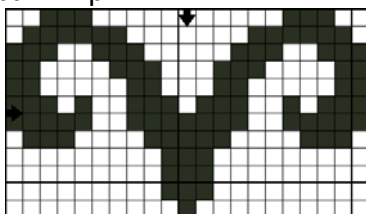
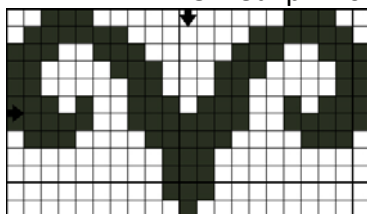
1. «Півники»

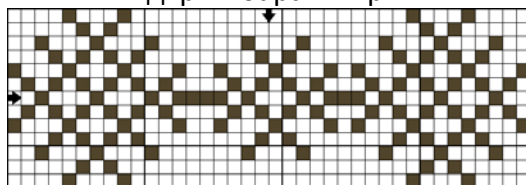
2. «Розетки»

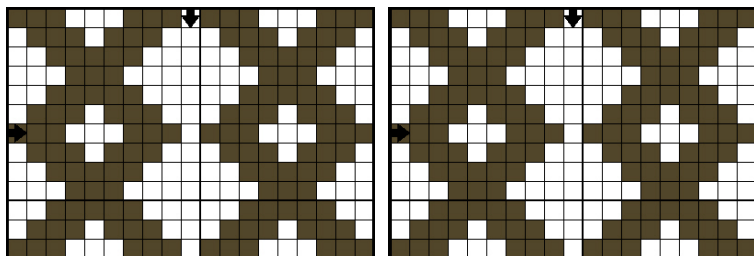
3. «Закриті баранячі ріжки»

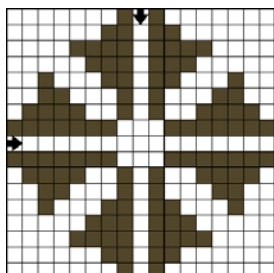
4. «Відкриті баранячі ріжки»

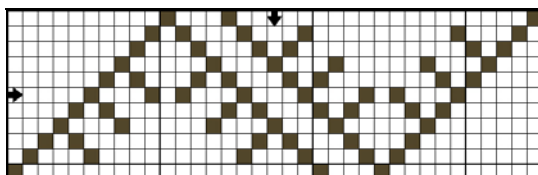
5. «Сонце-коло»

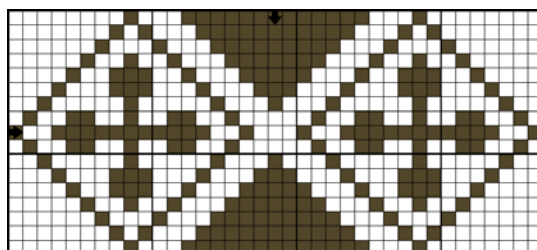
6. «Стоячі жабки»

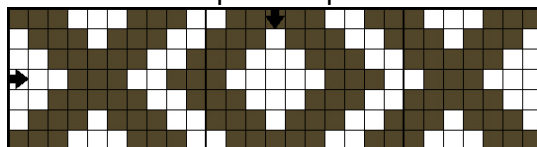
7. «Вутячі лапки»

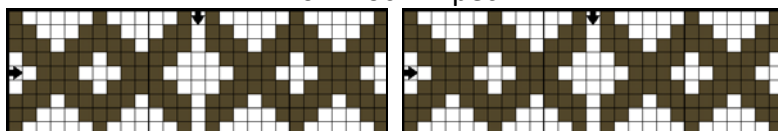
8. «Ріжки оленя», «Гребінці»

9. «Прямий хрест»

10. «Косий хрест»

11. «Лежачі жабки»

Поету - композитору Олександру Шевченко одна бабуся розповіла як у кінці сорокових років у карпатському селі темної ночі постукали у віконце хатини повстанці - і просили господаря прийняти на лікування пораненого товариша. Сім'я прийняла бійця. Його сховали у stodolі на сіні. Їсти йому носила маленька дівчинка, донька господаря. Їй було 11 чи 12 років... Коли хлопець одужав і зібрався повертатись до лісу, то залишив дівчинці на згадку свою чорну сорочку, вишиту жовтими та червоними кольорами, і сказав: «Як виростеш і народиться в тебе син, подаруй цю сорочку йому – нехай носить і пам'ятає про нас»... І вона виконала заповіт повстанця. Вперше її син одягнув ту чорну повстанську вишиванку, коли йшов на площу Ринок, де того дня вперше після радянських часів у Львові було піднято синьо-жовтий прапор. Олександр Шевченко говорить: «... коли я тримав у руках ту сорочку, йшла така енергія і сила від неї... На другий день я написав пісню. І в тій пісні якраз та історія викладена. Пісня називається «Чорна вишиванка...»

Як душа відлетить моя вранці,
На дорогу до вічності стане—
Поховайте мене в вишиванці,
Щоби серце зігріти востаннє...
Щоб червоний та чорний кольори
Візерунки життя зберігали
І в холоднім безмежнім просторі
Рідну землю мою нагадали...
І хоч тіло сповила скорбота,
Все ж на цьому і в іншому світі
В нескоренній душі патріота
Україна завжди буде жити !³

"УК" №19-20(185-186), жовтень 2012, с. 14-15

³ Юрій Гук. Смолоскип свободи. 26 серпня 2010.

<http://www.dnipropetrovsk.svoboda.org.ua/dopysy/dopysy/016319/>

«Полуботчишина» сорочка

Полуботківський орнамент віддавна поширений в Україні. Хотілось знати його історію.

І от несподівано така знахідка. Гортаючи сторінки журналу "Наше життя", натрапила на допис пані Любові Волинець "Полуботчишина сорочка". Вона знайшла опис самої сорочки у слов'янському відділі Нью-Йоркської Публічної Бібліотеки, де зберігаються видання Української Академії Наук, Харківського університету та ін. Ця "стаття під заголовком "Полуботчишина сорочка" появилась у збірнику ч.6, Харківської науково-дослідчої катедри історії української культури 1927 року. До статті були долучені чорно-білі світлини. Автор Степан Таранушенко – відомий мистецтвознавець та етнограф. Ціль статті про Полуботчишину сорочку була перевірити, чи можна цю сорочку зачислити до українських старовинних пам'яток" – пише Любов Волинець.

Але давайте спочатку пригадаємо деякі факти з життя гетьмана Павла Полуботка.

Павло Полуботок народився близько 1660 року. Він був чернігівським полковником від 1706-1722 року. Після смерті гетьмана Івана Скоропадського Павло Полуботок став наказним гетьманом.

Від самого початку його влади тяглась боротьба між гетьманським урядом і Малоросійською Колегією. Закінчилось тим, що гетьмана Павла Полуботка було викликано до Петербурга і там Петро 1 наказав його ув'язнити в Петропавлівській фортеці, де він і загинув у 1724 році. Жінку і дочку Гетьмана було також страчено.

Що ставалося з майном ліквідованих гетьманів та козацьких старшин? Звичайно московський уряд усе конфіскував і прислав спеціальну комісію, яка дуже точно описувала та реєструвала всі речі. Іноді ближча й дальня родина зверталась до суду, щоб одержати конфісковані

речі. Як було з майном гетьмана Павла Полуботка, невідомо, але сорочка, про яку мова, дісталась до рук нащадків гетьмана, а саме графині В.В. Капністової. Вона жила в селі Михайлівка тоді Лебединського повіту та, крім Полуботчишиної сорочки, мала велику колекцію пам'яток української старовини.

1902 року в Харкові під час XII Археологічного з'їзду була організована виставка. На ній було зібрано і систематизовано величезну кількість дуже цінного наукового матеріалу.

У відділі "Історичні старовини" було експоновано колекцію гр. В.В.Капністової і тут, поміж іншими предметами, була виставлена сорочка. В каталозі виставки, як пояснення до цього експонату, було написано: "сорочка жінки Павла Полуботка з домашнього полотна, вишита шовком".

Після виставки сорочка повернулась до власниці і там була до революції.

1918 року в місті Лебедині була організована виставка української старовини і тут знов виставлялась Полуботчишина сорочка.

Після закриття виставки сорочку повернули до власниці. Несподівано дім, в якому знаходилися пам'ятки старовини і мистецтва загорівся (якось дивно, що вогонь супроводить і часто нищить наші культурні пам'ятки). На щастя, сорочка врятувалась, але згоріло там багато цінних пам'яток. Між іншим, згоріли картини Тараса Шевченка, бо гр. Капністові походила з Ренінів і Тарас Шевченко малював її, коли вона була ще дитиною.

Полуботчишина сорочка врятувалась і дісталась до щойно організованого музею в Лебедині. В залі килимів вона була пришита до одного з виставлених килимів.

У 1919 році під час розгрому музею сорочка зникла.

Ще 1902 р. Полуботчишина сорочка звернула на себе увагу глядачів. Полтавське губернське земство замовило з неї копію і цю копію було виставлено в Полтавським державним музеї.

При Полтавським земстві існував кустарний склад, який мав завдання давати населенню Полтавщини підробіток через відродження старовинних високохудожніх традицій українського килимарства, вишивання, керамічного виробництва, різьбярства та інших галузей художнього кустарного промислу в точних копіях старовинних зразків або модернізованих переробці їх.⁴

І так мотиви Полуботчишиної сорочки почали вживатися на кустарних výroбах, найчастіше на чоловічих сорочках. Отже цілком зрозуміло, що орнамент із сорочки гетьманської дружини дуже скоро розповсюдився по цілій Полтавщині, а згодом і по цілій Україні.

Сорочка прикрашена кольоровими тасьмами (смужками), нашитими на швах і на не швах. Ці нашивки – в трьох кольорах: карміново-червоній, синій і оливково-зеленій.

Поділ сорочки обшитий синьою тасьмою (верхній) та червоною (нижній).

Нижні шви рукавів обшиті оливково-зеленою тасьмою. Краї рукавів, комір, пазуха оторочено червоним шнурком.

Тепер переходимо до найголовнішої частини сорочки – орнаменту. Автор статті описує його так: “Сорочка окрім кольорових нашивок має ще багаті прикраси з вишиванок. Шитво виконано шерстю (вовняною ниткою) та шовком/

⁴ Таранушенко Степан «Полуботчишина» сорочка. СВ: Харківська науково-дослідча кафедра історії української культури. Збірник. Том 6, 1925, стор. 365.

Виключно шерстю (червоною та зеленою) – рукава й поділ. Самою зеленою простенькі мотиви, що супроводять червоні нашивки на швах.

Головна вишивка на грудях виконана півхрестиком шовком та шерстю переважно у вишнево-червоних та синіх тонах із додатком у невеликих дозах темно оливкового та палевого тонів. Підкреслено це сполучення червоно-синіх у центральній частині нагрудної вишивки (“павуки”).

В широких бокових полях (квадратики) палеві й сині площинки йдуть на перемінку в діагональному напрямку рядками.

Схематичні “квіточки”, що закінчують вишивку внизу, виконані в оливкових та палевих барвах”⁵.

Отже вишивка на грудях складається з п’ятикутника, обернутого гострим кутом додолу.

Головний елемент вишивки – це “павук”, який йде двома смугами по боках розрізу і сполучується з собою нижче розрізу.

Краї облямовані квіточками. Кожна квітка має стебло, саму квітку і закінчується “вусиками”

Більша частина оконтуровки виконана шовком (темно-цинамоновим), менша – шерстю.

Так само й заповнення контурів вишито здебільшого шовком.

Рукав вишито на цілу його довжину симетрично на два боки. Вишивка на кінцях рукава має криволінійний меандр.

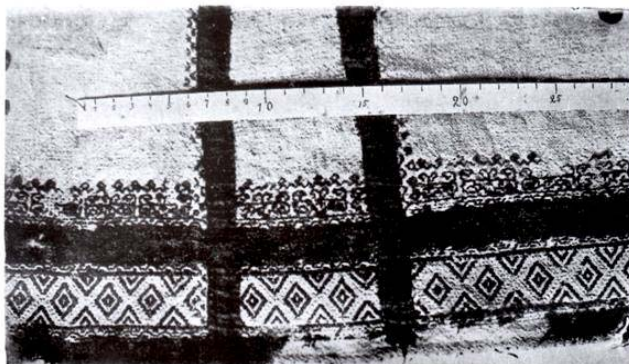
Верхня вишивка на подолі сорочки складається з “баранячих рижків”. Весь орнамент чисто геометричний." Сам автор зазначив, що “оздоблення сорочки дуже ефектне і справляє пишно-урочисте враження”⁶.

⁵ Там же, стор. 367.

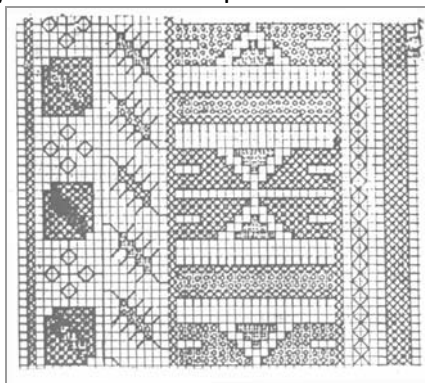
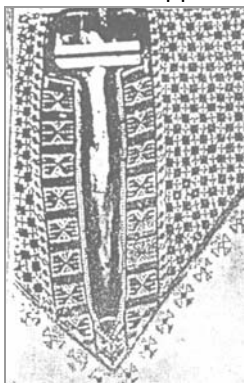
⁶ Там же, стор. 367.

Загальний вигляд сорочки дружини П. Полуботка

Поділ «Полуботчишиної» сорочки

Вишивка на пазушці «Полуботчишиної» сорочки
х – сині, о – червоні, :- оливкові.

Чоловічі обереги

На початку ХХ ст. у багатьох селах Галичини з'явився звичай у передвеликодній час виготовляти з бісеру прикраси для хлопців у вигляді квітки, букета або серця з картону, матерії, ниток, стрічок, бісеру.

Називали його – "обережок", "вісьорок", "вісюк". Дівчина, запрошуючи парубка на танець, на знак оспівчення чіпляла йому обережок на одяг з лівого боку грудей. Після танцю парубок, вдячний за прихильність і дарунок, пригощав дівчину солодощами та запрошував на наступний танець.

Дарували бісерну прикрасу й парубкові, що йшов до війська. Обережки власноручно виготовлялись нареченими, дружинами або матерями.

Це був виріб у формі п'ятикутника з двома прямими нижніми кутами (дно прикраси могло мати не тільки прямолінійні обриси) та дашковидним завершенням. Такий обережок виконувався переважно у техніці ткання, яка дає можливість будувати композицію з геометричних, рослинних, антропоморфних мотивів, вписувати ініціали тощо. Він мав довжину 8-14 см., ширину 4-5 см.

Робили обережки для парубків й на Черкащині. Знайомий розповідав, що "то було вишите, на білому червоним і гаптоване наче шнуром по периметру; на вершині з петлею під гудзик, щось на кшталт вимпелу (сантиметрів так 8-м), всередині на білому вишиті дві пташки, які тримають в дзьобах серце. Я добре пам'ятаю бабця казала на нього не тільки "обережок", але "вісюк" і "петлюк"... Петлюка бабця почепила діду ще до заручин, на вечорницях".

При опрацюванні сучасних досліджень народного промислу, було встановлено назву, призначення, історію

виникнення цих чоловічих прикрас. Їх наукова - назва "котильйон". Котильйон захищав свого власника від негативного впливу ззовні, оточуючи його "доброю енергетикою", будучи красивим та привабливим, відвертав надмірну увагу від самої людини.

Цей тип прикрас побутував на Західному Поділлі, Опіллі, Гуцульщині, Буковині, Черкащині.

На Донеччині поширюється вишитий тип котильйонів. У лютому-березні ц.р. вони експонуватимуться у Шевченківській світлиці інтернату-санаторію № 19 м. Києва. Донецькими майстринями виконано понад кілька десятків котильйонів, оздоблених орнаментами, пов'язаними з іменами видатних українців: С. Бандери, О. Басараб, В. Біласа, Д. Данилишина, О. Гірника, А. Горської, О. Довбуша, П. Заливахи, А. Волошина, М. Лаврів, У. Кармалюка, Є. Коновальця, І. Мазепи, В. Макуха, П. Полуботка, В. Романюка, І. Сенник, Н. Світличної, В. Стуса, О. Тихого, Л. Українки, І. Франка, Б. Хмельницького, В. Чорновола, Т. Шевченка, Д. Шумука, Р. Шухевича.

Розроблено орнаменти, присвячені Ліквідаторам аварії на ЧАЕС та Небесній сотні.

До кожного котильйону додано вислів, над яким варто замислитися.

Наприклад:

«...все створене людськими руками, ними ж може зникнути» - гетьман Богдан Хмельницький.

«Я радий скоріше піти на люте катування, ніж бачити, як гине народ український» - гетьман Павло Полуботок.

«Жалься, Боже, з України, що не вкупі має сини!» - гетьман Іван Мазепа.

Газета "Україна козацька" № 1-2 (239-240) 2015 . с.

Рушник, благословений Богом.

Так називають «Рушник Національної Єдності» його творці. А почалася ця акція у лютому 2007 року. Положення, розроблене авторами ідеї створення Рушника, чітко визначило роль кожного з учасників цього процесу. Але сталося не так як планувалося, а – краще.

По-перше, до творення Рушника в Україні долучилися люди різних національностей. Чим, на думку Ольги Бабій з Івано-Франківська, продемонстрували людству нову етику і естетику відносин, заснованих на такому гострому відчутті краси, яке властиве тільки українцям.

По-друге, акція вийшла за межі України. В ній брали участь українці Канади, Молдови, Польщі, США.

«Цей незвичайний проект» – говорить українка з Кишинева (Молдова), – «з'єднав помисли, думки і прагнення до єднання українства всього світу».

«Це – історичний момент єднання українців Польщі з Україною» – Петро Тима – голова об'єднання українців Польщі.

«Дана акція стала символом єднання великої громади українців, що проживають на Північноамериканському континенті. Вона дала можливість її учасникам відчути себе невід'ємною частиною великого Українського народу. В Торонто, Оттаві та Едмонтоні ще довго згадуватимуть цю зустріч», – Ігор Осташ – посол України в Канаді.

«Це – чудова нагода показати світові нашу єдність незалежно від того, де живе український народ», – Тамара Воротиленко. Едмонтон. Канада.

По-третє, авторам ідеї та організаторам її втілення вдалося захистити Рушник від комерційного «ти – мені, я – тобі». А таких, що намагаються жати там, де не сіяли, і збирати те, чого не розсипали, виявилось чимало. Щоправда це ускладнило рішення деяких організаційних,

фінансових та ін. питань, але зробило процес творення Рушника чистішим, а для його творців – Святою справою:

«Дякуємо Богові, дякуємо долі за можливість торкнутися руками, душею цього благословенного Богом Рушника» – написала у Книзі відгуків родина Добровольських з м. Рожище.

«Дякую Богові, що сподобив мене прилучитися до Святої справи – вишивання Рушника Національної єдності»

–

Вероніка з м. Рівне.

А членкині Союзу Українок Польщі віднесли причетних до цієї справи до чину обраних Богом: «Дякуємо всім, хто відчув ЗНАК творити Рушник Національної Єдності».

ЗНАК? Який? Гортаючи Книгу відгуків, знаходжу відповідь:

«Тріпоче душа, ніби була в Україні» (М. Яременко. Варшава. Польща).

«Завмирає серце! І повниться гордістю за мою землю, за жінку» (Дарина Яремчик. Буковина).

«Відчуваю блаженство, що прилучилася до великої справи вишивання Всеукраїнського Рушника» (О. Чубара. Луцьк)

«Бути причасною до цього історичного моменту для мене є честь і щастя» (Раїса Шайхатдінова. Маріуполь).

З усього видно, що цей Всеукраїнський Рушник, створений людьми різного віку, різної статі, різних політичних поглядів потрібен народу як символ єднання, якого так прагне українство всього світу. «Хай цей народний Рушник – «Віри, Надії, Любові» розквітає квіткою Великої Єдиної Родини» – бажають Кіровоградці, а з ними і весь народ України.

«Благое дело никогда не проходит бесследно!» – зауважив Олексій Бражников з Криму. І наче дивився у

Бісерні обереги Галичини

Вишиті обереги Донеччини

Рушник національної єдності

Лесин рушник

воду. Рушник почав своє самостійне життя. Він має паспорт, «домівку» – скриню, подорожує по Україні. І всюди його супроводжує Високий національний дух, який окрилює і вселяє натхнення. Наслідки дають себе знати: для підтримки розвитку художніх промислів в Україні родиною Степаненків

(Тамара, Микола, Сергій) та Віктором Петренком створено благодійний фонд «Український рушник», Планується: проведення семінарів з вишиття, деревообробки, гончарства; організація виставок старовинних рушників, народних картин виробів; презентація Рушника у різних областях України та за її межами.

У Ялті 1-6 жовтня 2008 р вже відбувся семінар «Українська вишиванка». Майстрині з усієї України отримали можливість:

- прослухати лекції члена–кореспондента Академії мистецтв України Тетяни Кара-Васильєвої, яка має найбільший авторитет серед вишивальниць;
- продемонструвати свої твори;
- взяти участь у майстер-класах;
- ознайомитись з особливостями татарської вишивки.

Всі були оточені увагою, комфортно влаштовані, мали можливість і відпочити на морі, і помандрувати по південному узбережжю Криму, а чудовими кримськими вечорами, дихаючи свіжим повітрям, поспілкуватись між собою. Нічого не залишалось поза увагою Тамари і Миколи Степаненків. Поруч з ними відчуваєш, що з нами Бог, що так і буде!

м. Ялта. 2008 р.

Музей просто неба у центрі Донецьку

У самісінькому центрі Донецька знаходиться будинок, в екстер'єрі якого 9 мозаїчних панно загальною

площею 180 кв. метрів. Автори – група художників з Києва, Ів-Франківська, Черкас, Львова. Григорій Синиця – керівник бригади, засл. худ. України, Шевченківський лауреат; Віктор Зарецький – Шевченківський Лауреат, в Україні існує премія ім. В.Зарецького, його ім'я внесено до Золотої книги української еліти; Алла Горська – її ім'я внесено до Золотої книги української еліти; відомі художники – Геннадій Марченко, Галина Зубченко, Олександр Коровай, Василь Парахін, Іван Кулик; Надія Світлична – відома правозахисниця, Шевченківський Лауреат.

Українці всього світу знають про цей будинок – школу №5 у Донецьку. Тут були гості з Нью-Йорка, Філадельфії, Риму, Києва, Запоріжжя та інших міст України. 25 січня цього року, коли з нагоди відкриття пам'ятника Олексі Тихому на Донеччину приїхав Василь Овсієнко, то і він відвідав це святе місце, пов'язане з іменами його побратимів. Приходять сюди студенти та учні донецьких вузів і шкіл.

Сьогодні школа № 5 нагадує руїну. У вересні 2005 року головний архітектор Донецька Ігор Бучик завірив мене: готуються документи на внесення будинку школи №5 до Державного реєстру об'єктів, які охороняються державою; що вже обраховуються витрати на реставрацію будинку школи. І що? Справжній музей-пам'ятник українському монументальному мистецтву в центрі Донецька з-н-и-к-а-є!!! Руйнується не тільки природними силами, а й людськими руками. Тоді, у 2005, І. Бучик зауважив, що вчився у цій школі, але ніхто не розповів ані про зміст мозаїк, ані про художників. Союз українок взяв на себе цю місію. Вже два роки ми проводимо екскурсії навколо школи. А тепер розповімо дещо і вам.

Народне мистецтво тривалий час вважали за неповноцінне. Ще б пак: не знали перспективи, анатомії,

віддавали перевагу не реальним, а умовним формам, не сприймали мистецтва як мистецтва відображення дійсності. Звідси оте ярличкування: другосортне, ужиткове, прикладне з базарним колоритом. Народного мистецтва як однієї з форм духовної діяльності народу не помічали. І так – століттями. І так – завжди.

До початку 60-х років минулого століття Спілка художників, Міністерство культури трактували народну творчість як декоративно-ужитковий промисел. Але ж існувала й інша думка: народна творчість – мистецтво. Мистецтвознавцю Григорію Местечкіну вдалося зустрітися з першим секретарем ЦК КПУ Петром Шелестом і переконати присудити Шевченківську премію Марії Примаченко. Це мало надзвичайно важливе значення. Виставки народних майстрів Ганни Собачко-Шостак, Василя Довгошия, Марії Примаченко, Євгена Повстяного, Олександра Саєнка, Ганни Верес, Ганни Василячук мали успіх, а їхня творчість – однодумців та послідовників. З того часу народна творчість набула статус мистецтва.

Художник-професіонал Григорій Синиця чи не перший у Києві скинув капелюха перед народним мистецтвом – записався у його учні. Навколо нього почала гуртуватись творча молодь. Їх цікавило в першу чергу традиційне народне мистецтво та школа Михайла Бойчука.

Григорій Синиця був учнем бойчукіста Миколи Рокицького. То тільки тепер їм – Михайлові Бойчуку та Миколі Рокицькому – віддається належне, лише нині зватися їхніми учнями – особлива честь. А у роки, коли Синиця жив і працював у Києві, про обох приходилося говорити озираючись.

Григорій Синиця створив свою власну мистецьку концепцію. У своїй праці він постійно шукав точок дотику з народним малярством – і знаходив їх. Не механічно переносючи здобутки народного мистецтва на ниву

професіонального живопису, а осягаючи цілу систему образного мислення, творчо проникаючи у його лабораторію форми й кольору. Особисте знайомство з народними художниками живило пошук.

Невідомо чи існує у друкованому вигляді мистецька концепція Григорія Синиці. У пошуках матеріалів, пов'язаних з оформленням донецької школи №5, я натрапила на конспекти Алли Горської бесід Григорія Синиці. Вони зберігаються у фондах Центрального державного музею-архіву літератури та мистецтва.

Отже, дещо з Аллиних нотатків:

“За якими такими критеріями визначити: то народне мистецтво чи не народне? Чи не показник народності мистецтва – сюжетність у творчості? Ні, не показник. Критерії в іншому: народне мистецтво – першоджерело художньої форми. Воно існувало з давніх-давен, передавало традиції з покоління у покоління, впливу вищих мистецьких закладів не зазнавало, бо вони, ті школи, заявили про себе лише від часів Петра 1. Скіфський “звіриний стиль” – оце воно, оте справжнє народне мистецтво. Ми, слов’яни, його спадкоємці.

З прийняттям християнства на Русі почався наступ на народне мистецтво. Бороди висмикували не тільки волхвам, але й художникам. Візантійський стиль утверджувався на віки, народне мистецтво пішло в глибини людності, у його товщу – там і залишилося, звідси дійшло до нас, подіавши і на візантійський канон: згадаймо лишень слов’янські типи й сюжети в російській та українській іконі. У фресках Софії Київської цей вплив яскраво виявлено у кольорі. Релігійна форма залишилась, античний одяг збережено, а колір – колосальна естетична категорія прорвався!

Народне мистецтво весь час у розвитку, напрочуд радісне, життєствердне, демократичне, діалектичне,

воно виробило й заклало всі поняття художньої форми: композицію, колорит (гармонійне поєднання кольорів у багатокольоровому творі мистецтва – Л.О.), синтез. Там, де є колір – починається колорит, де його нема – нема колориту. Який він має бути? Діалектичний (до єдності через протилежності), національний, філософський, змістовний, сучасний. Щось порушиться – усе гине. Якщо колір не створює образу, якщо він не характеристика – то він фарба. Фарба! Пригадаймо передвижників: у них колір один – і на весіллях, і на похоронах.. Це все від сліпоти й від того, що не розуміли: в природі повторень в кольорі нема.

Й щодо форми. Найпоширеніша нині хвороба – еклектика, мішанина стилів. Тут важливо розрізняти й не видавати бажане за дійсне. Треба знати історію мистецької форми. Тут ми – лікнепники. Справжній художник завжди б'ється за красу форми, за естетику.

Народне мислення завжди було абстрактне, хоч воно ніколи не одривалося від життя й праці, а завжди виходило з цього. Абстракція у творах народних майстрів виступає як композиційний та образний зміст, як складова художнього мислення. Вона не безпредметна, якою є в абстракціонізмі як течії.

Сучасне не означає огрублене, деформоване. Сучасність – це тло, простір, час, рух, зв'язок усіх форм. Побач і спробуй це виявити. Тоді й почнеться твоя нова естетика. Й боронь боже кидатися на всіх і все. Завжди тоді у мистецтві будемо на других ролях...

Коли вже взявся за народне мистецтво – добувай знання, позбуйся дилетантських звичок – використовувати чужі форми, поєднувати натуралістичні основи й народну орнаментику (це речі абсолютно не поєднувані!), механічно заповнювати

композиції. Компанувати орнамент як образ. Для цього потрібне велике вміння і не аби яка практика.

Ознака монументальності у мистецтві: не розміри, а філософський зміст. Який дух монументальності, глибина в російській іконі! А навіть у перській та індійській мініатюрах. Діє на всі часи! Я орієнтуюсь на великі школи: Єгипет, Австрія, російська ікона, народне мистецтво. Мій бог – Ганна Собачко-Шостак.

Моя мета – навчити мислити і творити. Й розуміти: народне мистецтво – це велика філософія у народних образах. Йому чужі міщанство й стиліажництво, огрублення форм і барвистий вінегрет. Воно не визнає механічної підробки під когось і не викликає різі в очах, бо воно справжнє, бо воно краса”.

Перша спільна робота Григорія Синиці та його послідовників Алли Горської, Віктора Зарецького, Галини Зубченко, Геннадія Марченка – мозаїки на стінах експериментальної школи № 5 у Донецьку (1965-66 рр.). І у перше художники-професіонали працювали за законами народного, а не академічного мистецтва.

Відомий графік В. Касіян ще у той час дав високу оцінку, створеного мистцями: *”Одним з найяскравіших досягнень у нашому монументальному мистецтві є мозаїка, яку виконала бригада митців у Донецьку. Я бачив ці мозаїки, високохудожні і реалістичні твори. Авторський колектив, створюючи нове, виходить з джерел українського народного мистецтва. Тому мозаїки їхні глибоко національні і сучасні, справді український монументальний живопис”.*

Чи змінився погляд на ці твори сьогодні?

Грудень 2006 року подарував мені знайомство з членом-кореспондентом Академії мистецтв України, народним художником України Василем Перевальським,

який був знайомий і з Аллою Горською, і з Григорієм Синицею, і з Віктором Зарецьким. На моє прохання висловити свій погляд він відповів так:

“Мистці-шістдесятники – Алла Горська, Віктор Зарецький, Григорій Синиця, Галина Зубченко та інші у пошуках універсального стилю національної монументалістики прагнули поєднати творчий досвід і досягнення світової образотворчості, особливо мексиканців – Сікейроса, Ороско та Рівери, з магічною силою кольорової гармонії і нестримної формотворчості українського народного живопису, зокрема заново відкритих тоді Марії Приймаченко і Ганни Собачко-Шостак.

Та ніщо, ні жорстке «прокрустове ложе» худрад, що керувалися догматичними приписами соцреалізму, ні спецкомісії не завадили втіленню їх масштабних задумів у «вічному» матеріалі – мозаїці.

Цікаво, що полігоном для реалізації націотворчих мистецьких ідей було обрано саме Донбас, де в політиці «традицій підрізації» комуністична імперія досягла найбільше.

Завдяки романтичному піднесенню авторів у вірі в національне відродження рідного народу, як протест проти тотального нищення національних святинь постали на Донеччині у 1965-70 рр. унікальні в часі і просторі знакові мозаїчні твори: «Прапор Перемоги» «Вугільна квітка» (Краснодон); «Шахтарський край», «Коштовність» ряд символічних панно – «Космос», «Вода», «Вогонь», «Земля», «Життя», «Надра», «Сонце», «Вітер». (Донецьк); «Дерево металурга», «Птах» (Маріуполь).

Виник і утвердився один із нових, після Розстріляного Відродження 30-х років, мистецьких напрямків українського монументального мистецтва.

Автори цих етапних для розвитку нашої культури і духовності творів майже всі втілені у вічність. Мистецький спадок – заповіт нащадкам берегти і примножувати, нажаль мало захищений”.

Я би сказала – зовсім незахищений.

“Донеччина” №21, 20 березня 2007

Десять Заповідей Віри Роїк

Життя подарувало мені одну (тільки одну!) зустріч із Вірою Сергіївною. Тоді Майстриня приїхала до Ялти, де вишивальниці з усієї України закінчували працю над Рушником Національної єдності. Вона з’явилася в готелі родини Степаненків у супроводі свого сина Вадима. Обидва випромінювали Тепло, Любов, Світло.

Безумовно, всім присутнім Майстриня була відома. Їм кортіло доторкнутися до неї, стати поруч. Збуджені голоси, радісні обличчя. Як журналіст (від газети «Донеччина») я дивилася, слухала, фотографувала – не заважала. Проте мені вдалося при виході перехопити Вадима Михайловича, який весь час також був у полі мого зору. Кілька слів тоді та подальше листування з ним відкрили секрет Щастя Матері – Віри Роїк.

Вивчаючи життя і творчість «кримської полтавчанки», звернула увагу на принципи, яких вона дотримувалася протягом свого нелегкого життєвого шляху. Кожен із них відчиняє двері у світ традиційної народної творчості:

1. Життя без мистецтва – мертве. Немає мистецтва — немає народу. Залишається сіра маса.
2. Завжди бути на гребені хвилі й не дозволити, щоб стихія зім’яла.
3. Вивчати культуру свого народу.
4. Творити для людей.

5. Кожен твір має бути спалахом душі, частиною життя, долею.
6. Рідна земля – невичерпне джерело творчості.
7. Творити нове, спираючись на канони традиційної української вишивки
8. Вишивка — це не просто набір кольорових стіжків на тканині. У ній — код послання, де кожний колір і візерунок несе в собі зашифровану інформацію.
9. Зберігати традиційну українську вишивку. Долучати до її поширення здібних людей.
10. Вишивка – еліксир молодості.

Людмила Огнєва

*Член Національної спілки майстрів традиційної
народної творчості України*

Член Національної спілки журналістів України

ДУХОВНА СПАДЩИНА

Віра – дар Божий

Святкування знаменної дати – 2000-річчя Різдва Христового викликало як посилення інтересу громадськості до історії християнської культури та релігії, так і активізації атеїстів.

"Каже безглуздий у своєму серці: "Нема Бога". Цей вислів у Святому письмі – Псалом 14.1 – незаперечно є логічним. Щоб сказати, що якоїсь особи немає, треба насамперед знати її ідентичність. а хоч один із смертних знає ідентичність Бога? Ні, не знає. Отже, сказати "Бога нема", – є безглуздом.

Інша справа, коли людина говорить: "Я не вірю в Бога". Акт віри – психологічний акт, наявність чи брак якого людина може збагнути. Тому цей вислів не є безглуздом.

Якщо людина говорить: "Я вірю в Бога", то це означає не тільки спроможність її розуму, а й вплив на неї Божої ласки (енергії, як говорили давні грецькі Отці Церкви).

Завдяки Божій ласці людина живе у новому надприродному стані свідомості, де зникають межі таких протилежностей у людському житті, як: терпіння і радість, невдачі і успіхи, самозвинувачення і всепрощення, здоров'я і слабкість, і, навіть, життя і смерть.

"Коли людина відчує боже призивання, в ньому виникає нове життя в котрому він не відчуває себе самотнім, тому що він поєднався з Богом та Його Правдою. У тому житті його думки ототожнюються зі світовою волею. Він володіє передбаченням сучасного і повнотою віри в остаточну перемогу Божої Істини" (Е. Шюре. "Великі посвячені").

Як приклад, наведу епізод із життя отця Теодора Грушкевича. У листі до своєї дружини з місця ув'язнення 18.01.47 року він пише:

"Моя, Найдорожча! Вчора дістав від Тебе передачу, дякую. Ми святкували, Богу дякувати, гарно (не ображайся, що тут, замість Тебе, знайшов я собі іншу розраду). Але така доля й обов'язок священика: навіть і в своєму горі, нести другим розраду. Уладив я тут спільну Святу Вечерю, промовив пару слів потіхи. Треба було бачити у цю хвилину тих людей, аби зрозуміти, чи є яка користь із того... Ми тут є Божою зброєю для допомоги іншим і це оправдує наш тут побут, і най осолоджує Твою гіркість розлуки... Треба було бачити враження Водосвяття на людях і знову приходить гадка: нас тут треба було". (О.Гентуш. "Листи з неволі")

Чи може кожна людина отримати ласку Божу? Пошукаймо відповідь у Христових притчах.

"Вийшов сіяч сіяти своє зерно, і як він сіяв, одно впало край дороги й було потоптане, і птиці небесні його видзьобали. Друге впало на камінь і, зійшовши, висохло, бо вологості не мало. Інше впало між тернину і тернина, вигнавшись із ним вкупі, його заглушила. Нарешті, інше впало на ДОБРУ ЗЕМЛЮ і, зійшовши, вродило сторицею. Кажучи це, Ісус голосно мовив: "Хто має вуха слухати, той слухає" (Лука. 8. 4-8).

Далі євангеліст тлумачить цю притчу, та, думаю, що ви й так зрозуміли царства Божого: "Те, що на добрій землі, це ті, що чуючи добрим і щирим серцем Слово, держать його і дають плід терпіння" (Лука. 8. 15).

Усе це вказує на надприродне, тобто Боже походження християнської віри. Живучи цією вірою, християнин у своєму щоденному житті здатний досягнути тривалий мир у своїй душі, та справжній Божий світогляд.

"Світлиця", № 60, 27 жовтня 2000

Спілкування людини з Природою

Дуже популярна сьогодні в суспільстві тема соціально-економічної кризи. Та якби ж то вона була одна! Існують ще і екологічна, і етнічна, і демографічна, і оздоровча. Варто було б замислитися над причинами цих явищ.

У пошуках виходу зі будь-яких криз нам треба звернутися до правитоків нашого народу – тих часів, коли розумні батьки вчили дитину вітатися і розмовляти з Природою, Сонечком, Вітром, Водою, Землею, Травами, Деревами, птахами, звірами, з усіма сущими в світі.

Втрата скарбів історичного минулого дорівнює втраті майбутнього. А може ми вже його втратили?

Та ні! Мудра традиційна звичаєва культура промовляє до нас через словникове багатство української мови, пісні, річне обрядове коло.

На підставі наукових досліджень вчені сьогодні стверджують, що наші предки сприймали світ не 4-х (три координати простору та час), а 8-ми і більше вимірним способом, де :

5-й рівень – розвинене яснобачення з усвідомленням дії різних сил у людині, просторі, часі;

6-й – ясний слух і розуміння мови всіх істот і сил природи;

7-й – ясне осягання структури, форми і устрою істот, простору і часу;

8-й – ясний інтуїтивний зв'язок з Божественним світом, відповідальність за його розвиток.

Символом восьмивимірного світосприйняття є дуже поширений мотив восьмикутної зірки. Його українські майстри перенесли і на рушники, і на сорочки, і на писанки, і на килими.

Отже, герої давніх билин, казок, пісень, колядок, які спілкувалися з Природою – не є фантазією нерозвинених народів.

Навесні діти зверталися до Сонечка:

“Ой, ти Сонечко, засвіти.

Землю нашу Матінку пригорни”.

І Ярославна – світла постать “Слова про Похід Ігоря” – промовляла до Сонця:

"О сонце ясне, лагідне усім!

Навіщо, красне, промені жагучі

Простерло ти в безводному степу

На воїв мужа милого мого,

Звело їм луки спрагою, стягнуло

Журбою сагайдаки.."

докоряла вітрові:

"Вітриле, вітре, Стрибоже швидкий,

Навіщо мечеш стріли половецькі

На воїв мужа милого мого?

Хіба не досить віяти вгорі,
Ширяти попід хмарами важкими,
Гойдаючи на морі кораблі?
Навіщо ж ти веселощі мої
По сивій ковилі розвіяв?"
просила Славутича:
"Славутичу! Крізь гори кам'яні
Пробився ти у полі Половецькім.
Леліяв Святославові човни
До полку Кобякового. Могуте!
Мені з неволі ладу прилелій,
Щоб я не слала сліз йому на море".

Дійшли до Бога плачі Ярославни:
На зорі
Заграло море, смерчі потяглися
Імлою в степ: то Ігореві бог
Таким знаменням вказує дорогу
На землю Руську з тяжкого поло
В обжинковій пісні зверталися до ниви:
Ой нивонько, нивонько, верни нашу силюньку.
Як ми тя зажинали, то ми силюньку мали,
Тепер ми марнесенькі, як лебідь білесенькі.

Переходячи в нову хату, господиня вибирала жар із старої печі, шанобливо, звертаючись до Вогню, як до предка: "Ходімо, дідусю, на нове місце!" А перенісши його в нову хату, заговорювала: "Огонь-багач, не йди од нас! Хто тебе буде звати – не йди з хати!"

А у цій колядці - розмова зі дібровою та звіром:

– Чого ж ти шумиш, гей дубровонько?

– Бо в мені є чудное звіря, сиве оленя...

Ой ходить за ним можний панонько...

Воно ж йому каже:

– Ти за мнов не ходи,

Не труди собі рожну лаєньку

Ой зйду ж бо я в туги-луги,
На бистрії води.
Там ти мене ймеш,
Там ти мене вб'єш.

Ще з однієї колядки дізнаємося як треба поділити громаду, щоб у суспільстві був лад.

А в соколонька двір в острозі...
А в тім острозі зелений явір,
А в тім яворі сильне гнізденько,
А в тім гнізденьку сив сокіл сидить.
Сив сокіл сидить жалібно квилить.
Їхав панич і хотів застрілити його, але сокіл сказав:
Не стріляй мене, красний молодче,
Красний молодче, премудрий стрільче!
А тобі я стану в пригодонці,
Загадну тобі три загадонці,
Три загадонці – три городеньки:
В першім городці коні сідлати,
В другім городці – бояри брати,
В третім городці собі панну взяти,
Собі панну взяти, із нею жити.

У староукраїнців був реальний поділ дозрілої молоді на дві групи (молодецьке і дівоче), а старші люди та діти творили окреме зборище. І у колядці йде мова про три городки: старих людей – господарський городок, де можна коня дібрати, – другий – молодецький, де можна весільних бояр замовити, а третій городок дівочий, де можна подругу вибрати не для іграшки чоловічої, а щоб з нею жити.

Сьогодні вчені досліджують: які духовні закони розвитку були закладені в традиції і звичаї в давні часи. А ще кілька десятків років тому про це заборонялося й думати. Тому-то ми втратили здоров'я нації.

Марія Петрівна Грицай завідувачка відділом Геронтології в

Українському інституті екології людини у доповіді "Давньоукраїнська ведична наука про оздоровлення душі, тіла, Природи" (на конференції "Буття українців", яка відбулася в Києві в Українському домі 21 травня 2005 р.) говорить::

"Ведична індійська культура має давньоукраїнські витоки. Матеріальним доказом слугує манускрипт, якому понад 5000 років. Приніс його в Індію з берегів Дніпра давньоукраїнський мудрець-відун Цараки (Чараки - на санскриті), щоб зберегти ведичні знання від навали кочових племен, які, як сарана наступали на високорозвинену давньоукраїнську цивілізацію.

В наш час, постчорнобильський, індійські історики і лікарі звертаються до української інтелігенції: "Повертайте ведичні знання в Україну!"

Про силу духовності і знань давньоукраїнської цивілізації свідчать і записи засновників Києво-Печерської Лаври.

Звідки ми можемо черпати ці знання?

Вони втілені і передаються в народі через звичаєву культуру. Треба тільки зрозуміти, розшифрувати те, про що нам говорять предки.

В журналі "Соціоніка, ментологія і психологія особистості" (№5, 2003, с. 79-81) Л. Літровник доводить, що на карпатських тарелях зображена найскладніша з відомих у світі космогонічна концепція найдавніших знань.

Ми знаходимося на підходах по розкриттю практичного значення українського національного одягу, пісні, вишивки, творів ужиткового мистецтва, звичаєвого річного кола, свят для збереження і відновлення здоров'я народу"

Вплив уславлення на людину та Природу.

Цар Володимир Мономах у своїй “Науці дає дітям настанови: “Щоб не застало вас сонце в постелі... Віддавши досвітню похвалу Богові, а потім при сході Сонця, й, побачивши Сонце, прославте Бога з радістю”.

З правічних часів дійшла до нас традиція уславлення.

Коли оминула біда і віруючі, і атеїсти автоматично прославляють Бога вигуком: "Слава Богу!" На рівні підсвідомості вони відчують як знайти живильну силу. Предки передали нам і те, коли саме відбувається обмін енергією між космосом і людиною.

Володимир Мономах вчить уранці тричі прославити Бога. Прошу звернути увагу на те, коли вперше треба дати хвалу Богові: "Віддавши досвітню похвалу Богові".

Лікувальні зела збирають вдосвіта, деякі обрядові дії також відбуваються перед сходом Сонця, і Володимир Мономах пропонує проводити славлення у цей час. Чому?

За 7 хвилин до сходу Сонця різко змінюється спектр електромагнітних низькочастотних полів, що оточують людину. Це обумовлено дією сходу Сонця на іоносферу. (Б.Владимирський, Н.Темурьянц. Влияние солнечной активности на биосферу-ноосферу. - Москва. 2000).

Це довів японський вчений М.Тамаката своїми двадцятирічними слідженнями.

"Досвітня похвала Богу" є ніщо інше як молитва.

Ця давня традиція наших предків привернула увагу вчених.

Марія Грицай про роль молитви говорить:

Слово «молитва» нашими пращурами застосовувалося в тому випадку, коли потрібно було чогось позбутися.

В етимологічному словнику української мови слово «молитва» походить від «молити», «молитовний», «випроханий у Бога молитвами».

Є в нашій мові слово «немола» – той, хто не молиться, невмолимий – от його треба вимолювати. Там же знаходимо слово «молибіг», що означає «жайворонок, який допомагає молити Бога».

Сучасні наукові дослідження Українського інституту екології людини, Санкт-Петербурзького інституту мозку людини РАН, японського вченого Ямото Масари доводять позитивний вплив уславлення і молитви на людину та Природу.

Нам довелось фіксувати за допомогою приладів ефект зменшення забрудненості землі радіонуклідами після читання уславлення і молитов до Бога.

Широко відомі дослідження канд. біологічних наук Т. П. Решетнікової, яка з 1984 року впродовж десяти років вела науково-дослідницьку роботу при Науково-технічному товаристві радіоелектроніки і зв'язку ім. О. С. Попова.

В роботі брали також участь канд. біологічних наук Є. Луцишина, канд. хімічних наук Т. Тернова, канд. сільськогосподарських наук О. А. Кочина та понад п'ятдесят осіб різних професій, двадцять з яких мали яскраво проявлені екстрасенсорні здібності, на даний час їх називають «псі-оператори».

Перший дослід був з насінням пшениці п'ятирічної давності, яка мала погане проростання. Частина зерна, яка була залишена для контролю, була висіяна в землю для проростання одночасно з зерном, на яке індивідуально діяли псі-оператори (екстрасенси) і з третьою порцією зерен, на яку було колективно подіяно славленням і молитвою до Бога операторами.

Результати трьох посівів були разючі. Перший - контрольний, який не мав впливу славлення і молитви до Бога, дав дуже рідкі, маленькі, ослаблені стебла, а індивідуальна дія псі-операторів дала кращу, але не високу схожість. Третє поле посівів після колективного впливу славлення і молитви дало сильні густі й високі стебла.

Аналогічні дослідження проводились з радіоактивно забрудненими зернами пшениці.

Тут контрольні посіви - без радіаційного ураження зерен проросли найкраще. Друге поле, де для посіву застосовувались зерна, які попередньо були радіаційно уражені, опромінені (10 крад), дало дуже слабенькі, малі поодинокі стебельця. Третє поле, де для посіву використали зерна захищені славленням і молитвами до Бога і також опромінені - 10 крад радіаційного ураження дало хорошу схожість і міцні стебла, які були тільки на декілька сантиметрів нижчі за контрольні.

Праці французького дослідника Луї Керврана з вивчення спонтанної трансмутації, – перетворенню хімічних елементів в природі - показали, що живі системи здатні за допомогою своїх ферментів виконувати обмін протонами всередині різних атомних ядер і переводити одні хімічні елементи в інші.

Професор теоретичної фізики Олівер Коста де Бюргард, отримавши дані Керврана, теоретично обґрунтував можливість ферментативного нейтрино і зет-бозонів. Праці Керврана оцінюються авторитетними вченими як революція у фізиці, його монографії про трансмутацію в біології і геології перекладені мовами розвинених країн.

Отже, до чого з надзусиллями підходить сучасна наука, було відомо віруючим пращурам, які з глибини часів передали нам ведичну науку з розумінням славлення, молитов і пісень - як духовного стрижня в житті людини.

Наші давньоукраїнські пісні, – стародавні веснянки, колискові, пісні річного обрядового кола – це пісні славлення, які дають образне сприйняття будови світу.

Ми провели дослідження про вплив веснянок на здоров'я дітей і підлітків.

Дослідження проводились за участю гурту під орудою народної артистки України Валентини Ковальської «Чумацькі діти». Застосовувався метод біогальваніки – це вимірювання стану людини по 12 інформаційних каналах за відсутністю зовнішніх джерел живлення.

У всіх дітей після виконання веснянок зріс рівень інформаційно-енергетичного стану органів і систем організму".

Доцент донецької консерваторії Олена Тюрікова займається дослідженням українського фольклору зі студентських років. Найцікавішу частину її записів складають пісні, збережені українськими поселенцями в Сибіру (Томська обл.). Коли прийшов час розшифрувати записи, виявилось, що не вистачає нот для передачі всіх звуків.

Багатство звукової палітри української мови відзначає і Марія Грицай: "Сучасний алфавіт з 33-х літер є дуже скороченим порівняно навіть з 45 літерами, поданими Іваном Федоровим, потрібно відродити найбільше багатство – мовне, бо те, що з мовою – те й з людьми відбувається.

Автодидактика стверджує, що кожна мова має акцент на певному енергетичному центрі людини. Багатство звукової палітри української мови дає силу людині, тому що українська мова дає змогу відкрити верхні центри людини.

В індійських школах діти впродовж трьох років (у 6-8 класах) вивчають мову санскриту – прадавнію українську.

Важливо, щоб і у нас майбутні педагоги були обізнані з нею. Історична лінгвістика повинна посісти чільне місце".

Вплив руху на здоров'я людини і Природи

У Природі все живе в русі за її законами. Але з того часу як люди вирішили не чекати від неї милості: створили штучні моря, осушили болота, змінили русла річок, почали їсти рафіновані продукти, почалися страждання та хвороби.

Природа виявляє активний супротив і вимагає від людини відродження гармонійного співжиття. Виявляється, що випрямлення річок шкідливе не тільки річкам, а й самій людині.

Дослідник Теодор Швенк виявив, що:

1) ідеальним для річок є ритм меандрів - «безконечника»;

2) сонячне затемнення уповільнює ріст рослин;

3) воді в річці притаманний спіральний гармонійний рух - «безконечника»;

4) тепла течія Гольфстріму не змішується з холодними водами і має форму «безконечника».

5) Коливання руху Сонця в площині перпендикулярній екліптиці відбувається в ритмі «безконечника»,

6) рух повітря в зонах високого і низького тиску нагадує символи наших вишиванок і глиняного посуду – Сваргу.

7) потоки повітря чутливого до звуків голосних а, є, і, о, у, які виходять з маленьких отворів, мають чітку ритміку «безконечника»;

8) рух форми полум'я, чутливого до різних музичних інструментів (добре відлагодженої скрипки, сопілки і валторни), має гарну чітку ритміку «безконечника».

Дуже цікавою є карта землі на якій зображено рух повітря в січні місяці на Європейсько-Азійському, Австралійському, Африканському та Американському континентах та океанах, що з'єднують їх. В цих місцях рух повітря в зонах високого і низького тиску теж як Сварги.

Незважаючи на вторгнення людини в гармонію життя і руху в Природі, вона має величезну здатність до самовідновлення, виштовхуючи людину з найбільш болючих місць.

А які резерви має людина і чому ведична наука стверджує, що рух - це «скарбниця життя», «цілюща частина медицини»? Щоб бути здоровим, потрібно займатися дихальними і руховими вправами.

Наш хребет нагадує форму «безконечника», і активізуючи потік енергії по ньому з допомогою гармонізуючих вправ, ми отримуємо доступ до життєдайної сили Всесвіту.

Тому вранці - вправа для підняття енергії по хребту «Вітання до Сонця», ввечері для зняття напруги і заспокоєння - вправа «Вітання до Місяця».

Найкращий час для вранішніх вправ є – вдосвіта. За 10 хвилин перед сходом Сонця треба вийти з будинку і повернутися обличчям на Схід: 7 хвилин перед сходом Сонця йде з Космосу дуже потужна енергія.

А вдень працювати, пам'ятаючи, що від сходу до заходу Сонця кожні дві години змінюються п'ять фаз (кожна по 24 хвилини).

Перша – не благодатна для праці.

Друга – швидкої дії.

Третя – середня.

Четверта – благодатна для праці.

П'ята – дуже благодатна для праці.

Але, дотримуючись цього розкладу, не забувайте що і у будень, і в свята духовні та земні служіння будуть

мати більшу дію при поєднанні українського національного костюму, мудрої старовинної пісні і руху (танцям).

Кожний танок має свою філософію. Вражає своєю мудрістю так званий *кривий танок*. У *кривому танці* забивають в землю три кілки на три кути (як символ трьох виявів світу: тіло, дух, розум), беруться за руки в два ряди і крутяться поміж ними рядами. Ладний рух, де немає кінця, як співають при *кривому танці*, символізує нескінченну божественну гру.

*А ми кривому танцю
Не виведемо кінця,
Бо його треба вести,
Як віночок плести.*

Вести *кривий танок* означало перебувати у вічному процесі світотворення. Всесвіт ніколи й нічого не відкидає, тому що кожний атом є часткою цілого, а ціле аж ніяк не може існувати, якщо відсутня хоча б якась його частка.

*Кривому танцю йдемо,
Кінця му не найдемо,*

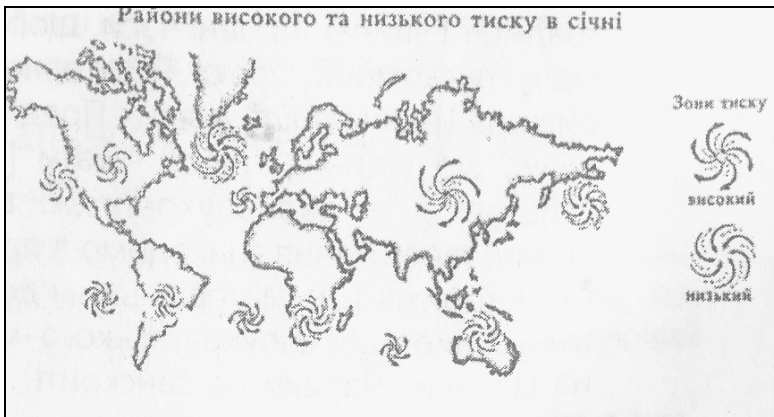
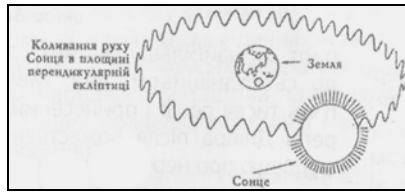
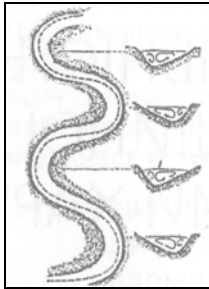
Джерела:

5. М. Грицай – "Давньоукраїнська ведична наука про оздоровлення душі, тіла, Природи" – матеріали науково-практичної конф. "Буття українців" 2005 р.

10. М. Грицай. Мистецтво наслідувати природу.
2009

11. О. Тюрікова. Рушійний компонент фольклорної динаміки. 2004.

Русло річок

Вплив різних музичних інструментів на форму полум'я

Добре
відлагоджена
скрипка

Погано
відлагоджена
скрипка

Сопілка

Валторна

Вплив голосних а, є, і, о, у на потік повітря

Платон мені друг, але істина дорожче

Кілька разів бачила на сайті порівняльні стовпчики українських та російських слів. Автор намагається довести, що росіяни - не слов'яни. Але ж кожен з нас може намалювати стовпчики з вавилонську вежу, зі тотожних українських та російських слів. І що тоді?

За освітою я – не філолог, а радіофізик. Все, що було пов'язане з електромагнітним полем (його походженням, здатністю існувати у вакуумі, перетворюватись у матерію, звук) сприймалось мною як чудо. Та чим більше фізика розкривала мені таємниці, тим більше я наближалась до розуміння Віри, Націоналізму, народного мистецтва. Фізика торкнулася й мови.

Сімнадцять років тому у сумській незалежній газеті “Наше слово” (№ 2 вересень 1997 р.) з'явилося повідомлення журналістки Алли Криганової про відкриття професора фізики “Герасимова”. Він просив не називати його справжнього прізвища: “Журналісти мене після цього забувають, кожний захоче почути. А я не маю часу на це, вік наш короткий, років прожито багато, роботи ще на кілька років.”

До Харківського університету майбутній професор поступив у 1948 році. Юнак мріяв знайти за допомогою фізики спосіб почути голоси древніх людей. Він стверджував, що людський голос, “записаний” на глечиках, макітрах, амфорах, череп'яних діжках таким же способом, яким записується звук на грамофонні платівки. Треба тільки знайти такий звукознімач, який був би спроможний знімати звук з череп'яного посуду.

Майже півстоліття вчений проводив експерименти на глиняному посуді з восьмого тисячоліття до н.е., знайденого в некрополях та городищах Полтавщини,

Чернігівщині, півдня Харківщини. Нарешті, він почув голос древньої людини.

“Звукова” доріжка на глечику не суцільна, тому чути окремі слова й фрази: “борзіше крути”, “роунця болить”, “мій глечик?”, “твій”, “скільки тобі казати”, “...атиме уся Русинія” (можливо “пам'ятатиме” – Л.О.), “уся?”, “ ...ди...”, “як робити”, “...три умітимеш”. Таких уривків записано багато.

Не треба бути філологом, щоб зрозуміти, ЩО 28 СТОЛІТЬ ТОМУ ЛЮДИ ГОВОРИЛИ УКРАЇНСЬКОЮ МОВОЮ, називали себе русинами, свою державу Русинією.

Ну а російська мова? На думку професора, вона виросла з північного діалекту української мови. На питання: “Ви ж росіянин, що ж заспівають Ваші кривні після такого відкриття?” Старий вчений відповів крилатим грецьким висловом: “Платон мне друг, но истина дороже.”

Прочитавши цю розповідь А. Клиганової, взялася за «Русский словарь 15-16 вв». Наведу з нього слова на літери А та Б, наявні в українській мові, але відсутні в сучасній російській: або, аж, аксамит (оксамит), але, аможе (а може), армата (гармата), ачи (а чи), бавитися, байка, байрак, баламутити, барва, батько, безмежно, блакитний, блискати, блукати, бо, боронити (захищати), борошно, бридкий, бруд, будувати.

Думаю вистачить, щоб перекоонатися у прадавності нашої мови. А на той час вона на Русі була державною.

На сторожі коло їх поставлю Слово.

*Воскресну нині! Ради їх,
Людей закованих моїх,
Убогих, нищих... Возвеличу
Малих отих рабів німих!
Я на сторожі коло їх
Поставлю Слово.*

Т.Шевченко "Подражаніє 11 псалму"

Мудро сказав митрополит Київський і всієї Руси-України Філарет: помиляється той, хто вважає, що засоби масової інформації є четвертою силою держави. Ні! Це є перша сила, бо першим було слово... Митрополит закликав на сторожі соборної державності поставити чесне патріотичне слово. Дякую, "Донеччино"!

„Донеччина” №31, 24 квітня 2007

Будьмо прискіпливими у доборі фактів!

Шановна пані Лілія Орел! У дописі "Неопалима купина", автором якого Ви є, бентежать чисельні помилки як визначенні місця з'явлення янгола Господнього Мойсею (див. Вихід 3.1-12), так і у трактуванні кольорової, графічної символіки ікони, її змісту.

Православна Церква у своїх богослужбах підкреслює три привілеї Пресвятої Богородиці: її Богоматеринство, Вседівництво та Заступництво за нас перед Богом. Все це прославляється у наведених Вами словах. У них є кілька паралелей. Головна з них – між Мойсеєм та Ісусом Христом: як Мойсей визволив за Божою допомогою свій народ від єгипетської неволі, так і Син Божий своєю смертю визволив народ від гріха. А народити Богочоловіка могла тільки непорочна діва. Ось тут і з'являється порівняння лона Діви Марії з неопалимою купиною.

Кожен християнин, щотижня підтверджуючи свою віру, промовляє: "Вірую в єдиного Бога Отця...", і називає Ісуса Христа "Світлом від Світла", небесне ж світло (Віфлеємська зірка, сонце) зображається 8-променевою зіркою. Двокольорова – Ісус Христос, в якій червоний колір – колір крові – засвідчує народження Бога Сина земною жінкою, а синій колір, або зелений чи фіолетовий із синім відтінком – Його небесне походження. Ця кольорова

символіка зберігається й у зображенні Богоматері (червоний – земна жінка, синій, зелений, фіолетовий – після смерті взята на небо).

Вийшла у Вас плутанина і з зображенням Марка та св. Матфея (св. Марко – завжди лев, а св. Матфей – янгол).

Запізналися Ви аж 400 років у визначенні дати, коли Русь (а не Росія) обрала своєю Опікункою Пресвяту Богородицю. А зробив це не Андрій Боголюбський, якого тоді ще й на світі не було, а Ярослав Мудрий у 1037 році в київській Церкві Благовіщення на Золотих воротах.

А щодо Москви, яка, за Вашою версією, взяла на себе міста Богородиці на Русі (?), скажу одне: Божа Благодать густо позначила Українську землю: Київ, Чернігів, Белз, Львів, Зарваниця, Гошів, Почаїв, Холм, Іржавець, Самбір, Страдне, Верхрата, Крехів, Маріяповч, Мукачів – це лише деякі в черзі появ Покрови її над нашою країною та українськими людьми. До цих осередків Марійського культу поспішав народ у своїх лихоліттях і в дні радості, складаючи перед її престолами та іконами свої моління, благодаріння і прославу.

Князь Ярослав Мудрий у 1036 році, розбивши печенігів, із вдячності до бога і Його Пресвятої Матері будує в Києві собор св. Софії та храм Благовіщення, де через рік офіційно віддає весь народ в опіку Божої Матері.

Князь Мстислав, що княжив у Тмутаракані, в бою з черкесами облітує збудувати церкву на честь Божої Матері, якщо Вона допоможе йому перемогти. Він переміг і виконав обітницю.

Князь **Володимир Мономах** свою перемогу над половцями завдячував Богові і Пречистій Діві Марії, і склав на її честь молитви.

У 1103 році наші князі та їхнє військо також складають обіти Богові та Пречистій Діві Марії, й на голову побивають половців.

Князь **Ігор Святославович**, герой епосу "Слово про Ігорев похід", після втечі з неволі йде з поклоном до чудотворної ікони Божої Матері пирогощі, щоб подякувати їй за порятунок.

Галицький король **Данило** складає з подякою багаті дари до ікони Пречистої Діви Марії в Холмі після вдалого походу на Чехію.

Деякі наші князі уживали ікони божої Матері на своїх печатках, або молитви до Неї. В Україні в наші часи знайдено багато старовинних золотих, бронзових і мідних нашійних іконок-енколпій. На одній з них грецькою мовою написано: "Богородице, будь моїм покровом і захороною. Амінь".

У часи татарської навали "Нарід настрашений і збідований втівав до своєї церковці, падав на коліна перед іконою Божої Матері, молився гаряче й ніколи не був позбавлений її опіки" ("Хроніка Якова Старого").

У 1240 році один монах, тікаючи від монголів з Києва, заснув у лісі на березі р. Стрипи. Але сон його було зірвано видінням. Підвівшись, він побачив біля джерела ікону Божої матері з Дитятком. Монах спорудив капличку, помістив там ікону і назвав це місце Зарваницею. Сюди на ношах принесли хворого князя Василька, який після перебування в цих місцях зцілювався, і на знак подяки за одужання побудував Церкву, в яку перенесли чудотворну ікону. Ще й сьогодні Мати Божа Зарваницька і малий Ісус розпростертими руками вітають і благословляють прочан у Зарваниці. А народ склав про Зарваницьку Божу Матір: "Чудотворна Діво Маріє, вітай, вітай, наше надіє".

"Світлиця", № 57, 13 жовтня 2000

УКРАЇНСЬКА МАТИ

День Матері у світі і на Донбасі

У нього давня історія: американка Анна Джервіс рано втратила маму і на все життя була позбавлена тепла материнської любові. А маленька дитина, як стверджують лікарі, потребує материнської любові, як потребує молока. 37% немовлят, взятих від матері, можуть загинути від емоційного недоживлення, хоч матимуть усе потрібне для життя. Анна мріяла про Свято, коли б всі люди віншували б Матір-Неньку. На її клопотання Конгрес США у 1914 році встановив державне свято - День Матері, яке відзначається у другу неділю травня. Невдовзі його узаконило ще чимало країн: Швеція, Норвегія, Данія, Німеччина, Польща. Так цей день став Міжнародним Святом. Україна в той час не мала своєї державності, але Союз Українок Галичини звернувся до громадян з закликом встановити Свято Матері. Відгукнулись культурно-просвітницькі організації. З 1929 року у другу неділю травня по всій Україні матері отримували подарунки від близьких та поздоровлення від друзів. Урочисто відзначався цей день в культурно-просвітницьких установах, в Церквах відбувалась служба на честь Матері Божої, Матері-ненькі, Матері-Землі. Так було до 1939 року поки не заборонили Союз Українок, а разом з ним і Свято Матері.

Минуло 50 років. Відродився Союз Українок, і, як на початку віку, посестри запропонували встановити в державі Україна Свято Матері. І знову їх підтримали заклади культури та просвіти. Ми віримо, що прийде час, коли День Матері стане святом родинним, бо усвідомлять, нарешті, люди Заповідь Божу: "Шануй батька і матір твою, щоб тобі було добре, і щоб ти довго прожив на Землі."

"Східний часопис". №18, 31 травня 1997

День матері

У цього свята давня історія. Американка Ганна Джервіс рано лишилася сиротою і все життя відчувала усі прикрощі життя без матері.

А тоді, на початку століття, у 1914 році, вчителька Ганна Джервіс, спостерігаючи за учнями, прийшла до висновку, що діти з родин, де поважають матір, і вчаться краще, і влаштовують своє життя набагато ліпше за сиріт. Вона звернулася до Конгресу США з пропозицією зробити державним свято відзначається у другу неділю травня. День матері стало державним у Швеції, Норвегії, Данії, Німеччині, Польщі – і перетворилося на міжнародне. Україна на той час не мала власної державності, але Союз Українок Галичини звернувся до громади з пропозицією запровадити такий День в Україні. Так з 1929 року у цей день українські матері приймали подарунки та вітання від близьких та друзів. Урочистості тривали не лише в світських установах, але й у церквах, де правилася служба на честь Матері Божої, матері_неньки, Матері-Землі. Так було 1939 року, поки не заборонили організацію Союз українок, а з нею і заборонили святкувати цей день, проголосивши його націоналістичним.

Минуло 50 років. Відродився Союз Українок і разом з ним ми почали знов святкувати цей день. Нас радо підтримують культурно-просвітницькі заклади. А з минулого, 1999 року, після клопотання Союзу українок, Жіночої громади, Спільки жінок України, товариства ім.. Олени Телігу, президент Леонід Кучма підписав Указ про визнання цього свята державним. І хоч на Донеччині цей день ще не став родинним святом, але ми віримо, що прийде час, коли люди, нарешті, усвідомлять Заповідь Божу: "Шануй батька і матір твою, щоб тобі було добре, і щоб ти довго прожив на землі."

А день Батька у світі також відзначають – у другу неділю червня.

“Світлиця”, № 14, 25 лютого 2000

Свято Матері

Шановні друзі! Інформація, яка поширювалась ЗМІ під час святкування Дня Матері, тільки частково відповідає дійсності. Саме тому це свято сприймається людьми по-різному. Хтось ставиться до нього, як до нав'язаного згори, на кшталт радянських свят; хтось переносить на нього своє ставлення до колишнього Президента України, наказом якого День Матері став державним святом; хтось повірив, що воно прийшло до нас з Америки. Все це свідчить про нашу необізнаність. Споконвіку Свято матері у другу неділю травня люди відзначали, як день Божої Матері, Матері Землі та Матері земної.

*"Ой, я маю три матері, та всі три хороші
Три матері, три квіточки, як три красні рожі,
Перша мати — Непорочная, як лілея біла,
Із Дитятком — Немовлятком, Пречистая Діва.
Друга мати — це найкраща на світі країна.
Земля наша, наша славна Ненька-Україна.
Третя мати — що ж про неї гарного сказати?
Це ласкава, люба, мила, рідна моя мати.
Ой, маю я три матері, та всі три хороші.
Три матері, як три квітки, як три красні рожі."*

(Народна пісня.)

За радянських часів це свято було заборонено, але Українська Церква його зберегла. Традиційно у цей день відправляють служби, присвячені Божій Матері, та поздоровляють жінок-матерів. Бо, створивши за своєю подобою першого людину, Бог для подальшого продовження людського роду обрав Співтворцем не Ангела, а земну жінку, котра виношує у своєму лоні

дитину, у яку при народженні Бог вдихає душу. Тому Свято Матері є духовним.

Взагалі, травень є місяцем Божої Матері, то не пізно відсвяткувати День Матері у будь-який день травня, якщо цього не зробили 13-го.

Про те, як його святкували наші предки, розповідь далі. Вона — з народних джерел.

У травні, коли вишня мов наречена, вбирається у біле і яблуня красується у пишному вінку, приходять на землю світле свято. Стукає у кожну оселю, велику й малу, і, ставши на порозі, нагадує всім про призабуту мудрість віків — звичай вшановувати Материнську Долю. Тож другої неділі травня поспішали до рідної домівки діти щоб разом з ненькою обійняте яблуню, пригорнути вишневі віти й уклонитися вінку землі - барвінку:

*Спасибі тобі, Земле Тетяно, за те,
що рід людський увічнила:
бабусю у вишню возвела,
матінку яблунею назвала,
а сестру з калиною поєднала.*

Тут же закопували кусники хліба, гроші й зерно, "щоб у добрі та спокої довіку бути". І потім йшли до хати, де за давнім звичаєм мали вшановувати матір хлібом та дарунками. Відчинивши двері, промовляли:

*Пороги, пороги, із вас — дороги!
Дозвольте ступити, матір обійняти,
Сиву голубоньку поцілувати.*

Мати зустрічала дітей, скропляючи їх свяченою водою:

*Вода до ніг — на долю,
вода до рук — на щастя,
вода на поріг, щоб у достатку жив наш рід!*

Син подавав свій дарунок (хусточку, чобітки, або черевички) зі словами:

*Нене-горличко, сива ластівко,
сонце ясне є, усміх дня,
Ви прийміть цей дарунок, матінкою*
Мати з великою пошан о приймала дарунки і клала
їх на стіл поряд з хлібом:

*Хліб на столі — доля в руці
щастя вітається,
доля — не цурається.*

І далі промовляла:

*Нехай люди бачать, а онуки вчаться,
матір поважають — честь бережуть.*

Не забувала про матір і донька. Побіля братових дарунків лягала сестрина вишиванка — голубе з жовтим по білому. Нитки добирались у святкові дні, а сплітались у візерунок у Чистий четвер: "щоб мали наступальну силу від лихого ока і слова". Не було на тій вишиванці традиційного чорного кольору:

*Нехай матуся на сім світі добро творить
та до вишні і яблуні ходить*

Окрім дітей, вітали господиню рідня, чоловік. Добрим знаком було дістати від чоловіка ложку, коралі, сон-траву, як символи життєвої снаги, надійності і спокою. Та найкориснішим вважалося зібрати вранці росяні пелюстки яблуневого цвіту і потай, з-за спини, обсипати ними жінку. Це оберігало її від хвороб, возвеличувало у материнстві.

Ті діти, що не могли з певних причин приїхати на свято, передавали матері свої вітання, а у себе дома ставили перед образом Богородиці свічку і просили:

*Вічко, свічечка, світи,
На матінку укажи,
В щасті-долі щоб жила,
Здоров'ячко берегла".*

А ще мали за звичай зберігати зрізані на Мамин день яблуневу й вишневу гілочки.

Щодо цього є легенда про матір ТБ доньку:

"Вони йшли лугом і дуже гарно співали. Обидві вродливі. Люди про них казали: "Спів — від Бога, краса — від землі. Таке рідко кому випадає, а тут і передати нікому: дітей-онуків немає". Не раз бідкалась стара: "Я б і серце своє віддала, аби онучків мати". А донька лише, мовчки, кивала головою.

Переказують, що ці прохання почув Вітер-старець, який всі таємниці знав, і звістив він жінкам, що по смерті матимуть те, що хотіли. Згодом таки здійснилося це віщування, але як! Старша, яка могла б стати бабусею, у вишню перетворилася, зі своєї кривці ягідки родить і серце у зернятку — камінчики ховає. А донька, у житті, діточками обділена, дісталася їх, як яблунею стала...

Певне, тому цього дня на материнських могилах з'являються дві гілочки — вишнева і яблунева, поставлена у склянку з водою та зерном. Запалюють діти свічку й тихенько схиляються над нею з лівого боку — "від серця". Горить вогник, і душу зігріває згадка про найріднішу і найдорожчу людину.

По-різному вшановують матерів в інших країнах. У 1910 році молода американка Анна Джервіс, яка рано втратила матір і боляче пережила цю трагедію, вирішила відзначати День Матері в школі, де вчителювала. Вона помітила, що в тих родин, де матір поважають, проблемних дітей не буває, (учні, і їхні батьки з радістю підтримали ініціативу вчительки. Через чотири роки тому вони звернулись до Конгресу США та Президента Вільсона з проханням встановити аналогічне державне свято. У 1914 році Конгрес США видав декрет про щорічне святкування Дня Матері у другу неділю травня.

Невдовзі його узаконило ще чимало країн: Швеція, Норвегія, Данія, Німеччина, Польща. Так цей день став Міжнародним Святком.

Україна в той час не мала своєї державності, але Союз Українок Галичини звернувся до громадян із закликом встановити Свято Матері. Відгукнулися культурно-просвітницькі організації. З 1929 року у другу неділю травня по всій Україні матері отримували подарунки від близьких та поздоровлення від друзів. Але у 1939 році, з приєднанням Галичини до Радянської України, були заборонені Союз Українок і свято Матері! У дев'яностих роках в Україні відродились Союз Українок і святкування Дня Матері. Проте воно офіційно проводилось тільки на рівні громадських організацій. І лише у 1999 році, після звернення Світової Федерації Українських Жіночих Організацій (СФУЖО) до Президента України Леоніда Кучми, Свято Матері за президентським наказом стало державним святом.

Я вірю, що прийде час, коли День Матері знову стане святом родинним, коли усвідомлять, нарешті, люди Заповідь Божу: "Шануй батька і матір твою, щоб тобі було добре, і щоб ти довго прожив на Землі."

"Світлиця" № 37, 2 червня 2006 с.2

Культ Матері або Чи варто змагатись з чоловіками за рівні права?

З метою реалізації державної гендерної політики в Донецькій області, пошуку та відзначення жінок за вагомий внесок в політичне, культурне, духовне, соціальне життя суспільства і формування гендерної культури та з нагоди святкування жіночого Дня 8 березня Управлінням у справах сім'ї та молоді Донецької

облдержадміністрації в лютому-березні ц.р. проводився конкурс “Жінка Донбасу – 2007”.

*А чи варто змагатись з чоловіками за рівні права?
Нам дано від Бога більше!*

Дійсно, дві третини всіх робіт у світі виконують жінки, отримуючи за це тільки 10 відсотків платні та володіючи лише одним відсотком світового багатства. “Несправедливо” – кажуть прихильники “гендерної політики”, а, як на мене, вона (ця політика) принижує Жінку.

Всевишній, створивши першу людину, надалі обрав співтворцем людства не Ангела, а Жінку. Вона виношує у своєму лоні дитину, в яку, при народженні, Бог вдихає життя.

Шануючи вибір Творця, наш народ возвеличив Жінку. І це врятувало його від зникнення, бо на його шляху доля щедро насипала катастроф, буреломів і лютих завірюх. Але знову і знову проростали нові зерна.

Що ж є в нашому народові таке, що не дає розсмоктатися серед інших, не загинути у жодній з пережитих катастроф? Якесь таємниця? Ні!

Ніколи жінка на цій землі не була рабинєю. Її психіка ніколи не деформувалася у рабську. Ніколи не затуляла вона обличчя чадрую, не була ізольована в жіночій половині, ніколи не продавали-купували її за калім. Навпаки, ще дівчиною вона користалася завжди волею вибирати собі пару, її питали, чи хоче вона вийти заміж за такого то, ще й дарували за нею віно, а не брали за нею платню. У XVII столітті (за спогадами Боплана) на Україні дівчина могла сама сватати собі чоловіка. Ніколи не була вона й плеканою коштовною лялькою західного зразка.

Ще з часів трипілля (IV–II тис. до н.е.) кожна жінка не мала над собою володаря, якому треба догоджати,

подобатися. Вона не боялась й не соромилась виявити свою волю, бажання вдачу. Це так ввійшло у підсвідомість, що ще й досі зберігається в українських родинах високий авторитет матері. А коли громадське життя стало на тори ХХ-го століття, українська жінка без особливих перешкод і ускладнень посіла становище вчительки, лікарки, архітектора, інженера. Бо її душа не була скута віковим приниженням, не мусила вона розбивати свій власний психічний мур, щоб включатися у світ інтелекту, який належить їй так само, як і чоловікові.

Це залишило слід у ментальності поколінь, вихованих такою матір'ю. Ще живий й досі охоронний український виголос: “Благослови, Мати!” або “Ой, мамо!”

Козак отець Залізо, що не допускав на Запоріжжя жінок, в грізну хвилину звертається: “Ой, рятуй, Божа Мати, монастир загибає...” І Божа Мати прийшла. “Та й на хрест вона стала, кулі вертала, турка вбивала. Монастир рятувала...”

КУЛЬТ МАТЕРІ – ось той талісман-різець, що формує українську особистість та стійкість у завірюхах, деформаціях і катастрофах.

“Донеччина”, №34, 8 травня 2007

Культ Матері

Сьогодні тема гендерної рівності є надзвичайно модною. Дійсно, дві третини всіх робіт у світі виконують жінки, отримуючи за це тільки десять відсотків платні та володіючи лише одним відсотком світового багатства. Але змагатися з чоловіками за рівні права все ж не варто. Жінці від Бога дано більше.

Створивши першу людину, Всевишній надалі співтворцем людства обрав не Ангела, а Жінку. Вона виношує у своєму лоні дитину, в яку при народженні Бог вдихає життя.

Шануючи вибір Творця, наш народ возвеличив Жінку. Вона на цій землі ніколи не була рабинею, ніколи не затуляла обличчя чадрую, не була ізольована в жіночій половині, ніколи її не продавали-купували за калім. Навпаки, ще дівчиною вона завжди користалася волею вибирати собі пару, її питали, чи хоче вона вийти заміж за такого-то й дарували за нею віно, а не брали за нею платню.

Ще з часів трипілля (IV–II тис. до н.е.) кожна жінка не мала над собою володаря, якому треба догоджати, подобатися. Вона не боялась й не соромилась виявити свою волю, бажання вдачу. Це залишило слід у ментальності поколінь, вихованих такою матір'ю. Досі живі й охоронні українські виголоси: «Благослови, Мати!», «Ой, мамо!»

Ігумен Почаївського монастиря Залізо в грізну хвилину звернувся: «Ой, рятуй, Божа Мати, монастир захибає...»

На шляху нашого народу доля щедро насипала катастроф. Але знову і знову проростали нові зерна.

Що ж не дає нам розсмоктатися серед інших, не загинути у жодній з пережитих катастроф? Культ МАТЕРІ.

Це той талісман-різець, що формує українську особистість та стійкість у завірюхах, деформаціях і катастрофах. Це культ Божої Матері, Матері Країни та земної Матері.

Народ співає:

*Ой, я маю три матері, та всі три хорошії
Три матері, три квіточки, як три красні рожі,
Перша мати — Непорочная, як лілея біла,
Із Дитятком — Немовлятком, Пречистая Діва.
Друга мати — це найкраща на світі країна.
Земля наша, наша славна Ненька-Україна.*

Третя мати — що ж про неї гарного сказати?

Це ласкава, люба, мила, рідна моя мати.

Ой, маю я три матері, та всі три хороші.

Три матері, як три квітки, як три красні рожі.

У травні, коли вишня вбирається у біле і яблуня красується у пишному вінку, приходять на землю світле свято – Свято Матері.

Травень споконвіку вважався місяцем Божої Матері. Вшановуючи її, люди не забували і про Землю, і про рідну матір.

Другої неділі травня діти разом з ненькою поспішали до садка, щоб обійняти яблуню, пригорнути вишневі віти й уклонитися вінку землі - барвінку:

Спасибі тобі, Земле Тетяно, за те,

що рід людський увічнила:

бабусю у вишню возвела,

матінку яблунею назвала,

а сестру з калиною поєднала.

Тут же закопували кусники хліба, гроші й зерно, «щоб у добрі та спокої довіку бути». І потім йшли до хати, де за давнім звичаєм мали вшановувати матір хлібом та дарунками.

Відчинивши двері, промовляли:

Пороги, пороги, із вас — дороги!

Дозвольте ступити, матір обійняти,

Сиву голубоньку поцілувати.

Мати зустрічала дітей, скропляючи їх свяченою водою:

Вода до ніг — на долю,

вода до рук — на щастя,

вода на поріг, щоб у достатку жив наш рід!

Син подавав свій дарунок (хусточку, чобітки, або черевички) зі словами:

Нене-горличко, сива ластівко,

*сонце ясне є, усміх дня,
Ви прийміть цей дарунок, матінко.*

Мати з великою шаною брала хліб і клала на стіл,
промовляючи:

*Хліб на столі — доля в руці
щастя вітається,
доля — не цурається.*

Дарунки клала поряд з хлібом зі словами:
*Нехай люди бачать, а онуки вчать,
матір поважають — честь бережуть.*

Побіля братових дарунків лягала донина вишиванка
— голубе з жовтим по білому. Нитки добирались у святкові
дні, а сплітались у візерунок у Чистий четвер: *«щоб мали
наступальну силу від лихого ока і слова»*. Не було на тій
вишиванці традиційного чорного кольору:

*Нехай матуся на сім світі добро творить
та до вишні і яблуні ходить.*

Окрім дітей, вітали господиню рідня, чоловік.
Добрим знаком було дістати від чоловіка ложку, коралі,
сон-траву, як символи життєвої снаги, надійності і спокою.
Та найкориснішим вважалося зібрати вранці росяні
пелюстки яблуневого цвіту і потай, з-за спини, обсипати
ними жінку. Це оберігало її від хвороб, возвеличувало у
материнстві.

Ті діти, що не могли з певних причин приїхати на
свято, передавали матері свої вітання, а у себе дома
ставили перед образом Богородиці свічку і просили:

*Вічко, свічечка, світи,
На матінку укажи,
В щасті-долі щоб жила,
Здоров'ячко берегла.*

А ще мали за звичай зберігати зрізані на Мамин
день яблуневу й вишневу гілочки.

Щодо цього є легенда про матір та доньку:

«Вони йшли лугом і дуже гарно співали. Обидві вродливі. Люди про них казали: «Спів — від Бога, краса — від землі. Таке рідко кому випадає, а тут і передати нікому: дітей-онуків немає». Не раз бідкалась стара: «Я б і серце своє віддала, аби онуків мати». А донька лише, мовчки, кивала головою.

Переказують, що ці прохання почув Вітер-старець, який всі таємниці знав, і звістив жінкам, що по смерті матимуть те, що хотіли. Згодом таки здійснилося це віщування! Старша, яка могла б стати бабусею, у вишню перетворилася, зі своєї кривці ягідки родить і серце у зернятку ховає. А донька, у житті, діточками обділена, дісталася їй, як яблунею стала...»

Певне, тому цього дня на материнських могилах з'являлися дві гілочки — вишнева і яблунева, поставлені у склянку з водою та зерном. Запалювали діти свічку й схилялися над нею з лівого боку — *«від серця»*.

Проте це свято скоріше було духовним. Державним воно стало значно пізніше. У 1910 році молода американка Анна Джервіс, яка рано втратила матір і боляче пережила цю трагедію, вирішила відзначати День Матері в школі, де вчителювала. Вона помітила, що в тих родин, де матір поважають, проблемних дітей не буває. Учні та їхні батьки з радістю підтримали ініціативу вчительки. Через чотири роки потому вони звернулись до Конгресу США та Президента Вільсона з проханням встановити аналогічне державне свято. У 1914 році Конгрес США видав декрет про щорічне святкування Дня Матері у другу неділю травня. Невдовзі його узаконило ще чимало країн: Швеція, Норвегія, Данія, Німеччина, Польща. Так цей день став Міжнародним Святом. Україна в той час не мала своєї державності. 1929 року Союз Українок Галичини звернувся до українських громадян із закликом встановити Свято Матері. Відгукнулися культурно-просвітницькі організації.

Але у 1939 році з приєднанням Галичини до Радянської України були заборонені Союз Українок і Свято Матері.

У дев'яностих роках в Україні відродились і Союз Українок, і святкування Дня Матері. Проте офіційно воно проводилось тільки на рівні громадських організацій. І лише у 1999 році, після звернення Світової Федерації Українських Жіночих Організацій (СФУЖО) до Президента України Леоніда Кучми, Свято Матері за президентським наказом N 489/99 стало державним. Та от тільки воно не сприймається людьми. Хтось ставиться до нього, як до нав'язаного згори, на кшталт радянських свят; хтось переносить на нього своє ставлення до колишнього Президента України, хтось вважає, що воно прийшло до нас з Америки. А я вірю, що прийде час, коли День Матері знову стане святом родинним, коли, нарешті, люди усвідомлять Заповідь Божу, накреслену на кам'яних таблицях, які майже три з половиною тисячі років тому отримав пророк Мойсей від Бога на горі Синай: «Шануй батька і матір твою, щоб тобі було добре, і щоб ти довго прожив на Землі».

Газ. "Україна козацька" № 09-10 (199-200), травень 2013, с. 14.

Звичай цілувати руку жінці

Поцілунок як жест привітання існував ще в Стародавньому Римі, де були три варіанти вітань: найближчому оточенню дозволялось цілувати правителя в губи, звичайні сановники мали цілувати йому руки, а слуги – його ноги. А ось в Англії в XVI ст., за етикетом, гість мав поцілувати господаря, господиню, їхніх дітей та ще й домашніх тварин. В Україні зазвичай цілували руку панові, якщо хотіли йому подякувати. Вдячні діти також цілували материні руки. А сьогодні у нас поширюється звичай взагалі цілувати руку жінці.

Як і коли це роблять в світі?

В Австрії – винятково у святковій обстановці. В Польщі – на будь-якому зібранні, як виявлення особливої уваги до жінки. У нас – роблять це частіше в ході ділових взаємин. Поборники етикету – французи – добре знають, що під відкритим небом та під час їжі руки жінкам не цілують. У гостях руку цілують тільки господині.

О.Корніяка ("Мистецтво гречності") радить: цілючи руку жінці, не підіймати руку до своїх губів, а нахилитися самому. А після поцілунку руку повільно опустити.

Поцілунок в долоню чи в зап'ясток сповіщає про прагнення до інтимних стосунків та невисоку культуру.

Тож цілувати треба в тильну частину пальців.

Сайт Poshtovh.org.ua

УКРАЇНСЬКИЙ КАЛЕНДАР

Мисливський календар у казці «Рукавичка».

До найдавнішого виду народного епосу належать колядки, щедрівки, посівалки/засівалки, казки.

Запорукою їхньої давності є риси архаїчного думання. Однією з таких рис можна вважати кумулятивність: існування в текстах рефренів — повторення групи слів (епізодів).

Наявність рефренів в текстах є ознакою того, що вони могли колись виконувати роль ритуальних молитов. Для нас же важливим є те, що саме кумулятивні твори найбільше виділяються багатством давнього міфологічного змісту.

Класичним взірцем кумулятивних казок в українському фольклорі можна вважати казку про загублену «рукавичку», яку знайшли звірі та вирішили в ній жити:

Ішов дід лісом, а за ним бігла собачка, та й загубив дід рукавичку.

От біжить мишка, увізла в ту рукавичку та й каже:

— Тут я буду жити!

Коли це жабка плигає та й питає:

— А хто-хто в цій рукавичці?

— Мишка-шкряботушка. А ти хто?

— Жабка-скрекотушка. Пусти й мене!

От уже їх двоє. Коли біжить зайчик. Прибіг до рукавички та й питає:

— А хто-хто в цій рукавичці?

— Мишка-шкряботушка, жабка-скрекотушка. А ти хто?

— А я зайчик-побігайчик. Пустіть і мене!

— Іди!

От уже їх троє.

Коли це біжить лисичка — та до рукавички:

— А хто-хто в цій рукавичці живе?

— Мишка-шкряботушка, жабка-скрекотушка та зайчик-побігайчик. А ти хто?

— Та я лисичка-сестричка. Пустіть і мене!

— Та йди!

Ото вже їх четверо сидить. Аж суне вовчик — та й собі до рукавички, питається:

— А хто-хто в цій рукавичці живе?

— Мишка-шкряботушка, жабка-скрекотушка, зайчик-побігайчик та лисичка-сестричка. А ти хто?

— Та я вовчик-братик. Пустіть і мене!

— Та вже йди!

Уліз і той. Уже їх п'ятеро.

Де не взявся — біжить кабан.

— Хро-хро-хро! А хто-хто в цій рукавичці живе?

— Мишка-шкряботушка, жабка-скрекотушка, зайчик-побігачик, лисичка-сестричка та вовчик-братик. А ти хто?

— Хро-хро-хро! А я кабан-іклан. Пустіть і мене!

— Оце лихо! Хто не набреде — та все в рукавичку! Куди ж ти тут улізеш?

— Та вже влізу, — пустіть!

— Та що вже з тобою робити, — йди!

Уліз і той. Уже їх шестеро, уже так їм тісно, що й нікуди. Коли це тріщать куці, вилазить ведмідь — та й собі до рукавички, реве й питається:

— А хто-хто в цій рукавичці живе?

— Мишка-шкряботушка, жабка-скрекотушка, зайчик-побігачик, лисичка-сестричка, вовчик-братик та кабан-іклан. А ти хто?

— Гу-гу-гу! Як вас багато! А я ведмідь-набрідь. Пустіть і мене!

— Куди ми тебе пустимо, коли й так тісно?

— Та якось будемо.

— Та вже йди, тільки скраєчку! Уліз і ведмідь, — семеро стало.

Та так вже тісно, що рукавичка ось-ось розірветься.

Коли це дід оглядівся, — нема рукавички. Він тоді назад — шукати її, а собачка попереду побігла. Бігла-бігла, бачить — лежить рукавичка і ворушиться. Собачка тоді: «Гав-гав-гав!»

Вони як злякаються, як вирвуться з рукавички, — так усі й порозбігалися лісом.

Прийшов дід та й забрав рукавичку.

Аналіз цієї казки зроблено професором Віктором Давидюком у творі «Первісна міфологія українського фольклору».

Автор вважає, що за класифікацією казка «Рукавичка» належить до мисливських казок про тварин, та на відміну від них не має жодного негативного персонажу, ні переліку мисливських знарядь, ні сцени вдалих ловів, не може служити й взірцем ініціального тесту-випробування, бо досить проста, хоч і можна припустити, що найдавніші мисливські оповідки для запам'ятовування й відтворення могли бути й не дуже складними. Та, як правило, такі тексти часто губилися в пам'яті, бо їх місце займали все досконаліші і складніші, а прості, втративши свої первісні функції, просто забувалися. Тому серед сучасних казок-тестів таких прямолінійних сюжетів, як у «Рукавичці», майже не трапляється. Отже, причини її збереження у чомусь іншому.

Перше, що впадає в ній у вічі, - це те, що кожна тварина має подвійну назву, яка символізує певну рису її поведінки чи діяльності: *мишка-шкряботушка, жабка-скрекотушка, зайчик-побігайчик, лисичка-сестричка, вовчик-братик, кабан-іклан, ведмідь-набрідь*.

Але жабка скрекоче не протягом року, а лише в певний час. Та й ведмідь узимку взагалі спить. То звідки ж тоді в зимовому лісі узятися тваринам, які за логікою мали б перебувати в цей час у зимовій сплячці? Може рукавичка мала послужити їм колективною оселею? Тоді до чого тут зайчик, лисичка, вовчик, кабан, які не залягають на зиму у сплячку?

Аналізувати цю загадкову казку почнемо з характеристики основних функцій рукавички, як ритуальних, так і чисто практичних, вірніше із сукупності всіх її семантичних і символічних значень.

Практичне значення рукавички — оберігати руку від холоду, або, як кажуть, *гріти*. В переносному значенні вираз «*погріти руки*» в українській мові означає «*збагатитися*».

З мотивом збагачення рукавичка співвідносна в ритуалі новорічного посівання. Посівали колись тільки з рукавиці. При цьому зичили:

*Сійся-родися Жито-Пшениця
Всяка Пашниця
Коноплі під Стелю
І Лен по коліна!
Щоб Вас ніколи голова не боліла
Щоб була у Вас завжди Радість і Втіха
Щоб Ваша Хата не знала лиха
Хай Добро і Щастя Вас не минає
Щедрість і Ласка всіх звеселяє!*

Тобто основною функцією висіяного з рукавиці збіжжя було ритуальне викликання добробуту. Таким чином, можна з повною вірогідністю стверджувати, що рукавиця мала в посівальному обряді те саме значення, що й ріг достатку, з тією лише різницею, що поза обрядом вона це значення втрачала. Тому не буде перебільшенням сказати, що в календарній обрядовості рукавичка як символ невіддільна як від нового року, так і від засівання врожаю. Коли ж узяти до уваги, що початок року наші предки колись відзначали навесні, то згуба дідом рукавиці вмотивована в казковому сюжеті як з ритуального, так і з практичного боку: цим закінчувалась зима і завершувалось ритуальне засівання на новий урожай. Цим починався і новий рік. Тому загублена навмисно чи ненароком рукавичка може вважатися ще й символом нового року. Може ця згуба сприйматися і як магічний засіб для наближення тепла, бо ж до середини ХХ століття, коли довго не наставало тепло, серед дітей існував звичай шукати винного. Обов'язково знаходили когось такого, хто досі ходив у чомусь зимовому і цим «літо лякав».

З винуватця силоміць стягували шапку чи рукавиці й закидали на найвище дерево. А часто ще й били за це і

зовсім не символічно. Після цього, на їх думку, мала настати весна. На Стрітіння — день, коли зима стрічається з літом — казали, що вже циган кожуха продав. Хтозна що саме малося на увазі: циганська поквапливість чи такі здійснення ритуалу, який мав наближати весну?

Схоже, що в цей же контекст можна вписати і загублену дідом напровесні рукавицю.

Чому напровесні, а не посеред зими?

В цьому нас переконують обставини, які трапляються з нею пізніше.

В усіх із них є багато схожого з фенологічними⁷ особливостями цілого року.

Першими після звільнення землі з-під снігу заявляють про себе миші. Вони вилазять із нір і шукають їжу поблизу людських жител, нерідко набридаючи при цьому своїм нав'язливим шкряботінням. Це шкряботіння є найхарактернішою ознакою **березнево-квітневої** пори. І не тільки в чисто емоційному плані. Воно нагадує людям про те, яку небезпеку становлять миші для їхніх скромних під весну припасів. Ця небезпека й служила першою позначкою на стовбурі мисливського місяцеліку, означаючи перший відтинок року мишачим шкряботінням.

У **травні - червні**, як тільки прогрівалася вода, в природі домінувало жаб'яче квакання, а ночами — ще голосніший скрекіт. У більшості хутрових звірів у цей час починалася линька, хутро ставало непридатним для використання. То ж чи міг цей факт лишитися непоміченим?

У **липні** вечорами, а часом і вдень біля людських осель раптово з'являються зайці. До цього їх, як правило, не буває видно в селі, а це біжать, як на погибель. Що

⁷ Фенологія — наука про сезонні явища в природі.

вабить їх у цю пору до людських помешкань, що жене з лісу? В цьому виявляється кілька обставин.

Після третього приплоду (перший буває в лютому, другий у травні) заяче поголів'я збільшувалося в кілька разів. Тож, коли з'являлися лисенята й вовченята, хижаки недовго вибирали засоби харчування спочатку для себе, а згодом і для потомства. Найдоступнішою здобиччю стають зайченята, які тільки-тільки починають освоювати довкілля. Тож, ледь набравшись розуму, разом з дорослими зайцями вони в цю пору намагаються триматись узлісь, куди вовки з вовченятами й лисиці з лисенятами навідуватись поки що не наважуються. Трохи освоївшись, зайці не цураються й селянських обійсть і городів. Це, мабуть, і було найприкметнішим для цієї літньої пори.

Не зовсім зрозуміло, чому зайчик, названий у казці *побігайчиком*, а в деяких варіантах — *лапайчиком*: чи тому, що зайці тікають з лісу, тобто знаходяться в бігах, чи, може, тому, що в цей час частіше, ніж будь-коли перебігали шлях людям, бо в цю пору року на них найретельніше полювали хижаки і ловили (діалектне-*лапали*), чи тому, що їх прямо біля своїх обійсть неважко було піймати й людям.

Як би там не було, але, судячи з повного збігу казкових і фенологічних реалій, з великою мірою ймовірності можна припускати, що після жабки-скрекоіушки найпомітнішою істотою в природному середовищі ставав зайчик-побігайчик.

Починаючи із **червня**, виходять полювати усім виводком лисиці. Виучка молодняку починається дуже обережно, неподалік від нори. Лише у **вересні** вони залишають обжиті місця і переходять до бродячого життя. Саме тоді й привертають до себе увагу, бо з кожним днем виводок стає усе зухвалішим і нахабнішим, не цураючись ні свійських качок, ні гусей, ні курей. Тому на те, щоб вважати

вересень - початок жовтня лисячою порою, підстав більш ніж достатньо. Не випадкова в цьому контексті й назва *лисичка-сестричка*, адже вона вживається на означення того періоду, коли домінування лисиць у природі пояснюється дорослішанням молодняку. Лисиці у цей час тримаються стадом. До кінця осені воно розпадається, а розбрівшись поодиноці, звірі дещо втрачають попередню сміливість і рідше докучають людям.

3 листопада до початку січня у диких вепрів триває гін. Їдять вони в цю пору мало. Самці-сікачі відчайдушно б'ються за самок, наносячи один одному глибокі рани. Оскільки ж зір у свиней дуже слабкий, то, компенсуючи його надзвичайно тонким слухом, роздратовані самці несамоовито кидаються крізь хащі на будь-який шурхіт. Жоден звір цієї пори не здатен витримати удару кабана. Його жертвою може стати й людина. Знаючи про це, люди добре пам'ятали той час, коли було варто обходити десятою дорогою найменші хащі, де міг причаїтися *кабан-іклан*. Так міг і закарбуватися він у пам'яті цей шостий від весни проміжок часу зі знаком дикого вепра, бо саме ця тварина становила у грудні найбільшу небезпеку для людини.

Сьомим зооморфним персонажем у казці «Рукавичка» виступає *ведмідь-набрідь*. Незважаючи на те, що у фольклорі, головним чином у російському, він і вайлуватий, і недотепний, і навіть часом смішний, природний прототип цього образу має цілу низку позитивних якостей. Він надзвичайно витривалий (лося може переслідувати галопом на відстані 10-15 км), сильний (одним ударом може зламати хребет бикові), швидкий (може наздогнати навіть коня), спритний (до жертви підкрадається зовсім нечутно), сміливий і самовпевнений (мандрує лісовими шляхами, не криючись, майже не боїться вогню), з людиною, коли не голодний,

вважає краще не зв'язуватись. Дуже небезпечним буває тільки при споживанні здобичі.

Інша справа — ведмідь, який не залягає в зимову сплячку. Недостатня вгодованість не дає йому спокою. Тож коли ситі ведмеді з першим снігом знаходять для барлогу ямку з поваленим зверху деревом чи захаращену хмизом і сплять аж до остаточної відлиги, він намагається будь-що надолужити втрачене. Цей ведмідь не зупиняється навіть перед озброєною людиною. Таким він буває **з другої половини січня до початку весни**.

Подвійна назва *ведмідь-набрідь* — прямий тому доказ, що в казці йдеться саме про такого бродячого ведмедя. Ведмедя під знаком агресивності якого закінчувався рік.

Тепер у нас немає сумніву, що казка «Рукавичка» паралельно з чимось чи навмисно відбила в своєму змісті головні календарні застороги цілого року.

Якщо так, то коли могла утвердитися в цій ролі? Невже ще з тих давніх мисливських часів, ровесниками яких виступають кумулятивні мотиви? Та чи була вона справжнім календарем?

Археологічні дані дають підстави вважати, що поділ року на 12 рівновеликих частин цілком пов'язаний із розвитком культури рільництва. Згадка про 12 місяців із їх потомством, якими, очевидно, вважаються тижні і дні, міститься в одному із гімнів «Рігведи» - пам'ятці індоєвропейської культури епохи бронзи (II тис. до н.е.). Зображення солярних знаків трапляються і в більш ранніх археологічних культурах енеоліту. То чому в давніх мисливців, які жили одним життям з природою, не могло існувати у її біологічних ритмах системи часових орієнтирів? Повірити в це дуже важко, бо кожен із наведених тут чинників не міг не позначатися на результатах ловів. Отже, до кожного із них ловці мали

якось готуватися. Особливо в період мезоліту, коли почали полювати на дрібних тварин і навіть приручати кіз. При цьому реагування на фенологічні особливості були необхідною умовою для кожного, хто вирушав у ліс чи й навіть мешкав неподалік від нього.

Результати аналізу казок про тварин, найдавніші з яких відображають побут мисливської епохи, переконують, що число 7 становило на ту пору єдину числову універсалью, яка, за висловом Л.Дунаєвської, служила «виразником найбільшої повноти міри». З семи днів досі складається тиждень, на сім періодів ділився рік. За нормальною логікою один аналогічний період місячному, також мав би становити 7 тижнів. Ідеальний сімковий рік при цьому складався б із 49 тижнів або 343 днів замість астрономічних відповідно 52 та 365. Та зрозуміло, що мисливський календар не вимагав такої точності, і часові проміжки, які детермінувалися кліматичними, ландшафтними та метеорологічними факторами, не могли бути ідеально однаковими. Такий календар не вимагав і суцільної лічби днів року. Головним його завданням було правильно вирахувати початок та тривалість кожного мисливського періоду. В цьому, вірогідно, полягає й сама причина збереження безконфліктної кумулятивної казки, якою є «Рукавичка».

Календар передріздвяних містерій К. Сосенка.

Без плоті божя мудрість невидима суцї.

Андрій Юродивий

Час від часу українська культура породжувала дивовижні за задумом та виконанням твори, які значно випереджали досягнення сучасної їм науки і, як правило, більшістю науковців не сприймалися. Особливо часто це траплялося тоді, коли основою твору ставала глобальна проблема, дослідження якої вимагало

залучення джерел різного роду. Отже, закономірно, що твори такого плану приречені або на невизнання, або на довге забуття.

Подібна доля спіткала і працю Ксенофонта Сосенка "Культурно-історична постать староукраїнських свят Різдва і Щедрого Вечора", видану 1928 р. у Львові.

За характеристикою двох релігійних свят (які, як показав К. Сосенко, мають глибокі народні корені) приховано розв'язання питання про походження українського народу, процесу етнічного формування українців та їхньої культури, починаючи з того часу, відколи вони пам'ятали себе окремим народом. Ця ідея була особливо актуальною у 20-і роки (хоча не менш актуальна й нині), коли загострилася проблема возз'єднання українських земель у єдину державу та досягнення нею справжньої незалежності. Інакше кажучи, не лише з наукової, а й з політичної точки зору книга К. Сосенка була непотрібна жодній з держав, до складу яких входили землі України. Чи не тому мало хто знає про неї й сьогодні?

Автор належав до тих науковців, які глибоко усвідомили той незаперечний факт, що будь-яка розвинута система світогляду (незважаючи на те, визнає вона це чи ні) не може існувати без пояснення процесу творення світу, закономірностей його розвитку та кінця. Не випадково у книзі ми знаходимо у зв'язку з цим і матеріали про глобальні катаклізми (як образи варіантів кінця світу) та справедливе зауваження про те, що за своїм характером відчуття творення та кінця світу у давньому світогляді було, очевидно, тотожним як відчуття переходу від зруйнованого старого до створюваного нового світу. Такий перехід відбувається під час дванадцяти святовечірніх днів, коли відбувається

*«відкритість» (розрив) у нескінченність Всесвіту.
Світове божество сходить у світ людей....*

*Частина висновків К. Сосенка може бути
кваліфікована як безумовні наукові відкриття.*

Доктор іст. наук М. Чмихов

Таким відкриттям є Календар Передріздвяних
українських народних містерій.

Українське Різдво –

Свято Різдва Світа і хвали Господу-Творцю

Провідною думкою українського прадавнього свята
Різдва була ідея народження Світу і поклін Творцеві, що
підтверджується святковими співами про нього:

Коли не було з Нащада Світа Святий Вечір!
Тоді не було Неба ні Землі Добрий Вечір!
А но лем було Синєє Море Святий Вечір!
А серед Моря Зелений Явір Добрий Вечір!
На Явороньку Три Голубоньки Святий Вечір!
Три Голубоньки Радоньку радять Добрий Вечір!
Радоньку радять як Світ сновати Святий Вечір!
Та спустимося на Дно до Моря Добрий Вечір!
Та дістанемо Дрібного Піску Святий Вечір!
Дрібний Пісочок посіємо Ми Добрий Вечір!
Там Нам ся стане Чорна Землиця Святий Вечір!
Та спустимося на Дно до Моря Добрий Вечір!
Там дістанемо Золотий Камінь Святий Вечір!
Золотий Камінь посіємо Ми Добрий Вечір!
Там Нам ся стане Ясне Небонько Святий Вечір!
Небонько Світле Сонінько Добрий Вечір!
Світле Сонінько Ясен Місячик Святий Вечір!
Ясен Місячик Ясна Зірниця Добрий Вечір!
Ясна Зірниця Дрібні Звіздочки Святий Вечір.

Одиноке Прадерево стоїть серед космічного моря –
перших вод на Початку Світа. Воно та Правода причетні до
народження: Сонця, Місяця, Зорі, Зірок, які є праобразом

першої родини: "Ясний місяць – пан господар, Ясне сонце – його жена, Ясні зорі – його діти".

Як співають Колядки на Святу Вечерю до людей приходить сам Господь у супроводі космічних Світил. Для них готуються первісні жертви земних плодів – страви на Святковому столі.

Одночасно зі святом Різдва Світу в Україні відзначається Різдво Христове. Зрозуміло, що християнська ідея про народження Спасителя світа співпадає з давньою вірою українців у Бога Творця, що він навідається до своїх людей, принесе їм блага і охоронить від злого. Дивує такт народу, що так обережно і вдало поєднує християнські ідеї зі староукраїнськими:

Святи, Боже, вечереньку
На святий вечір!
Ходит сам господар по світлойці,
Ставить столики в три рядойки,
Кладе обруси все шовковії,
Кладе ножики все ж сталенії,
Просит Боженька на вечерейку.
Посадив Бога посеред стола,
Святу Пречисту при другім столі,
Усі святії та коло неї.
Приймає Бога зеленим вином,
Святу Пречисту солодким медом,
Усі святії шумнов горівков,
Свою челядку чисто водою
І сам п'є воду з своєю женою.
Світит їм Сонце в одно віконце,
А Ясен Місяць в друге віконце,
Ясні Зорі світят довкола.

Також на Таємній вечері присутній, у вигляді снопу пшениці, прадід родини Дідух – дух дідів, всіх

попередників роду. Саме внесення дідуха до хати 6-го січня є сигналом початку святовечірньої обрядовості.

Щедрий Вечір – величне Українське свято Води

Другою такою ж великою дією з присутністю Творця є Щедрий Вечір. Він приходить 18-19 січня разом зі Святими Водохрещами. Цей Вечір святкується подібно до Свят-Вечора.

Парне Святкове коло

До обох Святих Вечорів народ готується заздалегідь. Як свідчать етнографічні записки, за два місяці перед святом Народження Ісуса Христа в Україні відбуваються різні народні містерії з худобою, вогнем, водою, які не мають зв'язку з ідеологією свята Різдва Христового, як й ті християнські, що співпадають у цей час з народними. При тому провідні ідеї українського передріздвяного часу виступають так виразно, що дозволяють здогадатися про ідеологію самого Різдва.

Український Передріздвяний час поділений на тижневі й місячні періоди. Цих тижнів і місяців є подвійне Коло. Одне Коло спрямовано до Різдва-Коляди, друге – до Щедрого Вечора.

Святоріздвяне Коло Свят: від 08.XI до 07.XII минає один місяць; а від 07.XII до 06.I (Різдво) – другий місяць;

Щедровечірнє Коло Свят: від 21.XI до 20. минає один місяць, а від 20.XII до 19.I, (Щедрий Вечір) – другий місяць.

Дати проведення Свят обох Кіл співпадають з датами Християнських свят, які вочевидь були введені підчас християнізації. Окрім того привертає увагу календарна Місячна норма однакова для Святоріздвяного й Щедровечірнього Кола: Святкові дні позначають 27-ий день і кінець місяця, і що ці Святкові дні без огляду на Християнську релігію мають у народній містиці велике значення.

Святоріздвяне Коло Свят

Початком цього часу є 8.XI н. ст., присвячений народом св. Юрові. Український народ вважає Його покровителем домашньої худоби. Після 8.XI н. ст. народ віддає худобу під Його охорону, щоб боронив її перед вовками. Християнська церква (східна) установила в цей день свято св. Димитрія, котрий з св. Юром творить аналогічний тип великомученика.

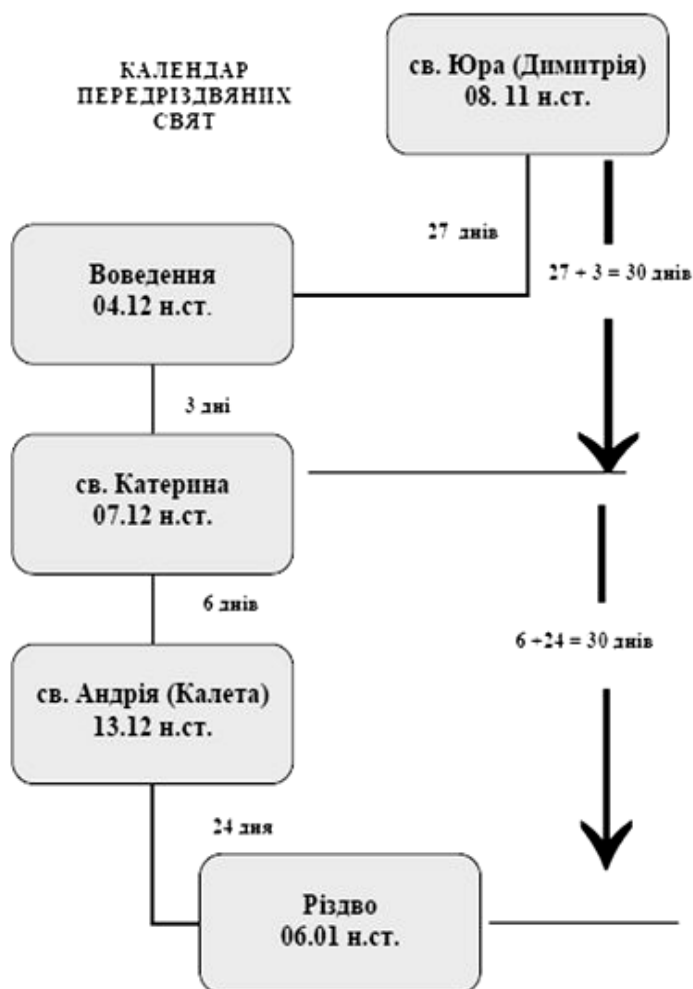
Кінчає перший місяць, що відноситься до Різдва, Воведення (04.XII). Ввечері перед Воведенням відбуваються містерії з вогнем і водою; опівночі жінки сідають голі на порозі хати та прядуть "самосівні" коноплі, а вдосвіта вводять молоду худобу до хати. Все це є натяком на початок Світу.

Перший (семиденний) тиждень другого Різдвяного місяця починається днем св. Катерини 07.XII н. ст., а закінчується днем св. Андрія 13.XII н. ст. День св. Катерини називають святом дівочої долі, бо цього дня дівчата ворожать і закликають Долю. Під "долею" вони розуміють шлюб. Цей тиждень, присвячений еротичному зворушенню молоді – вечерницям, музиці, товариським забавам і шануванню Місяця. Задля андріївських вечорниць печуть круглу пшеничну паляницю, „Калету“ або „Короля“, обмазують її медом і, вважаючи її нареченою в образі Місяця в повні, вішають на шнурку посеред хати. Кожний з присутніх парубків намагається надкусити Калету, перетворюючи її у спадаючий зі своєї сили і краси Місяць. Надкусана Калета – символ зменшуючого Місяця. По Його зникненні наступить Новий Місяць, відновлена Астральна Сила, що несе для землі і для народу нове життя, нове добро:

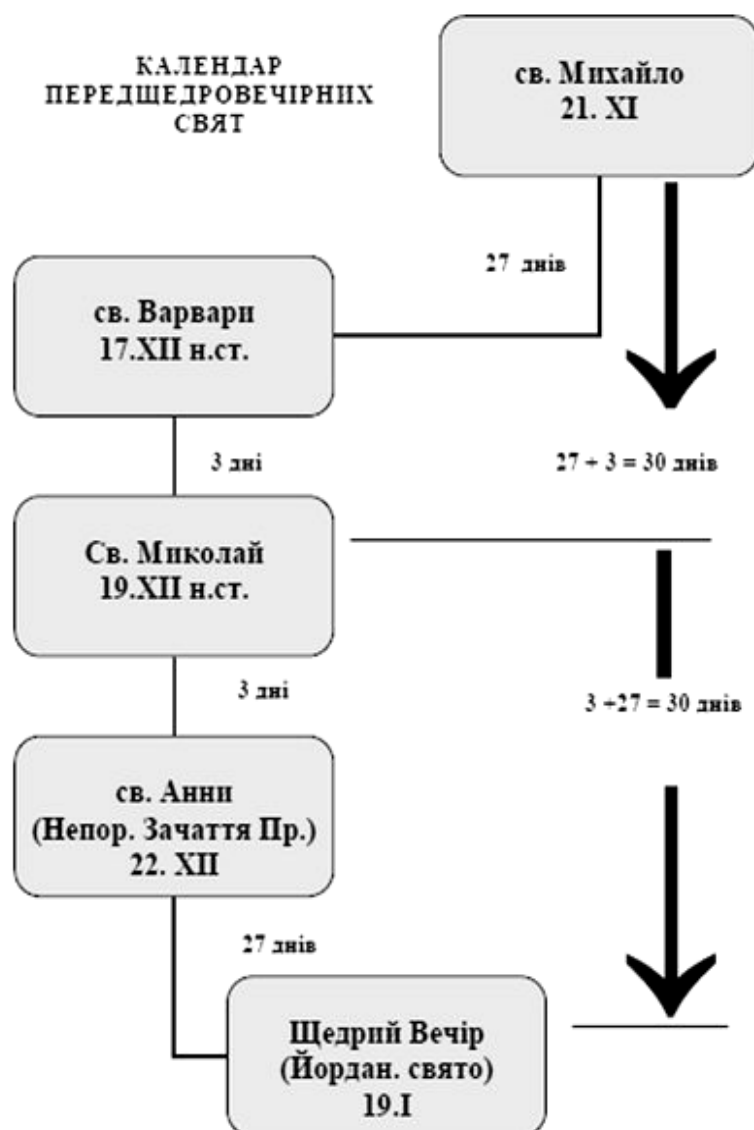
Їхав Молодець, Хоробрий Стрілець.

Коня поганяв, Калету шукав.

Зійди, Калето, зійди Круглая.

КАЛЕНДАР
ПЕРЕДШЕДРОВЕЧІРНИХ
СВЯТ

Калета зійшла, щастя принесла.
Печем Калету, ой, Дірявую.
Калето, пахти, Дівчино, цвіти.
Калета пахтить, Козака манить.
Високо скакав, Калету кусав.
Калету зловив, дірку прокусив.
Калету ламав, крихти розкидав.
Ой, ті крихтоньки, сяють Зіроньки.
Сяють Зіроньки, малі дітоньки.
Диво-Калета світ ізродила.
Ой, Ти Калето, ой, Медовая.
Хто Тебе місив, хто Тебе змастив.
Хто Воду носив, хто Тебе змішив.
Мене місила Красна Дівчина.
Красна Дівчина, як та Калина.
Калето, місись, Житечко, зродись.
Калето, котись, звірино, родись.
Їли Калету, їли Медову.
Кругла Калета світ звеселяла.

На св. Андрія також відбуваються містерії злуку Води з Вогнем – містерії парування: для ворожіння майбутнього гаряче розтоплене олово виливають на холодну воду. Тож маємо нагадування великої містерії Різдва Світа, в котрій головними творчими силами були Вогонь та Вода.

Закінчується другий місяць Передріздвяного кола Святим Вечором.

Щедровечірнє Коло Свят

Початком цього часу є 21.XI н. ст., присвячений народом св. Михайлові. У цей день відбуваються містерії з худобою.

Кінчає перший місяць, що відноситься до Водохреща, день св. Варвари – день особливих релігійних і філософійних міркувань, а за ним через три дні слідує

Свято Миколи. Цей Святий за всіма своїми ознаками – народний Прадід і речник народу перед Богом. Його шанування проявляється Святочними містеріями з художобю. Особисті прикмети св. Миколи аналогічні до християнського св. Ніколая.

На третій від св. Миколи, а вступний нового місяця, день св. Анни (Непор. Зачаття Пр. Д. М.). Дні св. Миколи та св. Анни з давніх часів є Святковими, як "полазні" з шануванням молодняка домашньої худоби й молоді, передовсім молодих хлопців, що навідують того дня хати. Закінчується другий місяць Передщедровечірнього кола Щедрим Вечором.

Ксенофонт Сосенко. "Культурно-історична постать староукраїнських свят Різдва і Щедрого Вечора.

НОТАТКИ

Про «Полуботчишину» сорочку в пресі

Світло пролле старший науковий співробітник Інституту народознавства НАН України, кандидат історичних наук, етнологиня Оксана Косміна,

- Як сталося, що наш славетний гетьман Полуботок вбраний у жіночу бавовняну сорочку, копія якої експонується в Полтавському краєзнавчому музеї? Мордовська чи марійська вона за походженням?

- Чудове питання! Дивіться. Він... у неї не вдягнений. Так Павла Леонтіївича одягнула народна міфологія. Свого часу цей експонат був визначений як сорочка, що належала родині гетьмана Полуботка.

На щастя, у 1927 році Стефан Таранущенко (відомий український мистецтвознавець та етнограф С.А.Таранущенко; 1889-1976. – **О.Р.**) встиг сфотографувати експонат і зробив на цю тему коротеньку, але дуже цікаву розвідку – "Полуботчишина сорочка".

- Цікаву чим?

- Стефан Андрійович щиро зізнався, що його зацікавив той експонат. І 38-річний мистецтвознавець почав тривалі розшуки. У сухому залишку маємо таке: Полуботчишина сорочка – це вишита сорочка марійська (чемериська), яка дивним чином потрапила до колекції, що належить гетьману Полуботку. Але...

Яким чином раритет потрапив в Україну, достеменно не відомо. Причому, то жіноча сорочка! Він був представлений на виставці 1902-го року як предмет з гетьманської колекції і мав підпис: *"Сорочка дружини Павла Полуботка з домашнього полотна, вишита шовком"*.

- Так виходить, Полуботчишина сорочка – не українська, не чоловіча і до гетьмана Полуботка відношення не мала?

- Лише як подарунок. Бо вона була і залишається сільською сорочкою далекого етносу, чемерисів.

- Я десь читав, що була вона довшою за два метри...

- Якщо вірити записам Степана Таранушенка, то середнє ціле полотнище сорочки було шириною близько 36 сантиметрів, а довжиною – 240. Але щоб отримати довжину виробу, треба довжину полотнища ділити навпіл.

- Вам відомо, кому із наших колишніх президентів такий новоділ продала моторна українська вишивальниця?

- Прізвища не пам'ятаю, на жаль. Але таке щось я справді чула, ніби на Сорочинському ярмарку Віктор Ющенко купив сорочку, вишиту, як у гетьмана Полуботка... Подібні сорочки продаються або донедавна продавались багатьма фірмами, які торгують вишитими речами.

Я навіть писала і дзвонила в одну з них. Намагалася пояснити, чим саме вони торгують. Недавно навмисне

поцікавилась, що написано на етикетці сорочки з подібною вишивкою. Так от, ім'я Полуботка вже немає, але назва "гетьман" залишилась.

- Подейкують, що у нас не один Віктор Андрійович виявилися "поціновувачем українських старожитностей".

- Принаймні, мені відомий ще один приклад.

- Можете назвати особу?

- Категорично ні! То справді поважна і дуже шанована мною людина, яку з легкої віри ввели в оману. Ну, буває: закортіло чоловікові, аби гардероб урізноманітнювала "козацька сорочка". Чуєте, як із глибин віків одразу війнуло "славетною історією", запульсував "генетичний код"?

Ні, розумом мій знайомий усе розумів, навіть трішечки кепкував на цю тему, але серцем... Серцем – цнотливим, дитячим, українським – достойник, однак, хотів, щоб то була вишита сорочка, як у гетьмана Полуботка.

Знаю, що кілька разів, на урочистості, він її побожно одягав. Врешті-решт нишком я розповіла його дружині, аби хоч на офіційні прийоми її не носили, бо вона – не гетьмана Полуботка, не чоловіча, навіть не українська.

- Стався культурологічний шок?

- Так. Розумієте, достойник дуже хотів у такий міф спадковості вірити! Подібне побутове ошуканство настільки ментально укорінюється! Я вже давно не була у Полтавському музеї, але там донедавна в експозиції висів експонат із таким підписом: *"Копія вишивки сорочки Гетьмана Павла Полуботка за старим оригіналом XVIII століття"*.

Народні легенди "пішли" ще далі. Дехто пише, що нібито було ексгумовано тіло Павла Полуботка, і він похований саме в цій (!!!) сорочці. Хоча насправді нікому

досі не відомо, де той гетьман похований. Та й навряд чи така заможна людина була би одягнена в річ із селянського побуту.

- Народним легендам жити не заборониш.

- Прикро те, що міф гуляє не тільки просторами мережі, а й викладений в опубліковану конспекті лекцій до вивчення дисципліни "Історія декоративно-ужиткового мистецтва".

У підписі під світлиною з Полтавського музею слово "копія" зникло, тож автори стверджують, що це... "Сорочка гетьмана Лівобережної України Павла Полуботка (1660-1723)".

"Історична правда" публікує цей матеріал із люб'язного дозволу видання "Укрінформ". Режим доступу:

<http://www.istpravda.com.ua/articles/2020/03/2/157122/>

Про вишиті сорочки в пресі.

Вишита сорочка сприймається сьогодні як невід'ємний атрибут української культури, проте впродовж свого існування зазнала вона чималих трансформацій.

Спробуємо поволі розчистити Авгієві стайні національного костюму. Як із отим етностилем нам знову не наступити на граблі? Світло пролле старший науковий співробітник Інституту народознавства НАН України, кандидат історичних наук, етнологиня **Оксана Косміна**, котра майже сорок років досліджує українську матеріальну культуру.

- Коли і чому це сталося?

Найкраще про це сказав знаний літературознавець і публіцист **Іван Михайлович Дзюба**: *"Визначати українську культуру минулого як орієнтовану лише на селянство і лиш його світоглядом позначену – зовсім неправильно.*

Були цілі історичні періоди, коли вона виступала переважно як міська!

Романтичний "селоцентризм" XIX століття поряд із глибоким демократизмом, соціальним альтруїзмом та щирим людинолюбством обмежував життєвий діапазон, консервував світоглядну основу, стримував ідейні та стильові шукання".

- Є науковці, які стверджують, буцімто на теренах України вишиванка існувала завжди. І на підтвердження цього наводять фігурки чоловіків, що нібито танцюють гопак – й одягнені у вишиванки. Їх знайшли під час розкопок біля села Мартинівка Черкаської області.

- Знову гарне запитання, Олександрє.

- Дякую, пані Оксано. Уже шаріюся...

- Їхала сьогодні до вас в "Укрінформ" на інтерв'ю і саме з цього хотіла розпочати. Коли я на лекціях розповідаю про міфи, пов'язані з вишитою сорочкою, то починаю саме з цього прикладу. Це теж один із таких міфів, який вірусно поширився завдяки нашим мистецтвознавцям-українофілам.

- Чому?

- Дуже часто в Україні вчені й не дуже вчені люди зорову подібність сприймають як доконаний факт. Або – як якесь запозичення, або – як якусь традицію, що має тяглість у часі. В даному випадку з VI-VII століть нашої ери, хоча дехто іде ще глибше, аж до часів трипільської культури.

- Але ж ми маємо зображення мартинівських чоловічків!

- І що з наукової точки зору це доводить? Це – срібна бляшка з фігурками якихось чоловічків, одягнених у щось... Усе. Крапка!

- Але ж ми бачимо, на цих фігурках – по грудях – є якийсь декор!

- Ви впевнені, що це одяг? А який саме одяг: натільна сорочка, жупан, кафтан чи бозна-що ще?... Впевнено важко сказати. Що це за декор? Якою технікою виконаний? Із зроблених по грудях насічок аж ніяк не випливає, що це саме вишита сорочка. Такому твердженню немає жодних доказів.

- Але ж поважні українські мистецтвознавці й модні мисткині наполягають: будь ласка, у сиву давнину ось такі були сорочки. І це доводить безперервну тяглість вишиванки – від часу скіфів, пізнього гальштату та раннього латену, до XIX – початку XX століття...

- Сьогодні я спеціально захопила на інтерв'ю книжку "Давнє вбрання на Волині" **Галини Стельмахук**. Її автор, доктор мистецтвознавства, стверджує, що "фігурки з Мартинівського скарбу вказують на те, що чоловіча сорочка мала широку вишиту манишку. Однак, цей скарб знайдено у с.Мартинівка Канівського району на Черкащині. Тому не можемо стверджувати, що волинські сорочки були вже вишиті у VI-VII століттях. Хоч дуже хотілось би провести паралелі з вишитими широкими манишками на сорочках волинян навіть першої половини XX ст."

Тобто дослідниця ні на хвилину не сумнівається, що це сорочка, яка має вишиту манишку. І що: за її логікою, на Черкащині сорочки вже у VI – VII століттях мали вишиту манишку? І це не єдиний мистецтвознавець, який про це пише.

- Не вірю, що таке доктор наук може написати!

- І пересічний громадянин читає це, що написала професорка Львівської національної академії мистецтв,

академік Національної академії мистецтв України, і, звісно, сліпо вірить!

Фігурки, знайдені в с.Мартинівка

Ось, будь ласка, наочний приклад – "науково-популярної" літератури, яка стосується одягу, історії одягу на теренах України. І міфи про подібних "чоловічків" тільки ширяться й ширяться сьогоденням.

Мене засмучує, коли про це йдеться й у підручниках для студентів, коли без будь-яких сумнівів, як доконаний факт, пишуть про вишиту на грудях сорочку на зображеннях східних слов'ян VI-VII століть.

- Обговоримо третій міф?

- Прошу.

- Подейкують, що червоно-чорна та синьо-жовта палітри – це давня традиція української вишивки?

- Ні, це не так. Присутність у сучасній вишивці синього та жовтого – данина національній символіці, яка народилась у середині XIX століття. Але в традиційній вишивці знайти ці кольори без присутності інших важко.

- Але були поєднання жовто-блакитних кольорів!

- Були, як доповнення. Скажу більше, ці кольори спеціально використовували, – щоправда, у пізні часи, зокрема на початку XX століття, – щоб зорозвучати передати патріотичну налаштованість власника такої вишиванки.

- Тобто це були такі собі суто політичні речі?

- Швидше, марки.

- А якщо йдеться про червоно-чорну колористику?

- На мій погляд, це зумовлювалося банальною доступністю... самих ниток для вишивки.

Деякі артефакти, що зберігаються, приміром, у музейному комплексі "Національний Києво-Печерський історико-культурний заповідник" і в Національному центрі народної культури "Музей Івана Гончара", демонструють поєднання синіх або голубих ниток, які з часом втратили свій початковий колір, з червоними.

Це ми бачимо як на вишитих сорочках, так і на вишитих рушниках.

- Чим це було зумовлено?

- Швидше за все, тим, що спочатку сині нитки або синій фарбник для ниток був доступним. Пізніше синій замінився на чорний. На моє глибоке переконання, вишивали майстрині такими нитками і такими кольорами, які їм були доступні.

Ніякої особливої символіки свого часу вони в шиття не вкладали. Навіть у багатьох друкованих виданнях зустрічаємо саме таке поєднання.

- Міф четвертий. Кажуть, на українській вишитій сорочці з давніх давен оберегом було зображення якогось знаку: квітки, зірки, ромба. Це так?

- Обереги на вишитій сорочці – теж питання спірне, провокативне й ніким аргументовано не підтверджене. Річ у тім, що графічне зображення залежало не від сили жіночої магії, а від самої техніки вишивки.

- А технік, насправді, було дуже багато!

- Так... Більш давніми, архаїчними техніками вважаються ті, які імітували ткацтво. Тобто, настилення, накладання нитки на полотно – робилося так, як це робиться, коли тканина декорується технікою ткання. Ясна річ, подібна техніка дозволяла краще відтворювати зображення геометричних фігур.

Із появою хрестикової техніки на теренах України мотиви почали урізноманітнюватись. На вишитих сорочках з'явилися рослинні, антропоморфні, зооморфні орнаменти.

Деякі з них набули конкретики – можна впізнати суниці, виноград, мушок. Деякі сорочки прикрасили... модні види транспорту, наприклад велосипед. Але то, скоріше, виняток.

- Як ставитися до сучасних малюнків, присвячених козацькій добі, де український лицар зазвичай зображується у шароварах та вишиванці?

- Якщо говорити про козаків XVII століття, а не про пізніх героїв, тим паче, не про сценічно-театральних персонажів, то, звісно – ані шароварів, ані вишиванок верства козаків не знала.

- Як так?!

- А ось так. Тема шароварів, взагалі, дуже цікава. Але... Саме з легкої руки українського історика, археолога, етнографа і дослідника історії українського козацтва Дмитра Яворницького (*Д.І.Яворницький; 1855-1940. – О.Р.*), козаки вбрались... у вишиті сорочки та шаровари.

Ідеї, висловлені у книжці "Запорожье в остатках старины и преданиях народа", виданій у 1888-му році за матеріальної підтримки відомого українського мецената і колекціонера **Василя Тарновського**, пішли в народ, глибоко закорінилися у широкому загалі.

- Що тут поганого?

- Після трьох років навчання в Харківській духовній семінарії син сільського дяка навчався у 1877-1881 роках на історико-філологічному факультеті Харківського університету. То був сумний період в історії української культури.

Емський указ 1876 року посилив тиск на українське друковане слово. Виявляти симпатії до української мови, літератури, історії, а тим паче – популяризувати її, – стало

небезпечним. У Російській імперії тривала стагнація пануючої системи, а народницький рух, однією з провідних сил якого було студентство, сягнув апогею.

Так, під час польових досліджень Дмитро Яворницький зібрав багатющий етнографічний матеріал, але у висновках спирався на власну реконструкцію історичних подій, а не на пам'ятки матеріальної культури періоду козаччини.

- Такий підхід має право на життя?

- Звичайно. Для любителя старожитностей, але не для науковця. Тим часом у власній книжці пан Яворницький викладав факти, збудовані за спогадами літніх людей, яких він опитував під час подорожей Катеринославщиною та Херсонщиною, де свого часу існувала Запорозька Січ.

Проте науково доведено, що спогади – сумнівне джерело інформації. Однак, романтизований і такий милий серцю народників образ запорозького козака підхопили та розтиражували мандрівні театральні трупи, що закріпили в масовій свідомості українця уявлення про запорожця, як про людину в широких червоних шароварах, вишиванці та з оселедцем на голові. До речі, подивіться на світлину Дмитра Яворницького у тому образі.

Вишивка чорними нитками

- *Захисники українських народних шароварів посилаються не тільки на Дмитра Яворницького, а й на французького інженера, військового картографа Гійома Левассера де Боплана.*

- Мовляв, у своєму описі України "Description d'Ukraine, qui sont plusieurs provinces du Royaume de Pologne. Contenues depuis les confins de la Moscovie, iusques aux limites de la Transilvanie" ("Опис України, які кілька провінцій Королівства Польського. Міститься від кордонів

Московії, до межі Трансільванії") мсьє Боплан чітко згадує про існування у козаків шароварів?

- **Так.**

- Ні, в своєму описі пан Боплан про шаровари не згадує. Ця згадка є лише в перекладі його тексту.

- **А що у тексті Боплана?**

- Якщо відкрити факсимільний двотомник – повний передрук трактату "Description d'Ukraine...", виданого в Руані у 1660-му році, в оригінальному тексті французькою мсьє Боплан пише не про шаровари, а про... кальсони (d'un caleçon). Тобто, скоріш за все мова йшла про вузькі полотняні штани.

- **Неймовірно! Усе в українській козацькій традиції стає**

з ніг на голову!

- Аби закрити тему, скажу таке: у нашого сучасника, дбайливого дослідника доби козаччини **Сергія Шеменкова**, якого я дуже поважаю, є кілька публікацій. Вони доступні в мережі, почитайте. (<https://was.media/2018-02-20-kazatskaya-moda-17-veka/>)

Фрагмент карти Боплана, гравюра Вільгельма Гондіуса, приблизно 1640 р.

Під час публічних лекцій він показує на чоловіках та демонструє на світлинах, графічних зображеннях, що у XVII столітті шароварів у козаків... не було. З'явилися вони через століття.

Сергій Шеменков наполягає: *«Нині триває битва за шаровари. Я – прибічник того, що більшість козаків носили не шаровари, а інші варіанти штанів: наприклад, шосси – вузькі штани угорського типу. Звісно, існував і трішки ширший варіант».*

- Хоч як це цікаво, але повернімося до вишитої сорочки.

- Справа в тім, що вишитої сорочки у побуті селян XVII століття не було. Принаймні в такому поширеному і широковживаному декорі, як це маємо на кінець XIX – початок XX сторіччя.

Сама по собі вишивка була дорогим, елітарним задоволенням. Сорочка була спідньою білизною, поверх якої одягали верхнє вбрання. Її взагалі, окрім тонкого краю коміра, не було видно.

Другий момент. Якщо навіть уявімо, що у сільській культурі вишивка мала поширення (а такого просто бути не могло!), то козаки, котрі від селян стояли соціальним щаблем вище, в одязі всіляко прагнули би від низів дистанціюватися.

- Чому?

- Козаки не могли одягатися, як селяни. Тому, звісно, поширеною була біла натільна сорочка. Поверх неї вдягали штани та свитку; а ще – в залежності від сезону – опанчу, жупан, доломан. За логікою речей, вишитою сорочка просто не могла бути... Нащо її вишивати, якщо вся краса ховалася під верхній одяг!?

- Шостий міф про вишиванку такий: на Лівобережжі, зокрема, на Полтавщині, прадавні рукодільниці вишивали білим кольором по білому полотну, бо були витонченими естетками?

- Ні (сміється. – **О.Р.**). По-перше, не знаю, що ви вкладаєте в поняття "прадавні"? Ті вишиванки, які зроблені білим по білому й які відомі нам із історичних джерел, датуються... серединою XIX сторіччя. Більш ранніх зразків сільської культури у матеріальному вигляді я не знаю.

І письмові джерела про це нам не свідчать. Відомі артефакти XVIII століття, але вони належать до міської культури або культури вищих верств населення.

Отож, перший підміф... Техніка вишивки білим по білому – не така вона вже й прадавня, якщо йдеться про українську сільську культуру. Другий підміф... Техніка вишивки білим по білому побутувала не лише на Полтавщині, білим по білому вишивали скрізь по Україні.

- Як ви вважаєте, пані Оксано, звідки взялася техніка білим по білому?

- Моя версія як науковця: із культури вищого класу. Коли селянки обшивали шляхту, заможних людей, шили вони не тільки натільну білизну, а й постіль, скатертини, серветки – ось де спочатку було багато білого по білому.

Тут потрібна була надзвичайна майстерність. Коли з'явилася можливість щось для себе переробляти з панських речей, тоді й прийшла техніка білим по білому. З натільних та постільних речей панського побуту ця техніка з часом потрапила й у сільський побут.

- Слабко собі уявляю, як це могло статися.

- Поясню. На Лівобережжі від середини XIX сторіччя розрослися та активно діяли артілі, земства, які спонукали жінок до вишивки. Так було всюди: на Чернігівщині й Поділлі, на Київщині та Галичині – скрізь продукувалися популярні сорочки білим по білому.

Неабиякий вплив, вочевидь, справляла і міська одягова культура XIX століття. Вишивка білим по білому, як правило, супроводжується з мереживом, вирізуванням.

- Що це значить, поясніть?

- Із певним чином розташованими дірочками, які створюються на полотні різними техніками: вирізування, виколювання, довбане, вишивка по сітці. У такий спосіб виникає ефект мережива. Мереживо на блузках панянок XIX століття вражало українських вишивальниць.

Це був дорогий одяг із використанням іноземного мережива, але селянкам хотілося бодай якомсь до його рівня піднятися. За цієї причини дещо імітувалося або переінакшувалося, на власний розсуд. Тому деякі рукави, зроблені в техніці білим по білому, дуже-дуже рясно були вкриті цими дірочками з вирізуванням, з виколюванням прозорими техніками.

Українки не розумілися на технології виготовлення мережива, але природний розум підказав, як створити власні артефакти. Той, хто не хотів різати полотно, завдяки кольору (переважно – чорного) створював зоровий ефект, який тільки нагадував мереживо.

Такий прийом називався "обманкою". Чорними нитками вишивались ті місця, які здалеку сприймалися ніби порізані дірочки.

- Сьомий... Усі славнозвісні борщівські сорочки, чорні вишиванки, вдягалися виключно на жалобні дні?

- Не зовсім так. Побутує міф, що ніби чорний колір у борщівській вишивці виник як жалоба за загиблими чоловіками під час татарських набігів. Не знаю, хто його придумав, але він звучить поетично і патріотично, тож продовжує жити. Але тоді постає питання: чому тільки тут, на Борщівщині?

Насправді чорний колір у вишивці не обмежується виключно одним регіоном. Таку колористику можна

зустріти не лише на Західному Поділлі, а й на Східному Поділлі, Середньому Подніпров'ї, Волині, Поліссі. Колір ниток був зумовлений їхньою доступністю.

- Гарний пасаж, але наведіть, прошу, приклад.

- Якщо в господарстві тримали чорних овець, то вправна газдиня могла напярсти чорних ниток. Якщо вівці були сивими або молочного кольору, нитки з їхньої вовни не годилися для вишивання: контраст із білим полотном вони не давали.

Ні, ними теж можна було вишити, але був не той ефект. А ось чорні нитки завжди потужно лунали, бо в контрасті на полотні бездоганно виглядали.

Тут згадується ще один міні-міф, що нібито яскрава палітра гуцульських сорочок з Верховини була спричинена багатоколірним гірським різнотрав'ям. Відповідь та ж сама. Як тільки на ці терени з залізницею прийшли нитки DMC (муліне. — **О.Р.**), їх негайно почали використовувати для вишивки.

- Чому саме на Борщівщині заптували багато сорочок чорними нитками?

- Не всі сорочки цього регіону вишиті виключно чорними нитками або з домінуванням чорного кольору. Маємо купу зразків з поліхромною вишивкою. Тут треба зважати на час, коли сорочка вишита.

Якщо говорити взагалі про сорочки, вишиті чорними нитками, то, певно, попередня колористика більш давніх часів закріпилась у традиції. Спочатку чорні нитки використовували, бо інших не було, а потім такий підхід став традицією для вишивальниць.

У пізніші часи, коли розширився асортимент ниток, порушувати порядок мало хто наважувався: *"Так у нас вишивали, і ми так вишиватимемо"*.

- Чи можна сьогодні стверджувати, що традиція видозмінюється?

- Як і саме життя. З появою нових матеріалів, впливу моди сільська одягова культура змінювалася завжди. Це простежується в крої сорочок, в їхньому декорі, колористиці, у використанні різних матеріалів для вишивки.

- Пані Оксано, це правда, що автентична українська сорочка – лише та, що вишита квітками? Мовляв, чим більші на ній квіти, тим вона дорожча?

- Ой, ні! Якщо дотримуватися теорії про те, що тканий декор передував вишитому і що найбільш архаїчні орнаменти – це геометричні, то квіти ледь не останніми з'являться в історії національної вишивки.

Проте вже на початок XX століття цей мотив набув поширення і виконувався різноманітними техніками: художньою гладдю, качалочками, тамбурним швом. Квіткові орнаменти, вишиті технікою "хрестик", масово поширилися під впливом різноманітної друкованої продукції.

- О, солодка епоха мила і мильних етикеток мсьє Генріха Брокера!

- Пусте іронізувати. Насправді, від середини XIX сторіччя не один **Генріх Опанасович** робив погоду на українському ринку. Це – поверхове враження, що був тільки один Брокер, одне його мило, одні його картинки.

Колись я поцікавилася тим питанням, виявилось: в останню чверть XIX сторіччя, на яку припадає розквіт його мильної імперії, на українському ринку була купа різних видань, жіночих альбомів – більших чи менших – зі схемами вишивки. Окрім геометрії (*вишивки, збудованої на геометричних фігурах.* – **О.Р.**), буяло багатство й рослинних мотивів.

- Троянди?

- Не обов'язково. Були й інші стилізовані квіти. Тобто я підводжу вас до думки: це ніяк не свідчить про те, що

вишита сорочка – аутентично українська, якщо на ній вишиті квіти.

Тема троянд мене теж цікавила, і я хотіла знайти той оригінал брокарівського малюнка й аналогічну вишивку на сорочці. Точно таку троянду я не знайшла, але мені трапилось дещо інше.

Не знаю, як ідентифікувати цю квітку, але артефакт, який зберігається в Переяславському музеї, точно був вишитий або перешитий з альбому, виданого у 1895-му році в Москві... товариством Брокар.

- *Не оминуті купу міфів, пов'язаних із енергетикою у вишивці...*

- О, так! Утім, як дослідник, без усмішки я про забобони не говоритиму. Коли я чую про енергетику, то опонентові нагадую: енергетика – це, даруйте, галузь народного господарства. Мені на це відповідають (маючи на увазі містичні властивості вишивки):

"Вона існує! Я її відчуваю! Вона працює! Бо так давні українці чакри прошивали... Ну, знаєте: третє око, три пальці. Голка береться трьома пальцями, якими людина і хреститься. На долоні сходяться всі лінії долі. А через руку в голку сходить енергія думки. Через вістря голки, через кожен стібок частина цієї енергії вшивається в полотно".

Щось схоже можна почитати в купі видань про вишивку та національну культуру. У сучасній етнографії блукають юрбища мистецтвознавчого дикунства. Подеколи до кумедії справа доходить...

- *Зайду з іншого боку. Торкнімося теми про сакральне розташування вишивки.*

- Панує думка, що вишивка мережилась там, де тіло виглядало з-під сорочки. На комірі, пазусі, манжетах рукавів, подолі сорочки, бо так вишивка людину могла захистити.

Точних даних про захисну функцію вишивки немає, але якщо уважно подивитися на крій сорочки, то як правило, декор зосереджується на конструктивних лініях – з'єднаннях деталей крою або завершеннях краю виробу. Це окрема цікава тема.

Найкумедніший приклад – з вишивкою на рукавах і уставках сорочки. Справді, часто вишивку майстрині композиційно розташовували на верхах плеча, – там, де конструктивно робиться вставка в сорочках.

Невдовзі хтось із мистецтвознавців породив солодку метафору: мовляв, у такий спосіб прості селянки співали хвалу робочим рукам! А щоб рученьки не боліли, енергетично кодували вишивкою саме... плечовий суглоб і надпліччя. Дехто вважає, що вишивка на рукавах йде від давнього культу людських рук.

- Жартуєте, пані Оксано?!

- Серйозно кажу: у студентських підручниках з історії костюму таке реально написано. Буцімто українська жінка задовбрювала свої натруджені руки. І це пише доктор культурології, а підручник виданий для студентів Національного педагогічного університету імені Михайла Драгоманова.

- Чи всі міфи довкола вишиванки ми сьогодні розвіяли?

- Ні, одного, десятого ще не торкнулися. Це – "вишивальні школи" Київської Русі. Це гарний міф, мені дуже подобається... Виник він також завдяки нашим мистецтвознавцям.

Буквально на кожній лекції/зустрічі я намагаюся його розвінчувати, а довірливих слухачів навертаю читати історичні джерела. Тому що, коли ті чи інші дослідники пишуть, що уже в XI столітті у нас виникли вишивальні школи і посилаються на літописи, – народ просто вводять в оману.

- Невже в літописах подібних уривків катма?

- У тім то й справа! Войовничі патріоти, зрештою, посилаються навіть не на літописи, а на перекази і вільне трактування давніх літописів, здійснених **Василем Татищевим** (російський вчений та державний діяч *В.М.Татищев*; 1686-1750 – **О.Р.**) у своїй багатотомній "Історії Російській" (1739).

Тут ми маємо справу з пересмикуванням фактів. Він ніде не написав чорним по білому, що була в Києві вишивальна школа.

- Гаразд, а якщо ми відкриємо "Історію Російську" тим роком, на який посилаються національно свідомі мистецтвознавці?

- Автор романтично домислює, чим могла займатися Анна-Янка, сестра **Володимира Мономаха**, донька великого князя Всеволода:

"6594 (1086 р. – О.Р.). [Янка Всеволодовна] Собравши же младых девиц неколико, обучала Писанию, також ремеслам, пению, швеню и иным полезным им знаниям, да от юности навыкнут разумети закон божий и трудолюбие, а любострастие в юности воздержанием умертвят".

Тепер читаємо літопис: *"В лето 6594 (1086) Всеволод заложи церков Святаго Андрея, при Иване преподобном митрополите; створи у церкви тоя монастырь, в нем же пострижесе его девою именем Янька совокупивши черноризици многи, пребывавши с ними по монастырьскому чину".*

- Справді, щось я про вишивальну школу небагато дізнався....

- Також Татищев згадує про вишивку у зв'язку з жінкою **Рюрика Ростиславича** :

"6706 (1198 – **О.Р.**). [Анна Всеволодовна, жена Рюрика Ростиславича] *сама прилежала трудам и рукоделиям, швеню златом и серебром, яко для себя и своих детей, паче же для монастыря сего [Выдубицкого]*".

А в літописі під 1199-м роком читаємо: "(Анна) *ни на что же ино упражняшеся но токмо в церковных потребах и о миловании укореных, маломощех и всих бедующих*".

- Невже в літописах ніде не згадуються вишивальні школи Київської Русі?

- Навіть про вишивку як таку – жодного слова! Василь Татищев пише, що жінки вишивали, бо це те, що – на думку людини XVIII століття – вони повинні (!!!) були робити в монастирі. Тим часом наші мистецтвознавці – з легкої руки Татищева з його фантазіями щодо рукоділля панянок – перетворили це на... вишивальні школи.

Хитка аргументація дозволяє багатьом нашим псевдопатріотам спекулювати на історії: – *"Ось, дивіться... Вже вишивальниці були, і щось вони вишивали. А значить, українська вишиванка, вишита сорочка відома із XI століття"*.

На жаль, цей міф масово поширюється в різноманітних тематичних виданнях, присвячених історії вишивки або вбрання.

- Наприкінці кожного інтерв'ю я ставлю улюблене запитання: – Після нашої бесіди чи залишилось якесь запитання, яке я вам не поставив, але вам так хотілось би на нього відповісти?

- Ой! Ви знаєте, хочу вас... похвалити.

- Що маєте на увазі?

- Ви чи не один із перших інтерв'юєрів, журналістів, котрий так сумлінно підготувався до розмови і поставив

правильні, коректні запитання! Повірте, я маю із чим порівнювати. Спілкуватися з вами було дуже класно!

- Дякую, пані Оксано, за добре слово. І – до нової зустрічі: час швидко плине.

"Історична правда". Режим доступу:

<http://www.istpravda.com.ua/articles/2020/03/2/15712>

2/

ВИСТАВКИ

Третій місяць року – Шевченківський

"Свистун", "сухий" називали наші предки перший місяць року, який згодом став третім та ще й "березнем", а останнім часом буває – "шевченківським".

Вперше таку назву я почула навесні 1995-го від українців Санкт-Петербургу. Там кожного року 9-го березня в Російській Академії художеств відчиняються двері меморіальної кімнати-майстерні Т. Шевченка. Люди, винятково українці, зі самого ранку приходять сюди. Саме тут і працював, і мешкав Тарас Григорович. І саме тут на сходах між першим і другим поверхами майстерні зупинилося його серце.

Багато чого повчального для нас російськомовних українців побачила і почула я тоді. та повернемося у рік 97-й, в Донецьк, в обласний художній музей. Невеликий зал, де експонуються графічні твори, присвячені Кобзарю, 9-го березня став місцем збору інтелігенції Донеччини. Сюди прийшли: лауреат премії ім.. В. Сосюри доцент ДонНУ Вадим Оліфіренко, лектор обласної філармонії Валентина Тиха, головний редактор газети "Східний часопис" Микола Тищенко, радіожурналіст Богдан Дубчак, голова обласного відділу Союзу українок лікар Алла Роздобудько, канд.. сіль. госп. наук Анатолій Бабенко. Приїхала з Горлівки

праправнучка Т. Шевченка викладач Ольга Федулова. Були гості з Криму, з Галичини, місцева молодь, діти.

Відбулось спілкування без урочистих запланованих промов. Про подорож "Останнім шляхом Кобзаря" розповіла О. Федулова, читав шевченкові вірші школяр Діма Спирідонов, приєднався до розмови юнак зі Трускавця, я розповіла про чудовий пам'ятник Т.Шевченкові в Червонограді. Сама по собі виникла розмова про рідну мову. Заспівало серце, полилася пісня.

Умов для розгортання виставки майже не було: виснаджуючий ремонт приміщення, постійне напруження з-за "хвороби" великої кількості художніх творів (причина – прорив опалювальної мережі восени 1996), нестача коштів, позапланові виставки, відновлення постійної експозиції, розрахувався фахівець, який традиційно займався шевченківською темою, частина науковців на лікарняному. Та кілька днів напруженої роботи і виставка, яка присвячена Великому Сину України, була готова.

Поруч з офортами та гравюрами знайшли місце і кирилівські рушники з колекції Людмили Лисенко, і портрет Кобзаря, вишитий народною майстринею Валентиною Рижковою. А у центрі – бюст Т.Г. Шевченка роботи О.Каменського, датований 1862 роком.

І от саме тут я знову почула від головного зберігача фондів музею Людмили Куліненко: "Шевченківський місяць відбудеться". Приємно відчувати, що й Союз українок сприяв цьому.

"Українка", 1997

Кроки до істини

26-го червня у приміщенні бібліотеки УМВС України у Донецькій області відкрилась виставка рушників та інших творів, вишитих за народними традиціями. Організатори – підполковник міліції Ілля П Стернак, Галина Карбула, Іван

Дяченко (відділ виховної роботи і соціального захисту УМВС), Людмила Кобець (обласний науково-методичний центр культури).

Виставка присвячена першій річниці Конституції України. Ставлення до цієї дати у різних верств населення неоднозначна. Моя ж думка така: "Істина – від Всесвіту, Закон – від людей. І якщо у конституції деякі статті підкріплені зверненням до Бога, то ми вже зробили крок до Істини". Ось саме тому я погодилася взяти участь у виставці як автор. Дякую організаторам за увагу, щирість і доброту.

Затишне приміщення, прикрашене вишивкою, приємні, уважні відвідувачі – керівництво та співробітники УМВС – сприяли невимушеному спілкуванню. Народні звичаї та обряди, українські державні символи та їх витоки стали темою розмови.

Такі творчі зустрічі робітників міліції з майстрами живопису та декоративно-прикладного мистецтва стали у Донецьку традиційними. Виставки тривають протягом одного місяця. Так що ознайомитися з ними мають змогу всі, хто приїздить у відрядження з інших міст та сіл області.

Ця копітка робота проводиться не заради розваги особистого складу органів внутрішніх справ. Естетичне виховання – не остання за значенням справа. "Краса збереже світ, якщо спрямована на добро" вважав Ф.Достоевський. Добре, що цю думку поділяють і органи УМВС у Донецькій області. Це – ще один крок до Істини.

"Східний часопис", червень 1997

Перша персональна

1 червня 2000 року дітям із родини Гришкових запам'ятається надовго. В цей день відкрилася перша в їхньому житті персональна виставка. твори юних майстрів

вишивки експонуються в канадсько-українському Центрі обласної бібліотеки імені Крупської.

Вікторові – 9 років. Його вітрильники, виконані гладдю та стебловим швом, мають чіткі графічні лінії, що передають кораблів. Один знаходиться у дрейфі, другий – червонокрилий – у супроводі золотих чайок стишує хід, а третій – мчить у блакитному просторі з наповненими вітром білими вітрилами.

Тетянка, що на 5 років старша за брата, захоплюється жанровими сценами з життя сірих мишенят. А найстарша – *Ганнуся* (їй уже 18) віддає перевагу традиційній народній вишивці. Володіння кількома видами швів дозволяє юній майстрині створити разом із подругами яскраве панно "Птах", що нагадує розпис українських хат.

Допомагає дітям знайти себе в мистецтві керівник гуртка "віночок" Будинку творчості дітей та юнацтва народний майстер України пані Тамара Шульга.

Відкриття виставки Віктора, Тетяни та Ганни Гришкових стало святом для всіх гуртків Будинку дитячої та юнацької творчості. Вони прийшли поздоровити друзів і подарувати їх свої твори та пісні. Здавалося, що найщасливішою людиною в цей день був директор Анатолій Мороз.

Нелегка доля дісталася юним майстрам: рано помер батько, залишивши чотирьох дітей дружині-інваліду. Та не схибили діти, їхні імена занесені до книги обдарованих дітей Київського району Донецька.

Не оминули увагою цю родину і кілька організацій, представники яких прийшли на відкриття виставки з подарунками. Це – і Центр духовного виховання, і міський центр соціальних служб, і Союз українок і Народний Рух України. Є надія, що ці організації й надалі будуть допомагати родині Гришкових.

Експозиція праць Дмитра Блажейовського у Донецьку

21 серпня виповнилось 94 роки Дмитру Блажейовському. Можна тільки подивуватися силі його духу. З юних літ, живучи за межами Батьківщини, він не тільки не забув рідної мови, пісні, традицій, а й своєю творчою працею примножує здобутки української культури в діаспорі. Доктор історії та теології, автор численних досліджень у царині української церкви, зокрема таких видань, як «Митрополії, єпархії і екзархати візантійсько-київського обряду» (Рим, 1990), «Українське католицьке духовенство в діаспорі» (Рим, 1990), «Єрархія Київської церкви» (Рим, 1990), він водночас глибокий знавець українського народного мистецтва.

Організуючі нові парафії в Америці (Омага, Денвер і Гюстон), о.Дмитро шукав зразки релігійних вишивок для церковних обрусів та ікон на хоругвах, щоб таким чином зробити вигляд церкви всередині українським і щоб молоде покоління бачило різницю між латинським і українським стилем. Незважаючи на те, що жінки – члени сестринств – були готові виконати такі вишивки, знайти відповідні зразки було неможливо. Тоді зародилась думка самому видати таку збірку вишивок для церковного вжитку. Розроблені ним зразки вишивок тісно пов'язані з історією християнства на Україні. Це образи Христа, святих Миколи, Анни, Юрія, Архістратига Михаїла, Кирила і Мефодія, Ольги й Володимира, а також Богородиці Оранти – запрестольної ікони Софії Київської. На основі мозаїки в центральній бані цього собору вишита ікона Спасителя, що тримає в лівій руці Євангеліє, а правою благословляє.

25 вишитих ікон Дмитра Блажейовського з колекції, переданої ним у дар місту Львову, сьогодні тимчасово розміщено в Донецьку в церкві “Покрови Пресвятої Богородиці” (трол. 14, зуп. Трудові резерви”).

Вболіваючи і борючись за збереження й розвиток традицій української вишивки, майстер звертається до всього українства з закликом: “Вишивання – це частина нашої спадщини по наших прадідах, дідах і батьках. Зберігаймо цю спадщину, зберігаймо й поширюймо вишивку, бо вона є частиною нашої ідентичності... Наші мами і бабці повинні вчити вишивати своїх доньок, невісток і внучок, якщо їм залежить на збереженні цієї частини нашої традиції, на збереженні вишивок по своїх хатах і церквах, а не тільки десь по українських музеях. Хай наші музеї не будуть цвинтарем нашого минулого, а в цім і наших вишивок”.

"Світлиця" 2003

“Все життя у шитті, і життя як шиття”

У Донецькому обласному художньому музеї відкрилась виставка “Лідія Задорожна та її учні. Вишивка.”

В Україні донецьку диво-вишивальницю ще знають дуже мало. Виною цьому – її надзвичайна скромність, яка не дозволяє спішити виставляти свої власні твори. Вироби її учнів донеччани щорічно мають можливість бачити на конкурсах декоративно-прикладної і технічної творчості учнів професійно-технічних училищ. А одягом, декорованим вишивкою, однієї з учениць Лідії Задорожньої милувався законодавець моди - Париж. Лідія Павлівна пишається своїми ученицями, пам'ятає всіх дівчат, для яких заняття вишивкою в училищі стали святами. Розповідає про них Лідія Павлівна з любов'ю, а “любові в ній більше ніж її самої”. І справді, з перших

хвилин спілкування з нею потрапляєш у полон сонячного світла її душі. Тепла тональність голосу, мудрий погляд, щира усмішка, доброзичливе серце – все це гармонійно поєдналось в одній людині.

Народилась Лідія Павлівна Задорожна у 1944 році в Запорізькій області. У 1948 разом з батьками переїхала до міста Катик (нині Шахтарськ) Донецької області. Опинилась в українському середовищі. “Всі розмовляли українською. Жінки, зазвичай, вишивали, кожна знала кілька швів. Я ще була мала, але мама збирала мені тормозок, брала за ручку і вела до котроїсь з жінок на кілька днів у науку” – згадує Лідія Павлівна. Не вважали мама та й мала Ліда, що шиття і вишивка є професією. Адже в українській родині кожна жінка повинна була вміти це робити. Тобто, мама просто виховувала доньку. Але час зробив своє: захоплення стало професією. У Краматорському технологічному технікумі отримала професію техника-технолога швейного виробництва, і з 1966 року почала працювати майстром виробничого навчання в училищі № 131 м. Донецька. І понині, вже 40 років, працює там.

На все життя запам’ятала Лідія Павлівна уроки жінок-вишивальниць з Шахтарська. Забула їх імена (була ж ще маленькою), та не забула назви швів і техніку їх виконання. Лідія Павлівна згадує, як вчили її вишивати “полтавською гладдю”, хрестиком - “гречечку”. Зверніть увагу на цей спогад майстрині. Адже, мова йде про стародавні українські шви і орнаменти, поширені на Донеччині в українському середовищі.

Так, “гречаний” орнамент, запозичений з тканих настільників, використовувався жінками для оздоблення рушників і настільників, якими накривали стіл на свято “Преображення Господнє” – “Спас”, а також “Успіня пресвятої Богородиці”. А на “Різдво” і “Великдень” стіл застеляли настільником, на якому графічно зображені

символи Христа. Такий настільник називали “Хрестовий” або “Великодній”. На дні Святої Трійці, Святого Духу, П’ятидесятниці столи застеляли настільником “огірковим” (за назвою орнаменту, що нагадує грядку з огірками”). А настільник “віконце” використовували на свято “Водохреще Господнє”, “Богоявлення”, “Стрітення Господнє”. Існує ще кілька десятків орнаментів, які використовувались народом за призначенням. Всі орнаменти у кожному регіоні мали своє графічне рішення і техніку виконання, тому і набули у науковців регіональні назви, але народ спеціально не творив крелевецьких, полтавських, буковинських тощо виробів. Гійом Боплан у 1651 році в книзі “Опис України” так характеризував українців: “Взагалі всі вони в достатній мірі розумні, але працюють виключно над тим, що практично корисне і потрібне...”. Отож, і мама Лідії Павлівни відчувала, що буде потрібно їй донеччі.

Можливо, саме завдяки захопленню вишивкою Лідії Задорожньої, в училищі № 131 15 років тому з’явилися групи “Кравчиня легкої сукні і художньої вишивки”. Народні майстрині вчать вишивати, та не дають посвідчень про освіту, а в Краматорському технікумі вишивати не вчили. Тож, щоб дати дозвіл на викладання художньої вишивки, керівництво училища направляє Л.П.Задорожню в Ленінград, де вона закінчує курси і отримує потрібний документ. З того часу училище № 131 стає унікальним навчальним закладом в Донецькій області, де можна отримати професію вишивальниці.

У 1997 році Міністерство освіти присвоїло Лідії Павлівні звання “Відмінника освіти України”, а Національна спілка народних майстрів України у 2005 році - “Майстра художньої вишивки України”.

Виставка в Донецькому художньому музеї репрезентує біля 100 робіт Лідії Задорожньої та її учнів з

училища № 131: моделі народного та сучасного одягу, декорованих вишивкою - для жінок та дівчат; набори серветок, настільники, рушники, картини-мініатюри – для використання у побуті та під час весілля; вишиті підборіддя, сорочки та суконки на хрещення дитини - для немовлят.

Милують око дивної краси вишивки – неперевершені взірці мистецького смаку й майстерності. За надану можливість відвідувачам виставки познайомитись з багатими надбаннями одного з найдревніших видів народної творчості треба подякувати керівництву музею та його науковим співробітникам. Хочу додати, що саме в художньому музеї завжди можна отримати кваліфіковану консультацію з питань мистецтва та традицій. Після спілкування з директором музею Галиною Чумак, заст. директора по науковій роботі Мариною Третьяковою, науковими співробітниками Валентиною Козловською, Тетяною Кошелевою, головним охоронцем фондів музею Людмилою Куліненко відчуваєш себе не делітантом, а творцем: з такою увагою і повагою вони ставляться до аматорів. Тільки завдяки їм стала можливою виставка Л.Задорожньої та її учнів в одному з престижних виставкових залів Донецька.

«Світлиця» №37, 2 червня 2006

Майстер іконопису

В Художньому музеї 28 липня відкрилась виставка творів вінницького художника Олександра Ковальчука. Привертає увагу велика колекція ікон на склі, виконаних автором за зразками творів народних майстрів XVIII, XIX століть. Ол. Ковальчук повторив твори **різних** іконописців минулого, але ми того не відчуваємо. Перед нами ікони **одного** майстра – Олександра Ковальчука. Це явище художник пояснює так: "В духовному мистецтві

зберігається найцінніше, що в нас є – це краса, відшліфована часом. На його прикладах треба вчитись, але для того, щоб знайти власну мову, треба з цим прожити."

Глядача з "першого погляду" вражає декоративність ікон, а вже потім, при уважному знайомстві, – їхній глибинний зміст. Впадає в око умовність, спрощеність, символічність та узагальненість зображення. Вони дають простір для уяви і разом з тим діють на духовне чуття людини, що зберігається у підсвідомості. Ікона розрахована як раз на оце друге бачення. І це є – перевагою іконописного зображення над натуралістичним.

В християнській іконографії першочергову роль відіграють сюжетні зображення. Олександр Ковальчук надає перевагу сюжетам, найбільш улюбленим українцями: "Ісус Христос на хресті", "Богородиця", "Св. Юрій", "Св. Миколай", "Козак Мамай".

Є ще одне, що виділяє нашого гостя серед художників України: він є одним єдиним в Україні майстром іконопису на склі і водночас майстром текстилю (гобелен, батік).

Гобелени Ол. Ковальчука монументальні за формою, розміром, змістом. Техніка ручного ткацтва не дає права на помилку, потребує точності думки, руки та ока, внутрішньої зосередженості, зовнішньої дисципліни, не кажучи вже про такі суто людські якості, як охайність і терпіння. Всі ці риси притаманні художнику Олександру Ковальчуку. На превеликий жаль ми не побачили його твори, виконані у техніці батіка, але надіємося на зустрічі у майбутньому на виставкових майданчиках Донеччини.

"Донеччина" № 52, 2008

Чи потрібна картинна міні-галерея в загальноосвітній школі?

27 лютого у холі ліцею "Меркурій" відкрито експозицію "А ми ж тую калину та й піднімемо!", присвячену мозаїчному комплексу "Школа" та його творцям – художникам, які у 1965-66 рр. працювали у Донецьку під керівництвом Григорія Синиці.

Такі галереї не є новиною. В інтер'єрі Київської політехніки знаходиться кілька десятків мозаїчних картин Григорія Синиці. У холі одного з корпусів того ж КПІ Григорій Марченко створив картинну галерею ім. В. Кушніра. Олександр Коровай зібрав чималу колекцію картин і розмістив їх у холі ЗОШ № 5 м. Івано-Франківська, де тоді працював. Василь Парахін картини не збирав, а створив власну мистецьку школу в ЗОШ села Журавники на Волині. Саме ці художники працювали тут 44 роки тому. Їх було дев'ять: Григорій Синиця, Алла Горська, Віктор Зарецький, Галина Зубченко, Іван Кулик, Надія Світлична, Олександр Коровай, Геннадій Марченко, Василь Парахін. Шестеро – у поза світах.

На відкриття експозиції в ліцеї приїхали О.Коровай (з Івано-Франківська) та Геннадій Марченко (з Києва). Василь Парахін приїхати не зміг.

Можливо у когось виникло питання :*"А чи потрібні картинні галереї у навчальних закладах та установах, діяльність яких не пов'язана з мистецтвом?"*

Духовного, естетичного, патріотичного виховання мистецькими творами торкатися не будемо. Ці питання – позадискусійні. Але є ще один аспект, який традиційно залишається непоміченим.

Колись бабусі-знахарки, яких в Україні називали "планетарками", збираючи у певні дні і години лікарські зела, добре *відчували* з яким кольоровим спектром

пов'язана кожна квітка, і який орган тіла людини добре нею лікувати, бо *відчували* який кольоровий ритм випромінює кожен орган людини.

Сьогодні і фізики навчилися "бачити" біополе. Воно буває у вигляді різнобарвного світіння – аури і відбиває стан психіки людини: байдужість мигтить сірим, гнів спалахує червоно-чорним, інтелект світиться жовто-золотистим, духовність - голубим. Таким чином, блакитно-жовтий колір аури - це колір інтелектуально і духовно розвиненої людини. Наші предки побачили в ньому національний символ.

Сучасна наука про відчуття випромінювання (радіоестезія) стверджує, що на емоційні ритми має вплив електромагнітне поле, яке оточує людину. Це знали наші далекі предки. Так звані "передавачі кам'яного віку" - кам'яні кола, дольмени й менгіри⁸ були генераторами акустичних та електромагнітних коливань. І хоч енергія випромінювання кожного окремого каменя була невелика, але точне розташування всіх каменів разом, *форма* кола, *форма* дольменів, *material*, з якого вони виготовлені, *орнаменти* на стінах камер створювали могутній енергетичний потік, який біологічно впливав на людину: або руйнівню (при частоті коливань 3, 16, 35 гц - інфразвуковий діапазон), або лікувально (на ультразвукових частотах). Саме орнаменти - зубчасті лінії, зигзаги, концентричні кола, спіралі були отими підбудовними контурами, за допомогою яких "підганялися" потрібні частоти випромінювання.

Один з найдавніших і найпоширеніших мотивів - Праматір Світу, яка постаттю своєю нагадує Дерево Життя

⁸ Дольмени - стародавні поховальні споруди у вигляді величезних кам'яних брил і плит, поставлених вертикально й перекритих зверху кам'яною плитою.

Менгіри - неотесані довгасті камені, поставлені вертикально.

або трипроменевий знак трисуття. Це - універсальний оберіг - енергетичний резонатор, який проявляє себе на всіх електромагнітних хвилях діапазону людського біополя і невидимого для ока ультрафіолетового кольору (він оберігає людину від низьких енергетичних випромінювань, хвороб та патогенного випромінювання).

Тож не випадково у Маріуполі до ресторану "Аристократ" (бувний "Україна"), де нарешті знесли стіну, що закривала мозаїчне панно "Дерево життя" (автори: В.Зарецький, А.Горська, Г.Зубченко, Б.Плаксі, Г.Пришедько), приходять люди зі проблемами здоров'я, щоб доторкнутися до магічних знаків, якими прикрашені гілки чудо-дерева. Власники будинку здивовані, але гостям дають можливість задовольнити бажання. При реставрації твору треба бути дуже обережними, щоб не порушити *форму, орнамент і матеріал панно* і тим не зруйнувати випромінюване поле.

Згадую, як спілкуючись зі працівниками крамниці "Рубін", де було мозаїчне панно "Жінка-птах", я дізналася, що поруч з ним, вони відчували себе дуже добре, а квіти – просто буяли. Чи зберегло панно ті цілющі властивості при перенесенні його на іншу стіну у "Макдонадсі"? Ні!!! Порушена триєдність *форми, орнаменту, матеріалу*.

Правий був Федір Достоєвський, стверджуючи: "Краса врятує світ, якщо спрямована на добро".

Та повернімося до експозиції у ліцеї "Меркурій". На відкриття я прийшла з магнітною рамкою, хоча вона не була мені потрібна, бо сама добре відчуваю зовнішнє поле, тому одразу ж стала на те місце, у якому, як виявилось, найбільше позитивне випромінювання від картин. Це – саме той куточок експозиції, де можна **зняти психічне напруження**. А в навчальному закладі є безліч причин виникнення таких навантажень.

Тож відповідь на питання: "Чи потрібна картинна галерея в школі?" – однозначна: "Необхідна".

*Сайт maidan.org.ua
"Донеччина", № 36, 5 червня 2009*

Не замулилося мистецьке джерело Донеччини!

На день Матері (11 травня 2008) у Києві в галереї "Світлиця" відкрилась виставка народних майстрів Донбасу. Організатори – Людмила Огнева (Донецьк) та Ірина Садова (Київ). Відповідно до Угоди між Національною спілкою майстрів народного мистецтва України (НСМНМУ) та Донецьким відділом Союзу Українок подібні виставки мають стати традиційними. Перша – відбулась у жовтні минулого року в Донецькому обласному художньому музеї і мала великий успіх. Того разу окрім майстрів з Донбасу (Донецької та Луганської областей) були представлені роботи майстрів – членів НСМНМУ зі Запоріжжя. У цьому ж році в Києві ми експонуємо твори майстрів лише з Донбасу. Донецьк: Л. Задорожня (вишиття), З. Клімович (мереживоплетіння), Ф. Куркчі (кераміка), О. Куліненко (етнографічна лялька), Л. Огнева (вишиття), Л. Попова (сучасна лялька), С. Тищенко (графіка), О. Шипунова (писанкарство); Луганська обл.: О. Спеціальна (вишиття), Т. Коновал (писанкарство).

Вибір місця для виставки не є випадковим. Там перетинаються стежки гостей не тільки Києва а й України, бо Галерея "Світлиця" розташована на території музею Івана Гончара, поруч з Лаврою та музеєм Великої Вітчизняної війни. В галереї щодня працюють гуртки з різних видів народних ремесел, діє постійна виставка творів майстрів Київської обл. Може саме тому на відкритті нашої виставки були присутні і майстриня з Філадельфії (США) Ольга Басараб, і викладач писанкарства зі Львова

Ірина Вах, і відомий майстер вишивки Юрій Мельничук (заст. директора музею Івана Гончара) і художник Петро Гончар (директор музею Івана Гончара).

Усі відгуки – зі знаком оклику: "Не замулилося мистецьке джерело Донеччини!", "Низький уклін лицарям традиційної культури українців!", "Сердечна подяка сподвижникам організаторам виставки!", "Плекаймо разом Рідне, Щире, Спадкоємне, Автентичне – аби зберегти для нащадків славні традиції і самобутню Душу України!"

Тетяна Пошивайло (науковий співробітник музею Івана Гончара) пише: "Щиро дивуюся витворам рук майстрів Донеччини. Не відвіданий мною край відкрився несподіваною красою вишиваних рушників, ляльками - мотанками, плетеним мереживом. Сподіваємося на відродження народної традиційної творчості вповні. Натхнення майстрам і міцного здоров'я!"

А ми, організатори виставки, щирою подякуємо майстрам, які погодилися за власний рахунок доставити експонати до Києва.

Людмила Огнєва

Голова Донецького відділу Союзу Українок

19.05.2008

Про історію нескорених

Відповідно до Указу Президента України № 271/2009 від 27 квітня 2009 року "Про відзначення у 2009 році Дня пам'яті жертв політичних репресій" у Донецькій області місцевими органами виконавчої влади, громадськими організаціями із залученням Служби безпеки України була проведена низка заходів вшанування пам'яті жертв політичних репресій.

Одним із таких заходів є, відкриття 21 травня 2009 року в приміщенні Управління СБ України в Донецькій

області, виставки «Українська Повстанська Армія. Історія нескорених».

Виставку розроблено у межах спільного проекту Служби безпеки України (СБУ) та Центру досліджень визвольного руху (ЦДВР) за участі Українського інституту національної пам'яті на основі матеріалів Галузевого державного архіву СБ України та архіву Центру досліджень визвольного руху (ЦДВР). Мета: подати цілісну картину зародження та функціонування УПА, її цілей та методів боротьби за українську державність.

На стендах представлено понад півтисячі фотографій, документи з радянських та німецьких архівних джерел, внутрішні документи Організації Українських Націоналістів та Української Повстанської Армії. Експозиція доповнена місцевими архівними матеріалами, що відображають діяльність УПА на території Донецької області.

Світлини і документи, які протягом кількох десятиліть приховувались в архівах НКВД-КГБ є переконливим і промовистим джерелом об'єктивної інформації про УПА, яка дає можливість зробити наступні висновки:

1. Діяльність УПА була логічним продовження попередніх періодів розвитку Українського визвольного руху: національної революції 1917-1920-тих років, підпільно-бойової діяльності Української військової організації та Організації українських націоналістів 1920-1930-тих років.

2. Діяльність українських повстанців була одним із виявів анти тоталітарних рухів народів Центрально-Східної Європи, що перебували в зоні впливу Радянського Союзу. Аналогами УПА є польські та прибалтійські підпільні формації.

3. Боротьба УПА укладається в право націй на самовизначення і боротьбу за його реалізацію. Формація

українських повстанців містить всі необхідні, визначені Гаазькою конвенцією «Про закони і звичаї війни» (1907), ознаки, які дають підстави називати її армією: наявність командування та чіткої командної вертикалі, відверте носіння зброї, використання особливих відзнак, дотримання міжнародних правил війни.

Під час відкриття виставки до присутніх звернулися: начальник підрозділу відділу СБУ в Донецькій обл. Сергій Малахов, голова донецької обласної організації політичної партії Конгрес українських націоналістів Марія Олійник, відомий дослідник професор Володимир Нікольський (на знімку).

Людмила Огнева
газ. "Донеччина", № 33, 26 травня 2009 р.

3 Україною в серці

У відокремленому відділі Національного музею Т.Г.Шевченка, що в Києві на вул.. Вишгородській, 5, відкрилася виставка сучасної вишивки та сучасного українського національного одягу „З УКРАЇНОЮ В СЕРЦІ”, присвячена Дню Конституції

Свої роботи представили майстри народної творчості з Донецька: Лідія Задорожна, Людмила Огнева, Людмила Півень, Валентина Рижкова, Тетяна Селіванова, Людмила Ятрушева

Вишивані речі - сукні святкові та повсякденні, блузки, сорочки жіночі та чоловічі, підборіддя та сорочечки для немовлят, рушники та настільники - по-домашньому розташувалися в хаті на місцях, призначених для них господинею, яка наче ще живе тут.

Знайшлося місце і для експозиції результатів пошукової роботи Людмили Огневої:

- вишиті орнаменти зі сорочок П.Полуботка, Т.Шевченка, А.Горської, О.Заливахи, О.Тихого, В.Стуса,

О.Гірника, Є. Коновальця та вишиті орнаменти, присвячені Б.Хмельницькому, О.Довбушу, В.Чорноволу, Д.Шумуку, В.Біласу та Д.Данилишину

- вишиті чоловічі обереги учасників руху Опору 20 ст.

Урочисто, але по-домашньому щиро пройшло відкриття виставки. За ініціативою наукових співробітників музею відбувся показ одягу, створеного донецькими майстринями-вишивальницями. Моделями на цьому фольклорному дефіле були письменниці *Ірен Роздобудько і Міла Іванцова*, громадська діячка *Алла Дебелюк* зі своїм чоловіком *Іваном* – солістом хору "Гомін", працівники музею, журналістки, старшокласниці з Миколаївської області, які приїхали до Українського еколого-натуралістичного центру в Києві як переможці конкурсу з різних видів народних ремесел.

На цій дивовижній акції що має назву "З Україною в серці", зібралися люди у віці від 10 до 80 "з гаком", і всім було цікаво.

Гості дійсно дивувалися відданості майстринь, які, живучи на Донеччині, що не є надто вже проукраїнськи налаштованим регіоном (на їх погляд), послідовно відроджують історію та культуру народу. Як розповіла пані Людмила Огнева – її колежанки мають дуже різну освіту та фах – лікарі, вчителі, інженери, фізики... Але їх поєднує любов до народної творчості, прагнення передати новим поколінням свої знання та уміння, а також повагу до мудрості наших предків.

Багато цікавого розповіли Людмила Огнева та Тетяна Селіванова – і про вишивки-обереги, про вбрання дівчаче, дівоче, жіноче, парубоче та чоловіче.

Письменниця Ірен Роздобудько (родом з Донецька) розповіла шановній громаді про свою вишиту блузку, в

якій вона в минулому році вінчалася з Ігорем Жуком. Яскраву сорочку Ірен знають і в різних містах України, і в Америці, вона часто з'являється у фоторепортажах про творчі зустрічі письменниці. *Але мало хто знає, що цю унікальну річ творили для Ірен шанувальниці її творчості - майстрині з донецького клубу "Світлиця". Автор малюнку Валентина Рижкова, автор техніки виконання Лідія Задорожня, а виконавиці – члени клубу та мама Ірен Роздобудько – пані Алла.*

А ще письменниця зауважила, що фольклорний одяг є органічним на будь-яких світських вечорах та зустрічах різного рівня, він підкреслює індивідуальний стиль та повагу до традицій свого народу.

Не раз дякували гості майстриням за їхній труд і переказували подяки та вітання тим жінкам, які не змогли приїхати до Києва, щоби взяти участь у заході. А Тарас мружив очі з великого портрета, і здавалось, йому була до вподоби така велика родина у вишиванках.

07.07.2010

Міла Іванцова, Людмила Огнева

З роси та води, Майстрине!

У краєзнавчому музеї відкрилась виставка творів майстрів Донеччини. Мою увагу привернув рушник Олени Шуригіної, виконаний за мотивами російських рушників з використанням дуже складної техніки, що має назву – “роспись” російською мовою, або “штапівка” українською. Мотиви – російські, шви - відомі як в Росії, так і в Україні, а от компоновка орнаментів не є традиційною. Вона не притаманна ані російським, ані українським рушникам. Навіть, поєднання геометричних орнаментів з зооморфними, антропоморфними або рослинними, відоме в Росії, не робить цей рушник російським. І в той же час він – не український.

Рушники, закомпоновані таким чином, зустрічаються на Донеччині. Іноді вони виглядають достатньо привабливо, та от знавцями традиційного українського мистецтва позитивно не сприймаються. Олена Ананівна знає про це, але продовжує komponувати орнаменти на своїх рушниках так, як може. Саме “як може”, а не “як хоче”. У тому переконала мене розмова з майстринею. Та про це далі.

Маму Олени Ананівні разом з батьками та односельцями насильно перевезли у 1933 році з Росії (с. Ланск Костромської області) до України у вимираюче з голоду село “Криве озеро” Одеської області (нині Миколаївської). На переселення згоди не питали. Людей, навіть, не попередили, що їхні домівки будуть знищені. Ті, що втекли з “Кривого озера”, повернувшись додому побачили попіл на місці рідних хат. І по-сьогодні с. Ланск в Росії не відродилось.

Село “Криве озеро” зустріло переселенців тишею. У хатах - трупи, у коморах - пусто. Загортали мертвих у рядна і ховали. Навколо - степ: дерев для трун не було. Люди поступово обжились, оволоділи українською мовою. Діти, що вже стали дорослими, вважали себе українцями. Мама Олени Ананівни також вважала себе українкою, але коли прийшов час, записалась росіянкою. Згодом одружилась з росіянином й переїхала до Донецька. Тут і народилась у них донечка Оленка. Улітку дитину відправляли до бабусі. Лікарі порадили для поліпшення зору займати дитину роботою, що потребує навантаження на “непрацююче” око. Бабуся закрила Оленці “працююче” око, в руки дала голочку і почала вчити вишивати дрібненьким хрестиком. За роботою розважала малу спогадами про молоді роки, про своє весілля, про звичаї свого краю та народу.

В родині бабусі вже спілкувались українською, тож Олена Ананівна з дитинства опанувала українську мову,

але виховувалась на російських традиціях. Закінчила школу, інститут. Отримала професію інженера-механіка. Працювала за фахом. Одружилась. Народила двох донечок.

Про вишивку згадала коли, пішла з роботи, бо перестали платити. Тепер Олена Ананівна працює методистом у відділі декоративно-прикладного мистецтва та технічної творчості палацу молоді “Юність”, а вільний час віддає вишивці. Знайшла свій стиль. Її твори не сплутаєш ні з чийми. До душі - російські орнаменти. Але щось заважає майстрині вставити кумачеву стрічку в рушник, оточити сюжетний малюнок каймою або орнаментом, як традиційно це робили росіянки. “Не можу” – говорить Майстриня, та так категорично, наче їй пропонують щось не сумісне з її ментальністю. Як зробити, щоб рушники, виконанні нею технічно складно та бездоганно, заспівали таку пісню, яка б відчинила двері Національної спілки майстрів народного мистецтва України? Що ж порадити майстрині?

На думку приходить старокиївська легенда Наталени Королеви про її предка графа Лансерда - іспанця, що народився на Волині, виховувався і жив в Україні. Він на все життя запам’ятав розповіді батька про Іспанію. Вони збуджували гарячу кров, гнали геть з України, але середовище, рідне з дитинства, спогади про бабусю, яка його виховала, не відпускали. Шукав розради у відчайдушних забавах. Та це не врятувало. Молодий граф захворів. Життя згасало. Лікарі не могли зрозуміти від чого гине молода здорова людина. Тільки сам граф знав, що з ним коється, але не знав як врятуватись, як поділити себе між двома країнами. Та ось, онук знайомого дідуса, бавлячись під вербою, зробив невеличку копанку, з якої несподівано фонтаном забила вода. Тією незайманою водою й вилікували хворого. На честь українського

хлопчика Самійлика на місці копанки граф спорудив фонтан. Він і досі стоїть у Києві на Контрактовій площі. Його називають “Самсон”. Самсон дитячими руками розриває левову пащу, з якої б’є цілюща вода.

Ким, вилікувавшись, відчув себе граф - українцем, чи іспанцем - довідайтесь самі, прочитавши “Старокиївські легенди” відомої української письменниці XIX ст. Наталени Королеви.

А Олені Ананівні Шуригіній побажаємо також знайти свою незайману воду. Віримо, що оригінальне рішення проблеми прийде.

З роси і води Вам, Майстрине!

“Світлиця” № 50, 4 серпня 2006

КОНКУРСИ

Одинадцять дитячих заповідей.

*Народ мовчить, бо їсти хоче,
Хоч як-небудь, та дати раду ...
Обранцям нашим – не до нас.
В Верховній Раді – бій за владу.
Прошу єдине – не брешіть,
Коли «в верхи» вас обирають.
А дали слово – то держіть,
Бо люди зради не прощають.*

Дарина Бабич. м. Севастополь

В червні цього року Міжрегіональна Академія управління персоналом видала збірку “МАЙБУТНІ ПРО МАЙБУТНЄ” за матеріалами учнівського диспуту, який провів Союз Українок України. Задумуючи його ми ставили мету: пізнати наше молоде покоління та познайомити Україну сучасну з Україною майбутньою. Щирість та об’єктивність позицій усіх учасників справляє надзвичайне

враження, бо діти пишуть правду: і про свою заповітну мету – вищу освіту, і про нашу з Вами пенсію та заробітну платню, а головне – про Україну, якою можна пишатися. Шкода тільки, що в одній книзі не можна вмістити розмаїття усіх думок нашої молоді.

Древні стверджували, що вустами дитини промовляє істина. Це закономірно, бо в чистих, не замулених життєвими випробуваннями душах дітей так багато віри, надії й любові – чеснот, що творять людину. Шановні мої сучасники, ви також зможете причаститися з чистих джерел дитячих душ, прочитавши їхні відповіді на запитання, котрі й ми колись ставили собі, а потім наче забули. Чи не варто пригадати знову: **що ми любимо, чим живемо; чи маємо українську мрію; що заважає її здійснити; щоб робили на посаді Президента; у що віримо?**

В учнівському диспуті прийняли участь діти з Севастополя, Луганська, Запоріжжя, Черкас, Києва, Житомира, Донецька, Шахтарська, Волновахи, Сум, Миколаєва, Одеси, Рівненської та Закарпатської областей. Зверніть увагу, як чисельно представлені діти зі Сходу та Півдня України. Сила їхнього духу зворушує! Ми справді сильні, тому що єдині, принаймні в нашому наступному поколінні. І якщо хтось із посадовців чи теоретиків досі сумнівається, чи маємо національну ідею, прочитайте учнівський доробок: **ось наша сучасна українська національна ідея, ось її стратегія і тактика!**

Вони, наші унікальні діти, не просто мають українську мрію, вони знають, як її здійснити і що цьому заважає. І чи не тому наша молодь докоряє старшому поколінню за байдужість, інертність та споконвічне “моя хата скраю”. А як відомо, крайня хата завжди горить першою!

Однак, всупереч усьому, саме вони, наші майбутні, вірять у силу духу українського народу, його велич, вірять нам з вами. Я переконана, що ми не зрадимо їх. А якщо у когось забракне стійкості чи здолають сумніви, перегорніть сторінки книги “Майбутні про майбутнє”. Прочитайте одинадцять дитячих заповідей нам дорослим :

1. Кожен день прокидатися з девізом “Жити заради життя” та вірою у власні сили. (Денис Зяблінцев, м. Донецьк)

2. Доки не почнуть служити державі патріоти-професіонали, що вірять у заповіді Божі, доти українська мрія залишиться лише мрією. (Олена Філіппова, м. Донецьк)

3. Пам’ятати апостольські слова: “Коли я молюся чужою мовою, то вуста мої моляться, а серце спить”. (Олександр Іванченко, м. Київ)

4. У своїй душі будувати собор особистості. (Марія Лисак, м. Донецьк)

5. Тільки разом ми – велика сила. (Максим Твердохліб, Сумська обл.)

6. Не шукати щастя за кордоном, а боротися за нього на рідній землі. (Ганна Вівецька, м.Донецьк)

7. Слова без справжніх діл – полова. (Катерина Дзюб’юк, м.Донецьк)

8. Добро – єдина можлива річ для справжньої людини. (Юлія Зарв, м.Шахтарськ)

9. Без віри у своє високе призначення неможливо піднятися над сірою буденністю. (Юлія Фролова, м. Донецьк)

10. Верховна Рада повинна складатися з жінок не менш як на 45%. (Марина Савицька, м. Одеса)

11. Громадянин має не тільки права, а й обов’язки перед державою. (Катерина Грабовська, м.Волноваха)

Переконались? Вустами дитини говорить істина!

"Світлиця" № 41, липня 2004

"Молодь України", №81, 29 липня 2004

За відмінну педагогічну працю

Грамоту Признання за відмінну педагогічну працю і Премію імені Анни і Петра Патиків за рішенням Канадського Товариства Приятелів України одержали в Донецькій області за 2003-2004 навчальний рік:

Катерина Іллівна Приходченко, учитель української мови та літератури, директор спеціалізованої гуманітарної школи I-III ступенів № 95 м. Донецька.

Раїса Володимирівна Мазоха – вчитель суспільних дисциплін (історії, правознавства, курсу “Людина і суспільство”, українознавство) загальноосвітньої школи I-III ступенів селища Гродівка, Красноармійського району Донецької області.

Ніна Богданець – вчитель української мови та літератури загальноосвітньої школи I-III ступенів № 5 м.Волноваха Донецької області.

Катерина Іллівна Приходченко – автор 15 програм. Найбільш відома програма - “Формування творчої особистості школяра”. Методи вирішення цієї проблеми сьогодні успішно поширюються в області.. Завдяки К.Приходченко школа № 95 у Донецьку з 2004-2005 навчального року стає експериментальною лабораторією інституту педагогіки Академії педагогічних наук України, в ній планується впровадити у життя програму виховання національної свідомості юного громадянина України “Дивосвіт”, розробленої Інститутом педагогіки Академії Педагогічних Наук України. К.Приходченко – кандидат педагогічних наук, Заслужений учитель України, Відмінник освіти України, переможець Всеукраїнського конкурсу “Директор – дослідник – 2002”, лауреат Республіканського

конкурсу учителів української мови, “Учитель року – 1996”, дипломант Всеукраїнського конкурсу з українознавства, переможець конкурсу ім. М.Бек (1996 рік) Світової Федерації Українських Жіночих організацій (СФУЖО).

К.Приходченко бачить основні напрямки діяльності педагогічного колективу школи у:

“1. Впровадженні і вдосконаленні принципу навчально-виховного процесу в умовах переходу на новий зміст, структуру та 12-річний термін навчання.

2. Відродженні культуротворчої функції школи, прилученні школярів до народних надбань, національної історії, культури, традицій, звичаїв, побуту в органічному зв’язку із загальнолюдською культурою.

3. Виконанні закону України “Про мови”, розвитку національної школи, навчанні дітей рідною мовою.

4. Забезпеченні повною середньою освітою молоді, виконанні закону України “Про загальну середню освіту”.

5. Створенні умов для пошуку, розвитку обдарованих дітей.

6. Розвитку творчого потенціалу педагогів на основі діагностики рівня професійної підготовки, впровадженні нових педагогічних технологій та передового педагогічного досвіду.”

Раїса Володимирівна Мазоха з числа тих людей, що сповна віддають себе заради інших. Добра, людяна. З величезним патріотичним почуттям любові до рідного краю, його людей. Вона ніколи не рахується з часом, з собою, якщо мова йде про інтереси сільської громади, школи, дітей. Вчителька у постійному пошуку нових методик та цікавих підходів до справи виховання молоді на основі звичаїв і традицій українського народу. Свою

величезну любов до рідної землі, закоханість у співучу українську мову, багатовікову культуру вона вкладає у юні душі. Тому біля Раїси Володимирівни завжди людно, неодноразово школярі на рейтингових змаганнях називали її “Найулюбленіший вчитель” та “Супер вчитель” Вона – Відмінник освіти України, переможець регіонального конкурсу вчителів у номінації “Учитель учнівських перемог”. Її вихованці здобувають призові місця в Україні. Тільки позаторік її гуртківці мали на своєму рахунку 7 Всеукраїнських перемог. Вихованці Раїси Володимирівни, здолавши багатоступеневий відбір у Всеукраїнському конкурсі “Слідами історії”, представляли Україну на молодіжній конференції у Німеччині.

В планах Раїси Володимирівни:

“1. Провести літню археологічну експедицію з залученням спеціалістів Донецького державного університету та обласного краєзнавчого музею з метою дослідження зруйнованих курганів та взяття під охорону уцілілі стародавні могильники. Домогтись повної ліквідації білої плями в історії Красноармійського району, пов’язаної з історією стародавнього часу.

2. Побувати у Донецькому, Дніпропетровському, Київському архівах з метою збору документів про період козачої доби та заснування Гродівки козаками. Відродити звичаї і традиції козацького села, зацікавити молодь цією справою.

3. Продовжувати науково-дослідницьку роботу з учнями, захист у малій академії наук та Всеукраїнських конкурсах. Підіймати престиж наукової, краєзнавчої роботи, завойовувати призові місця.

4. Прикласти максимум зусиль, щоб провести ремонтні роботи і встановити вітрини для експозицій у музеї селища та школи. Залучити фахівців до оформлення

музейних експозицій та відповідних документів на існування музею.

5. Створити обласний проект “Відродимо святині православ’я” для учнів та молоді з метою відродження духовних святинь, а також збору матеріалів про людей святої церкви, які оберігали віру і традиції православної релігії.

6. Продовжити співпрацю з засобами масової інформації з метою висвітлення результатів своєї роботи, співробітництво з науковцями, краєзнавцями.

7. Відновити туристичні поїздки по історичних місцях України з метою ознайомлення дітей з історією та культурою нашої України”.

Звідки впевненість у можливість виконання цих задумів? “Так уже повелось, що школа на селі –своєрідний оберіг, добрий дім і теплий вогник для дітей і батьків. У навчально-виховному процесі я нічого не досягла б, якщо не працювала разом з батьками, громадськістю селища”, - відповідає Раїса Володимирівна Мазоха.

Ніна Іванівна Богданець, працюючи над проблемою “Система роботи з формування в учнів комунікативної компетенції”, виховує особистість, яка володіла б даром слова усного і писемного. Кінцева мета її роботи – вільне володіння учнями рідною мовою. Уміння використовувати її багатства для точного висловлення своїх думок. Н. Богданець прагне працювати за особистісно зорієнтованими технологіями, а саме технологією формування творчої особистості.

Серед вихованців Ніни Іванівни Богданець є призери Всеукраїнських Олімпіад з української мови, а Ніна Іванівна у 1996 році була призером обласного конкурсу “Вчитель року”. 23 випускники школи саме завдяки Н. Богданець обрали фах українського філолога.

Про свою роботу Ніна Іванівна говорить так:

“Почавши працювати вчителькою української мови та літератури, я поставила перед собою високу мету – навчити учнів вільно спілкуватися українською мовою, просвітлювати серце й розум юнацтва святою любов’ю до України.

І нехай разом зі мною школяр замислиться над такими питаннями:

чому в переважній більшості випадків усілякі експансії, завоювання мають за мету знищення рідної мови місцевого населення?

- Чому всі національні рухи починаються з боротьби за рідну мову й на їхніх знаменах написані лінгвістичні гасла?

- Чому деякі наші сусіди вважають за потрібне для себе говорити, що немає української мови, а є мова малоросійська, галицька, русинська, лемківська тощо?

- Чому людина, яка розмовляє російською мовою, – росіянин, людина, яка розмовляє польською, – поляк, а людина, яка розмовляє українською, – “націоналіст”?

- Чи справді рідна мова є перешкодою в розвитку особистості й нації? І чому так не вважають, скажімо, японці, шведи, голландці та інші народи?

- Чому втрата мови веде до зникнення народу?

Думаю, що дитячий розум збагне, чому так боляче і гостро звучать нині ці питання, які ставить перед нами саме життя.”

Прочитавши ці рядки, думаю, кожен з Вас, шановні читачі, сповнився вірою у майбутнє України. Бачимо, що живе в народі українська ідея і він (народ) наполегливо на неї працює.

Грамоти і Премії призерам були вручені Стипендійним Комітетом КТПУ в Донецькій області у 13 річницю проголошення Незалежності України.

До СК КТПУ вже надійшло 5 подань на Премію на наступний навчальний рік.

"Світлиця" № 59, 24 вересня 2004

Нагорода за відмінну педагогічну працю

Грамоту Признання за відмінну педагогічну працю і Премію імені Анни і Петра Патиків за рішенням Канадського Товариства Приятелів України одержали в Донецькій області у 2005 році:

Гіленко Зінаїда Іванівна - вчитель української мови та літератури ЗОШ I-III ступенів с. Благодатне Амвросіївського р-ну..

Авраменко Вікторія Тихонівна – вчитель українознавства ЗОШ I-III ступенів № 11 м. Слов'янська.

Шингоф Ірина Леонідівна – вчитель української мови та літератури ЗОШ I-III ступенів № 65 м. Донецька.

Зінаїда Іванівна Гіленко – автор кількох методичних доробок. “Згадаймо козаків ми славний шлях”, “І українське рідне слово, звучить, як музика в мені”, “А я в долонях шепіт грію”. Всі вони відомі поза межами рідної Донеччини, бо були надруковані у всеукраїнських часописах: “Дивослово”, “Українська мова та література в школі”, “Позакласний час”, “Все для вчителя”. Деякі власні поезії З.Гіленко побачили світ у двотомнику “Самоцвіти” – книзі поезій педагогів України (Київ, 1997).

Зінаїда Іванівна вважає, що в школі конче потрібна краєзнавча робота. Тому вона залучає до цієї роботи дітей. Вже зібрані матеріали з історії гончарства у с. Благодатному, історії рідного села, історії рідної школи, в якій у повоєнні роки працювала Олександра Навроцька – онука поета і громадського діяча, члена Кирило-Мефодіївського Братства О.О. Навроцького.

“Історія рідного села – часточка історії України, її народу, ми тут маємо свої сторінки всеукраїнських

трагедій, про які мусить знати молоде покоління. Так через 70 років після голодомору я збирала місцеві матеріали, залучаючи до цієї роботи дітей. Було встановлено понад 100 імен земляків, що стали жертвою голоду 1933 р., а у зв'язку з цим в пам'ять їх проведено вечір-реквієм” – говорить З.Гіленко.

У 2004 році Зінаїда Іванівна очолила шкільний пошуковий штаб, який зібрав матеріали про близько 200 земляків, що полягли на підступах Дніпра у боротьбі з фашистами.

Так сталося, що саме З.Гіленко відкрила Україні поетесу Катерину Андрущенко – жінку незвичайно трагічної долі. За участь в УПА молода 18-ти річна дівчина отримала термін покарання 25 років. Чудом лишилась жива, через роки пронесла любов до рідної землі. Її тонка лірика, сповнена любові, добра і печалі з'явилась завдяки допомоги З.Гіленко в обласних газетах, журналі «Дніпро», окремими збірками поезій. На життєвих прикладах таких людей Вчителька прагне передати дітям любов до рідного слова.

Не тільки проблеми школи, окремих людей хвилюють Зінаїду Гіленко. Коли за ініціативою Патріарха УПЦ КП Філарета, який був випускником першого повоєнного року Благодатнівської школи, було відкрито в селі українську церкву, то саме З. Гіленко прийшло на думку створити в церкві національний колорит. Вона звернулась до своїх подруг-вчителів зі Заходу України. Тепер близько 50 подарованих вишитих рушників прикрашають храм у с. Благодатне на Сході України.

У планах вчительки української школи с. Благодатне є створення української світлиці, бо вона “переконана, що розумне виховання дітей у школі на кращих традиціях нашого народу сприятиме моральному оздоровленню суспільства: молодь, яка знатиме мову, культуру, історію

свого народу, історію рідного краю - малої батьківщини – ставатиме справжньою елітою українського суспільства”. Саме на оформлення світлиці піде отримана Зінаїдою Гіленко Премія ім. Анни та Петра Патиків від Канадського Товариства Приятелів України.

"Донеччина" № 43, 21 липня 2005

Квіти – діти мої

Ніколи зло не породжувало красу, а краса – зло. Хочеш зробити людині добро - приверни її увагу до прекрасного і навчи його створювати. Але мати можливість робити добро, і не робити – гріх. Поінформувати населення України про конкурс листів “Квіти – діти мої”, оголошений Державним музеєм українського народного декоративного мистецтва до 105-х роковин з дня народження Катерини Білокур, відмовились всі київські газети, окрім “Сільських вістей”. А умови конкурсу прості і лаконічні: “Якщо Ви бачили роботи К.Білокур, читали або чули про неї, напишіть короткий лист”. Я дізналась про цей конкурс у Києві, коли до його завершення лишилось кілька днів. У Донецьку ідею союзянок провести вечір пам’яті К.Білокур і взяти участь у конкурсі підтримали Обласний учбово-методичний центр культури та Краєзнавчий музей. Деякі листи ми відправили в останній день факсом. Організатори конкурсу не очікували такої оперативності, тому мені особисто, як і переможцям конкурсу з Харкова та Київської області, подарували каталог творів колекції ДМУНДМ “Світ Катерини Білокур”, а всім донеччам, що взяли участь у конкурсі, просили передати від них подяку через місцеву пресу.

Музей обіцяє видати збірку, до якої увійдуть всі отримані “Листи на конкурс”, повністю або уривки з них. Планується також щорічне проведення конкурсу, присвяченого Катерині Білокур.

Державний музей українського народного декоративного мистецтва, що в Києві, має найбільшу колекцію творів Катерини Василівни Білокур – видатної художниці, яка уславила Україну, її щедрю природу, наповнивши свої полотна духмяним цвітом рідної землі. Сюди з'їжджаються шанувальники творчості народної художниці з усіх куточків нашої країни, та й усього світу.

Цього року, до 105-ї річниці від дня народження Катерини Білокур, Музей проводив конкурс листів «Квіти - діти мої». Здавалося б, що в наш час стрімкого розвитку телекомунікацій, традиційне листування відходить в минуле. А насправді ж, люди продовжують писати. На конкурс надійшло безліч листів. Писали дорослі і діти, писали вірші і прозу, писали цілими колективами, з усіх регіонів України.

Організаторам конкурсу “Квіти – діти мої” приємно, що поетично мудрі зерна, посіяні великими донеччанами В. Стусом, В. Сосюрою, О. Тихим, проростають і до сьогодні. На конкурс надійшли листи з Донецька і Донецької області, в яких створено своєрідний образ художниці:

“І народила Земля дівчинку-квіточку, чорноброву Катеринку Білокур, що зростала на її мальовничих теренах. Зростала та спостерігала за чарівною душею Землі-неньки. Спостерігала та зберігала у своїй пам’яті.” (Режисер Людмила Кобець, м. Донецьк)

“Її погляд перетворив буденність на казковий світ, народив невідвладну світу красу, коріння її сягають сивої давнини, квіти лагідно вітають майбутнє”. (Архітектор Наталія Біловол, м. Донецьк)

“ Спасибо Вам, Екатерина,
За Ваши дивные глаза
За то, что мир мы видим ныне

Таким раскрашенным в цвета". (Фізик Раїса Котельва, м. Донецьк)

"Якийсь мудрець сказав, що людина живе доти, доки її пам'ятають. Сповнені любові, радості, тепла і краси, картини Катерини Білокур, в яких світиться душа її народу, житимуть, допоки світить сонце над Україною, допоки стоїть світ". (*Вчителька Лідія Молчанова, м. Маріуполь*)

"Божевільна" – вважали односельці. Їм не дано було зрозуміти її пристрасть до життя. Але сьогодні весь світ знає, що Катерина Білокур була так само "божевільна" як Фріда Кало чи Поль Гоген, люди, що своїм життям та творчістю запалили цей світ новими кольорами". (Студентка-скульптор Яна Роздобудько, Донецьк-Київ)

Дослідження життєвого та творчого шляху Катерини Білокур надіслала на конкурс учениця ЗОШ № 142 м. Донецька Фарашиян Айкануш, науковий керівник - Лариса Перелигіна.

Дякуємо всім дончанам, що взяли участь у конкурсї листів "Квіти - діти мої", та Донецькому відділу Союзу Українок України за інформаційну підтримку конкурсу.

Відділ науково-освітньої роботи Державного музею українського народного декоративного мистецтва
"Світлиця" № 3, 13 січня 2006 р. с.2

Клуби народної творчості

Клуб "Повір у себе"

На обласній виставці прикладного мистецтва мою увагу привернула колекція мініатюр, виконаних аплікацією соломкою. Кожна мініатюра належала одному з членів клубу "Повір у себе" (м. Горлівка). Серед них була і робота керівника – майстра декоративно-прикладного мистецтва Ганни Фісенко. Та марно було шукати, яка мініатюра належала саме їй. Усі разом створювали чудову

композицію, наповнену світлом, фантазією, любов'ю до людей та життя. Згодом я зрозуміла, що тоді пані Ганна демонструвала не стільки свою майстерність і талант педагога, скільки талант людяності.

Через деякий час клуб запросив мене до себе в гості. Поки я розглядала експозицію, розгорнуту в класі, на столах з'явилися квіти, цукерки, печиво. Діти все робили без метушні та гаму. Дорослі наче і не втручалися. Та краще хай би був гамір, хай би діти сміялися, бігали, ... чули, хай би їх легені і кров були здорові, а рученьки та ніженьки не перекручені! Почуй, Боже, молитву мою.

Повна назва клубу: "Громадська організація обдарованих дітей-інвалідів "Повір у себе". Але до клубу приймають всіх. Пані Ганна упевнена, що діти-інваліди, соціально ізольовані, не мають можливості для розвитку своїх інтелектуальних та творчих потенцій. Важливо допомогти таким дітям розкрити своїх здібностей, повірити в себе. Незважаючи на те, що про них говорять "діти з обмеженими можливостями", їх майстерно виконані твори свідчать про протилежне. Юні майстри двічі були лауреатами Всеукраїнських виставок (м. Одеса). Увійшли до складу Всеукраїнської асоціації клубів дітей-інвалідів "Повір у себе" (м. Дніпропетровськ, грудень 1997). У липні їх чекає Київ, а в серпні Андрій Зайцев у "Молодій гвардії" (м. Одеса") виставить свої твори.

Висока оцінка творчих успіхів заохочує дітей натхненно працювати, забути про хворобу, отримувати радість і дарувати її людям.

Мета діяльності клубу: організація виставок, співпраця з подібними організаціями в Україні та за кордоном, допомога дітям-інвалідам в оздоровленні та фінансова допомога.

"Світлиця", №55, 10 липня 1998

Реабілітаційний центр "Майстриня"

Дякуємо за увагу до Донецького обласного відділу Союзу Українок. Наша організація багато у чому схожа з жінкою, що має обмежені фізичні можливості. Подолати в собі та середовищі стереотип "Українця", створений віками, не просто. Та кажуть "вода камінь точить", от і ми "краплинами любові падаємо на камінь гріха". Одна з цих крапель – програма створення інформаційно-реабілітаційного Центру "Майстриня" для жінок, що мають хворих дітей, та жінок з проблемами здоров'я. Вишивка, мереживоплетіння, бісеронизання – наші захоплення, вони наповнюють життя змістом. Тому ми власним прикладом заохочуємо подруг-інвалідів опанувати ці види народних ремесел, брати участь у виставках, висвітлювати свої досягнення в пресі.

Щоб мати уяву про попит на вироби Союз Українок за допомогою Управління у справах сім'ї Донецької обласної Держадміністрації став постійним учасником заходів, що відбуваються на протязі 1999 року у спеціалізованому виставковому Центрі "Експо-Донбас". З другого по шосте лютого 1999 р. ми брали участь у Першій міжнародній виставці "Сучасний стиль". Ми отримали можливість заявити про себе, отримали досвід як на заходах такого рівня, як готуватись до них. А ще домовились з ізраїльською фірмою "Ліора" про безкоштовний курс лікування дітей-інвалідів клубу "Повір у себе" з міста Горлівка у квітні цього року.

Під час виставки популярності набула наша киця Матильда. Її радо приймають як подарунок діти, та й жінки не відмовляються. Матильда так розчулила серце однієї пані, що вона запропонувала нам скористатися папером і технікою редакції своєї газети. Для них я зроблю іншу Матильду, а цю, що стала зіркою-99 дарую "Любомирі" на щастя. Надсилаю Вам світлину, створену 3 грудня 1908

року, коли нас запросили до себе інваліди з Пролетарського району м. Донецька, а також їхні спогади про зустріч.

"Любомира", №1, 1999

Просіть – і буде вам дано

Восени минулого року Донецький відділ Союзу українок розробив програму "Створення інформаційно-реабілітаційного Центру для жінок-інвалідів, та жінок, що мають дітей-інвалідів для сприяння їх надомної праці", яка отримала "добро" від Міністерства у справах сім'ї та молоді.

Привернути увагу до проблем цієї, двічі дискредитованої, частини населення ми намагаємось, влаштовуючи виставки. Це дає можливість не тільки вивчати попит, а й зробити прозорими стіни, що роками відокремлювали їх від світу, отримати замовлення і заробити хоч невелику суму, але таку необхідну для придбання ліків.

Починаючи з лютого ми взяли участь у 4-х виставках, що проводилися у виставковому центрі "Експо-Донбас": "Сучасний стиль і побут", "Весняний подарунок" "Меблі та інтер'єр" "ПродЕкспо-99. Весна". Плануємо взяти участь ще у трьох виставках.

Маємо позитивні наслідки. Діти-інваліди з клубу "Повір у себе" (м. Горлівка) отримали запрошення виставити свою колекцію в Одесі. Фірма "Ліора" запропонувала провести безкоштовно двотижневий курс лікування цих дітей, а дирекція Виставкового комплексу вже постійно запрошує Клуб на свої заходи. Такою ж увагою з боку "Експо-Донбас" користується і навчально-реабілітаційний центр "Зорі надії" з м. Маріуполя.

Отримавши від Міністерства "добро", ми не отримали жодної копійки, але ж працюємо. І це – завдяки

нашим волонтерам В. Рижкової, Я. Магарук, Н. Гарячевої, Є. Антонової; завдяки увазі з боку головного спеціаліста у справах сім'ї та жінок (облдержадміністрація) та генерального директора СП "Експо-Донбас", депутата облради В. Фаберова.

Підтримують нас і громадські організації. Завдяки сприянню відповідального секретаря Донецького відділу товариства "Україна – ФНР" Н. Кафтаннікової 29 червня відбулося в будинку "Дружби і миру" відкриття виставки майстра декоративно-прикладного мистецтва Є.Антонової – інваліда другої групи.

Все це – на благодійних засадах. Отже, як сказано в Біблії: "Просіть – і буде вам дано, шукайте – і знайдете, стукайте і відчинять вам незважаючи на "наш" час.

"Світлиця", № 41, 9 липня 1999

"Майстриня"

Так називається інформаційно-реабілітаційний центр при Донецькому відділі Союзу Українок

Сучасне суспільство має багато проблем, однією з них є відсутність уваги до тих, кого обійшла доля. Та кажуть "вода камінь точить", от і ми "краплинами любові падаємо на камінь гріха". Одна з тих крапель – Програма створення інформаційно-реабілітаційного Центру "Майстриня" для жінок, що мають хворих дітей, та жінок з проблемами здоров'я.

Вишивка, мереживоплетіння, бісеронизання, народознавство – то наші захоплення, вони наповнюють життя змістом, а іноді дають можливість заробити, або заощадити якусь копійчину. Тому ми власним прикладом заохочуємо подруг-інвалідів опанувати ці види народних ремесел, приймати участь у виставках, висвітлювати свої досягнення в пресі, відвідувати клуби "Світлиця" та

“Народознавців”, засновниками, або активними учасниками яких є союзники.

Всі консультанти Центру “Майстриня” мають звання майстрів або декоративно-прикладного мистецтва, або традиційної народної творчості України.

Щоб мати уяву про попит на вироби декоративно-ужиткового мистецтва, Центр “Майстриня” за підтримки управління у справах сім’ї, молоді та туризму Донецької обласної адміністрації став учасником виставок у спеціалізованому виставковому Центрі “ЕКСПОДОНБАС”. Там відбулись вісім виставок творів учасниць “Майстрині” (1999 - 2000 рр.). Велика за обсягом і високого рівня за майстерністю, експонованих творів, була виставка Центру “Майстриня” у березні 2001 р. в Донецькому художньому музеї. Ці заходи дали можливість знайти замовників виробів інвалідів.

При нагоді, разом з власними творами ми експонуємо і вироби наших подруг за кордоном, не наголошуючи про їхні проблеми зі здоров’ям. Бо їм це не приємно, та й рівень майстерності високий.

Члени нашого Центру інваліди Олена Поліщук та Євдокія Антонова мають звання майстрів декоративно-прикладного мистецтва України. А Євдокія Антонова займається ще науково-пошуковою роботою. На конкурсі “Краще видання нової доби”, який проводило Управління у справах преси та інформації Донецької облдержадміністрації у 2003 році, Є. Антонова стала лауреатом за збірку “На весілля з рушниками”.

Керівник Центру “Майстриня” – Людмила Огнева уклала і видала за підтримки Управління у справах сім’ї молоді та туризму облдержадміністрації збірки – посібники: у 2000 р. вийшла збірка “Лінії орнаменти” (про економне і зручне в’язання орнаментованих виробів); а в 2003 р. – “Вишивані речі дорослим і малечі”.

Ми також допомагаємо організаціям, які працюють з дітьми-інвалідами і запрошують нас до співпраці. Так з нашої подачі клуб “Повір у себе” з Горлівки став постійним учасником виставок в “ЕКСПО-ДОНБАС” (м. Донецьк) та в “Музеї під відкритим небом в Пирогові” (м. Київ).

У одної з наших подруг – Раїси Олейнікової рухаються лише по одному пальцю на кожній руці, вона не може навіть голову тримати, стала для нас зразком мужності. Понад 25 років вона провела у візочку на 9-му поверсі своєї квартири у Донецьку. Але які веселі, барвисті сорочки, рушники, серветки виходять з під її пальців, які ледь рухаються! Сьогодні Р. Олейнікова живе в одному з сіл Полтавщини. Валентина Рижкова, яка від Центру опікувала Р. Олейнікову, продовжує з нею спілкування поштою.

Про наших подруг-інвалідів та про кожну з консультантів можна розповісти багато. Пишіть. Запитуйте. Будемо раді спілкуванню.

"Світлиця" № 19 грудня 2003

МІЙ ШЕВЧЕНКО

Шевченків буквар

Восени 1860 року Шевченко уклав українською мовою «Букварь южнорусский» – посібник для навчання грамоти в недільних школах.

Народну освіту, українську за формою та змістом, Шевченко вважав запорукою майбутнього національного визволення.

Поет розумів, що освіта повинна даватися разом із усебічним вихованням людини й поєднуватися з національною традицією. Такі думки вже висловлювали перед ним його сучасники — і М.Пирогов, і українці П. Редькин та К. Ушинський. Але Шевченко перевищив їх тим,

що надавав великого значення дошкільному вихованню й позашкільній освіті.

««Ніхто до нього не підкреслив так потреби перевиховати суспільство, ніхто так ясно не протиставив самоосвіту офіційній шкільній освіті» – це слова старих українських педагогів д-ра І.Брика і проф. С.Сірополка. Своїми думками Т. Шевченко (*як педагог – Л.О.*) «сягнув... поза цілі десятиліття та зійшовся з поглядами найкращих світових діячів ХХ віку»».

Ніхто з такою ж вірою не пропагував потреби естетичного виховання людини, як він. За джерело морального виховання Шевченко вважав християнську релігію, Христову науку. Адже все життя він прагнув того, щоб люди стали «синами Сонця Правди» — справді Христовими синами. Тому й не дивно, що половину свого букварика він заповнив релігійним змістом. Крім самих молитов, дав у ньому й цікаві їх пояснення, дав Символ Віри, і свої блискучі переклади спеціально дібраних Давидових псалмів, і тексти українських дум — про Олексія Поповича та про Марусю Богуславку, зваживши їх глибокий християнський моральний зміст. Цим поет доклав ще одну свою дорогоцінну лепту у справу національного відродження. Освітньо-виховного процесу він не уявляв собі інакше, як у глибокому зв'язку з національною традицією.

«Стільки вже написав про тих перевертнів — «мерзенних каламарів», «п'явок» народних, «блюдолизів», що батько їх, «може, останню корову жидам продав, поки навчив московської мови». Отже, був послідовний у своєму бажанні зарадити цьому лихові. Адже у повісті «Близнята» сказав: «Якщо ми задля якогось марного срібника почнемо глумитися над своїми звичаями старовини, то що з нас буде? Вийде який-небудь француз або, крий Боже, куций німець, а вже за тип, або за

національну фізіономію — і помину не буде! А на мою думку, нація без власної вдачі, що їй самій належить та її характеризує, схожа на кисіль, та ще й найнесмачніший кисіль»⁹.

Може, зорю переліг той,
А на перелозі...
Я посію мої сльози,
Мої щирі сльози.
Може, зійдуть і виростуть
Ножі обоюдні,
Розпанахають погане,
Гниле серце, трудне,
І вицідять сукровату,
І наллють живої
Козацької тії крові,
Чистої, святої!!!

(«Чигирине, Чигирине!». 1844)

«Буквар» був першим у задуманій Шевченком серії навчальних посібників з різних галузей знання — арифметики, географії, етнографії та історії.

«Думка єсть за «Букварем» напечатать лічбу і ціни і величини такої ж, як і «Букварь». За лічбою — етнографію і географію в 5 копійок. А історію, тільки нашу, може, вбгаю в 10 копійок. Якби Бог поміг оце мале діло зробить, то велике само б зробилося», — ділився Шевченко задумами в листі до М. К. Чалого 4 січня 1861 р.¹⁰.

⁹ Зайцев, Павло. Життя Тараса Шевченка. — 2-е вид. — К.: Обереги, 2004. — с. 442

¹⁰ Михайло Чалий (1816 — 1907) — укр. педагог і громадсько-культурний діяч, біограф Т. Г. Шевченка. Працював директором гімназії в Білій Церкві, ліцею й гімназії князя Безбородька в Ніжині, організатор недільних шкіл у Києві, приятель Тараса Шевченка. Співорганізатор похорону Т. Шевченка в Україні і промовець над домовиною в Києві під час перевезення тіла до Канева.

Глибокий зміст закладено у прикінцевому рядку про «мале» і «велике» діло. *Велике* діло свого життя – боротьбу за ідеали волі і правди на землі – поет безпосередньо пов'язував із поширенням навчання, просвіти – *малим* ділом.

Шевченко взявся за видання «Букваря», розраховуючи тільки на себе. Аби добути гроші, поет-художник виконав автопортрет, щоб розіграти його в лотерею. Але перед тим у вересні 1860 року представив його на виставці в Петербурзькій Академії мистецтв.

«Русский художественный листок» писав: *«Відомий малоросійський поет Т. Г. Шевченко виставив п'ять дуже вдалих гравюр і свій власний портрет, намальований олійними фарбами. Ми чули, що художник мав на меті розіграти цей портрет в лотерею, збір від якої він призначав на видання дешевої малоросійської абетки. Від щирого серця бажаємо, щоб ця чутка підтвердилася і щоб задуманому Т. Г. Шевченком сприяв усілякий успіх»*¹¹.

На згаданому автопортреті художник зобразив себе молодшим, аніж був на той час: парубком у вишиванці, пов'язаній червоною стрічкою, свиті і смушевій шапці, по-козацькому зсунутій набакир; у вусі – сережка, котру як талісман носили діди з козацькими «оселедцями» — продовжувачі ще не забутої традиції славних запорожців. *«Чи то Палій, чи то Дорошенко, чи то Сагайдачний?»* — писали критики¹². Особливо привертав увагу контраст між холостяцьким вбранням і сумним поглядом повних сліз очей.

Лотерея мала проводитися в колі української громади Петербурга і тих, хто співчував українській ідеї. І

Шевченко Т. Повне зібрання творів: У 6 томах.- Т. 6.- С. 277

¹¹ «Русский художественный листок» - СПб., 1860.- № 36.- С. 152.

¹² писали критики - 24 вересня 1860 року в газеті «Північна бджола»

чи не через те в автопортретному образі наголос зроблено на моменті національному?

Невдовзі художник отримав повідомлення канцелярії великої княгині:

«Господин Шевченко приглашается пожаловать в канцелярию государыни великой княгини Елены Павловны в Михайловском дворце в пятницу 25-го сего ноября от 11 до 2 часов для получения денег, следующих за купленный ею императорским высочеством портрет. 23 ноября 1860 года»¹³.

Павло Зайцев, що досліджував життя Тараса Шевченка, писав: «В кінці грудня 1860 року зовсім уже хворий поет з наказу лікаря мусив засісти в своїй майстерні і примиритися з ув'язненням. Він писав про це Варфоломєєві: «Погано я зустрів оцей новий поганий рік. Другий тиждень не вихожу з хати: чхаю та кашляю, аж обісіло», а через тиждень уже признався йому, що зовсім ослаб: «Так мені погано, що ледве перо в руках держу, і кат його батька знає, коли воно полегшає» (листи 22 і 29 січня 1861).

Проте і весь січень він безупинно працював. Енергійно листувався з М. Чалим у Києві і з Х. Ткаченком у Полтаві, з Р. Тризною в Чернігові — все в справі розповсюдження свого «Букваря». Просив «Букварі» продавати, а гроші віддавати до кас «наших убогих воскресних шкіл». Чернігівця- інспектора шкіл Тризну просив побувати у архієпископа чернігівського Філарета, а М. Чалого — у київського митрополита Арсенія. Сподівався, що ієрархи, з огляду на релігійний зміст букварика, захочуть його придбати, та ці його сподівання виявилися марними. Обом московським ієрархам і не снилося якісь там українські букварі купувати для

¹³ Шевченко Т. Повне зібрання творів: У 6 томах.- Т. 6

церковно-парафіяльних шкіл, хоч, наприклад, Арсеній скаржився, що не друкують дешевих букварів. Прочитавши про це в пресі, Шевченко й пройнявся наївною надією на поміч цього архиєрея.

Шевченко просив знайти таких «десяток чоловік добрих людей», щоб самі схотіли по 100 букварів купити, а ті 30 карб., що зібралися б за тисячу книжечок, теж просив «віддати на воскресну школу». ...

Теж у січні спромігся зробити олійними фарбами свій новий чудовий автопортрет, щоб пустити його в лотерію на користь недільних шкіл. Лотерія відбулася, а портрета виграв ректор архітектури проф. О. Резанов, який подарував його Василю Лазаревському. Коли на передостанньому портреті, купленому великою княгинєю Оленою, автор зробив себе гнівним, грізним вождем, то тепер уже створив полотно, з якого дивиться на глядача хвора людина. В трагічних рисах обличчя залягла глибока скорбота — ніби передчування близького вже кінця!»¹⁴

14 лютого Шевченко розплатився з друкарнею за свій «Буквар». На його друкування Тарас Григорович витратив 195 рублів 50 копійок - суму, близьку 200 рублям, які він отримав від лотереї.

"УК" №13-14(203-204), липень 2013, с. 14

Тарас Шевченко – академік гравюри

Понад триста років мистецтво гравюри в Україні належало до особливо улюблених. Але ніхто з великих художників, що володіли цією технікою, не збирався повністю присвятити себе їй. Навіть із тих, хто все життя займався гравюрою, ніхто не визнавав такого високого її призначення, як Тарас Шевченко: *«З усіх витончених*

¹⁴ Зайцев, Павло. Життя Тараса Шевченка. — 2-е вид. — К.: Обереги, 2004. —с. 452

мистецтв мені тепер понад усе подобається гравюра. І небезпідставно. Бути хорошим гравером, означає бути розповсюджувачем прекрасного і повчального в суспільстві. Означає бути розповсюджувачем світла істини. Означає бути корисним людям і угодним Богові. Саме прекрасне, благородне покликання гравера. Скільки витончених творів, доступних тільки багачам, коптилося б в похмурих галереях без твого чудотворного різця? Божественне покликання гравера!...

Про живопис мені тепер і думати нічого. Це було б схоже на віру, що на вербі виростуть груші. Я і раніше не був навіть і посереднім живописцем. А тепер і поготів. Десять років невправи в змозі зробити і з великого віртуоза найзвичайнішого кабашного балалаєшника. Отже, про живопис мені і думати нічого. А я думаю присвятити себе неподільно гравюрі акватинта. Для цього я вважаю обмежити своє матеріальне існування до крайньої можливості і наполегливо зайнятися цим мистецтвом. А в проміжку часу робити малюнки сепією зі знаменитих творів живопису, малюнки для майбутніх естампів. Для цього, я думаю, досить буде двох років старанного зайняття. Потім поїду на дешевий хліб в мою милу Малоросію і приймуся за виконання естампів, і першим естампом моїм буде «Казарма» з картини Теньєра¹⁵. З картини, про яку говорив незабутній учитель мій, великий Карл Брюллов, що можна приїхати з Америки, що[б] поглянути на цей чудовий твір. Словом великого Брюллова в цій справі можна вірити.

Окрім копій з майстрових творів, я думаю з часом випустити у світло в гравюрі акватинта і власне чадю –

¹⁵ ...«Казарма» з картини Теньєра. — Йдеться про картину «Вартівня» Тенірса Давида Молодшого (1610 — 1690) — фламандського живописця-жанриста.

*«Притчу про блудного сина», що пристосувала до сучасних устоїв купецького стану».*¹⁶

Гравюрою художник почав займатися ще в студентські роки. «Перший відомий нам естамп Шевченка як автора-гравера – ілюстрація до книги Франца фон Кобеля «Гальванографія», що вийшла в російському перекладі А. Грекова 1843 року. Книжка була своєрідним підручником-поясненням нової для того часу техніки гальванографії...

Тарас Шевченко для ілюстрування цієї техніки створив власну композицію, інтерпретацію сцени трагедії Шекспіра «Король Лір» і сам же виконав за нею гравюру»¹⁷. 1844 року студент Тарас Шевченко видав альбом офортів «Мальовнича Україна»¹⁸. Він зберігається в публічній бібліотеці Академії Наук України (№ Ф 208).

Альбом з'явився як частина задуму Шевченка: представити світу в офортах Україну в усій її красі. В листі до чернігівського губернатора художник, прохаючи посприяти поширенню офортів, писав: *«Історія Південної Росії усіх і всякого дивує своїми напівлегендарними лицарями і тим, що тут діялося: народ навдивовижу оригінальний, земля прекрасна, і усього цього досі ще не бачили очі освіченого люду, тоді як Малоросія давно вже мала і композиторів своїх, і художників, і поетів. Що їх так причарувало, що вони забули своє рідне, не знаю... Ті, хто хоч раз бачили нашу Країну, кажуть, що хотіли б жити і вмерти на її прекрасних полях. А що казати нам, дітям її... треба любити й пишатись найкращою своєю матір'ю. І я, яко син її великого сімейства, служу, якщо не*

¹⁶ Т.Шевченко. Щоденник. 26 червня 1857 року.

¹⁷ М.Стратілат. Монографія «Тарас Шевченко - академік гравюри». – Хмельницький, 2010. – с.7

¹⁸ «Живописная Украина Тараса Шевченка. Санкт-Петербург. 1844»

ради добра для нього явного, то, принаймні, для слави імені України»¹⁹.

Повернувшись із заслання, Шевченко «... вибирає собі сюжет для першої граверської праці – «Святу Родину» Мурільйо, і це замість «Казарми» Теньєра або свого «Блудного сина», що про них думав на засланні. У ці перші дні все прикре й сумне ніби само втікає від нього. Він хоче тепер іти до визначеної мети: популяризування мистецьких творів. Відвідує старих досвідчених митців-граверів – Йордана, Клодта, Служинського, Уткіна, просить у них вказівок та порад, копіює вибрані сюжети, замовляє для них мідяні дошки» (Зайцев, Павло. Життя Тараса Шевченка. — 2-е вид. — К.: Обереги, 2004. —с. 370.)

«У Ермітажі зустрівся і познайомився зі знаменитим гравером Йорданом. Він чув про мій намір зайнятися акватинтою і запропонував мені свої послуги в цій новій для мене справі. Обрадуваний його милою, щирою пропозицією, я обійшов двічі усі зали з метою вибрати картину для першої проби обраного мною мистецтва. Після уважного огляду зупинився я на ескізі Мурільо "Святе сімейство". Наївний, милий твір. Я не бачив картини цього змісту, якій би так йшла ця назва, як геніальному ескізу Мурільо. Отже, з Божою і Йордановою допомогою беруся за дослід, а потім і за Мурільо» – записав Шевченко у своєму «Щоденнику» 3 травня 1858 року.

А наступного дня він вже був у Ф. Йордана. *«Яка обов'язкова, мила людина і художник і на додаток жива людина, що між граверами велика рідкість. Він мені [показував] протягом години усі новітні прийоми гравюри акватинти, виявив готовність допомагати мені всім, що від нього залежатиме. Я розлучився з ним*

¹⁹ Шевченко Т. Повне зібрання творів: У 6 т.- Т. 6.- С. 31-32

наполовину майбутнім гравером» (Т.Шевченко. Щоденник. 4 травня 1858 року.)

На цей час Шевченко вже мав майстерню в Академії мистецтв, яка була йому водночас оселею. Тут стояв і тискальний верстат для друку.

15 липня 1858 року, скінчивши офорт з образу Мурільйо, взявся до Рембрандтової «Притчі про виноградаря». Як на початок, це було рекордне досягнення, тим більше, що й учився, й удосконалювався сам. Про труднощі освоєння нової для нього техніки Шевченко писав Сергію Аксакову в листі від 15 липня 1858 року: *«Тепер думаю відкласти всяке писання убік і зайнятися виключно гравюрою, що називається аквафорту, зразок якої вам посилаю (єстамп «Дві дівчини»). Не засудіть, чим багатий, тим і радий. Цим не новим способом гравірування у нас ніхто не займається, і мені прийшлося робити досліди без сторонньої допомоги. Це тяжко важко. Але, слава богу, перший крок зроблений. Тепер підумайте і швидше і до майбутньої виставки сподіваюся зробити що-небудь серйозніше і закінчинніше. Сьогодні беруся за нову дошку, якій хочу передати одно з творів великого Рембрандта.»* Т.Шевченко. (Щоденник. 15 липня 1858 року).

Цим твором була невеличка картина за Євангельським сюжетом «Притча про робітників на винограднику», яку художник побачив в Ермітажі.

Шевченко, зійшовшись із власником надзвичайно багатой колекції ґравюр і їх знавцем Маріном, учився у великих майстрів, придивляючись до їх техніки, вивчаючи їх гравюри.

Над офортом «Притча про робітників на винограднику» гравер працював чотири місяці .

Друкування офортів дороге коштувало. Фінансували знавці-аматори. Про це дбали Шевченкові приятелі —

Лазаревський, Щепкин та інші, щоб допомогти йому досягти поставленої мети – отримати звання академіка гравюри.

«Від літа 1858 до весни 1859 року Т.Шевченко виконав не менше десяти офортів. Хто знає техніку цієї тяжкої праці, той зуміє оцінити просто несамоовиту працьовитість Шевченка, який одночасно брав жваву участь у громадському й літературному житті, завжди бував на людях і їх безнастанно приймав у себе, провадив листування, багато читав, завжди бував у театрах, на концертах тощо. А крім того всього, він не тільки займався гравіруванням, а й багато малював»²⁰.

На початку 1859 року, перед останньою поїздкою в Україну, Шевченко приступив до роботи над новим офортом, обравши картину І. І. Соколова «Приятелі».

Саме цей офорт разом з «Притчею про робітників на винограднику» Шевченко подав у Раду Академії мистецтв на присвоєння звання академіка гравюри. *«Отримавши звання художника в 1844 році, з того часу я постійно займаюся гравіруванням на міді. Представляю на затвердження Ради дві гравюри моєї роботи: одну з картини Рембрандта, що зображує притчу про виноградаря і працівників, іншу з картини Соколова "Приятелі", покійно прошу Раду Імператорської Академії мистецтв удостоїти мене звання академіка, якщо мої роботи будуть визнані задовільними, або ж дати мені програму для отримання цього звання.»*²¹

Того ж дня на попередньому засіданні Рада постановила визнати гравера Тараса Шевченка призначеним в академіки і дати йому програму на

²⁰ Зайцев, Павло. Життя Тараса Шевченка. — 2-е вид. — К.: Обереги, 2004. —с. 377.

²¹ Т.Г. Шевченко. Документи та матеріали до біографії. - К., 1988, с.311

184

отримання звання. Але все ж спеціального завдання йому не давали. Шевченко визначився сам.

У вересні 1860 року на академічній виставці експонувалось п'ять його творів: офорти «Вірсавія», «Дуб», «Ліс», «Мангшлацький сад» та, писаний олією, незвичайний «Автопортрет».

Газета «Сын отечества» у своєму відгуку на виставку назвала гравюри пана Шевченка «замечательными». 2 вересня на засіданні ради Академії в присутності 17 осіб, серед яких були Віце-президент князь Г.Гагарін, ректори К.Тон та Ф.Бруні, професори П.Клодт, О.Брюллов, Ф.Йордан, А.Горностаєв, Н.Піменов, Н.Уткін, було прийнято рішення визнати ряд художників академіками, і Тараса Шевченка – академіком гравюри і представити це рішення на затвердження Загальних академічних зборів.

Диплом академіка був виписаний художнику 31 жовтня 1960 року:

«С.-Петербургская императорская Академия художеств за искусство познания в гравировальном искусстве признает и почитает художника Тараса Шевченка своим академиком, с правами и преимуществами, в установлениях академии предписанными.

Дан в С.-Петербурге за подписанием президента и с приложением печати 1860 года октября 31 дня».

Нині цей документ зберігається у Національному музеї Тараса Шевченка. Але сам художник, удостоєний високого звання за декілька місяців до смерті, так і не тримав диплома в руках. Внизу на документі напис: «Подлинный диплом для доставления наследникам получил коллежский советник Михаил Лазаревский; № 3005»²².

²² Т.Г. Шевченко. Документи та матеріали до біографії. - К., 1988, с.364

Ґрунтовні наукові описи творчого доробку Шевченка-гравера дали Василь Касіян²³, Микола Стратілат²⁴.

Довгий час найбільшою популярністю користувався образ Тараса Шевченка – народного і селянського генія. В новіших часах починає переважати ідеал Шевченка-інтелектуала і великосвітської людини.

Тарас Шевченко здобув освіту в одному з найпрестижніших вузів Російської імперії, Імператорській Академії мистецтв; становлення його як особистості відбувалося в колі високоосвічених петербурзьких інтелігентів, чимало з яких були аристократами; Шевченко постійно займався самоосвітою і, врешті-решт, здобув звання академіка Імператорської Академії мистецтв, а відтак і сам був прилучений до найвищої державної еліти.

Працюючи над романом-есе «Тарас Шевченко: геній в самотності», Богдан Сушинський несподівано для себе відкрив, що ніхто не осмислив, на якому соціальному щаблі опинився Шевченко по тому, як був удостоєний звання академіка: «Тим часом у Російській імперії існував «Табель про ранги», що діяв до 1917 року, і в якому всі цивільні чиновники імперії та військові чини були поділені на чотирнадцять класів, серед яких найвищим був перший клас. Приналежність людини до того чи іншого класу зумовлювали його становище в суспільстві, платню та пенсію, коло посад, які можна було пропонувати володареві «класу» в межах його рангу; форму одягу, доступ до відповідних дворів, аж до імператорського, та салонів, і навіть формулу звертання.

Так от, Тарас Шевченко як академік Імператорської академії мистецтв належав до четвертого класу

²³ В.Касіян. «Офорти Тараса Шевченка». – К. 1964

²⁴ С. Стратілат. Монографія «Тарас Шевченко – академік гравюри». – Хмельницький. 2010.

чиновників. До цього класу за графою «чини цивільні» належали дійсні статські радники, а також обер-прокурор імперії (тобто генеральний прокурор) та герольд-мейстер імперії.

У відповідності з діючим у Російській імперії Табелем чиновницьких рангів, до академіка Тараса Шевченка слід було звертатися «Ваше Превосходительство», якщо звертання було безпосереднім і в усній формі. Офіційно ж його ім'я слід було згадувати за такою формулою: «Його Превосходительство академік Тарас Шевченко».

Для того, щоб було зрозуміло, наскільки високим був цей чиновницький клас, скажу, що доктори наук, які, як правило, були професорами вищих навчальних закладів імперії, належали лише... до восьмого класу. І титулювати їх належало за значно нижчим рангом – «Ваше високоблагородіє»²⁵.

Чи звертався хтось до Тараса Шевченка «Ваше Превосходительство», невідомо, а от академіком величали – точно. Про це свідчить хоча б знайдений Петром Журом лікарський документ про смерть академіка Тараса Шевченка.

Цей документ в українському перекладі звучить так:
Посвідчення.

Видано це про те, що академік Тарас Шевченко, сорока дев'яти років від уродження, вже здавна мав органічну недугу печінки і серця; в останнім часі розвинулась водяна недуга, від якої він і помер цього 26 лютого.

С. Петербург, 26 лютого, 1861 р.

*Посвідчення підписав доктор Едвард Барі,
ординатор при лікарні св. Марії Магдалини.*

²⁵ Б. Сушинський. Його Превосходительство академік Шевченко // Одеські вісті - 2006/03/11/

Вірність копії цієї свідченню доктора Едварда Барі засвідчую з приложенням печаті Поліції Імператорської Академії Мистецтв.

28 лютого 1861 року.

Поліцмайстер Академії капітан І ранги Набатов».
(„Радянська Україна" з 24 лютого 1960 року)

Нижче на посвідченні є виправлення, що Т.Шевченко мав 47, а не 49 років життя.

УК" №15-16 (205-206), серпень 2013, с.с. 14-15

Т. Шевченко. Притча про робітників на винограднику. 1858.

Т. Шевченко. "Король Лір". 1843 р.

Папір, гальваноакустика.

Композиція на тему однойменної трагедії Шекспіра.

Тепірс Давид Молодший . "Вартівня"

Т. Шевченко. "Приятели". 1859.
Папір, офорт, акватинта.

Т. Шевченко. "Вірсавія". Папір, офорт, акватинта (36,2 × 27,1). [Пб.]. [Н. п. 30.V] 1860.

Т. Шевченко. Дуб. Папір, офорт, акватинта. 1860.
Офорт виконаний за однойменним рисунком А. І. Мещерського.

Селянський одяг Т. Шевченка – свідомий атрибут українства

При набутті Україною незалежності традиційний народний одяг почав входити в наше буття. Подібне явище спостерігалось ще 150 років тому серед молоді та інтелігенції, які почали усвідомлювати себе українцями. Зрозуміло, що під час існування Російської імперії та відсутності Української держави саме через народне вбрання, у якому виразно окреслена самобутність українського етносу, можна було, навіть мовчки, проявити себе українцем і вказати на належність до такої давньої культури, як українська.

Опанас Сластіон у своїх спогадах про навчання в Петербурзькій академії мистецтв у 1874–1882 рр. також акцентував увагу на мотивах одягання народного вбрання: «Мартинович, небіжчик Васильківський та й я – були стрижені в кружок і по можливості носили українську одягу, – правда, се були традиції часів давніших, т. зв. тоді “хохломанства”, та нам се було байдуже, бо головна мета – аби «вони» знали, що «ми» існуємо й будемо існувати». І хоч до Академії мистецтв у Петербурзі приймали представників різних національностей, а випускали тільки російських митців, друзі лишилися українцями.

Іван Франко «відрізнявся од загалу своїм костюмом – вишиваною сорочкою серед пишних комірців і краваток». Причому любив одягати вишиванку і в будні, і в свята. Водночас чоловічу вишивану сорочку, оцей обов’язковий елемент українського національного строю, Іван Франко носив з європейським костюмом-трійкою. І це був новаторський підхід до трансформації образу українського інтелігента, у якому поєднувалися прадавня українська традиція і модерні запити нової епохи.

Софія Русова (Ліндфорс) – відомий український педагог згадує, як наприкінці 1870-х років вона разом із простими мешканцями Чернігова відправилася на поклон до київських угодників. Але зробити це не вдалося: біля Ніжина її – дворянку, одягнену не за статусом, у компанії з простими «бабами» зупинив урядник.

Дослідники сходяться на думці, що процес публічного вираження української самоідентифікації в одязі був започаткований Т. Г. Шевченком.

Т. Шевченко ігнорував існуючі правила, за якими одяг поділявся на міський і сільський, елітний і простонародний, загальноєвропейський та етнічний, і водночас не допускалося його перемішування.

Із цього приводу І.С.Тургенєв писав: «У високій, баранячій шапці, в довгій темно-сірій чумарці з довгим смушевим коміром, Шевченко мав вигляд справжнього малороса, хохла. Портрети, що залишилися після нього, дають загалом вірне про нього уявлення».

Якщо до Шевченка кожух і смушева шапка вважалися лише верхнім одягом українського селянства, то Тарас Григорович вклав у це вбрання нове символічне значення – свідомого атрибуту українства.

Лесин рушник

У червні 1891 року Леся Українка разом з мамою та молодшою сестрою Ольгою їхала на лікування до Євпаторії. Від Києва до Катеринослава добирались пароплавом і, за спогадами Ольги, «спинилися в Каневі, щоб одвідати Шевченкову могилу» і залишити там вишитий Лесею рушник.

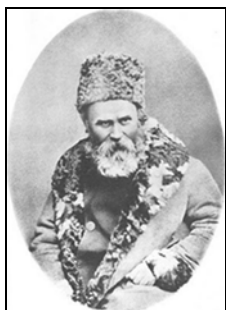
Про той візит в архіві музею Т.Г.Шевченка зберігаються спогади охоронця поетової могили – Івана Ядловського: «Я тоді не знав, що та жінка, така худенька, слабенька, відома письменниця Леся Українка. Вона привезла з собою нею вишитий рушник. З нею були люди. Якийсь чоловік хотів повісити цей рушник на портрет Шевченка, але вона сказала, що сама хоче повісить: «Я – сама, я – сама...»».

Перекази про Лесин рушник живуть на Тарасовій горі й по-сьогодні.

Вісімнадцятирічна поетеса вишивала його разом з Маргаритою – донькою відомого бібліографа, фольклориста, лексикографа, перекладача Михайла Комарова (Уманця).

У 30-ті роки минулого століття «Тарасову світлицю» знесли. Рушники, ікони, портрети – весь скарб було розпорошено. Зник і рушник Лесі Українки. А у 90-ті роки

Фотографії та автопортрети Т. Шевченка останніх років життя (1858-1861)

Т. Шевченко з друзями

Фотографії діячів культури 19-го та початку 20 століть

Порфірій Мартинович. 1877.

Іван Франко. 1896

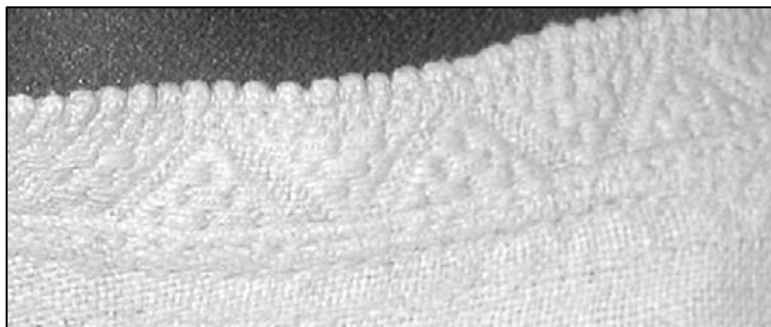

Іван Франко. 1910.

Софія Русова.

Комір сорочки Тараса Шевченка

ентузіасти відродили поетову світлицю. Знайшли і Лесин рушник. Науковцям довелось довго, дуже довго його розшукувати. На допомогу прийшли шанувальники Тараса Шевченка й Лесі Українки з різних куточків України.

Донині невідомо, чи зберігся другий рушник Лесі та Маргарити, бо у спогадах мовиться про рушники, які вони вишивали вкупі.

Знайдений Лесин рушник не повернувся до Тарасової світлиці. Він знаходиться у фондах музею Т. Г. Шевченка у Києві. А у світлиці – його копія, зроблена канівськими майстринями. Та й донецькі майстрині бажать його повторити, але ж потрібна не тільки схема вишивки (я вже її намалювала), а потрібно ще й розуміння того, що хотіли сказати Леся з Маргаритою, бо ж рушник це – лист.

На Лесиному рушникові – українські традиційні геометричні орнаменти, з прадавньою символікою добробуту, а між ними: на одному кінці – Шевченкове *«Думи мої, думи мої! Лихо мені з вами!»* («Думи мої, думи мої»), на другому – *«Любіться, брати мої. Україну любіть»* («В казематі»).

Чому саме ці слова лягли на рушник? Та мабуть тому, що і її серце пекли ті ж самі думи.

Розбрат між «братами», їхня жорстокість крають душу поета. Але люди сміються над ним і кажуть «Нічого робить». Це – драма, назва якої – «Поет і народ».

Іван Світличний, аналізуючи творчість Т. Шевченка, пише: «Його драма була не так особиста, як суспільна, не так побутова, як політична».

Зародився цей конфлікт на самому початку творчої біографії Т. Шевченка, зрів протягом кількох років і сягнув своєї кульмінації наприкінці 1845 року («Три літа»), а потім,

то затухаючи, то підсилюючись звучав на трагічній ноті все життя.

Т. Шевченко бачив, як підневільне життя здеморалізувало покріпачених людей:

*«И в шитом золотом жупане,
и в серой свythe люди злы» –*

пише він у поемі «Слепая». Його обурює не так саме зло, як ті, хто з ним мириться. Розповідаючи про новітнього українського пана, *«годованого кабана»*, *«презавзятого патріота»*, що

*«У світі ходить між панами,
І п'є горілку з мужиками
І вільнодумствує в шинку»,*

а разом з тим *«в селі своїх дівчаток перебирає»* і плодить байстрят, Т. Шевченко таврує не *"годованого кабана"*, а його жертви за покірність:

*«Люде, люде!
За шмат гнилої ковбаси
У вас хоч матір попроси
То оддасте.»* (Поезії «П.С.»)

Страшні, немилосердні слова: *«О роде суєтний, проклятий, коли ти видохнеш?»* – адресує поет не катам і тиранам, а своїм землякам – тим «люде», з якими давно увійшов у конфлікт і воював проти них, але водночас і за них, часто себе не відмежуючи від них.

*«А ми дивились, та мовчали,
Та мовчки чухали чуби,
Німїї, подлії раби» –*

кається поет, розповідаючи у «Юродивому» про катування сміливця, що в морду заточив капрала.

А чи не здається вам, що це і про нас, і, мабуть, про сучасників Лесі Українки.

*Чи заплаче серце одне на всім світі,
Як я з вами плакав? Може, і вгадав.*

*Може, знайдеться дівоче
Серце, карі очі,
Що заплачуть на сі думи –
Я більше не хочу...
Одну сльозу з очей карих –
І ... пан над панами!
Думи мої, думи мої!
Лихо мені з вами!*

Знайшлося «дівоче серце», яке «заплакало на сі думи». Отой, вишитий у юнацькі роки рушник і є «одна сльоза». Він – визнання гріхів, як сповідь. Прочитаймо вірш Т. Шевченка «Думи мої, думи мої! Лихо мені з вами!». Знайшли і Лесин рушник.

Живільне джерело творчості Ірини Сенік

Ірина Сенік – політв'язень, вишивальниця, поетеса. Її назвали «мадонною українською опору» та визнали однією зі ста жінок-героїнь світу. 34 роки у в'язничних казематах та на засланні, захворювання хребта (наслідок катування) не зламали ні її духу, ні бажання творити. Кажуть, що вона вміла жити поза межами болю. Незважаючи на лиху долю, що спіткала Орису (так називали її в концтаборі), вона зберегла любов до України, почуття національної свідомості та людської гідності.

Тридцять п'ять років тому, в січні 1979-го року, коли Василь Стус ще перебував на засланні на Колимі, Ірина Сенік написала йому:

« Ти, Брате, до сліз мене зворушив. Бо ж я і не славна і негарна. Але сонця в душі багато, так само як журби, як смутку і переживано. Все сплелось до купи міцно. Усе в мені, все поза мною і усе навкіл. Призадумалась над Твоєю Сивіллою, над нашими

дорогами Життя. І все таки, ось не переч мені — для Тебе і Братів моїх зіткати варто барвистий килим, аби ноги не спотикались у куряві щоденній. Аби сонце його взорило променисто, аби не злітало в небо «Ох, не однаково мені». ...

Ірина не пояснює, що саме їй "не однаково", але ми розуміємо: останні рядки листа – цитата з Шевченкового циклу "В казематі", продовження якої розкриває підтекст наведеної в листі фрази:

Та не однаково мені,
Як Україну злії люде
Присплять, лукаві, і в огні
Її, окраденую, збудять...
Ох, не однаково мені.
(III. «В казематі»)

Шевченкове Слово знайшло відлуння й у творчості Сенік – художниці, вишивальниці.

Мініатюрне панно «Портрет Т. Шевченка».

Мініатюру «Т. Шевченко» (фото 1) І. Сенік виконала під час перебування в мордовському таборі у 1970-ті роки. На перший погляд образ Т.Шевченка на мініатюрі подібний тому, що на «Автопортреті» (1840-41 р.) (фото 2). Але у Шевченка – молода людина, відсутні ознаки професії, відчутні сліди перенесеної хвороби – запалі очі, проте голова – з високим та широким чолом – гордо випрямлена на міцній шиї. Одухотворене обличчя виявляє непокірність характеру. На мініатюрі І.Сенік Т. Шевченко – вже літня людина, поруч з якою праворуч – книга, розуміємо – «Кобзар», голова, скоріше не випрямлена, а похилена від дум, про котрі поет казав: «горе мені з вами».

Унизу зліва – вензель «СО» – Сенік Орися.

Українка Л., Комарова М. Рушник. НМТШ м. Київ.

Фото 1

І. Сенік. «Т. Шевченко».

Фото 2

Т.Шевченко. «Автопортрет»

Обкладинка до нотатника

Фото 3

Фотографія Т. Шевченка

Фото 4

І. Рєпін. Портрет Т.Шевченка
в Світлиці на могилі поета

Фото 5.

І. Сенік. Вишита палітурка для нотатника

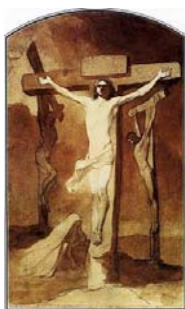

Фото 6.
Т.Шевченко. Розп'яття

Фото 7.
І. Сеник. Розп'яття

Фото 8.
І. Сеник. Заплакала Божа
Матір

Фото 9.
Ікона Іржавецької Божої
Матері

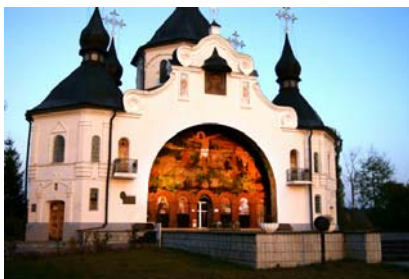

Фото 10. Свято-Георгіївський
собор у національному
пантеоні «Козацькі могили».

Фото 11. І. Сеник.
Панно «Нас тут
триста як скло»

Мініатюра «Портрет Т. Шевченка»

1858 року у фотоательє І. Досса було зроблено фото Т. Шевченка (фото 3). На ньому Поет без головного убору, в білій сорочці і чорному піджаку. Через тридцять років за цим знімком І. Рєпін написав портрет для світлиці (фото 4) в хаті сторожа могили Шевченка. Під час ув'язнення в мордовському таборі Ірина Сенік вишила цей портрет на палітурці нотатника (фото 5). Під портретом - фраза зі послання «І мертвим, і живим...»: «Нема на світі України, / Немає другого Дніпра», яка у Шевченка закінчується словами: «А ви претесея на чужину / Шукати доброго добра... »

Експонат зберігається у фондах музею Шістдесятництва (м. Київ).

Мініатюра «Розп'яття»

Працюючи над матеріалами Аральської експедиції в Оренбурзі, Т.Шевченко зблизився з багатьма поляками, які відбували тут заслання. Серед них — Михайло Зельонка, засновник католицької общини і організатор будівництва костелу в Оренбурзі. Для костелу Шевченко планував виконати запрестольний образ розп'яття. Про це він писав у листі до В. Рєпніної від 7.III 1850 р.: «Я предлагаю здешней католической церкви (когда мне позволят рисовать) написать запрестольный образ (без всякой цены и уговору), изображающий смерть Спасителя нашего, повешенного между разбойниками, но ксендз не соглашается молиться перед разбойниками! что делать! поневоле находишь сходство между 19 и 12-м веком».

Графічний твір Т. Шевченка – «Розп'яття» (фото 6) так і залишився в ескізі .

На темному тлі, пробитому пасмом світла, розп'яті розбійники, у підніжжі хреста покрита омофором Богородиця. Вся Постать Сина Божого, розпластана на хресті, світиться ясним світлом і мовби здійснюється над землею, а сам Спаситель жестом розкинутих на перекладині рук готовий обійняти весь світ. Його піднесена голова – голова переможця, а не мученика. Шевченко-художник створив образ, що втілював перемогу над смертю, світла над темрявою, людяності над злом. А в душі Шевченка-поета сум:

*«За кого ж Ти розп'явся, / Христе, Сине Божий? /
За нас, добрих, чи за слово / Істини... чи, може, / Щоб ми з
Тебе насміялись? / Воно ж так і сталося.*

(поема «Кавказ»)

І.Сеник поділяла думки Шевченка. Її вишивку «Розп'яття» побачити не вдалося, але була можливість відтворити її за схемою (фото 7), створеною художницею.

У центрі – розп'ятий Христос. Вся Його постать, зі несилено схиленою головою, викликає стогін: *«За кого ж Ти розп'явся, / Христе, Сине Божий?»*. Але художниця, використавши традиційну символіку – розквітлий хрест, висловлює, як і Шевченко, перемогу Христа над смертю.

Проект вишивки **«Розп'яття»** розміщено у книзі Ірини Сеник «Метелики спогадів».

Мініатюра «Заплакала Божа Матір»

Мініатюра «Заплакала Божа Матір» (фото 8) - це проект вишивки уривку з поеми «Іржавець» Т.Шевченка. Іржавець (Ржавець) – село Полтавської губернії, відоме тим, що там у Свято-Троїцькому храмі знаходилася чудотворна ікона Божої Матері, яка мала дар передчувати поразку та біду, й на знак того «плакала». Глибоко віруючі люди сприймали сльози на образі Богоматері як прямий знак самої небесної Заступниці.

У статті Валентини Кузик «Козацька святиня, оспівана Тарасом Шевченком» («Україна Козацька», №№ 5/6, 7/8, 9/10 2007 р.) дано ґрунтовне дослідження долі Іржавецької ікони за народними легендами, офіційною церковною хронікою та історичними коментарями шевченкознавців до поеми «Іржавець».

Валентина Кузик стверджує, що «тільки з рядків Т.Г.Шевченка дізнаємось, що ікона була під Полтавою в часи шведсько-полтавської битви 1709 р., разом із запорожцями емігрувала до Криму».

*Як покидали запорожці
Великий Луг і матір Січ,
Взяли з собою Матер Божу,
А більш нічого не взяли,
І в Крим до хана понесли
На нове горе-Запорожжя.*

Життя під кримським ханом, на чужині, було несолодким.

Мордувались сіромахи,	На наглій дорозі.
Плакали, і з ними	Вернулися запорожці,
Заплакала Матер Божа	Принесли з собою
Сльозами святими.	В Гетьманщину той чудовий
Заплакала милосердна,	Образ Пресвятої.
Неначе за сином,	Поставили в Іржавиці
І Бог зглянувсь на ті сльози,	В мурованім храмі.
Пречистії сльози!	Отам вона й досі плаче
Побив Петра, побив ката	Та за козаками.

Тарас Шевченко в повісті «Музикант», розповідаючи про свою подорож до Дігтярів, згадує дуб, який, насправді, бачив у Сокиринцях.

За народними переказами Іржавецька ікона Божої Матері деякий час, дійсно, зберігалася в дуплі дерева. А потім, у 1716 році, чудотворну ікону перенесли в Іржавець.

У 1930-тих роках комсомольці, члени Іржавецького сільського осередку "Безбожник" палили ікони. Активістка Анастасія Заєць власноруч кинула у вогонь Образ чудотворної Іржавецької ікони Божої Матері. Але видатний філолог Сергій Іванович Маслов зберіг фото чудотворної ікони (фото 9).

Про іржавецьку ікону Матері Божої, яка заплакала після поразки Мазепи під Полтавою, Шевченко згадував і в поемі «Великий льох»:

Отойді-то було свято!

Аж пекло злякалось.

Матер Божа у Ржавиці

Вночі заридала

Проект вишивки «Заплакала Божа Матір» розміщено у книзі Ірини Сеник «Метелики спогадів».

Мініатюрне панно «Нас тут триста як скло»

У затишному куточку Малого Полісся, в районі сполучення Волинської та Рівненської областей, розташовані три населенні пункти: Берестечко, Плешева та Острів. А між ними, за зеленою стіною дерев, – національний пантеон «Козацькі могили».

Саме тут влітку 1651 р. відбулася одна з найбільших битв, відома в історії, як битва під Берестечком.

На честь героїв-козаків, які полягли у цій визначній битві, створено меморіальний комплекс. Його основою став збудований у 1910-14 роках Свято-Георгіївський собор (фото 10). Він трирівневий: у підвалі, де саркофаг з останками полеглих у 1651-му козаків, знаходиться церква Параскеви, на першому поверсі - Георгіївська, вище - Борисоглібська.

Велика арка, яка відкривається на площині фасаду є символічною тріумфальною брамою. За задумом архітекторів, площа перед собором мала слугувати місцем

масових молебнів, тому його фасад являє собою іконостас під відкритим небом. Всю площину над іконостасом заповнює композиція «Голгофа».

Зберігся переказ про те, що наприкінці битви, в одному місці серед болота скупчилось 300 козаків під керівництвом сотника Нечитайла. Вони, хоробро оборонялись, проте дорого віддали свої життя. Нечитайло по-груди в болоті бився три години. Він був весь порубаний, його тіло пробили 14 куль, в руках в нього була лише одна коса. Король Ян Казимир запропонував сміливцю життя, але той відмовився. Зрештою два німецькі найманці, прокололи сотника списами.

У циклі «В казематі» Тарас Шевченко про цю подію писав:

За байраком байрак,	Співа, сумно співає:
А там степ та могила.	– Наносили землі
Із могили козак	Та й додому пішли,
Встає сивий, похилий.	І ніхто не згадає.
Встає сам уночі,	Нас тут триста як скло!
Іде в степ, а йдучи	Товариства лягло!
	І земля не приймає.

Згодом народ на ці слова склав мелодію.

У часи перебування на засланні Ірина Сенік створила мініатюру «Нас тут триста як скло!» (фото 11). Всю її площу займає зображення Свято-Георгіївського собору - національного пантеону «Козацькі могили». Художниця тоненькими штрихами передала не лише складну архітектуру храму, а й кольорову гаму розпису іконостасу та оточуючого середовища.

Про Шевченка в поетичних рядках І. Сенік:

Лиця квадратів,
Шалики червоні,
А по серцях наших

Копита, копита ...
Кажуть, наша правда
В Тайшетах зарита,
Кажуть, наша правда
В Мордовії та в Норильських
А тут повсякденно
Наруга, злочинства.
Це – кати Шевченка,
Курбаса, Косинки,
Це тавром по лицях
Їх ганебні вчинки

Дуже цікаво підмічує поетеса антропологічно-візуальну сторону влади Кремля. Коли на трибуні під час параду 1-го травня стоять причепурені червоними шаликами, чи прапорами антропологічно і психологічно однородні постаті з квадративими обличчями, за теорією Ломброзо типу злочинців. За злочини супроти української нації, особливо української культури, тут символізованої трьома постатями: Шевченком, замученим Москвою ще за царату, і жертвами терору 30-х років, великим прозаїком Косинкою, оскарженим за «куркульську ідеологію» та геніальним театральним інноватором Лесем Курбасом. Ставлячи Шевченка попри сучасних двох, І. Сенік недвозначно звинувачує в злочині не лишень більшовицьку систему, але й Москву, як таку.

Відомий італійський судовий психіатр і кримінолог XIX століття Чезаре Ломброзо мовляв, що злочинні пристрасті у людини написані на обличчі.

В листі Ірини Сенік до Івана Гулея від 9.04.1997 року находимо: «У мене болить душа, як згадаю нашого генія — Шевченка. Наше місто (Борислав – Л.О.), на жаль, досі не спромоглося на гідний пам'ятник. А гроші? Їх кажуть нема, криза... А на пікніки є?

Ось Вам ще один з неопублікованих віршів. А в мене їх чимало:

Нам говорили, що у нас
Не було Пушкіна та Блока.
А ми? Пишались кожен раз,
Бо мали й маємо
Шевченка — нашого пророка.
Шевченко велет з велетнів, авжеж!
Борець за Правду і Свободу.
Його талант не знає меж,
Він СВІТОЧ нашого Народу.
Він приходив у найменший зал,
Через віки та покоління,
Тож піднесім його на п'єдестал
Якщо в нас є сумління.

*Газ. "Україна козацька" №17-24 (231-238). грудень
2014 р.*

Не спи, моя рідна земля!

Центральна Рада Української Народної Республіки 22 січня 1918 року прийняла 4-ий Універсал, який вперше у ХХ ст. проголосив Україну «самостійною, незалежною, вільною суверенною державою українського народу». Прийняття 4-го Універсалу, визнаного світовою спільнотою, офіційно в Україні ніколи не вшановувалося. Чому?

А тому, що не лише політики, а й народ часто дозволяє байдужості заповнити життя. Чи є щось страшніше за неї? Чи є щось підступніше? Нема! А вона намагається заволодіти нами. І коли торкнеться, то починаєш тліти та згасати. Саме у такий момент потрібен поштовх, який не дав би зітліти до кінця. Народу завжди потрібні Прометейі.

У ніч на 21 січня 1978 року в Каневі на Чернечу гору піднявся чоловік. З собою мав дві каністри з бензином і

запальничку. Чотири рази обійшов навколо могили Тараса Шевченка. Підійшов до схилу гори. Розкидав біля тисячі листівок. Облив себе бензином. Натиснув на гачок запальнички – палахнув смолоскипом. Встиг зробити чотири кроки від схилу і вдарив себе ножем у живіт.

Про події тієї ночі на Чернечій Горі СБУ повідомило ЦК КПУ:

«Таємно.

Ворожі проявлення. Черкаська область. 21 січня 1978 р. біля 9 години ранку в м. Каневі на території Музею-заповіднику Т. Г. Шевченка в 15 метрах від оглядового майданчику місцевим мешканцем Мещеряковим Н. І, 1933 року народження, безпартійним, слюсарем комбінату комунальних підприємств міста, знайдено труп чоловіка з відкритою раною живота. Одяг на ньому згорів повністю.

Стрілки обпаленого наручного годинника показували 8 годин 28 хвилин. Поруч знаходилися: каністра з синтетичного матеріалу ємкістю 2,5 літри, пластмасовий балон ємкістю 1 літр з незначною кількістю рідини з запахом бензину, ніж, запальничка, господарська валіза і шапка-ушанка».

Листівки, знайдені на схилах гори, свідчили:

«Протест проти російської окупації на Україні!

Протест проти русифікації українського народу!

Хай живе Самостійна Соборна Українська держава!

Радянська та не російська.

Україна для українців!

З приводу 60 річчя проголошення самостійної України

Центральною Радою 22 січня 1918 р.—22 січня 1978 р. на знак протесту спалився Гірник Олекса з Калуща.

Тільки в цей спосіб можна протестувати в Радянському Союзі!»

А далі, у кожній листівці роздуми Олекси Гірника. Вони різні, але всі натхнені Шевченком.

Листівка О.Гірника про незалежність України::

«В своїй хаті своя й
правда, і сила і воля
«Посланіє» Т. Шевченко

Своя хата – своя держава, так розумів Шевченко, так і ми розуміємо. Історія повторяється. Чому Україна поневолена? Чому не самостійна? На це питання відповідають ясно Шевченко разом з Костомаровим і Кулішем.

Шевченко в «Розритій могилі» дорікає Богданові Хмельницькому за Переяславську угоду за те, що заключив з Росією договір як рівний з рівним, а що сталось?

Потім гетьман Мазепа хотів відірватись від Росії. Представляє це Шевченко в поезії «Іржавець», де наче підказує, що треба було одностайно стати.

А потім Чорна рада, зруйнування Січі – самостійності й закабалення України.

По першій світовій війні Центральна Рада в Києві проголосила ще 22 січня 1918 р. незалежність України, але росіяни перші посягнули на її незалежність, на незахищену Україну. В обороні України загинули учні під Крутами.

На західній Україні проголошується самостійність України 1 листопада 1918 р., але поляки тут же стали завойовувати її.

Настала друга світова війна. Фашистська Німеччина й слухати не хотіла про якусь самостійність України. Закарпатську Україну, яка повстала 1938 р. як самостійна держава, таж Німеччина віддала арбітражем Мадярщині.

А скільки народу пропало. Хто нас не бив, не «визволяв», а найбільше руські. І знов закабалила Росія всю Україну, а недолюдки помагали її катувати. Брат брата

вбивав. Таку зрадницьку тактику застосовували русаки, щоб опанувати Україну.

Москвофільський рух діяв ще за царської Росії, а тепер діє той же рух, а інша форма: комунізм і привабливе слово «братерство й дружба». Це йде війна без війни на планеті й то всіма засобами за плацдарми, щоб опанувати планету.

Дурний той політик, хто повірить руському. Вони допоможуть, а потім заставляють, щоб їх слухати, любити й плескати їм. Чим швидше світ пізнає їхню брехню, то Україна швидше визволиться від їхнього ярма. Світ їх не знає. Знає той хто пройшов через їхні тюрми. Росія лицемірна. Інакше говорить, а інакше робить.

Дайте нам жити! Хай слово правди полетить ракетою!»

Листівка О.Гірника про мову:

«Панівна мова витискає. Пляма на поневоленій мові. Тільки незалежна держава є запорукою збереження нації та її мови.

Ми навіч бачимо, як сильніша, пануюча нація поглинає й нищить другі нації, а це робиться під гаслом братства комунізму-русофільства.

Багато українців не говорять по-українськи, чи то бояться або заради праці – того животіння. Мішаються в подружжі. Росіяни перетягають їх на своє і так пропадає нарід. Навіть ті, які пишуть по-українськи, то говорять по-російськи.

Словом, російська нація як пануюча й сильніша нищить другі народи й то з любові й дружби до їх.

І знов звертаюсь до Шевченка, до його науки, до його перлини: «І мертвим, і живим, і ненародженим землякам моїм в Україні і не в Україні моє дружнєє посланіє». Там все знайдеш і до теперішнього застосуєш.

Учитесь, читайте,
І чужому навчайтесь.
Й свого не цурайтесь.

На жаль так не є, а хто вірить руському, що все маєш,
чого хочеш, то нехай пропадає.

Вже Скрипник повірив і наложив головою й інші.

Слово рідне, скарбе мій,
І в мертвотних напастях рутини
Ти мій єдиний
Ти мій цілющий
Душі підбитої напій.
(Черкасенко)

А тепер поглянемо на Україну, на її міста. Все поросійськи. От у Харкові, в Донбасі навіть шкіл українських нема. Нема ніби закону Валуєва, а Росія далі послідовно нищить Україну – русифікує її.

А вже про статистику, то нікому не показують і не вчать. Дайте нам жити так, як поляки, чехи живуть, чи другі слов'янські народи. Дайте нам жити й творити по своїй владарній волі й величній ідеї свої права, свої закони.

Не губіть, не вбивайте меншого брата, як ви називаєте!»

«Прощальна» листівка О.Гірника:

«Простіть!.. Я Богу помолюсь...
Я так її, я так люблю
Мою Україну убогу,
Що проклену святого Бога,
За неї душу погублю!

*Т. Шевченко Сон («Гори мої високії...»)*1847 р.

Всі росіяни говорять, що Шевченко ваш і пам'ятник йому ставите. Лицеміри ви і фарисеї. Ви, руські любите на братові шкуру, а не душу.

Якби встав Шевченко з гробу живий, то ви б його знову розпинали за «Розриту могилу», за «Іржавець», за «Кавказ», за «Сон», словом за слово правди.

І мені довелось запити наперед з польської чаші, а потім московської московську отруту.

Прийшли нові імператори, тепер не царями себе звуть, але генераліссімуси, чи генеральні секретарі.

Пігнали нарід на Сибір, у Караганду й по цілій Росії і розбудували за дурні гроші та за «гарбушку» нове царство. Україну зробили чисто російську, міста російські.

Виховуєте на донощиків і фарисеїв, виховуєте, щоб свій свого бив без батога, щоб свій свого поганяв, а вам плескав.

Людина в Радянському Союзі – це найдешевша істота. Що хочете, то з нею можете зробити. І так ви руками тюремників побудували і Біломорський Канал, Московський канал, північну залізницю і багато других будов.

На словах все на благо людини, а фактично, хто, як може.

А що казати про Україну, про її долю, бо Україна на лопатках.

Перші російські революціонери, декабристи, з якими дружив Шевченко, боролися проти царизму за волю і незалежність усіх народів, але їх тепер називають лібералами. Теперішня Росія нічим не уступає царській. Що більше, хоче опанувати цілу планету. Форма тільки змінилась. А я піду за словами Шевченка з «Юродивого»:

О роде суєтний, проклятий,
Коли ти видохнеш? Коли
Ми діждемося Вашінгтона
З новим і праведним законом?
А діждемось - таки колись!»

Олекса довго і важко йшов до цього кроку. Він не міг не розуміти, що «оборону тримають тільки ті, хто залишився живим». Він бачив тотальне знищення українського народу і всього українського. Він бачив і усвідомлював, що здатних тримати оборону залишалося мало, тому "кожний жовнір" мав велику ціну. Але він також бачив, що велика кількість, залишившись в живих, припинили оборону. Тому було багато причин. В першу чергу – страх. Олекса бачив, що навіть в цієї «маси» - заляканої і оплутаної брехнею, все одно живуть настрої протесту, незгоди і бажання не бути бидлом.

Треба було збудити ці настрої, зворушити людей, дати поштовх, що не все втрачено, що рано Сатані святкувати перемогу, що є можливість повернутися до світла і жити людським життям. Іншого засобу, ніж як стати «смолоскипом» для свого народу Олекса не бачив.

6 січня 1978 року в прощальному листі до своєї дружини він написав:

Дорога Каролько, Дружино моя.

Тепер уже пишу до Тебе останнього листа. Осталось мені ще кілька днів прожити, а далі збиратись в далеку дорогу. Як солдат на певну смерть.

Осталось мені перейти ще послідню кладку, щоб дійти до наміченої мети. Ще пересвяткую разом і гайда в дорогу. Беру з собою грудочку землі, щоб попрощатись з нею, щоб попрощатись з рідними й знайомими.

Прощай Каролько. Ти мені найрідніша! Прости мені, що швидше відходжу. Так видно треба. Клади свою руку на мою і прощаймося. Помагайте собі як можете

Я йшов простою дорогою, тернистою. Не зблудив, не схибив. Мій протест – то сама правда, а не московська брехня від початку до кінця. Мій протест – то пережиття, тортури української нації. Мій протест – то прометеїзм, то

бунт проти насилля і поневолення. Мій протест – то слова Шевченка, а я його тільки учень і виконавець.

Каролько, Дружино моя, не дорікай мені за смерть бо я на дорікання не заслужив собі. Згадуй мене незлим добрим словом, а що не так, то прости мені.

Скоро моє слово заговорить на цілий світ. Заговорить ціла Україна і Дніпро, і Карпати. Слово полетить далеко.

Я не перевищую. Але слово протесту поки що все.

Ти оставайся здорова, а я піду в дорогу. Цілую Тебе міцно в останнє. Прощай.

Олекса.

6 січня 1978 р.

Вчинок Олекси Гірника примушує задуматися над долею нашого народу, над своєю долею. Виникають питання, що ж це за оточення у нас, і які ж ці «братерські» обійми, що звільнятися від них люди були вимушені самоспаленням? Питань багато. Відповідь мабуть одна – Олекса Гірник віддав найдорожче – життя заради свого народу, не дарма.

Ми маємо дві книги – Біблію і Кобзар

Більше ніж 10 років Донецький відділ Союзу Українок підтримує культурний зв'язок з українською діаспорою Санкт-Петербургу. Це - і передача Товариству ім. Т.Шевченка бібліотеки української літератури, і поповнення української фонотеки, і виставки вишивок донецьких майстринь, і проведення вечора пам'яті Алли Горської, і виступи в українській програмі християнського радіо "Марія", яку слухають мешканці С-Петербургу, Ленінградської та Псковської областей, і, безумовно, участь у Шевченківських вечорах. Саме про шанування пам'яті Великого Сина українського народу в Санкт-

Петербурзі буде моя розповідь під впливом свіжих спогадів сьогорічного перебування в Санкт-Петербурзі.

Історія непідкупна, вона всім виставить належну оцінку й кожному призначить заслужене місце. Проходять десятиліття ми забуваємо про пихатих можновладців, а певним періодам нашого національного буття присвоюємо імена істориків, письменників, духовних провідників. Ми згадуємо про епохи Григорія Сковороди, Івана Котляревського, Івана Франка, Михайла Грушевського. Ми пам'ятаємо часи Андрея Шептицького, Степана Бандери, Романа Шухевича. Але ми маємо постать, що піднялась понад часовим виміром – це Тарас Шевченко.

Петербуржці свято шанують пам'ять Великого сина українського народу.

Більше ста пам'ятних місць, пов'язаних з іменем Т. Шевченка нині відомі в Північній Пальмірі. Член Спілки Письменників України, кандидат філософських наук Тетяна Лебединська, яка мешкає в С-Петербурзі, уклала довідник "Пам'ятні місця Т.Г. Шевченка в Санкт-Петербурзі". Це - розповідь про життя і діяльність поета та художника в Петербурзі, де народились його Слава та Безсмертя. Книга видана на трьох мовах: українській, російській, англійській. В ній приведені головні пам'ятні місця, пов'язані з іменем Шевченка, дати, старі та нові адреси, світлини. Книга корисна для науковців, педагогів, студентів та школярів.

В кімнаті Академії Мистецтв, де жив та помер поет, відкрито меморіальний музей. Пам'ятні дошки встановлені на будинку № 8 на Загородному проспекті та будинку №8 П'ятої лінії Васи́ліївського Острова. Один з майданів, вулиця та школа названі іменем Шевченка. На Смоленському цвинтарі – місці першого поховання Шевченка, у 1989 році був встановлений меморіальний камінь, а у 2000 році відкрито пам'ятник роботи

українського скульптора з Канади Леоніда Молоканина (Лео Мол).

З 1861 року по сьогодні у Санкт-Петербурзькому Університеті святкують ювілеї Кобзаря, у 1898 році тут було утворено Товариство ім. Т.Г.Шевченка, яке після тривалої заборони відроджено у наші часи. Шевченківські дні в Санкт-Петербурзі відмічаються щорічно. Ці дні збирають петербуржців, діячів культури та науки з Москви, України, Білорусії та інших країн. Приїждять шанувальники Шевченка з далекого зарубіжжя. У конференц-залі Академії Мистецтв можна почути українську, російську, польську, грузинську, англійську, французьку та арабську мови.

Брати участь у заходах, присвячених Шевченкові, для українців С-Петербургу – честь. Народні та заслужені артисти надають перевагу цим урочистостям, іноді, навіть, всупереч власним планам. Про гонорари ніхто не говорить. Композитори, музиканти, співаки професіонали та аматори вже стільки склали і виконали творів, написаних на поезію Т.Шевченка, що можна видати окремий збірник та диски. Навіть, в Україні бракує таких видань та записів, а попит є!

Про українську діаспору С-Петербургу можна написати багато. Розповісти про українців: громадських діячів, науковців, поетів, співаків, композиторів, музикантів, художників, заробітчани. Окремої розмови заслуговують ділові люди, які не звертаються до України з протягнутою рукою, а намагаються вирішити власні проблеми самотужки та ще й допомогти Україні.

Нам є чому повчитись у закордонних українців. Знаю, що не я перша це помічаю, та на превеликий жаль на тому і зупиняємось. Згадаймо Тараса Шевченка. У його долі, поетичному слові, гострих судженнях сконцентровані наші минувшина, сучасність і майбуття. І тільки тоді, коли відкинувши суєту сьогодення, прислухалися до його мудрих слів, старалися хоч дешиццю зусиль докласти, щоб

виконати його заповіти, нас осявали промені надії. І кожного разу, коли, забувши мудрість національного Пророка, йшли в найми до чужинців, терзали рідну землю розбратом, занедбували материнську мову, сутінки спускались знову. Ми мусимо пам'ятати, що маємо дві Книги, в яких все сказано і передбачено – Біблію і Кобзар.

Газ. "Донеччина" № 32, 18 травня 2006

Донбас вшановує Тараса

Так сталося, що весна починається і закінчується з ім'ям Т.Г.Шевченка. На початку березня ми святкуємо народження, а в кінці травня – повернення у рідну землю Великого Сина України. І якимось непомітним проходить день його смерті.

І сьогодні ми знаходимо у творах хвилюючі нас питання, як і в наш час, тоді, у шістдесяті роки ХІХ ст., почався рух інтелігенції: створювались або таємні, або дозволені культурно-просвітницькі організації, які висловлювали протест проти довготривалого пригнічення культури і мови неросійських народів. але, на відміну сьогоденню, тоді в Україні українська мова користувалася повагою не тільки серед українців, а й росіян, білорусів, поляків. Шевченкове слово для них було вагомим. Просвітницькі ідеї знайшли відгук і в серці нашого земляка з Маріупольського повіту грека Феоктиста Хартахая. Його ім'я знайоме шевченкознавцям не тільки через те, що він ніс труну з тілом поета і сказав проникливе слово під час поховання, а ще й тому, що він, як і Шевченко, був поборником національних шкіл: "В кожному національному треба підтримувати те, що корисне й іншим народам: видання книг, відкриття шкіл и т.п." (Т.Криворотько, "Різночинець Хартахай", "Донбас", 6, 1989).

Історик, етнограф, публіцист, учений, педагог, поліглот – Феоктист Хартахай заснував у Маріуполі дві гімназії (жіночу і чоловічу), що надало можливості молоді далі отримувати університетську освіту. Після його смерті найкращих учнів нагороджували стипендією ім. Ф. Хартахая.

Дослідження наукової діяльності Феоктиста Хартахая займалася у світі одна однісінька людина – це лікар із Маріуполя Тарас Федорович Криворотько. За 10 років (1968-1979) він зібрав унікальний архів, який став підґрунтям для створення літературно-музичної композиції "Шевченко і Хартахай". Автори – члени Союзу українок Ольга і Леся Тонковид, концертмейстер Ольга Фодлаш. портрети Т.Шевченка і Ф. Хартахая намалював Тарас Кабанцев.

Першими слухачами цього твору стали учні ЗОШ № 65 м. Донецька. Вони почули грецькі народні пісні на слова Шевченка. Їх виконали на національних мовах сестри Тонковид. Діти, може вперше, почули золотий голос України – Оксану Петрусенко (запис 30-х років пісні "На городі коло броду"), чудову баркаролу М.Лисенка "Пливе човен".

Біля портретів догоріла свіча. Під бурхливі оплески учнів сестри Тонковид під акомпанемент Ольги Фодлаш виконали грецьку народну пісню "Радуйся, Маріє".

А наступного дня, 21 травня, вже в Маріуполі в будинку культури "Будівельник" Маріупольський осередок Союзу українок запросив на зустріч учнів ЗОШ 69. Літературно-музична композиція "Микола Лисенко і Тарас Шевченко" почалася із виконання "Молитви за Україну", яку, підвівшись підхопили присутні. А далі розповідь перемежувалась виконанням творів М. Лисенка на слова Т. Шевченка, Л. Українки, Г. Гейне. Їх виконували сестри Тонковид під акомпанемент Григорія Кабанцева, який

віртуозно зіграв польку і вальси "Меланхолійний" та "Розлука". Знову лунав голос Оксани Петрусенко. На сцені – портрет М. Лисенка роботи Тараса Кабанцеві.

Після почутого і побаченого хочеться висловити подяку творчому колективу, у складі якого наші посестри Ольга Іванівна і Леся Іванівна Тонковид, за їхню працю по відродженню української національної свідомості.

"Донеччина", № 33, 1 червня 1999

Отак українки вклоняються Тарасові!

Улітку не сидиться вдома. Мої подруги Алла Іванівна Роздобудько та Людмила Миколаївна Болонова тільки-но повернулись з Черкащини. Мальовничий Наддніпрянський край полонив їхні душі. Місцева говірка, яка разом з полтавською лежить в основі української літературної мови, налаштовувала на ліричний лад: душа співала. І наші землячки співали. Виводили вони українські пісні, чим дуже здивували сусідів по санаторію, адже вся Україна вважає Донеччину вщент зрусіфікованою. На це Алла Іванівна з самоповагою відказувала: "Ми з Союзу Українок".

Черкащина дала Україні й світові багато визначних постатей у культурі, мистецтві та науці. Тут народилися Богдан Хмельницький, Тарас Шевченко, Іван Нечуй Левицький, Михайло Старицький, поет-байкар Петро Гулак-Артемівський, композитор і співак Семен Гулак-Артемівський, художники Іван Іжакевич та Іван Падалка, вчений Михайло Максимович, журналіст і політик Вячеслав Чорновіл, поети Тодось Осмачка і Василь Симоненко, письменниця Докія Гуменна, хореограф і актор Василь Авраменко, композитор Олександр Кошиць, літературознавець і політичний діяч Сергій Єфремов та багато інших.

Донецькі шанувальниці історії України з радістю брали участь геть у всіх екскурсіях по Черкащині, організованих в санаторії. Не минули вони і всесвітньовідому Софіївку біля Умані, і Тарасову могилу у Каневі. Відвідини Тарасової могили Алла Роздобудько перетворила в урочисту подію. Вона заздалегідь накупила оберемок квітів, щоб вшанувати поета (про це ніхто окрім неї не подбав). А під час подорожі вони з Людмилою Болоновою з таким захопленням співали, що всі в автобусі їм вторили. Поклала квіти пильна українка з Донецька і на могилу Івана Ядловського (1840 – 1937) - охоронця Тарасової могили. Його поховано поруч.

За життя, проведене біля могили Т.Шевченка (з 1861 по 1937 роки), Іван Ядловський бачив багато відомих людей, що приходили вклонитися Кобзареві. В архіві музею Т.Г.Шевченка зберігаються спогади охоронця поетової могили про приїзд на Чернечу гору Лесі Українки: “Я тоді не знав, що та жінка, така худенька, слабенька, відома письменниця Леся Українка. Вона привезла з собою нею вишитий рушник. З нею були люди. Якийсь чоловік хотів повісити цей рушник на портрет Шевченка, але вона сказала, що сама хоче повісити: “Я – сама, я – сама...”

Леся Українка прийшла вклонитися Шевченковій могилі у червні 1891 року. Разом з мамою та молодшою сестрою Ольгою вона їхала на лікування до Євпаторії. Від Києва до Катеринослава добирались пароплавом і, за спогадами Ольги, “спинилися в Каневі, щоб одвідати Шевченкову могилу”.

Перекази про Лесин рушник живуть на Тарасовій горі й по-сьогодні. Вісімнадцятирічна поетеса вишивала цей рушник разом з Маргаритою, донькою відомого Михайла Комарова.

У 30-ті роки минулого століття “Тарасову світлицю” знесли. Рушники, ікони, портрети – весь скарб було розпорошено. Зник і рушник Лесі Українки.

А у 90-ті роки ентузіасти відродили “Тарасову світлицю”. Знайшли і Лесин рушник. Науковцям довелося довго, дуже довго його розшукувати. На допомогу прийшли шанувальники Тараса Шевченка й Лесі Українки з різних куточків України.

Донині невідомо, чи зберігся другий рушник Лесі та Маргарити, бо у спогадах мовиться про рушники, які вони вишивали вкупі.

“Історія з Лесиними рушниками примушує усіх нас бути уважнішими до національних скарбів. Щоб не довелося нашим нащадкам шукати їх так, як це робиться сьогодні” - узагальнюємо ми з Аллою Іванівною її розповідь про перебування на Черкащині.

“Світлиця”, 24 серпня 2006, №53

ІКОНИ, ОСЯЯНІ ІМЕНЕМ Т. ШЕВЧЕНКА

ІКОНИ «СВЯТОГО ТАРАСІЯ»

Традиційно змістом іконописних творів є тексти Євангелій та літургичних книг. Українські мистці завжди дотримувалися постанов другого Нікейського собору 787 р., який наказував, що «уклад не залежить від інвенції малярів, а від рішень і традиції вселенської Церкви».

Зміни в цьому напрямі наступили в добі козаччини. Зокрема такі композиції, як Покрова Пресвятої Богородиці, Воздвиження Хреста, Страшний суд поєднували історичну тематику з церковно-релігійним життям. Це дало змогу мистцям до суто традиційних композицій впроваджувати низку портретів світських осіб. Зокрема, Тараса Шевченка.

Тарас Шевченко давно існує у двох паралельних вимірах: як реальна історична особа і як матеріалізоване втілення національного Пророка та духовного воїна, поставленого Небесними силами на варті наших душ. Тому не є дивним, що образ Шевченка можна побачити на іконах.

До ікон, осяяних іменем українського Пророка, віднесемо: ікони, присвячені Т.Шевченкові; ікони Св. Тарасія в образі Тараса Шевченка; ікони з портретом Т.Шевченка; ікони, яких торкалася рука Т.Шевченка.

Замість ікони Св. Тарасія портрет Тараса Шевченка

Українські мистці завжди дотримувалися постанов другого Нікейського собору 787 р., який наказував, що «уклад не залежить від інвенції малярів, а від рішень і традиції вселенської Церкви».

Зміни в цьому напрямі наступили в добі козаччини: до суто традиційних композицій почали впроваджуватися портрети світських осіб. А по смерті Шевченка в селянських хатах у кутку з іконами з'явився образ Святителя Тарасія з обличчям Т. Г. Шевченка і «Кобзарем» в руках. І справа була не стільки в тому, що Тарас Шевченко народився 25 лютого (9-го березня за н. ст.) у день пам'яті Св. Тарасія і в святому хрещенні дістав його ім'я, а у подібності подвижницьких життєвих шляхів і магічній силі Слів Шевченка та Патріарха Царгородського Тарасія.

У журналі «Архіви України» №2 1967 р. друкувалися сторінки зі щоденника С. Нехорошева з Черкас. Спогади були датовані 1911 роком.

С. Нехорошев згадував, що в батьківській хаті поруч зі Святим Миколаєм висів Бозя Тарасій – портрет Т. Г. Шевченка з високим чолом і довгими вусами.

Тричі на рік (у Великий піст, Пилипівку перед Різдом і на Водохрещя) черкаські попи обходили свою парафію з молитвою.

«Коли бабуся зачувала, що «попи уже йдуть», то знімала портрет Шевченка і ховала його на печі. А одного разу бабуся десь затрималась і з молитвою несподівано у хаті з'явився піп Михайло Ковальов, дякон і паламар. Піп гарно знав характер мого дідуся і лагідно до нього: «Данило Левків, скинь отого вусатого, що серед ікон святих висе. Замість Тараса я тобі дам святого Пантелеймона і він тобі буде так чудо творити, що все село буде знати». Дід лукаво відповів: «Не знаю, чи ваш Пантелеймон буде чудо творити, чи ні, а мій Тарас уже так чудо творить, що вся губернія знає».

Ікона «Преподобного Михаїла та Святого Тарасія» Григорія Честаховського

Серед професійних художників першим, хто провів паралель між Святим Тарасієм і Т.Шевченком, був Григорій Честаховський. На іконі «Преп. Михаїла та Св. Тарасія» його пензля зберігся напис: «Вічная память и добра слава вірним товаришам: Тарасу Григоровичу Шевченко и Михайлу Матвиевичу Лазаревському. Григорій Честаховскій року Божого 1867 місяця серпня».

Сьогодні ікона належить хрестовому храму Київської Митрополії УПЦ МП. Іноді її можна побачити.

Ікона з Яготина «Святий великомученик Тарасій»

А от сліди ікони «Святий великомученик Тарасій» з Яготина, написану приблизно в той же час, загубилися.

1979 року Володимир Могилевський, розбираючи архів Українського національного реставраційного центру, знайшов негатив зображення ікони «Святий

великомученик Тарасій». Як свідчив запис, це була *«робота невідомого майстра, полотно, олія, 1870 — 1880 рр.(?), походить з Яготинського краєзнавчого музею. Нинішнє місцезнаходження є невідомим»*.

В. Могилевський згадує, що *«На негативі було фронтальне зображення людини на весь зріст, лисої, з повислими вусами, круглим німбом, одягнену в сорочку та штани, босу. У правій руці чоловік тримав хрест, притискаючи його до грудей (знак великомученика), в лівій — закриту книгу, на палітурці якої кирилицею було старанно виведене слово “Кобзар”. Коли ж із негатива зробили фотовідбиток — ахнули! — в образі великомученика Тарасія постав інший Тарасій — Шевченко»*.

На превеликий жаль ані негатив, ані його фотовідбиток не збереглися.

(В. Могилевський. «Святий Великомученик Тарасій». Січень 2003 р. //Все життя з Тарасом Шевченко)

Ікона «Святого Тарасія» Івана Єремєєвського

Краща доля чекала на ікону «Святого Тарасія» (1898 р., полотно, олія. 55,5 x 31), копію якої можна побачити в Каневі в «Тарасовій світлиці», а оригінал – в Національному музеї Тараса Шевченка (НМТШ). Картина має виняткову історичну та культурну цінність.

1976 року група науковців (Когут Л.В., Савицький І.А., Діканічев Ю.А., Распопіна В.О.) реставрували пам'ятку, адже її стан був вкрай незадовільний.

На картині-іконі зображений Тарас Шевченко з німбом навколо голови, у святкових вишуканих строях українського козака-запорожця XVII ст., тобто часів визвольної боротьби за свободу та незалежність України: жупан із коштовної парчі синього кольору, оздоблений

золоченим позументом, барвистий дорогий пояс, гаптований червоно-зеленим орнаментом, перев'язаний так, як годиться козацькій старшині; шаровари, гостроносі напущені чоботи-сап'янці червоного кольору, на плечах – довга біла безрукава плащ-накидка.

На думку мистецтвознавця Т. Чуйко «мистець знайшов своєрідні образотворчі прийоми для втілення свого задуму: написати такий портрет геніального сина українського народу, в якому кожен «прочитає» життєвий та творчий подвиг Кобзаря...

Цей твір сповнений символічного звучання, що передається через зображення певних атрибутів:

німб за головою – символ духовної слави. Таким саявом були позначені лише ті Божі обранці, які досягали духовної досконалості;

кобза – це пісня мрії про козаку вольницю (перша збірка Т. Шевченка – «Кобзар»);

гора – символ високого служіння;

червоне вино – давній символ життя та Сонця;

кайдани на пагорбі – звільнення поета від неволі;

сувій – ланцюг послідовних подій, вражень, думок;

напис на сувої – назва поеми – «Кавказ» - символ непоборності народу у прагненні до незалежності;

гусяче перо – символ письменницького хисту;

чайки (білі птахи) символізують крилату душу, стихію повітря, козацькі човни – чайки;

кургани – давня українська козацька слава;

тополя – символ української дівчини;

береза – втілення образу пробудження та відродження, сонця, світла, родючості;

вічнозелений плющ (зображення дерева, обвитого плющем) – ознака життя душі після смерті тіла;

*плащ-накидка – символ довгих буремних шляхів,
подорожей, пройдених поетом, які не супроводжувалися
безхмарним небом;*

*святковий одяг козацької старшини –
відображення вільних, відважних, незалежних людей,
яким і був Т.Шевченко».*

(Чуйко Т.П. «Невідомий художник. Портрет
Т.Г.Шевченка: «Святий Тарасій» у колекції НМТШ (ж-398)

Т. Чуйко переконливо доводить, що автором ікони-портрета був Єремеєвський Іван Федорович – художник, вільний слухач Імператорської академії мистецтв у Санкт-Петербурзі з 1861 року, який 1866 року отримав 2 срібні медалі, в тому ж році отримав звання некласного художника. Автор – професійний художник, який володів знаннями щодо живописної техніки, малюнку та композиції, а також теорією мистецтвознавчої науки. Поділяв демократичні погляди російських та українських художників-реалістів; його світоглядна позиція стала підґрунтям для створення надзвичайно своєрідного символічного портрета Тараса Шевченка.

Копія портрета-ікони «Святий Тарасій» І. Єремеєвського зберігається в музеї «Тарасова світлиця» (м. Канів).

Гравюра «Святий Тарасій» Миколи Стратілата

Ми вже мали можливість переконатися, що в Україні Святителя Тарасія традиційно писали з Шевченка не тільки тому, що не мали багато зображень цього святого, бо його ікона не така поширена, а тому, що *«мабуть він таки був схожим на свого янгола-охоронця, і не лише зовні, та й зовнішня подібність – не найголовніше. Наш Тарас був таким же бунтівним і непримиренним, коли йшлося про принципові речі: Бог,*

правда, Вітчизна були в його житті на першому місці. І того ж дня, коли поет-Пророк повернувся, щоб спочити навіки тут над Дніпром, у рідній Україні, він був канонізований у серцях свого народу» - пояснює народний художник-гравер Микола Стратілат – автор гравюри «Святий Тарасій». (Стратілат М. Шевченко у моєму серці // газ. «Мистець», №22, лютий 2011 р.)

Канонізацію Поета народом художники підтверджували німбом над Його чолом та заміною на іконах книги «Святого письма» «Кобзарем».

Микола Стратілат у гравюрі «Святий Тарасій», надавши Патріарху риси Т. Шевченка, факт канонізації підкреслив лише великим за розміром подвійним німбом.

Німб осяює розвіяну бурхливими вітрами українську землю, з її козаччиною, гайдамаками, кобзарями, з її болем і стражданнями, з її вишневими садками, вербами, тополями, її прекрасними невмирущими піснями, національними традиціями.

Вгорі гравюри, як і в батьківській хаті під вишитим рушником дві ікони: зі зображеннями Богородиці та Ісуса Христа. Мати і Син – в українських строях.

У руках Ісуса (дитини), схожий на український, двокольоровий прапор. Взагалі, стяг в руках Спасителя – знак Його перемоги над смертю і тої радості, яку Він дарував людству.

Святий Тарасій – Патріарх Константинопольський (так на гравюрі) – у православному священицькому облаченні та Святим Письмом в руках займає всю центральну частину картини. Обабіч святого ангели, які є символом служіння, вищої духовності, чистоти, заступництва.

Вінчає картину херувим, призначення якого охороняти трон Господа Бога. А внизу текст: «В своїй хаті своя правда, і сила, і воля»! І уже ні в кого не виникає сумніву, про що мова.

Честахівський Г. Ікона «Преп. Михаїла та Св. Тарасія»

Єремєєвський І. «Святий Тарасій»

Стратілат М. Гравюра «Святий Тарасій»

Т. ШЕВЧЕНКО НА ІКОНАХ СЕРЕД ПРЕДСТОЯЧИХ

Фрески «Покрови Пресвятої Богородиці»

Ю.Буцманюка

Юліян Буцманюк у 1931 до 1939 рр. виконав розпис церкви оо. Василян у Жовкві (Львівська обл.). В композиції Св. Покрови він відтворив тогочасний український-католицький єпископат та представників українського уряду на чолі з М.Грушевським, С.Петлюрою, П.Скоропадським, Е.Петрушевичем, О.Тарнавським та ін. У тій же церкві в окремій композиції мистець намалював визначних поетів, де перше місце займав Шевченко. Нажаль, ця фреска не збереглася.

*М. Антонюк. Шевченко в церковній іконографії/
Українська вільна академія наук в США. «Річник», № 7,
Нью-Йорк, 1958, с.с.31-35*

Фрески «Покрови Пресвятої Богородиці»

Д.Горняткевича

*«Майже в тому ж самому часі (в 1933-1936 рр.)
Дам'ян Горняткевич розмальовував українську
католицьку церкву в Угнові (Львівська обл. – Л.О.). В
композиції Покрови Пресв. Богородиці він впровадив дві
окремні громади осіб: ліворуч від Богоматері виступають
представники етнографічної групи, на чолі з угнівським
міщанством в їхніх характеристичних строях, а
праворуч зображена історична група. На переді
історичної групи св. Андрій, за ним стоять св. княгиня
Ольга, св. князь Володимир Великий, далі літописець
Нестор, король Данило, гетьман Мазепа, а відтак
Шевченко, Шашкевич, після них являється представник*

Дам'ян Горняткевич. Композиція св. Покрови

Василь Стефарук. Ікона «Покрова Цариці України»

Нарбут Д. «Судний день». 1996

Нарбут Д. Картина «Покрова Богородиці». 1995 р.

«Образ Божої Матері за Престолом», реставрованої Т.
Шевченком 1846 р. с. Секунь

Фрагмент ікони «Образ Божої Матері за Престолом»,
реставрованої Т. Шевченком 1846 р. с. Секунь

Т.Шевченко. Автопортрет. 1860 рік

Т. Шевченко. *Автопортрет*. 1961

Січового Вояцтва полковник Дмитро Вітовський і останній в цьому ряді осіб намальований митрополит Шептицький. Шевченко глядить на постать Марії в молитовному піднесенні, зі зжогеними побожно руками.

Ця композиція св. Покрови з угнівської церкви з іншими фрагментами поліхромії була зрепродукована (див. фото 1) в чеському мистецькому журналі «Сальон» у Празі, ч. 4, за 1939 р. разом зі статтею «Українське церковне малярство», автором якої був проф. В. Січинський. »²⁶.

У 1946-1947 рр. більшовики зробили в церкві машинно-тракторну станцію. На склепіннях меншої бані досі збереглися зображення лише св. Андрія, св. княгиі Ольги, св. князя Володимира Великого та літописця Нестора.

Чому ж фрески досі не реставровані? Виявляється, те, що було дозволене за о. Олександра Трешньовського 1933-36 рр. при теперішніх господарях – заборонене. Адже церкву ділять між собою греко-католики та УПЦ (МП). А піп МП встав проти українських героїв на стінах храму.

Ікона «Покрова Цариці України» Василя Стефарука

Тарас Шевченко давно існує у двох паралельних вимірах: як реальна історична особа і як матеріалізоване втілення національного Пророка, поставленого Небесними силами на варті наших душ. Тому не є дивним, що Його зображення можна побачити на іконах Святителя Тарасія (автори: Іван Єремєєвський, Микола Стратілат та багато невідомих іконописців з народу), Покрови Пресвятої

²⁶ М. Антонюк. Шевченко в церковній іконографії/ Українська вільна академія наук в США. «Річник», № 7, Нью-Йорк, 1958, с.с.31-35

Богородиці (автори: Юліан Буцманюк, Дам'ян Горняткевич, Данило Нарбут, Василь Стефурак), Страшного суду (автор Данило Нарбут).

Без сумніву, ви можете знайти в інтернеті виважену інформацію, про більшість з названих вище ікон. Але одну з них «фахівці й церковні авторитети оцінюють неоднозначно: від захоплення стилем Відродження до неприйняття осяжної форми, колориту й освітлення, як нібито неіконних» (Дмитро Степовик²⁷). Втім, час показав, що до ікон цього майстра склалося дуже позитивне ставлення. Не абияку роль зіграла й книжка «Іконологія й іконографія» Дмитра Степовика, присвячена розкриттю таємниці привабливості й духовної сили ікон Василя Стефурака, про картину якого йде мова, – «Покрова Цариці України», стилістично близьку до давніх козацьких Покров.

Фотокопії картини розійшлися по світу. За ними малюють її варіанти, іноді змінюючи склад славетних людей України – від Київської Русі до сьогодні, що стоять під омофором Богородиці, але завжди серед них - Тарас Шевченко.

Автор цих рядків набралася сміливості висловити про Покрову Василя Стефурака й свою думку. З нею художник погодився та уточнив деякі деталі.

У центрі картини «Покрова Цариці України» – велична постать Діви Марії з ореолом із золотистих, сонячних променів навколо голови.

Як і золото саме по собі не випускає світла, а лише відбиває його від реального джерела, так і світло святого за природою належить не особисто йому, а Богові, і

²⁷ Дмитро Степовик (1938) — провідний співробітник Інституту мистецтвознавства, фольклористики та етнології імені Максима Рильського Національної Академії наук України (ІМФЕ НАНУ), професор історії мистецтва Київської Духовної Академії, професор історії культури Українського Вільного Університету в Мюнхені.

світиться у святих, як сонце в золоті. «Праведники засяють як сонце», «бо вони стануть по благодаті тим, що Бог є за природою» (Мф. 13, 43).

Уперше образ Жінки, зодягненої в сонце, з'явився у видіннях святого апостола Івана Богослова, про які він пише в 12 главі Одкровення (Апокаліпсис):

«І з'явилась на небі велика ознака: Жінка, зодягнена в сонце, а під ногами її місяць, а на голові вінок із дванадцяти зірок... І дитину вродила вона чоловічої статі, якому належить пасти всі народи жезлом залізним (Одк. 12:1, 5)».

Цей образ має різні богословські тлумачення. Одним з них є трактування його як символічне зображення Пресвятої Богородиці.

Богородиця з'являється з почтом ангелів-хоронителів східно- та західноукраїнських земель. Ангели несуть тризуб, який від 1918 року, коли об'єднались УНР та ЗУНР, став їхнім спільним гербом. До того на Київських землях було поширене зображення архістратига Михаїла, а на західноукраїнських – лева, що дереться на скелю.

На Богородиці мантия з позолоченою крайкою. Це ознака царської гідності. На одязі три зірки – символи її дівоцтва перед, підчас і після народження Сина.

Великі і глибокі очі – молитовне споглядання, малі уста – схильність до аскетичного мовчання та молитовної медитації, «роздумуючи в своїм серці» (Лк., 2:19). Тонкі губи – ознака духовного життя, що доповнюється видовженням, прямим носом – ознакою людської гідності та краси у знаково-символічних уявленнях середземноморської культури. Так само її тендітність і витончені пальці вказують на аскезу і духовність, а вольова постава шиї – на внутрішню силу непорочності й благодатності Пріснодіви.

Монограма МР̣. ЪҮ. означає грецькою Μητηρ Θεου (Μίτηρ Τευ) – Матір Божа.

Поруч з Богородицею – Святий Миколай та архістратиг Михаїл.

Саме ці три охоронці - Свята Покрова, Святий Миколай та архістратиг Михаїл – були найшанованішими серед козаків. Покрова захищала з небес, Миколай допомагав на воді та землі, а Михаїл вів в атаку і допомагав бити ворога.

На їх святість вказують німби з темним обведенням їх золотої частини. Цей контур – «рама» для світла, що йде від святого. Мова тут, зрозуміло, про духовне світло – про Світло, яке по Діонісію Ареопіту²⁸, «походить від блага і є образом доброти».

Богородиця, Святитель Миколай та архістратиг Михаїл стоять на хмарах. У православному світобаченні «хмара» означає таємницю Божественної присутності: хмара виявляє Бога і в той же час Його прикриває.

На Святому Миколаї одяг єпископа:

- митра, яка символізує терновий вінок на голові Спасителя;

- багряна фелонь, що нагадує багрянлицю, в яку був одягнений Христос Спаситель перед Пилатом;

- на плечах лежить омофор – широка світла стрічка з хрестами – символ вівці, що заблукала і знайденої пастирем;

- набедренник, що звисає на праву сторону до коліна – символ духовного меча, який поборює всякі скверни і лукаві мислі;

- на грудях, хрест, який означає печать і віри, котрі священик обов'язаний своїм життям боронити;

²⁸ Діонісій Ареопіт — християнський святий, апостол з семидесяти. Учень апостола Павла (Дії.17, 34) та перший єпископ міста Афіни.

- на грудях, також підвішений через шию, енкольпійон – овальна медаль з зображенням Господа Ісуса Христа;

У лівій руці, покритій кінцем омофора, – Євангеліє, що вказує на роль єпископа як учителя своєї пастви; правою рукою Святитель благословляє.

Тут підкреслена тема літургійного служіння св. Миколи, коли він, зображуючи Христа, виходить в центр храму для проповіді Слова Божого.

Обабіч лиця підпис С. ХРІСТ. НИКОЛАЙ (Святитель Христовий Николай).

Лице Святителя з високим чолом, обрамленим негустим сивим волоссям, невеликою округлою злегка в'юнкою бородою, видовженим, правильної форми носом і виразними очима відрізняється благородною красою. Вираження глибокої зосередженості, підкреслений напрям погляду, скорботним зламом брів, щільно зімкнутими вустами, викликає почуття благоговіння перед значністю духовного споглядання, що відкривається внутрішньому погляду Святителя. Це людина величезного духовного досвіду, надійний, вірний пастир, який «шлях показав людям правий і рятівний».

Архангел Михаїл постає в образі воїна, що стоїть на варті з мечем та піхвою в руках. Його лик наповнений особливою одухотвореністю та лагідністю, що прочитується у спокійному погляді та стиснутих устах. Він випромінює рішучість і внутрішню силу, на це вказує й широка могутня шия. Обличчя обрамлене кучерявим акуратно вкладеним волоссям, що спадає на плечі. Архангел зодягнутий на візантійську манеру – у коротку блакитну туніку з оздобами по краях та довгий хітон зеленого кольору. Привертає увагу яскравий кіноварний плащ-гіматій, що символізує його приналежність до божественної сфери. Гіматій, закріплений вузлом на

правому плечі, спадає широкою площиною по тілу, драпіруючись у м'які складки. Замикають композицію у чотирикутник великі крила – символу покори Божій волі. Над німбом напис С. АРІХСТР. МІХАИЛЬ

Богородиця простирає свій покров (омофор) зі словами «Изславлю и покрию люди моя» над двома групами людей:

Ліворуч Діви Марії:

Рівноапостольна княгиня Ольга (бл. 890-969);

Рівноапостольний князь Володимир (978-1015);

Митрополит Київський, Галицький і всієї Русі Петро Могила (1597-1647);

Гетьман Петро Сагайдачний (бл. 1582-1622;

Король Данило Галицький (1201–1264);

Гетьман Богдан Хмельницький (1596-1657);

Гетьман Іван Мазепа (1639-1709);

Поет Тарас Шевченко (1814-1861).

У центрі:

Верховний архієпископ УГКЦ Йосип Сліпий (1892-1984) та Митрополит Андрей Шептицький (1865-1944) розгорнули сувій зі зверненнями до Богородиці: «Молимо покрий нас чесним Твоїм Покровом, бережи нас від всякого зла».

Праворуч:

Перший голова ОУН Євген Коновалець (1891-1938);

Голова Проводу ОУН(р) Степан Бандера (1909-1959);

Головнокомандуючий УПА Роман Шухевич (1907-1950);

Поет Іван Франко (1856-1916);

Голова Центральної Ради УНР Михайло Грушевський (1866-1934);

Державний секретар військових справ ЗУНР Дмитро Вітовський (1877-1919);

Головний Отаман Війська і Флоту УНР Симон Петлюра (1879-1926);

Перша жінка-хорунжа УСС Софія Галечко (1891 — 1918);

Командант Легіону УСС Михайло Галущинський (1878-1931);

Чотар Української Галицької Армії Олена Степанів (1892-1963).

Святе Небо і Землю єднають храми – Софії (Київ), Святого Юра (Львів) та Хрест Пам'яті, що зображені обабіч Богородиці.

Картина «Судний день» Данили Нарбута

Картину «Судний день» Данило Нарбут написав 1996-го. Нижня частина полотна символізує пекло. Поряд із мішками, повними зерна врожаю 1933-го, чорти мучать причетних до Голодомору політиків Чубаря, Постишева і Косіора. Бюрократів варять у казані в чорнилі й проколюють їм животи канцелярськими перами. Брежнєву нагороди прибили до голого тіла. Горбачова загнали в пляшку горілки, яку обвиває зелений змії. Російських царів Миколу I і Катерину II катують біси, а Петра I посадили на палю. Вгорі, на одному рівні з Богом, – ті, хто потраплять до раю. Це митрополити, митці, поети (серед них – Тарас Шевченко), письменники, козаки, вояки УПА, в'язні ГУЛАГу, жертви Голодомору. Під Ісусом з ангелами – Україна в образі жінки. На терезах тризуб переважає символіку СРСР. До червоного прапора із серпом і молотом учепилися чорти, тягнуть у пекло.

За це полотно та серії "Сподвижники Богдана Хмельницького", "Гетьмани України" Данило Нарбут одержав Шевченківську премію

Картина «Покрова Богородиці» Данили Нарбута

В експозиції Батуринського історико-краєзнавчого музею знаходиться картина «Покрова Богородиці» художника Данили Нарбута

Вгорі майстер зобразив Святу Покрову, захисницю запорозьких козаків. А внизу — історію нашої держави в постатях і сюжетах видатних подій, починаючи від князя Володимира і княгині Ольги й майже до сьогоднішнього дня. Під «Покровою» Нарбут зібрав усіх, хто, на його думку, заслуговує на покровительство Богородиці — це князі, козаки, полковники, гетьмани, солдати, митці України. У центрі полотна — Тарас Шевченко.

ВОЛИНСЬКІ ІКОНИ Т.ШЕВЧЕНКА

На початку жовтня 1846 року Тарас Шевченко разом з професором Миколою Іванишевим виїхав на Волинь в складі Археографічної комісії, щоб зібрати старі акти, народні перекази, пісні, казки; зробити малюнки з історичних пам'яток: будівель, городищ і могил. Цей факт документально підтверджено, а от стосовно перебування Тараса Шевченка в місті Ковелі, селах Вербці й Секуні серед шевченкознавців точаться суперечки.

Особливо гостро стоїть питання навколо ікон, яких торкалася рука Т.Шевченка. На жаль, збереглася тільки одна з них.

«Образ Божої Матері за Престолом» з села Секунь

Шевченкознавець Віктор Рожко стверджує, що в середині жовтня 1846 року Тарас Шевченко реставрував запрестольну ікону в селі Секунь. Митрополит УАПЦ Никанор Абрамович, який був благочинним другої округи Ковельського повіту в 1934-1942 рр., під час своєї першої

візитації до Свято-Михайлівського храму в Секуні в документах парафії знайшов книгу «Опись церковного имущества», заведену ще 1806 року.

В книзі містився перелік церковного майна, що належало храмові. В примітці навпроти запису «Образ Божої Матері за Престолом» стояла нотатка: *«В 1846 году образ сей рештавирован проезжим живописцем Тарасієм Шевченком».*

Незвичайна ікона вразила Владику Никанора: *«У Секунській церкві я не міг одірвати очей від милого українського обличчя Діви Марії з дитятком на лівій руці в художньо мальованій кольоровій шаті. На Божій Матері, як дар пошани і любові місцевого жіноцтва, пишалися низки коралів і пацьорів. З металевої коронки на голові спускалися пасма різнокольорових стрічок».*

У 1932 році історик О.Волинець. визначив, що ця ікона — давньої візантійської роботи, але її відновлено і додано художником лише народні прикраси-коралі. Селяни підтвердили: ікону малював Тарас Шевченко. *«Народна пам'ять,— писав О.Волинець (Шевченківський збірник УВАН, ч. IX, с. 126) — зберегла, що це був пан у чорному плащі і чорному капелюсі та говорив народною мовою».*

У 1979 році відбулася цікава розмова в селі Секунь шевченкознавця Петра Жура з місцевим жителем, 86-літнім Мефодієм Рижком, який згадував, що *«...дід його Іван розповідав йому про те, що в Секунь приїжджав Шевченко, що він малював стару церкву, не нинішню, збудовану пізніше, а ще стару, ветху. Тарас Григорович не тільки змалював ту церкву, а й реставрував для неї ікону Богородиці. Коли церкву розібрали, то ту ікону перенесли до кладовищенської каплички*

— Ще за часів Польщі, свідчив М.Рижко, — говорили, що та ікона Шевченкової роботи і що вона принесе нам

волю.

Ми поїхали з дідом Мефодієм на кладовище і побачили цю ікону. Богоматір в короні, дитя в короні, золоте намисто...».

Як свідчать церковні архіви, храм справді перебував в аварійному стані, тому 1868 року на іншому місці, біля поштової дороги, збудували нову церкву. А в 1893 році давній храм, замальовки якого робив Т. Шевченко, перенесли на нове кладовище й освятили на честь преподобного Іова Почаївського. Сюди забрали різний церковний інвентар, храмовий архів та образ Діви Марії. На місці знесеного храму звели школу. А ікона, яку тримав у руках Шевченко, й понині зберігається під сімома замками в цвинтарній каплиці.

7 травня 2012 року Віктор Жадько відвідав Секунь. Він разом з Анатолієм Якубюком, завідувачем лабораторії енциклопедичних досліджень Волинського національного університету ім. Лесі Українки, головою сільради Надією Костючик з дозволу протоієрея Анатолія Оверчука розглядав і сфотографував запрестольну ікону «Діва Марія». Про мету поїздки Віктор Жадько пише:

«Мене цікавило чимало фактів – де і що «підправляв» художник Шевченко, яких частин образа торкнувся його пензель? По-перше, вразило те, що на портретах Діви Марії й дитини домальовано намисто, що не характерно для православних ікон, але притаманно для української жінки. По-друге, в нижній правій й лівій частинах образа чітко видно людські постаті, які стоять навколішки й поглядами звернені до небес, де на хмарі видніється Всевишній.

Але якщо йдеться про «реставрацію», то, виходить, уже була картина, яку Шевченко оновив і на свій художній погляд і смак домалював деталі, які мають бути притаманні для ікони. Пригадалася розмова з А.

Якубюком про знану й шановану свого часу на Волині королеву Бону, й коли я віднайшов в Інтернеті її портрет, був вражений, зіставивши із Секунською іконою, – неймовірна схожість облич. Можливо, саме й реставрував кабінетний («кімнатний») погрудний портрет королеви, адже свідченням цього є атрибути монаршої влади: корона, мантія, хрести й медальйони на золотих підвісках. Такі портрети — матері й дітини були в XVI сторіччі спрямовані розкрити не тільки зовнішній образ малюка, а й показати його характер та соціальне походження».

«Образ Божої Матері за Престолом» належить до Богородичних ікон типу «Одигітрія» (та, що вказує дорогу, або «Провідниця»). У цій композиції Діва Марія тримає малого Ісуса на лівій руці. Обидві фігури звернені обличчям до глядачів. Богородиця правою рукою вказує на Божого Сина, котрий правою рукою благословляє. Лики обох святих мають урочистий образ. Дитя Ісус має зрілий, як у дорослої людини, вираз обличчя. Це вказує на Його відвічне існування як Слова Божого, а високе чоло є символом мудрості.

А тепер про майже головне. Як стверджує Віктор Жадько, «на медальйоні дітини — Ісуса Христа, в обрамленні видніються букви й цифри, які, хоч і частково розмиті, при збільшенні вдалося розпізнати — аббревіатуру — Ш, а під нею — Т, нижче — цифри: «1846» — отже, це підтверджує гіпотезу, що Тарас Шевченко таки залишив нам знак, вказавши свої ініціали й дату, коли працював над відновленням образу.

Залишилося зробити аналіз фарб — першого й останнього нашарувань ікони».

«Образ Святого Миколая» з села Вербки

Про інші ікони, до яких торкалася рука Тараса Шевченка розповідає В.Рожко: «У журналі «Рідна Церква» (1964,4.60) в дослідженні Юрія Перхоровича знаходимо: *«З Луцька Шевченко поїхав до Ковеля, де в тому часі знаходився професор Іванишев з дорученням генерал-губернатора Бібікова віднайти могилу московського втікача князя Курбського та зібрати відомості про нього та його управителів Михайла й Івана Калиметів. До помочі йому, немає сумніву, приїхав Шевченко, який зарисовував церкву в селі Вербка, де Курбський був похований, склепіння, в якому знайдено труну, та накреслив план церкви. Рисунок і два креслення збереглися, хоч совєтські вчені заперечують їх приналежність Шевченкові. У Вербці Шевченко ще відновив у церкві руки на образі Св. Миколая, на якому від часу фарба стерлась»».*

Про давнє походження цієї ікони знаходимо в науковій розвідці отця-протопресвітера Ананія Теодоровича «Вербківський чудотворний образ Николая» («Літопис Волині», Вінніпег, 1958): *«Образ привіз з Московщини князь Андрій Курбський і подарував Ковельському монастиреві. Після бідування монастиря і постання на місці парафії, образ став її власністю. У відпустові дні, особливо в травні на Миколу, збиралися до Вербки тисячі людей майже з усієї Ковельщини, бо там було одинокє відпустове місце в тій частині Волині...».*

«Образ Божої Матері» з села Туричани

В праці Юрія Перхоровича («Рідна Церква», 1964, Ч.60) розповідається про ікону Божої Матері з давньої каплиці села Туричани Володимирського повіту. Каплиця належала православній громаді.

1923 року римо-католики хотіли відібрати капличку в православних, але «Комісар східніх земель» Тадеуш Крижанівський з тим не погодився. Він підтвердив право православних на цю святиню і зазначив, що надвівтарна ікона була мальована Тарасом Шевченком і знаходилася в колекції його батька, який пізніше передав ікону каплиці.

Про ту ікону розповідав виходець з села Туричани Святополк Шумський: *«Надвівтарна Ікона Діви Марії була легка, гармонійна і мала наш характер (візантійсько-український). Форма образу — прямокутник. На легкоблакитному колі неба стояла постать Діви Марії з Дитятком. Ніг не було видно, зливались з небом. Легкі, ясні, лагідних барв шати. На небесах обводили постать Божої Матері 12 золотих зірок. Загально образ був чудово легкий».*

Криваві події Другої світової війни та післявоєнні акти вандалізму червоних затерли всі сліди від давньої каплички та Шевченкової ікони Богоматері в ній. Так само й від колишнього урочища Градовщина, що було за 200 метрів від каплиці, лишилась в пам'яті народній лише назва.

Вірю, що Шевченкові ікони на Волині, як і саме його перебування на Ковельському Поліссі, матиме в майбутньому ще не одного дослідника, але ці перші кроки мають твердий першоджерельний і джерельний ґрунт, якого мусить триматися наука.

"УК" №3-4(217-218), лютий 2014, с. 13

АКТУАЛЬНІ ВИСЛОВИ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

Господь, любя отих людей,
Послав на землю їм пророка;
Свою любов благовістить!
Святу правду возвістить.

(Тарас Шевченко, II, 1963, 122);

Шевченкова слава все більше і більше зростала. Це вже був не Кобзар, що виспіває долю рідного народу, а український пророк, що проповідував людям любов, правду та братерство.

(Панас Мирний, V, 1955, 312);

ВІДЧУТТЯ ПОЕТОМ ВЗАЄМОДІЇ З КОСМОСОМ

Бо так сказав Петрові Бог

Бо так сказав Петрові Бог: Як все москаль позабирає,
«Тойді у Рай їх повпускаєш Як розкопа великий льох».
(«Великий льох»)

Знать, од Бога

Ну що б, здавалося, слова... Як їх почує!.. Знать, од Бога
Слова та голос — більш нічого. І голос той, і ті слова
А серце б'ється — ожива, Ідуть меж люди!
(«Ну що б, здавалося, слова»)

І праведно Господь великий

І праведно Господь великий,
Мов на звірей тих лютих, диких,
Кайдани повелів кувать,
Глибокі тюрми покопати,
І, роде лютий і жестокий!
Вомісто кроткого пророка...
Царя вам повелів надать!
(«Пророк»)

Над Києвом мітла простяглася

Он, бачите, над Києвом
Мітла простяглася,
І над Дніпром і Тясмином
Земля затряслася?
(«Великий льох»)

«Мітлою» у народі зазвичай називали комету, пов'язуючи появу цього небесного тіла з різноманітними лихами і катаклізмами. «Великий льох» датований 1845 роком. Саме тоді у небі можна було бачити комету Галлея, яка наближається до Землі і Сонця приблизно раз на 70 років. Через 140 років, у 1986-му, ці дві ознаки збіглися: спочатку з'явилася «мітла», потім стався невеличкий землетрус. Доводилося чути твердження науковців, що епіцентр поштовхів був безпосередньо під Чорнобильською АЕС».

Олександр Сінкевич. Тарас Шевченко передбачив
чорнобильську катастрофу?

Се Бог судить, визволяє

І спочинуть невольничі	Не лякайтесь дива,—
Утомлені руки,	Се бог судить, визволяє
І коліна одпочинуть,	Довготерпеливих
Кайданами куті!	Вас, убогих. І воздає
Радуйтеся, вбогодухі,	Злодіям за злая!

(«Ісая Глава 35»)

Тобі одному помоляться

Ми віруєм Твоїй силі	І Тобі одному
І духу живому!	Помоляться всі язики
Встане правда! встане воля!	Вовіки і віки.

(«Кавказ»)

Чи буде правда?

Чи буде суд! Чи буде кара!
Царям, царят на землі?
Чи буде правда меж людьми?
Повинна быть, бо сонце стане
І осквернену землю спалить.

(«О люди! Люди небораки!»)

ПРИСПЛЯТЬ ЛУКАВІ

Ваше слово брехнею підбите

Теплий кожух, тільки шкода - А розумне ваше слово
Не на мене шитий, Брехнею підбите
(«Гайдамаки»)

Доборолась Україна

Доборолась Україна до самого краю.
Гірше ляха свої діти її розпинають.
(«І мертвим, і живим...»)

Заснула Вкраїна

.....заснула Вкраїна,
Бур'яном укрилась, цвіллю зацвіла,
В калюжі, в болоті серце прогноїла
І в дупло холодне гадюк напустила,
А дітям надію в степу віддала.
(«Чигирине, Чигирине»)

Згинеш, Україно

Погибнеш, згинеш, Україно, В добрі і розкоші!
Не стане й знаку на землі, Вкраїно!
А ти ж пишалася колись *(«Осія. Глава XIV»)*

На чужину

На чужину з України Той жінку покинув,
Брати розійшлися, А той сестру. А найменший —
Покинули стару матір. молоду дівчину.
«Ой три шляхи широкії»)

Нема на світі України

Нема на світі України.
(«І живим, і мертвим...»)
Бачення світу без України.

Понад Дніпром плаче

Обідрана, сиротою	І ніхто не бачить...
Понад Дніпром плаче,	Тільки ворог, що сміється...
Тяжко, важко сиротині,	(«До Основ'яненка»)

Стережіться

По якому правдивому,	Торгуєте?
Святому закону	Стережіться ж,
І землю, всім даною,	Бо лихо вам буде,
І сердешним людом	Тяжке лихо!..
	(«Холодний яр»)

Судом неправим помагати

Допоки будете стяжати	Людей убогих? А багатим
І кров невинну розливати	Судом неправим помагати?
	(«Давидові псалми»)

Та неоднаково мені

Та неоднаково мені,	Її, окрадену, збудять...
Як Україну злії люде	Ох, не однаково мені!
Присплять, лукаві, і в огні	(«Мені однаково»)

ОЖИВЕ ДОБРА СЛАВА

Без сокири, аж зареве та загуде

Остались шашелі: гризуть,	І виростуть; і без сокири,
Жеруть і тлять старого дуба...	Аж зареве та загуде,
А од коріння тихо, любо	Козак безверхий упаде,
Зелені парості ростуть.	Розтрощить трон...
	(«Бували війни»)

Борітеся – поборете!

Борітеся — поборете!	За вас правда, за вас слава
Вам бог помагає!	І воля святая!
	(«Кавказ»)

Буде правда на землі

Сонце йде	Уже ворухаться царі...
І за собою день веде.	І буде правда на землі.
І вже її хребетносили,	<i>(«І тут, і всюди ...»)</i>

Діла злих загинуть

І не встануть з праведними	Діла добрих оновляться,
Злії з домовини,	Діла злих загинуть.
	<i>(«Давидови псалми»)</i>

Вас найде правда

... не втечете	Підстережуть вас на тоте ж,
І не сховаєтесь; всюди	Уловлять і судить не будуть,
Вас найде правда-мста, а люде	В кайдани туго окують,
	В село на зрище приведуть,
	Іна хресті отім без ката
	І без царя вас, біснуватих,
	Розпнуть, розірвуть, рознесуть,
	І вашей кровію, собаки,
	Собак напоять...
	<i>(«Осія. Глава XIV»)</i>

Врага не буде

Буде бите	І на оновленій землі
Царями сіяєє жито!	Врага не буде, супостата,
А люди виростуть. Умруть	А буде син, і буде мати,
Ще незачатіє царята...	І будуть люди на землі.
	<i>(«І Архімед, і Галілей»)</i>

Встане Україна!

Встане Україна.	І помоляться на волі
І розвіє тьму неволі,	Невольничі діти!..
Світ правди засвітить,	«Молітесь, братіє, молітесь!» -
	Так благочинний начина. –
	Кругом святого Чигирина

Сторожа стане з того світу,
Не дасть святого розпинать,
А ви Україну ховайте:
Не дайте матері, не дайте
В руках у ката пропадать.

(«Великий Льох»)

БЕЗСОКИРНЕ ОЖИВАННЯ.

Мов переродився...

Диво дивне сталося
Надо мною недолюдом...
Вже на світ займалося,
Вийшов я з ножем в халяві
З Броварського лісу,
Щоб зарізаться. Дивлюся,
Мов на небі висить
Святий Київ наш великий.
Святим дивом сяють
Храми божі, ніби з самим
Богом розмовляють,

Дивлюся я, а сам млію.
Тихо задзвонили
У Києві, мов на небі...
О боже мій милий!
Який дивний ти. Я плакав,
До полудня плакав.
Та так мені любо стало:
І малого знаку
Нудьги тії не осталося,
Мов переродився...

(«Варнак»)

Настане суд

Розкуються незабаром
Заковані люде,
Настане суд, заговорять
І Дніпро, і гори!
І потече сторіками
Кров у синє море
Дітей ваших... і не буде
Кому помагати.

.....
Дознаються
небожата,
Чия на вас шкура,
Та й засядуть, і премудрих
Немудрі одурять!

(«І живим, і мертвим...»)

Нічим отверзуться уста

Нічим отверзуться уста;
Прорветься слово, як вода,
І дебр'-пустиня неполита,
Зцілющою водою вмита,
Прокинеться...
(«Ісая. Глава 35)

Новий і праведний закон

Коли
Ми діждемося Вашінгтона

З новим і праведним законом?
А діждемось-таки колись!

(«Юродивий»)

Оживе добра слава

І забудеться срамотня
Давня година,
І оживе добра слава,
Слава України.
(«І живим, і мертвим...»)

МАЙДАН 2013-2014 РОКІВ

Повіє огонь новий

Та не дурить Бога,
Бо в день радості над вами
Розпадеться кара.

І повіє огонь новий
З Холодного Яру.
(«Холодний Яр»)

По-своему глаголать

Колись будем
І по-своєму глаголять.
(«І живим, і мертвим...»)

Розвернулась Висока могила

... розвернулась
Висока могила,
Аж до моря запорожці
Степ широкий крили.
(«Гайдамаки»)

Передбачення Майдану 2013-2014 років

ІЗ ДОМОВИНИ ВОЗЗОВУ

Воскресну нині!

Воскресну нині! Ради їх,	Малих отих рабів німих!
Людей закованих моїх,	Я на сторожі коло їх
Убогих, нищих... Возвеличу	Поставлю слово.

(«Подражаніє 11 псалму»)

Із домовини возову

І оживу,	Із домовини воззову.
----------	----------------------

(«Марку Вовчку»)

На світ вас виведу

А я полину на Сибір,
Аж за Байкал; загляну в гори,
В вертепи темнії і в нори,
Без дна глибокії, і вас —
Споборники святої волі —
Із тьми, із смрада і з неволі
Царям і людям напоказ
На світ вас виведу надалі
Рядами довгими в кайданах...

(«Юродивий»)

Не знаю Бога

Як понесе з України	Все покину, і полину
У синєє море	До самого Бога
Кров ворожу... отойді я	Молитися... а до того
І лани і гори —	Я не знаю Бога.

(«Як умру, то поховайте...»)

ВЕЛИКИЙ ТЕРОР 1937-1938 РОКІВ

Великий терор 1937-1938 років.

21 травня 2007 року Президент України Віктор Ющенко підписав Указ № 431/2007 “Про заходи у зв’язку з 70-ми роковинами Великого терору – масових політичних репресій 1937–1938 років”.

Друге липня увійшло в історію Радянського Союзу і, зокрема, України та нашого краю, не тільки завдяки рішенням про створення Донецької області, а й завдяки постанові П51/94 “Про антирадянські елементи”, схваленій Політбюро ЦК ВКП(б) та скріпленій підписом Сталіна. Секретарям обласних, крайових, республіканських організацій та представникам НКВД пропонувалося в п’ятиденний термін створити “особливі трійки” і визначити кількість осіб, що підлягають розстрілу або висланню. У Донецькій області до складу трійки увійшли: Соколинський (голова), Прамнек, Руденко.

Розгорнулася кривава “чистка”, що розпочалася за наказом НКВД СРСР № 00447 з 5 серпня 1937 року і тривала до 15 листопада 1938 року. В історичній літературі ця репресивна кампанія іменується “Великим Терором”, у народі її називають просто – “Тридцять Сьомий”.

На кожну республіку, область, район спускалися ліміти на репресування за I і II категоріями (I – розстріл, II – ув’язнення на термін від 8 до 10 років).

В Україні планувалося розстріляти 8000 та ув’язнити 20000 осіб. У Донецький обласні – 1000 розстріляти і 3000 ув’язнити.

“Знизу” полетіли звіти про перевиконання лімітів, розгорнулося соціалістичне змагання за їх перевиконання, прохання і вимоги збільшити їх, особливо за I категорією.

Висувалися “зустрічні плани”. Так, нарком внутрішніх справ УРСР Ізраїль Леплевський тричі звертався за таким збільшенням, а, призначений після його розстрілу в січні 1938 в.о. наркома Олександр Успенський – двічі. Пропозиції були задовільнені.

За даними, наведеними у виданні “Реабілітовані історією. Донецька область. Книга перша” (Донецьк 2004) тільки у нашому краї за період 1937-38 рр. було репресовано 25351 особа, з них 17561 особа розстріляно, що перевищило ліміт майже у 6 разів.

За 15 місяців “особливі трійки” без розслідувань, судів, прокурорів, захисників винесли 681692 смертні вироки громадянам СРСР. Вироки виконувалися негайно. Цілком у дусі настанови Володимира Леніна: “Будьте зразково нещадними. Розстрілювати, нікого не питаючи і не допускаючи ідіотської тяганини!”

Дія “трійок” поширилася на всі категорії населення. Під репресії потрапили “куркулі”, “кримінальники”, “контрреволюціонери”, “повстанці”, “церковники”, “шпигуни”, “троцькісти”, “диверсанти”, “шкідники”, “буржуазні націоналісти”, тобто й українська інтелігенція, яка за визначенням Й. Сталіна, “не заслуговувала довір’я”. Перед цим, у 1932-33 рр., голодом була виморена третина українського селянства. “Хохол заупрямился в колхоз не идет. Считаю нужным задавить его костлявой рукой голода”, – телеграфував Й. Сталіну Лазар Каганович.

Безперечно, репресії зачепили всі народи, що входили до складу СРСР. Та все ж чи не найбільше постраждав український народ, бо він з його глибокою релігійністю, волелюбністю, потягом до самостійного господарювання, увесь не годився для будівництва комунізму.

Майже третина українського народу стала жертвою репресій, депортацій, голоду. У результаті “чистки” ми

залишилися без своєї провідної верстви. І зараз, через 70 років виразно помітний згубний вплив катастрофи 1937-38 рр. Вона покалічила психологію людей, породила нові небезпечні комплекси:

- відчуття незначності людського життя й волі перед бовдуром Влади;

- звичка до “керованого правосуддя”;

- імітація демократичного процесу при одночасному вихолощуванню демократичних засад і відкритій зневазі до прав людини й основних свобод, порушення Конституції, що чиняться під акомпанемент клятв у непорушній вірності конституційному порядку;

- ворожість бюрократичного апарату до незалежної суспільної активності, спроби поставити її під твердий державний контроль;

- відродження в політиці старої концепції “ворожого оточення”;

- легкість, з якою виникають в нашому суспільстві національні об’єднання, безсумнівно успадкована й від “національних спецоперацій 1937-38, і від депортацій у роки війни цілих народів, обвинувачених у зрадництві;

- страх усякої “інакшості”, відсутність звички до вільного й незалежного мислення, піддатливість до неправди;

- цинізм – зворотній бік дводумства, вовча табірна мораль (“сконай ти сьогодні, а я – завтра”), втрата традиційних сімейних цінностей;

- роз’єднаність людей, стадність, що підмінила колективізм, гострий дефіцит людської солідарності, – усе це результат репресій, депортацій, насильницьких переселень, результат Великого Терору, метою якого було перетворення народу в “населення”, у юрбу, якою легко й просто управляти.

На думку Міжнародної організації “Меморіал” для осмислення й подолання руйнівного досвіду Тридцять Сьомого потрібно:

- зробити публічний розгляд політичного терору радянського періоду із правових позицій;
- забезпечити сприятливі умови для продовження й розширення дослідницької роботи з історії державного терору в СРСР. Для цього потрібно зняти обмеження доступу до архівних матеріалів, пов’язаних з політичними репресіями;
- створити шкільні й вузівські підручники історії, у яких темі політичних репресій було б приділене місце, що відповідає їхньому історичному значенню;
- на державних каналах телебачення транслювати просвітні й культурні програми, присвячені цій темі;
- державі підтримати видавничі проекти щодо випуску літератури, присвяченій епосі терору;
- створити загальнонаціональний музей історії державного терору. Історія терору має бути представлена так, як це робиться, наприклад, стосовно іншої грандіозної історичної трагедії – Вітчизняної Війни 1941-1945 рр.;
- встановити пам’ятні знаки й меморіальні дошки, які відзначали б місця, пов’язані з інфраструктурою терору:
- забрати з назв населених пунктів, вулиць і площ, імена державних діячів – організаторів й активних учасників терору. Топоніміка не може більше залишатися зоною увічнення пам’яті злочинців;
- терміново розробити міжнародну програму пошуку місць поховань жертв терору;
- затвердити державну програму підготовки і видання Книги пам’яті жертв політичних репресій.

Все це сприяло б відновленню пам’яті про одну з найбільших гуманітарних катастроф ХХ століття й

допомогло б виробити стійкий імунітет до тоталітарних стереотипів.

“Донеччина”, №53, 17 липня 2007

Листівка. наклад 6000 екз.

Пам’яті Соловецького етапу

В Указі Президента України Віктора Ющенка “Про заходи у зв’язку з 70-ми роковинами Великого терору – масових політичних репресій 1937–1938 років” йдеться й про організацію поїздки до урочища Сандармох у Міжнародний День Пам’яті жертв репресій – 5 серпня 2007 року.

У 1930–ті роки урочище Сандармох під Медвежогорськом, де з Онезького озера починається Біломорканал, використовувалось як місце розстрілу та поховання засуджених. Там у 150 ямах покояться 8 тисяч карелів, фінів та в’язнів Біломоро-Балтійського табору НКВС. Тут з 27 жовтня по 4 листопада 1937 року на честь 20-ти річчя Жовтневої Революції було розстріляно 1111 в’язнів Соловецької тюрми особливого призначення (СТОН), з них 290 українців.

За списками, складеними начальником СТОНу на вимогу особливої трійки Управління НКВС Ленінградської області, було в три заходи розстріляно 1825 соловецьких в’язнів: 509 під Ленінградом 10 і 25 листопада 1937 року, 198 – на Соловках 14 лютого 1938 року, 1116 осіб у жовтні 1937 року відправлено етапом у “невідомому” напрямку. Тривалий час допускали, що цей етап було потоплено з баржами у Білому морі. Але 1997 року карельський дослідник Юрій Дмитрієв визначив, що шукати місце розстрілу Соловецького етапу слід поблизу міста Медвежогорська (карельською мовою – Каргумякі) на півдні Карелії. 1 липня 1997 року пошукова група Карельського (Ю.Дмитрієв) та Санкт-Петербурзького

“Меморіалів” (Веніамін Іоффе та Ірина Рєзнікова-Фліге) ідентифікували це поховання на місцевості. Це урочище Сандармох, що на 19 кілометрі шосе Медвежогорськ-Повенець.

“Розстріл Соловецького етапу власноручно виконав капітан Міхаїл Матвєєв (іноді з допомогою помічника коменданта УНКВД ЛО Алафета). Смертника ставили на коліна – і капітан Матвєєв стріляв з револьвера в потилицю. Забитого підручні скидали в яму. Трупиприсипали вапном і засипали. Це була тяжка робота. За неї кат М. Матвєєв був нагороджений орденом Червоної Зірки” (Василь Овсієнко “Світло людей”, Книга 2, стор. 52, 2005 рік).

Ідентифікувати трупи при такому похованні тепер неможливо. Але відомо, що до Соловецького етапу начальник СТОНу дібрав інтелігенцію практично всіх народів СРСР, яка була ув’язнена на Соловках. Серед тих, чия остання адреса – Сандармох, були знаменитий адвокат росіянин Олександр Бобрищев-Пушкін, московський літературознавець Ніколай Дурново, засновник удмуртської літератури Кузєбай Герд, білоруський міністр Флегонт Волинець, татарський громадський діяч Ізмаїл Фірдевс, голова московського циганського табору Гого Станеско, грузинські князі Ніколай Ерістов та Яссе Андронников, католицький адміністратор Грузії Шио Баташвілі, професор історії ВКП(б) євреїв Пінхуз Глужман, черкеський письменник князь Холід Абуков, корейський діяч Тай До, православні єпископи Алексій (воронежський), Даман (курський), Ніколай (тамбовський), Петро (самарський), лідер баптистів СРСР Василь Колесников, отець Петер Вейгель – посланець Ватикану для перевірки даних про переслідування віруючих в СРСР, 290 українців, серед них: поет-неокласик професор Микола Зеров, знаменитий творець театру “Березіль” Лесь Курбас,

драматург Микола Куліш, міністр освіти Української Народної Республіки Антон Крушельницький з синами Остапом і Богданом, міністр фінансів УРСР Михайло Полоз, письменники Валер'ян Підмогильний, Павло Филипович, Валер'ян Поліщук, Григорій Епик, Мирослав Ірчан, Марко Вороний, Михайло Козоріз, Олекса Слісаренко, Михайло Яловий, історики академік Матвій Яворський, професор Сергій Грушевський – брат Михайла Грушевського, науковці Степан Рудницький, Микола Павлушков, Василь Волков, Петро Бовнусівський, Микола Трохименко, творець Гідрометеослужби СРСР голландець родом професор Олексій Вангенім, ...

“Це були здебільшого молоді та середнього віку людини, які ще могли б створити неоціненні духовні скарби, володіючи якими, ми, українці, стали б урівень з іншими цивілізованими народами. Дехто з них дожив би донині. Сама присутність таких людей у суспільстві зробила б його кращим. Але постріли тупого, малограмотного ката Матвеева – виконання волі чужої, глибоко ворожої нам російської комуністичної влади – змінили хід нашої історії...” (В.Овсієнко, там же, стор. 53).

Зі джерелознавчого дослідження Сергія Білоконя “Масовий терор як засіб державного управління в СРСР (1917-1941 рр.)” дізнаєшся, що, дійсно, основна маса людей, які чинили терор, були малограмотні, самоуки, або з двокласною освітою. Здається, що “ця по-науковому розроблена теорія нищення людей дісталася їм якимось езотеричним способом. Та не від Бога, а від Сатани. А вони були лише слухняними її провідниками. Бо як можна навіч бачити, що механізм, гвинтиками якого є й вони, неминуче винищить і їх самих, – але залишатися в ньому, не повстати проти нього?” (В. Овсієнко, там же, стор. 155).

2005 року стараннями українців всього світу у Сандармосі встановлено пам'ятник “Убієнним синам

України” (автори Микола Малишко та Назар Білик). Стоять польський та російський хрести, мусульманський пам’ятний знак, а в лісі – півтори сотні карельських пам’ятних знаків. С-Петербурзький “Меморіал” привіз сюди камінь із Соловків. Споруджено пам’ятник “Люди, не убивайте друг друга”.

Щорічно до Сандармоху 5 серпня приїжджають родичі розстріляних, делегації з України, Німеччини, Фінляндії, Польщі, Грузії, представники дипломатичного корпусу. На меморіальному цвинтарі відбувається мітинг, покладаються квіти, священики різних конфесій проводять поминальні служби.

У цьому році Міжнародне товариство “Меморіал”, Фонд Дмитра Ліхачова, Уряд Республіки Карелія та МО “Медвежогорський муніципальний район” на Меморіальному цвинтарі “Сандармох” 4 – 5 серпня проводитимуть Дні Пам’яті жертв “Великого терору” в СРСР. А 7-9 серпня для бажаючих буде організована поїздка на Соловки.

За інформацією оргкомітету у проведенні Днів Пам’яті візьме участь Президент України Віктор Ющенко. Оргкомітет запрошує до участі всіх бажаючих. Він (Комітет) може попередньо замовити готель, організувати місцевий транспорт та харчування. Контактні данні членів оргкомітету:

Цибульська Світлана Миколаївна – “Меморіал” (Москва) – тел. (495) 650-7883; факс (495) 609-0694; ел. пошта nirc@memo.ru Фліге Ірина Анатоліївна – “Меморіал” (С-Петербург) – тел. (812) 575-5861, ел. пошта flige@yandex.ru;

Михайлов Євген Вікторович – МО “Медвежогорський муніципальний район” – тел/факс (814-34) 232-70.

Україна становила половину економічного та людського потенціалу СРСР. Але імперія з двома центрами довго не могла б вистояти, тому Росія ослабила Україну війнами, голодом, репресіями, знищила національну еліту. “Ампутація України була б для Росії смертельною” – вважав у другій половині XIX ст. німецький канцлер Отто Бісмарк. Російський більшовик на початку XX ст. Володимир Ленін знав: “Потерять Украину – потеряют голову”. Очевидним це є і для видатного сучасного геополітика, державного секретаря США в 70–х роках Збігнева Бжезінського: “Без України Російська імперія неможлива”.

Чи потрібні коментарі до цих висловлювань? “Розумному досить” – казали римляни. Розумному, а не деяким нашим землякам, що підтримують тих, для яких Україна – не Батьківщина, а лише територія і населення, над яким хочеться панувати. Політичні сили, які ставлять за мету втягнути Україну в ЄЄП, де Росія матиме контрольний пакет голосів, запровадити російську мову як державну і не допустити вступу України в НАТО (тобто залишити Україну безборонною перед російським імперіалізмом), фактично хочуть повернути нас в Імперію зла, з якої ми вирвалися. Пам’ятаймо цю правду.

(Листівка. наклад 5000 екз.)

Лесь Курбас

У березні в Донецьку в Будинку працівників культури відбулися вечори, присвячені пам’яті Т.Шевченка і Л.Курбаса. Але чудовий концерт за творами Шевченка, підготовлений артистами філармонії, мали можливість почути всього 26 осіб. 8 з них були ті, кого я встигла запросити, бо мені пощастило дізнатись про захід за кілька годин до початку. Точна дата і час вечора, присвяченого Лесю Курбасу, стали відомі тільки за добу.

Цього разу вдалося повідомити більший загаль, проукраїнські налаштованих студентів та людей зрілого віку. Але, що ж ми почули?! Доповідачка одразу приголомшила нас повідомленням, що Лесь Курбас підтримав революцію, і, наче вибачаючи його, додала: “Так бывает”.

Чи міг підтримати український легіонер Жовтневу революцію? Ні! Лесь Курбас підтримав УКРАЇНСЬКУ революцію. Що ж вибачала пані Олена Цимбал українцю Л. Курбасу? А може вона не чула про революцію в Україні у 20-х роках минулого століття, або ж перекрутила факти?.

Далі, лишивши поза увагою жертвну відданість Леся Курбаса УКРАЇНСЬКОМУ мистецтву, заради відродження якого він поклав життя, доповідачка порівняла його з видатними діячами культури Росії. Я не маю нічого проти

Чехова та Мейєрхольда. Але ж Україна мала своїх видатних театральних корифеїв ближчих за духом Лесеві Курбасу, з якими логічно було б порівняти видатного актора і режисера! Це – Марк Кропивницький, Михайло Старицький, Гнат Хоткевич, Микола Садовський (Тобілевич), Микола Лисенко, Марія Заньковецька, Панас Саксаганський (Тобілевич), імена яких – серед імен світового рівня. А може доповідачці й це невідомо?

Потім, у дивовижно нечемний спосіб, пані лекторка пояснила, що “вечер не политический”. Але ж саме вона надала цьому заходу українофобський присмак. Це – від політичної заангажованості, чи невихованості? Як може вважати себе культурною людиною, якщо вона в Україні, у Будинку працівників культури України, який очолює заслужений діяч культури України, про видатного українця розповідає українцям чужою мовою?

Частина молоді трохи послухала-послухала та й покинула залу, ветерани ж вислухали все.

Народився Лесь Курбас у 1887 році в м. Самбір на Львівщині в родині відомих діячів західноукраїнського театру Степана та Ванди Яновичів.

Освіту здобув у Тернопільській гімназії (1900–07), Віденському і Львівському університетах (1907–10).

На початку Першої світової війни перебував у Легіоні українських січових стрільців (1914).

Театральна діяльність Леся Курбаса розпочалася у драматичних гуртках львівського товариства «Сокіл». Курбас-актор створив чимало високохудожніх образів на сценах театрів під орудою Гната Хоткевича, товариства «Руська бесіда», першого українського стаціонарного театру в Києві, заснованого Миколою Садовським..

Під впливом етичних ідей австрійського мислителя Рудольфа Штайнера (палкого прибічника Григорія Сковороди) Лесь Курбас заснував самобутні мистецькі колективи — театральні братства: «Тернопільські театральні вечори» (1915–16), Молодий театр (1916–19), Київський драматичний театр (1920–21), мистецьке об'єднання «Березіль» (1922–34).

“Рудольф Штайнер захопив молодого Курбаса переконаністю у тому, що новий виток цивілізації і культури почнеться у Києві. Саме там, де протягом довгих століть пролито стільки народної крові. Ця історична кров і дасть поштовх народженню нової мистецької Мекки. Курбас залишає Відень і Львів і переїздить до Києва, аби створити там нову цивілізацію” (Лесь Танюк).

Театр Леся Курбаса сформувався у боротьбі з рабським «назадництвом», побутовизмом, він ратував за ПРИЛУЧЕННЯ УКРАЇНСЬКОГО МИСТЕЦТВА ДО СВІТОВОЇ КУЛЬТУРИ. Проголошуючи «прямий поворот до Європи і до самих себе», звернувся до творів класичної європейської драматургії, до скарбів національної культури. Лесь Курбас створив найкращу театральну

виставу доби УКРАЇНСЬКОЇ РЕВОЛЮЦІЇ — «Гайдамаки» за Т. Шевченком. Значним мистецьким явищем була кожна нова робота режисера — від «Джиммі Хігінса» за Е. Сінклером до вистав за п'єсами Миколи Куліша «Народний Малахій», «Мина Мазайло», «Маклена Граса».

Фундатор нового українського театру приділяв велику увагу вихованню творчої молоді. Серед його учнів — зірки вітчизняної сцени А. Бучма, В. Василько, Л. Гаккебуш, Й. Гірняк, М. Крушельницький, Н. Ужвій, В. Чистякова (дружина Курбаса). У 1925 р. Лесь Курбасу було присвоєно звання народного артиста України.

Незважаючи на мистецькі здобутки, у добу «великого перелому» партійна критика звинуватила Лесь Курбаса в небажанні сприяти будівництву соціалізму, у роздмухуванні національного питання. У 1933 р. його звільнили з посади художнього керівника та директора театру «Березіль» і того ж року заарештували у Москві, де він у Державному єврейському театрі готував виставу «Король Лір» за Шекспіром.

9 квітня 1934 року судовою трійкою при колегії ДПУ УРСР Лесь Курбас був засуджений на п'ять років за здійснення злочинів, передбачених ст. 54-11 КК УРСР. Його звинуватили у тому, що він начебто “був одним із керівників контрреволюційної організації УВО (українська військова організація – Л,О,), використав український театр “Березіль”, яким керував, для контрреволюційної пропаганди”.

Перебуваючи у концентраційному таборі на Соловках, Лесь Курбас поставив кілька вистав за участю в'язнів і вільнонайманих.

Під час чергової хвилі репресій рішенням особливої трійки УНКВС по Ленінградській області від 9.10.1937 р. Лесь Курбас був засуджений до розстрілу за те, що “залишаючись на контрреволюційних позиціях,

продовжував вести контрреволюційну агітацію і висловлював терористичні наміри". Вирок виконано 3 листопада 1937 р. на честь чергової річниці Жовтневої революції. Реабілітовано Леся Курбаса 31 січня 1957 р.

Доля Леся Курбаса відбиває трагедію покоління велетів української культури. У незалежній Українській державі його ім'я стало символом відродження справді НАЦІОНАЛЬНОГО мистецтва.

„Донеччина” №28, 13 квітня 2007 (30.03.07)

СИМВОЛИ УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІЇ

ЄВГЕН КОНОВАЛЕЦЬ

Євген Коновалець

Хто такий Євген Коновалець? Князь могутньої Руси-України? Гетьман козацької України, а чи може президент новітньої української держави?

А якщо він ані князем, ані гетьманом, ані президентом української держави не був, то чому ж це всі українці–патріоти згадують його ім'я з великою пошаною?

А тому, що не будучи ніколи формальним головою держави, Євген Коновалець був вождем української нації.

В час, коли керівництвом Української народної республіки вперто відкидалася ідея державної самостійності української нації, коли вимогу творення національної регулярної армії голосно висміював Голова Секретаріату Центральної Ради Володимир Вінниченко, Євген Коновалець підносить клич: "Творім негайно міцну, регулярну, українську національну армію, на прапорах якої – єдине гасло – "ЗА САМОСТІЙНУ, СОБОРНУ УКРАЇНСЬКУ ДЕРЖАВУ!"

Народився Євген Коновалець 14 червня 1891 року в с. Зашків на Львівщині, де його дід був греко-католицьким

парохом, а батько – народним учителем. Закінчив Академічну гімназію у Львові, вчився на правничому факультеті Львівського університету, де, захопившись ідеями Миколи Міхновського, включився у політичну діяльність, став членом української Національної Демократичної Партії та повів широку діяльність серед студентства, за що був ув'язнений австрійською поліцією.

З початком Першої світової воював в австрійській армії і 1915 р. потрапив у російський полон. Восени 1917 р. у Києві Є. Коновалець очолив новостворений курінь Січових Стрільців, який відзначився у придушенні більшовицького повстання та в боях проти наступу Мұравйова, а згодом, після Берестейського миру, — в українському протинаступі за звільнення Києва від російських більшовицьких військ. Згодом курінь збільшився до сили корпусу, маючи 20 тисяч стрільців. Це була найкраща частина війська вільної України. Пізніше Січові Стрільці стали членами Української Військової Організації, що продовжувала боротьбу в підпіллі.

Після невдачі визвольних змагань Є. Коновалець намагався з-за кордону організувати збройне підпілля в Україні, а влітку 1921 р. повернувся до Львова, щоб особисто розбудовувати Українську військову організацію (УВО) і керувати її діями. Водночас він підготував ґрунт для об'єднання націоналістичних угруповань в Організацію українських націоналістів (ОУН), яка остаточно оформилася на конгресі у Відні в 1929 р. і обрала Є. Коновальця першим головою Проводу Українських Націоналістів.

ОУН мала завдання: розбудувати революційно-визвольну мережу по всій Україні; вести пропаганду української визвольної справи у всіх країнах вільного світу; свою політику й боротьбу спирати на власні сили українського народу, а не орієнтуватися на чужу допомогу; готувати старшинські кадри для майбутньої армії України,

зокрема для проведення всеукраїнського повстання. Його готували старшини Січових Стрільців, залишені полк. Коновальцем на східних землях України. На західних землях бойовики не дозволяли польським займанцям розпануватися. Український народ не склав зброї. Національна свідомість зростала і поширювалась. Відбувалось духовне переродження українців з народу мучеників у націю героїв-борців.

Крім того, полковник Коновалець звертав дбайливу увагу на українську акцію в колах дипломатичного західного світу. Є. Коновалець нагадував всьому світові, що українська земля – це не тільки поневолена червоною Москвою Наддніпрянина (Малоросія), але що й окуповані Польщею землі це ніяка "Малопольська Вихідня", а тільки західна Україна і що навіть віками поневолене Закарпаття це ніяка "Мадярська Підкарпатська Русь", а Карпатська Україна, нерозривна частина єдиної соборної України.

Під час поїздки по США й Канаді Є. Коновалець сприяв створенню Українських стрілецьких громад, які стали початком і нині діючих Організації державного відродження України та Українського національного Об'єднання. Він ініціював утворення громадських організацій соборницького спрямування у Франції, Німеччині та Австрії, намагався винести українське питання на форум Ліги Націй. Зростання політичної напруженості в Європі ООН планувала використати для виконання свого найголовнішого завдання — відновлення незалежності України. Постійні спроби відновити націоналістичне підпілля в межах УРСР призвели до того, що у 1938 р. Євгена Коновальця було підступно вбито в Роттердамі агентом радянських спецслужб.

Могила Євгена Коновальця збудована так, що домовину з забальзамованим тілом можна буде в слухний

час перевезти в Україну та похоронити в Рідній Землі, для якої полковник Євген Коновалець віддав себе і своє життя.

Полк. Євген Коновалець .“Військовий вісник”, рік 2, ч. 4, черв. 1928.:

“Які підходи, міркування й методи до визвольної акції в поодиноких українських угрупованнях не були б, на кого згадані угруповання не орієнтувались би й на чию допомогу вони не чекали б, – одно для всіх українців, оскільки вони не фантасти чи злочинці, мусить бути ясным: відновлення й закріплення Української Держави є, буде й мусить бути найбільше важливим моментом нашої боротьби. Бо ж ніякий чужинець, – буде це москаль, поляк, англієць, француз чи німець, – за нас і нашу державність не буде проливати крові. Ніхто задля наших гарних очей не дасть нам української Держави, в якій наш народ, нічого не вложивши, міг би щасливо й вільно зажити. Коли би навіть прийшло до того, що якийсь народ ніби за нас боровся, то ціна цьому буде так великою, що відновлена українська державність буде тільки на папері, а Україна стане колонією, де пануватимуть чужинці, а не ми (Радянська Україна).

Символ української нації

Всю біографію полковника армії УНР²⁹ Євгена Коновальця (1891-1938) можна звести до короткої формули: "жив для України і загинув за неї".

Один з організаторів корпусу, пізніше групи Січових Стрільців, Української Військової Організації, Організації Українських Націоналістів став ще при житті символом національно-визвольної боротьби за Українську Державу.

Українська історична наука ще не визначила роль і значення найвидатніших осіб історії України ХХ ст.

²⁹ УНР - Українська Народна Республіка

Маніпуляції з іменем полковника Є.Коновальця та інших діячів національно-визвольного руху продовжуються, навіть посилюються.

Незалежно від цього не підлягає сумніву, що Є.Коновалець займає одне з перших місць серед борців за волю нації та побудову незалежної української держави.

Коновалець став героїчною постаттю не через свою трагічну смерть. Він став лідером нації задовго до загибелі.

За десять років до того була опублікована його праця "Причинки до історії української революції" (1928). Фактично, це – політичний заповіт полковника.

Є.Коновалець, наскільки відомо, спеціального письмового політичного заповіту не залишив, а його "Причинки" слід розглядати як духівницю досвідченого політика і вояка, скеровану до сучасників і нащадків.

Шість ідей, сформульованих полковником Є.Коновальцем, цілком актуальні до сьогодні, і варті розгляду. Хоча б для того, щоб уявити, як виконуються політичні заповіді українських вождів національно-визвольної боротьби.

Ідея перша. Основне завдання національно-визвольного духу – це боротьба з окупантами за утворення Української держави.

Важко вважати, що таке завдання в наш час виконане до кінця. Якщо політики вважають, що "державотворення триває" – то що ж було створено за 15 років?

Ідея друга. В боротьбі за Українську державу та її забезпечення від агресії зовнішніх ворогів український національно-визвольний рух на кінцевому етапі мусить спиратися на Українські збройні сили, українські за своїм командним складом та за своєю ідеологією.

Відомо, що Українська армія не відповідає цим вимогам. Вона давно вже не підходить під параметри

сучасної армії. "Українська армія не є модерною збройною силою великої держави і є армією без ідеології".³⁰

Ідея третя. Основним фактором безпеки держави повинна бути опора на власні сили. Основні вороги України – зовнішні. Без їхнього втручання внутрішні політичні та економічні протиріччя вирішуватимуться згідно з законом або навіть безконфліктно. В зовнішніх політичних орієнтирах не можна шукати опори одночасно в силах, що ворожі одна одній.

Важко уявити собі абсурднішу зовнішньополітичну доктрину як "багатополюсну" орієнтацію, а тим більше, співпрацю з потенційним ворогом української державності.

Ідея четверта. Україна мусить бути єдиною, соборною державою, що веде рішучу боротьбу з будь-якими, інспірованими ззовні, проявами внутрішнього національного сепаратизму; всіма силами треба "мурувати єдність наддніпрянців і галичан".

Кримський й харківсько-донецький сепаратизм, рецидиви галицького й закарпатського сепаратизму підігриваються зовнішніми антиукраїнськими силами, які роздувають надумані східняцько-західняцькі несумісності.

Ідея п'ята. Дисциплінованість в державному, громадському, економічному, військовому житті.

"Заклики до встановлення ладу і порядку в державі викликають страшенну лють антидержавних і антинаціональних, а зокрема, бюрократично-мафійних елементів, які ховаються за щит фальшивого лібералізму, звинувачуючи противників існуючого хаосу в тоталітарному фашизмі (але не в тоталітарному комунізмі!)"³¹.

³⁰ Я.Дашкевич. Полковник Євген Коновалець та його політичний заповіт

³¹ Там же

Ідея шоста. Непридатність колективного керівництва державою, особливо в складний конфліктний час.

"Формальний владний плюралізм (але без фактичного розподілу компетенцій) призвів уже до колективної некерованості в державі. І тут також заклики до ладу і порядку натрапляють на безпардонну протидію. Хоча, як свідчить історія, об'єднання всіх державних компетенцій в одних розумних, чесних і незалежних від будь-яких політичних і кримінальних факторів руках, під час т. зв. перехідних періодів, здатне було виводити держави на шлях, що вів до піднесення."³²

Постать полковника-провідника, великого патріота і борця, для якого доля України була понад усе, для якого не існували приватні інтереси, постать великого організатора і людини непохитної волі притягає і притягатиме погляди людей сучасних і наступних поколінь.

Історики не бавляться в гру "що би було, якби було", але зрозуміло, що історія України в другій половині минулого століття покотилася б інакше, якщо б Коновальця не вбили³³.

Та ми далі віримо, що буде новий провідник – новий полковник з залізною волею, який виведе державу і націю з сліпої вулички на широкий, належний Україні шлях.

Джерела:

1. "Золота книга української еліти", Т 11, Київ, Євроімідж, 2001,
2. Мірчук Петро. *Євген Коновалець*. Львів. 1990
3. *Євген Коновалець* Визначні постаті визвольної боротьби. – Стрий. 1992. –

³² Там же

³³ Полковник Коновалець загинув на 46-му році життя, коли він був повний сил, енергії, планів.

4. "Військовий вісник", рік 2, ч. 4, черв. 1928
5. Вадим Скуратівський. Виклик знавіснілому сторіччю. – газ. "День" №95 23 травня 1998
6. Дашкевич Ярослав. Полковник Євген Коновалець та його політичний заповіт. – "Гомін України". **September 12, 2007.** Торонто
7. Мірчук Петро. Євген Коновалець - Лідер українського визвольного руху

Є.Коновалець – у піснях УПА³⁴

Уснопоетична пам'ять зберегла народні твори про Євгена Коновальця, які, в основному, стосуються його трагічної загибелі.

Найбільш популярною є пісня "В Україні сумні свята". Є кілька її варіантів, що відрізняються окремими образами, лексикою, поетичними засобами.

Перша строфа у багатьох варіантах однакова:

Сего року сумні свята,

Коновальця кров проллята. (125, 126)

Згодом словосполучення "*Сего (цього, того) року сумні свята*" замінилось іншим, більш загальним "*В Україні сумні свята,*".

Є ще цікаві варіанти змін у текстах. Так, наприклад, в одних зразках говориться прямо, що Коновальця вбито ("*Вбили, вбили Коновальця*" (126), "*вбили наші воріженьки найкращого сина*" (128), " В інших це передається символічно – "*Вивісили чорну фану*" (126, 129). Чорна фана – виступає символом смерті.

Церковні дзвони з давніх-давен сповіщали людям про якусь трагічну подію. У даному разі дзвони повідомляють про смерть Коновальця:

³⁴ Номери пісень дано відповідно до "Літопису Української Повстанської Армії." Т.25. Торонто-Львів "Літопис УПА", 1996.

В церкві дзвони задзвонили:

Коновальця нині вбили.

А в іншому варіанті присутній образ родини, що тужить. Тужить не тільки вона, а й уся Україна, по якій застогнали дзвони:

Як почули то в родині,

Задзвонили по Вкраїні.

Про смерть Коновальця є цікаві зразки з дещо відмінними початками.

Чи ви чули, українці, сумную новину,

Що у місті Роттердамі Коновальця вбили.

або:

Чи ви чули, українці, як дзвони дзвонили

Що у місті Роттердамі Коновальця вбили.

або:

Розійшлася сумна вістка по Вкраїні-мамі,

Що убили Коновальця в місті Роттердамі.

або:

Там далеко в Роттердамі сталася новина,

вбили наші воріженьки найкращого сина.

Об'єднує цитовані варіанти точна вказівка на місце загибелі героя – Роттердам.

У деяких варіантах показано, як загинув полковник, – "його тіло розірвало". Показана і зброя, якою було вбито Є.Коновальця – "той годинник розірвало".

Годинник виконує тут подвійну функцію: це і пристрій на вибухівці, і символ ліку часу, що відміряв життя Євгена.

Деякі пісні містять ймовірні історичні факти. Після смерті полковника Є.Коновальця усі підозрювали у вбивстві зв'язкового "Валюха".

"Валюх" приніс полковникові пакунок, щоб той відкрив його лише за деякий час.

Та приніс йому дві пачки, дві маленькі скрині.

І просив не відчиняти, аж за дві години.

Здебільшого в текстах говориться, що смерть до Є.Коновальця прийшла несподівано, тому він не встиг попрощатися зі своїм народом:

*Він з народом не прощався,
Бо на смерть не сподівався.*

або:

*Ой ти Євгене Коновальцю,
ти цього не сподівався,
що з народом українським
ти не розпрощався. (127)*

У деяких текстах простежується передбачення героєм своєї близької смерті ("знав давно, що сам загине") і показано причину її – він покладе свою голову за рідну землю – "за матінку Україну".

У коляді "Пішла вістка" до трагічної події, що сталася в Роттердамі, вплітаються мотиви, пов'язані зі здобуттям незалежності Закарпатської України того ж 1938 року:

*Б'ються браття з Закарпаття...
Аж каміння скаче,
За тобою, Коновальцю,
Вся Вкраїна плаче.*

Народ знав, що вбивство не було випадковим – "убили Коновальця, як важну особу". Його ім'я згадується поруч з іменем Симона Петлюри:

*Ми пам'ятаєм Базар і Крути,
Кривавий Париж і Роттердам,
Де впали вірні сини Вкраїни,
Де впав Петлюра і Євген!*

Або:

*Ми пам'ятаєм Базар і Крути,
криваві рани, ще й Роттердам,
де впали наші вожді України,
де згинув Семен і Євген. (531)*

За полковником "заплакала Україна. за ним затужила" (128), тому що "Вбито вождя на чужині" ("Пішла вістка", 129).

*"Рости, Коновальців дубе,
Бо Євгена вже не буде,
Рости, дубе, не хилисі,
Де він лежить, подивисі." –*

звертаються люди до дуба, щоб він не похилився, не зламався, а приніс хоча б якусь вісточку на рідну землю, яка вже давно чекає на нього. Для України є великою трагедією, що чужа земля пригорнула її сина. "Ой чужа земля накрила", – співається в пісні, і закінчується цей варіант риторичним запитанням: "Коли вернешся, мій сину, На рідную Україну?"

Особливого звучання мають пісні зі звертанням до землі, що перегукується з народними голосіннями:

*Ой ти земле, ой ти чорна,
Прийми тіло, не будь горда. (127)*

Сумуючи з приводу втрати героя, співається – "Пішов від нас рідний Батько в глибоку могилу" (128) і "він вже більше не поверне із темного гробу".

Але закінчуються пісні оптимістично:
*Не тіштеся, вороженьки, що ви його вбили,
Бо за него ви підете усі до могили.*

Або:
*Не тіштеся, воріженьки, що ви Батька вбили,
Ані Москва, ані ляхи не вб'ють нашу силу! (128)*

Або:

*За Петлюру, за вождів повстання,
Коновальця пресвяту кров,
за Соловки, каторгу, заслання,
за ЧеКа, за плями від оков –
вже встає, з великої руїни,
під прапором реву канонад,*

*вже встає соборна Україна:
зацвіте державно-творчий лад. (170)*

Побутування різних варіантів пісень про трагічну загибель Є.Коновальця свідчить про велику любов і шану українського народу до свого великого сина, захисника і провідника.

НЕЗНАНІ ВОЯКИ

“Як ми можемо жити, сміятись і дихати?”

У липні всі українці світу відзначили 100-ту річницю з дня народження Олени Теліги. Моя розповідь не про життя поетеси, воно вже, слава Богу, відоме, а про героїв одного з її віршів – Василя Біласа та Дмитра Данилишина.

У збірці поезій О.Теліги, яка потрапила до моїх рук, біля вірша “Засудженим” було: “Присвячується Б. й Д.” Розкриттю цих імен мені допомагали Валентина Рижкова – голова секретаріату Донецького відділу СУ, Богдана Фуртак – голова Львівської міської організації СУ, Атена Пашко – почесна голова СУУ, Богдана Шевчук – голова Ялтинської (Крим) організації СУ. Тобто до цієї роботи долучились члени Союзу Українок Сходу, Заходу, Центру та Півдня України.

Як ми можемо жити, сміятись і дихати?
Як могли ми чекати – не битись, а спати
В ніч, коли у в'язниці спокійно і тихо
Ви збиралися вмерти – у шість двадцять п'ять.
І, коли приволікся заплаканий ранок,
Вас покликала смерть у похмурій імлі.
А тепер наші душі і топчуть і ранять
Ваші кроки останні по зимній землі.
А тепер в кожному серці пожежу пригаслу.
Розпалили ви знову, спаливши життя.

І, мов гімн урочистий, мов визвольне гасло,
Є для нас двох імен нерозривне злиття.
Над могилою вашою тиша і спокій,
Та по рідному краю – зловіщі вогні.
І піти по слідах ваших скошених кроків
Рвучко тягнуться сотні окрилених ніг.

Василь і Дмитро віком були майже однолітки, Василеві виповнилось 21, а його дядькові по матері – Дмитрові – 24 роки. Обидва зростали серед злиднів. Не маючи матеріальних засобів на освіту, вони, по закінченні народної школи, почали працювати. Василь – продавцем у крамниці, а Дмитро – у шевця. Зате вони мали те, чого бракувало високоосвіченим і багатим одноліткам – мали велику любов до свого знедоленого народу й України і прагнули визволити її. Тож вже замолоду хлопці стали членами УВО-ОУН, де належали до бойового відділу, що карав ворога за його знущання над нашим народом. Одержавши наказ, вони покидали свою працю, їхали виконувати завдання і знову поверталися до своїх щоденних занять у Трускавці, де проживали.

У листопаді 1932 року бойовики одержали чергове завдання. У місті Городок відбувся бій. Були жертви з обох сторін.

Після невдалої операції В.Білас і Д.Данилишин хотіли залізницею дістатись до Дрогобича. Однак польська поліція на станції намагалась їх схопити. У перестрілці один з поліцейських був поранений, другий – загинув, що потім й стало підставою для смертельного вироку героям. Василь і Дмитро пішки полями прямували до Дністра.

Вранці вони зайшли до одного сільського господаря. Помилися, почистили одяг, поснідали, заплатили за гостину й пішли далі. Та польська поліція оголосила, що шукає злочинців, що пограбували

український кооператив. Обурені українські селяни кинулися доганяти “грабіжників”.

Біля села Веринь на хлопців накинувся натовп селян і почав бити. Священик намагався зупинити людей. Коли з’явилась польська поліція, окривавлені герої, підтримуючи один одного, обнявшись стали на горбку біля хреста при дорозі. І Дмитро Данилишин сказав до селян: “Ми є члени Української Військової Організації. Якщо ви так далі будете робити, то України не побачите!” Селяни впали на коліна немов перед святим образом. Бачачи безвихідне становище, Василь просив Дмитра застрелити його і себе, але Дмитро відповів: “Вони самі покінчать з нами!” Він не помилився. Поліція закувала їх в кайдани, важко побила й перевезла до Львова. Суд почався негайно 17 грудня 1932 року. Дмитро Данилишин увесь час мовчав і ні у чому не признався. Промовив він лише тричі: раз, щоб врятувати Василя, стверджуючи, що на станції стріляв тільки він, а не Василь; другий раз, коли польський суд хотів поширити їх провину, а третій раз, коли свідок отець Кіндій описуючи сцену, як Дмитро Данилишин промовив до селян, які спіймали й побили бойовиків, повторив слова Дмитра: “Ми за Україну гинемо!”, тоді сильний і мужній Дмитро заплакав і пояснив суддям: “Не думайте, що я за себе плачу! Я знаю, що мене жде. Я був і є на все приготований. Тільки жалую, що не зможу даліше працювати для Неньки України”. Тяжко непричетним зрозуміти стан людини, якій загороджує смертна кара. А вже найтяжче вглибитися в душу молодій людини на порозі життя, яка має віддати своє життя в жертву для ідеї, якою вона жила від хвилини молодого розквіту.

Підсудних боронили 6 українських адвокатів. Це були відомі на теренах Галичини оборонці. Вони не тільки виконували своє завдання в надзвичайно солідний і гідний спосіб, маючи високий рівень адвокатської етики, а також

відзначалися високим правничим знанням і загальною ерудицією.

Олександр Марітчак – адвокат Василя Біласа у своїх спогадах про суд писав: “Всі оборонці прийняли одну лінію оборони, а саме: підсудні діяли як члени військової організації і незалежно від того, чи це була підпільна, чи т. зв. легальна організація, її члени підлягали військовій дисципліні. За засадами дисципліни, кожного члена військової організації обов’язує наказ і на випадок невиконання наказу в організаційних постановах передбачаються кари дуже суворого характеру. Підсудні були обов’язані присягою виконати наказ і тому слід їх трактувати не як звичайних злочинців, але як військовиків. В ніякій збройній сутичці не карається смертю військовиків чи полонених, які, виконуючи наказ, часто були примушені вбивати противників. Відповідні постанови містяться в міжнародних договорах і вони бережені міжнародним правом. Тому то обвинувачені не поносять жодної вини і до них не можна стосувати постанов карного закону про звичайне вбивство, або про звичайний напад. І обвинувачені, і оборона стояли на становищі, що ніякої вини по боці підсудних не було. Був наказ!

Ніякий з тодішніх політичних процесів, які відбувалися перед польськими судами у Львові, не викликав такого зацікавлення серед українців всього світу, як процес проти Данилишина і Біласа... До цього процесу не було виконано вироку із смертним присудом у ніякім політичній процесі. А тут у процесі перед польським наглим судом у Львові засуджено двох юнаків, Данилишина і Біласа, на кару смерті через повішення і присуд виконано, коли президент Польщі не скористався правом помилування.”

У час страти героїв били дзвони всіх греко-католицьких церков м. Львова. Відправлялися панахиди в

церквах Галичини, Чехословаччини, Німеччини та української діаспори за океаном.

Через півгодини після екзекуції поліція поховала тіла Д.Данилишина й В.Біласа на Янівському цвинтарі у Львові. Поховали таємно, навіть рідня загиблих не могла бути на тих похоронах.

Смерть Біласа і Данилишина потрясла сумління усього населення західноукраїнських земель і прихилила його на бік Організації Українських Націоналістів, яка боролася за визволення країни. Її ідеї стали ідеями широких мас.

Про Біласа і Данилишина творилися легенди, складалися пісні. Їх ушанували своїми поезіями Олег Ольжич, Олена Теліга.

До сьогодні палає почуття пошани й подиву до героїв української національної революції, які віддали своє життя за волю України.

“Світлиця” № 50 , 4 серпня 2006

ВОЇНИ АРМІЇ БЕЗСМЕРТНИХ

Українська повстанська армія – славна армія героїв

*Якби я мав таку армію, як УПА,
фашистський чобіт не топтав би французької
землі!!!”*

Шарль де Голь, президент Франції

Український народ продовж віків боровся за свою державну самостійність, збереження національної самобутності, проти використання його іншими державами у своїх егоїстичних намірах. Як окрема нація, українці виступали на ВЛАСНІЙ ЗЕМЛІ під час Другої світової війни проти гітлерівської Німеччини та сталінського тоталітарного режиму.

У підпільній газеті “Вісті”, що вийшла у грудні 1943 року, про УПА було написано наступне:

“УПА – це збройна сила українського народу. Боротися в рядах УПА – почесний обов’язок кожного громадянина України.

УПА бореться:

- за самостійну Соборну Українську Державу;*
- за новий справедливий лад і порядок в Україні без панів, поміщиків, капіталістів і більшовицьких комісарів;*
- за новий справедливий міжнародний лад і порядок у світі, побудований на шануванні прав кожного народу та його незалежний усесторонній розвиток у власних державних формах;*
- проти німецьких та московських імперіалістичних наїзників, що змагають до поневолення та знищення українського народу;*
- проти імперіалізмів як джерела воєн і поневолення народу;*
- за свободу друку, слова, думки, переконань, віри та світогляду”.*

Проти українських націоналістів воювали об’єднані сили I-го й IV-го Українських фронтів, військ НКВС і КДБ, прикордонних військ та винищувальних загонів. Їм протистояла героїчна повстанська армія, чисельність якої за різними джерелами сягала 100, 200, 600 тисяч чоловік.

Колишній офіцер КДБ Володимир Ушенко, котрий вийшов із цієї організації в 1990 році, згадує: *“Полковник І. Шарубалко радив як легко визначити і запам’ятати чисельність УПА: 200-200-200. Тобто 200 тисяч “бандитів” було знищено, 200 тисяч захоплено в полон, 200 тисяч пішло на Захід. Отже, чисельність УПА – 600 тисяч.*

Два роки тому я зустрічався з Миколою Лебедем, який очолював Службу безпеки УПА, і він мені сказав, що

постійно діюча повстанська армія нараховувала 40-50 тисяч осіб. А КДБ завищувало данні про чисельність повстанців тому, що проти них було кинуте 10 дивізій НКВС, а це мінімум 100 тисяч чоловік. З документів я бачив, що активна боротьба УПА тривала до 1957 року і навіть 1962-го траплялися ще окремі бойові акції.

Якщо взяти число 600 тисяч – оце, мабуть, і буде та кількість бійців, що пройшла через УПА за 10-15 років. Зрозуміло, що кадрових енкаведистів і кадебістів за ці роки воювало проти повстанців значно більше. Я закінчив військове училище, тому мені знайомі цифри так званої готовності мобілізації. А саме – визначено, що 15 чоловік мирного населення дають одного, хто за віком, здоров'ям здатен носити зброю. Отже, помножити 50 тисяч на 15 років, ми й отримаємо приблизно ту кількість вояків – 600 тисяч, що представляли 8-9 мільйонів населення західних теренів України. Оця досить приблизна математика й твердить, що проти НКВС піднявся весь народ, і саме цей факт старанно замовчувався” (“Народна газета”. -1995. – № 5 (186)).

Командувати такою величезною армією та ще й у неймовірно важких умовах міг лише надзвичайно талановитий полководець. Саме таким і був генерал-хорунжий Роман Шухевич.

Опір комуністичному режиму в Західній Україні був такий потужний, що в березні 1947 року ЦК ВКП(б) віддав наказ ужити спеціальних заходів для його придушення. З цією метою МДБ і МВС створили окреме управління – “2-Н”, підпорядкувавши внутрішні війська органам держбезпеки. Для керівництва загальною операцією та її здійснення було залучено понад 700 осіб. Це були не прості солдати, а виключно оперативники-офіцери. Але навіть за такої мобілізації всіх сил органів КДБ розшук генерал-хорунжого УПА Романа Шухевича тривав 3 роки.

Ще за життя генерала в міністерстві державної безпеки УРСР була складена його характеристика: *“Шухевич, як один з великих організаторів і керівників банд оунівського підпілля в Україні, користується великим авторитетом в Закордонному бюро Проводу ОУН та, особливо, у Степана Бандери.*

Шухевич відомий як сильний оунівський конспіратор; навіть близькі до нього особи, з якими він переховується, не знають його прізвища, псевдонімів і становища, яке він має в оунівському підпіллі...”

Це – фрагменти з формуляру № 586, складеного початково Управлінням 2-Н Комітету держбезпеки при Раді Міністрів УРСР.

В Югославії збройний антикомуністичний рух було придушено протягом неповного року після захоплення влади комуністами Тіта. У Литві зелені брати активно діяли приблизно 3-4 роки. У Польщі уряд т. зв. національної єдності утворився через місяць після закінчення війни, і за рік-півтора позбавив будь-яких шансів підпільну антикомуністичну боротьбу. Чехословаччина, Румунія, не кажучи вже про Східну Німеччину і Східну Австрію, покійно схиляли голови і склали руки без наміру творити будь-яке антикомуністичне, а тим більше збройне підпілля. Угорщині знадобилось більше ніж 10 років, щоб відродитися до боротьби.

Тільки Україна, незважаючи на формальне закінчення Другої світової війни, ще п'ять років – під керівництвом генерала Романа Шухевича – вела боротьбу з озброєним до зубів ворогом, переможцем у війні.

Якості політичного і військового діяча виняткової сили і впливу, якими був

наділений генерал-хорунжий УПА, свідчать, що Україна ХХ століття мала харизматичного лідера. Ним був Роман Шухевич. Це було очевидним і в 1946, і в 1947, і в

1950 рр., це очевидно і тепер. Думки, висловлені Романом Шухевичем у ті часи, не втратили актуальності ще й сьогодні:

“Українська справа починає тільки завойовувати собі у світі права громадянства. Все це в результаті нашої боротьби в Краї. ... Якщо ми на СУЗ (східноукраїнських землях - Л.О.) зуміємо у всіх обласних центрах очолити у відповідний момент масові прояви волі народу до Самостійної України – ми перемогли...” (З листа Романа Шухевича до зв’язкової Проводу ОУН Ольги Ільків (“Роксоляни”). В. Нікольський “Підпілля ОУН(б) у Донбасі”).

“Стан, який існує сьогодні, не сміє продовжуватися. Не сміє бути жодного розподілу на греко-католиків і православних, автокефальників і соборників, а зокрема на “східняків” і “західняків”. На такий розподіл не можна байдуже дивитися. ... У спільній праці й боротьбі мусять щезнути всі різниці між українцями. ... Це дуже важливе, прямо центральне завдання....

Сьогодні всі партійні розходження мусять цілком уступити, мусять бути підпорядковані одній меті – справі визволення українського народу. Розподіл сьогодні може йти не по лінії тих чи інших партій, а по лінії патріотів і зрадників українського народу...

Тим, які засліплені своїми власними інтересами не знайдуть відваги й охоти покинути свої виступи проти Визвольного Руху на Рідних Землях і свідомо продовжуватимуть обезцінення його – Край виразно заявляє, що їх роботу він розглядатиме, як злочин супроти українського народу і його визвольної боротьби в Україні.” (Роман Шухевич. “Звернення Воюючої України до всієї української еміграції”, жовтень 1949 р.)

Любомир Полюга - зв’язковий Романа Шухевича - на питання журналіста: “Чи УПА мало вплив на

помаранчеву революцію, в основному на молодь, яка там була у великій кількості?” – відповів словами Романа Шухевича, які той проголосив по закінченню зборів УГВР (Української Головної Визвольної Ради) 16 липня 1944 року:

“Ми всі – вояки УПА і всі підпільники, в тому числі і я, повністю свідомі, що колись доведеться загинути в боротьбі з брутальною силою. Але запевняю вас – ми не будемо боятися вмирати, бо вмираючи будемо свідомі того, що станемо добривом української землі. Ця наша рідна земля потребує ще багато добрива, щоб у майбутньому на ній виросла нова українська генерація, яка завершить те, що нам не суджено завершити. Ми глибоко віримо в українське молоде покоління, що прийде по нас... Наша боротьба все одно намарне не пропаде. На геройських вчинках наших борців виховується нове покоління і продовжить нашу справу...”. (Матеріали Другої учнівської конференції до 100-річчя від дня народження Романа Шухевича “Роман Шухевич – національний герой України”. Княгиничі. 2007. С. 34)

Історія національної визвольної боротьби українського народу, історія його збройних сил – Української Повстанської Армії, постать одного з її організаторів – Головного командира, видатного стратега партизанської боротьби, ще не знайшли відповідного місця у світовій історії. Не зрозуміло, чому в ній є ім’я Ернесто (Че-) Гевара, а немає імені Романа Шухевича.

Поміркуймо кому це потрібно?!

„Україна молода”. 2007.

Листівка. 25.03.07

Сайт hatanm/org.ua

"Орлик" – воїн Армії Безсмертних

Газета "За вільну Україну" (жовтень 2001 р.) під заголовком "Воїни Армії Безсмертних" надрукувала, за матеріалами МГБ, "Списки повстанців ОУН-УПА, які полягли у боротьбі з московськими більшовиками за волю України в 1944-1953 рр." За номером 98 значиться Любомир Гудз. Дата і місце загибелі – 19.11.1947, м. Дрогобич. Але мгебісти помилились: "Любко" – "Орлик" – Любомир Гудз в ту жахливу ніч не загинув.

Полювання за "орликом" почалося раніше. Навесні 1945 року за дорученням дрогобицької ОУН він створив підпільну молодіжну організацію "Юнак".

Юні підпільники розповсюджували небезпечні для влади листівки про "щасливе життя у колгоспах", про масові злочини ВКП(б), про найкривавішого в історії людства диктатора Сталіна, для загонів УПА збирали зброю, набої. Вони були очима та вухами повстанців.

У квітні почалися арешти і розстріли юних підпільників. Шукали провідника організації. Любомира Гудзя – учня 8-го класу першої дрогобицької школи у 1946-му арештовували двічі: у квітні та червні. Кожного разу слідство тривало кілька місяців. Юнак зазнав катувань. Але тримався з гідністю: своєї вини не визнав, нікого не видав. З першого ув'язнення його викупив батько за 20 кг. муки та 10 кг. м'яса. Удруге – судив військовий трибунал. Потім було пере слідство. За відсутністю доказів його причетності до підпільної роботи Любомира випустили. Але не витримала катувань Оля: донесла на "Орлика". Утретє арештовували без свідків у червні 1947-го. Знову нещадно відшмагали гумовим шлангом, наповненим металевими кульками. Від одного удару темніло в очах, а треба було витримати град ударів по голові, плечах животі, руках, ногах. Слідчий ще копав чоботом свою жертву скільки мав сили, хапав за волосся і термосив доки в руці не залишався

жмуток. Від Любомира вимагали видати місце знаходження лоївки і командира. Втративши Надю вибити з хлопця хоч щось, змінили тактику: почали умовляти. Він розумів: тепер вже "або-або", і так щиро запевняв катів, що не знає де розташована лоївка, але спробує дізнатись. Йому повірили і випустили під підписку.

У ту ж ніч "Орлик" зустрівся з командиром загону УПА. За розпорядженням провідника "Ореста" Любомир залишився в боївці. А його батьків – Стефана і Стефанію Гудзів з 5-ти річним сином, влада конфіскувавши майно, вислала за Урал.

Молодіжна організація "Юнак" продовжувала діяти до листопада 1947 року . репресивні органи шукали можливостей проникнути в ряди організації їм вдалося завербувати Євгена Бориславського, який видав підпільників. Почалось полювання за керівником організації.

19 листопада 1947 року Бориславський зустрівся з Гудзем з метою передачі шкіри на взуття повстанцям, а в дійсності, здачі "Орлика" чекістам, смертельний вирок якому вже було винесено. Це сталося на одній з тихих вулиць Дрогобича. Вбивця висадив у юнака цілу пістолетну обойму. Кулі навиліт пробили легені і ноги, не зачепивши кісток.

Коли Любко опритомнів, поруч нікого не було. Можливо вбивці вважали, що жертві – кінець, і на деякий час залишили тіло без догляду. Захлинаючись кров'ю, ледве пересуваючи ноги, юнак дістався до криївки. Звідти його перевили до рідної тітки Ганни – подалі від криївки, куди вели криваві сліди. але за якусь годину вороги все ж таки знайшли Любомира. Знову катування. З відкритих ран точилась кров. Та окрім болісного хрипу нічого не почули. У квітні 1948 року провідника "Юнака" – Любомира Гудзя судило "особое совещаніє" і винесло вирок – 10 років

ув'язнення. Це було підступне покарання, бо перед закінченням терміну його, як правило, автоматично подвоювали, а там ще продовжували. Від вічного ув'язнення "Орлика" врятувала смерть Сталіна. За 8 років неволі Любомир пройшов крізь пекло Дубровлага у Мордовії, Карагандинського, Кемеровського та Омського концтаборів. Термін заслання відбував разом з батьками на Уралі.

Чи зломилася доля "Орлика"? Опинившись, як каже, на добровільному засланні на Донеччині, він не припиняє боротьбу за Соборну, Незалежну Україну. У Маріуполі Л. Гудз заснував перші осередки козацтва, політичних партій УРП, НРУ. Був членом обласної УГС. А сьогодні Любомир Степанович Гудз очолює Маріупольську міську організацію НРУ, є членом Проводу ДОО НРУ.

"Що було і є дороговказом, які цінності Вам найдорожчі, шановний Друже?" І чую тиху, без пафосу відповідь: "Бог і Україна".

22 жовтня 2002 р.

"Шлях перемоги". лютий 2003 р.? "Донеччина"

БЕЗСМЕРТНИЙ ДУХ УКРАЇНСЬКИХ ГЕРОЇНЬ

Українська страждальна мати

У Степана і Анни Кук було шестеро дітей: п'ять синів і одна донька. Батько родини – людина спокійної вдачі, робітник залізничної станції. Мати – ініціативна, бойова жінка. Вона вела невелике господарство і займалася вихованням дітей. Саме мати вклала у душі дітей незламний характер борців за долю України. Усі шестеро були учасниками національно-визвольного руху.

З шістьох дітей Анна втратила чотирьох: Гілярка стратили у 1938 поляки, Ілько загинув на Волині в час наступу німців, Івана і Филимона вивезли більшовики до

Сибіру (один з них там загинув), донька померла в 1994, а Василь, який після загибелі генерал-хорунжого Романа Шухевича (Тараса Чупринки) очолив Провід ОУН, був зрадливо "накритий" у бункері біля села Кругів, відбув семилітній термін у концтаборі. Після звільнення жив у Києві, працював над виданням Історії визвольного руху 30-50-х років 19 ст. Помер.

Найулюбленішою дитиною був молодшенький Гілярко. Вона називала його "мій Гілярцьо", або "мій синунцьо". Він мав ніжне, майже дитяче обличчя, чорні, глибокі очі, що завжди сміялися, а усмішка була така щира і невинна, що ніхто не повірив би в переступлення ним карного закону. І саме його мати втратила першим.

Гілярка Кука – 20-літнього студента засудили на кару смерті за напад на двір Ясинських на ідейному підґрунті. Вирок прийшлося ждати довго. Цілі тижні і місяці проводив хлопець у самоті. Почуття, які нуртували в душі, він приглушував сильною волею.

Нарешті, 23 серпня 1938 року прийшло рішення. Присуд смерті. Він мав бути виконаним 25 серпня, про що було повідомлено матері.

"Що ж діяти! Така вже Божа воля!" – здавивши біль, відповіла Анна.

Ніхто не знав, що діється в її серці, якою силою стримує сльози. Коли адвокат просив, щоб вона при останній зустрічі з сином не плакала, аби не спричинити плачу у сина, бо він ні у якому разі не сміє зломитися, вона твердо сказала: "Вони у мене сльози не побачать! Вони мали би тішитись тим, що завдають нам такий великий біль, що роблять мені таку страшну кривду? Ні! Їм того не діждатися. Тільки боюся за мого старого. Ми йому ще нічого не сказали. Він, напевно, не видержав би. Такий м'який, як віск. Скажемо йому тоді, коли вже буде по всьому. Тому його, навіть, сюди не брали. А тут вам за

ваше добре серце до мого Гілярця я принесла гостинця: курочку, бо більше нічого не мала".

Ця Мати в такий жахливій хвилині свого страждального життя не забула про те, що наказує прадавній звичай доброї поведінки – прийти з гостинцем.

Після зустрічі з сином, вона повернулась до адвоката, який не міг знайти спокою: "Я була у мого Гілярця! Він спокійний! Навіть сміявся, коли говорив зі мною... Я знаю, що моя дитина не вийде зі себе, не зломиться, та все ж таки я йому сказала: "Слухай, Гілярцю, що би ти, дитинонька, випадково не зломився й не зробив стиду. Ти не гинеш за що-небудь. Ти не зробив цього для себе, а для справи, для нас усіх. Тримайся, дитинонько, будь спокійний, закуси губи й видержи до останньої хвилини". І він обіцяв, а він уміє додержати слово. Я свою дитину знаю...".

Навіть Богоматір плакала, коли втрачала Сина, а довгі віки художники напружували уяву, щоб відтворити цей біль і ці сльози. А тут, наша селянка, нещасна матір. Її давить не менший біль, але вона в такій скорботній хвилині не заплакала, вона ще й сина підтримувала. Та хто ж у силі змалювати цю скорботну матір-селянку з її болем, без сліз?

І син був гідний матері. В останні хвилини додержав слова. З усмішкою на обличчі пішов на смерть.

Спогади адвоката Степана Шухевича вперше були надруковані у щоденнику "Краківські вісті" (№83) 20.04.1941, а переповіла їх вам Людмила Огнева.

"Світлиця", №16, 14 березня 2003.

Безсмертний дух українських героїнь.

*"За кров, за сльози, за руїну
Верни нам Боже, Україну!
Вмираю, замучена – помстіть!"*

Ольга Басараб

Місяць лютий – особливий в житті Союзу Українок. саме тепер у всіх державах світу, де існують ці організації (США, Австралія, Канада, Польща, Бельгія, Литва, Швейцарія) вшановують пам'ять незабутніх Героїнь нашого народу.

Про легендарну Ольгу Левицьку-Басараб – зв'язкову Української Військової Організації всі знають, що після трьох діб жорстоких катувань вона загинула 12 лютого 1934 року в польській в'язниці, але тайни не видала. Її останні слова, передані на Волю, винесено в епіграф.

1939 рік приніс багато зла українцям Галичини. Закрито всі українські установи, заборонено культурно-просвітні організації (Просвіта, Союз українок) заборонено молодіжні організації (Українська молодь Христові, Пласт, Січ тощо). Насильно накинуто марксистську ідеологію та русифікацію. Але підпільно діяла Організація Українських Націоналістів (ОУН), створена ще за часи польської влади. ОУН намагалась допомогти українцям в боротьбі за свої права.

В січні 1941 року у Львові відбувся суд над 59-ма молодими людьми. Серед них було 22 жінки. Усі трималися добре, не каючись. Але вершком мужності була постава Наталі Вінників. Синці та криваві плями на тілі свідчили про її допити без відповіді. Вона тільки визнала, що була керівником молодіжної гілки ОУН в школі №5, мала псевдо "Ада". В протоколі з її слів записано: "На підставі Заповідей не бажаю називати учасників організації, не бажаю говорити про свою роботу в ОУН. Бажаю бути надалі вірною свої й організації, більш

нічого не скажу, бо я хочу , щоб була Самостійна Україна. Остаюсь на позиціях Оонівської влади. Наталя Вінників. Львів, 19. XI. 1940 р.". Тут же на протоколі вона написала Декалог – 10 Заповідей українського націоналіста.

Наталя Вінників була засуджена на кару смерті. після пересуду замінено смерть на тюрму. Під час нападу німецької армії Наталі вдалось втекти з бердичівської тюрми. Поїхала до Києва, там її вхопило гестапо. Розстріляна у Бабиному Яру 9 лютого 1942 року.

Там же 21 лютого 1942 року німці знищили члена ОУН поетесу Олену Телігу.

За приналежність до ОУН польський суд посадив студентку Дарцю Гнатківську. В суді вона відповідала лише українською, трималася мужньо. Її наречений – провідний член ОУН – Микола Лебідь був засуджений варшавським судом до кари смерті, яку замінили на довічне ув'язнення.

Подиву гідні їхні любов і вірність. У тюрмі вони взяли церковний шлюб, свідками якого були тюремні мурі і заґратовані вікна. Вірили, що Польща довго не втримається. І незабаром, насправді, зустрілись на волі, коли впала польська держава.

Та не довелось довго тішитись волею. 1941 року Дарця попала до німецької тюрми. Там народила доньку. 1944 року знову арештована німцями. Її били, допитували, вона лише просила гестапівців віддати донечку першій зустрічній людині на вулиці. Але німці цього не зробили. Разом з дитиною, матір'ю і тіткою вивезли до Німеччини і там тримали в бункері до кінця війни. Дитину брали на антропологічні досліді.

Дарця Гнатківська мужньо перенесла всі випробування і труднощі, до кінця життя була справжньою патріоткою, другом і однодумцем Миколи Лебеда. Померла 24 лютого 1989 року у Юнкерсі.

Свідомі українці Донеччини пам'ятають Марію Лаврів. Вона очолювала Обласне Товариство політв'язнів, була заступником голови обласного Братства ОУН-УПА, членом Проводу КУНу. У 1996 році переїхала до Львова, де і померла 8 лютого 2002 року.

Підступна хвороба опанувала ветерана визвольних змагань УПА Марію Стретович-Лаврів і підступно нищила її. Пані Марія терпеливо зносила муки. Можливо захворювання було спричинено тяжким життям, що випало на долю "Звенислави", так називали її у підпіллі.

Ще в грудні 1939 року Марійка стала юначкою ОУН, пройшла ідеологічний вишкіл, стала зв'язковою обласного Проводу, керувала жіночою сіткою ОУН.

У березні 1945 року її заарештували, піддали важким допитам з побоями. Їй пропонували курси розвідників та працю за кордоном. Марія відмов лис від усі "благ", бо, як сама говорила, "не хотіла служити двом Богам". Неймовірні знущання не зломали її. Вирок: 15 років каторги (Воркута), 5 років позбавлення прав.

Її організаційний хист, посвята і відданість національній ідеї не зітруться в пам'яті тих, хто знав Марію Лаврів.

Героїні не шукали провідних становищ, були скромними, повні посвяти.

Не всім дано бути героями. але кожна жінка повинна пам'ятати про безсмертну силу героїнь і теж творити добрі справи, які вимагає від нас теперішня доба.

"Світлиця", №17, 7 березня 2003.

Колядування за ґратами

Український світ оголосив місяць лютий "місяцем героїнь". Тому, що у лютому загинули Ольга Басараб та Олена Теліга. У цей місяць Союзи Українок всього світу (такі організації є у кожній країні, де є українська діаспора)

Моя ж розповідь про Ірину Сенік – одну з “Героїнь Світу”. Таке звання надається Світовою Федерацією Українських Жіночих Організацій (СФУЖО) за нездоланну людську гідність. В Україні його мають всього три жінки. В Ірини Сенік позаду 34 роки тюрем та заслانی!

1972-1978 рр. Мордовія. Барашево. ЖК-385-3-4. Жіноча зона. В Орисі (так називали Ірину в таборі) було позаду десять років сталінських концтаборів плюс тринадцять відбутих років "довічного" заслання, а попереду шість років нового табору і п'ять років заслання з перебитим хребтом (після першого ув'язнення), з травмами і ранами на душі.

Дівчата мусили щодня шити робочі рукавиці. 120 штук. Нелегко було виконати таку норму. Орися ж від роботи відмовилась. Хотіли покарати. Не вийшло, — бо вона інвалід. Каторжні роки і хвороба не знищили життєлюбної дівчини. Вона мріяла про велику любов, писала ліричні вірші, малювала. І вишивала — вишивала скрізь і завжди. Вишивання було її потребою, її диханням. "Коли після важкої операції на хребті професор Коренєв у Ленінграді заборонив їй вишивати (вона мусила лежати нерухомо в гіпсі), — Орися сказала йому: "Або вишиватиму, або помру", і професор поступився перед впертістю дивної пацієнтки. Вона вишивала лежачи і вижила, хоч потім ще рік була в гіпсі, кілька років ходила з милицями і на все життя лишилась інвалідом". (Надія Світлична, "Сувій полотна").

Під час арешту, у листопаді 1972 року, у неї вилучили торбинку з незакінченою сукнею. Орися оголосила голодовку і домоглася свого. Вишила ту суконку, сидючи на параші (це було найбільш освітлене місце в камері). У таборі Орися прикрасила барак вишиванками на мішковині, яку давали для миття підлоги. Дівчата зносили до неї найменші клаптики — із них виходили дивовижні

мініатюри і вишивані закладки для книжок, дитячі обереги й пам'ятні монограми-екслібриси. Коли дівчата відмовились почепити "нагрудні відзнаки" (прізвище і стаття), Оріся вишила всім по два комірці: "Щоб паршивці орієнтувались, хто ми".

Отак вишивка стала символом людської гідності. Вечорами у маленькій кімнаті гігієни збирались Надія Світлична з перекладами, Оріся Сенік з вишивкою, Стефа Шабатура з олівцем, Ірина Калинець читала вірші свої або свого чоловіка Ігоря, чи уривки зі своїх досліджень давньої історії України. Ірині Калинець також присвоєно звання "Героїні світу."

Саме тоді Оріся зацікавилася скіфами і антами. "Вона читала про них усе, що вдалося видлубати в обмежених можливостях концтабору. І тоді все забарвлювалося в "античний" колір, komponувалися закладки зі скіфськими оленями, чи баранцями викликалися на безкінечні дискусії Ірину Калинець, що найбільш хворіла пракореннями!". (Н. Світлична).

А на Святвечір (1972) дівчата прикрасили соснову гілку вишитими свічками, над столом в їдальні почепили Різдва́ну закладку, яку вишила Оріся за композицією Стефи Шабатури, і колядували аж до відбою, та так голосно, щоб було чути через дорогу у чоловічій зоні, де в той час були Вячеслав Чорновіл, Василь Стус, Олекса. Тихий.

Згодом колядниці отримали чудового вірша, якого їм присвятив Василь:

"Немов крізь шиби кроплені дощами,
Крізь скрик розлуки, ліхтарів і грат,
Затрембітав тонкими голосами
Гранчастий келих квітів і дівчат.
Там мармуровий врунеться акант,
Різьбленими лопоче язиками,

По коляду — немов за образами —
Доносить співу тужний амарант
І айстри в непокорній непокорі.
Останні долітовують прозорі
Дні вересня — ясноджерельний конт.
І папороті цвітом процвітає
Оцей дівочий опівнічний спів.
О, як би я туди, до вас хотів —
Хоч краєм ока або серця краєм!"

А тим часом до жіночого бараку прибилася сумна вістка: підсланий кримінальник поранив Стуса ножем. Але покарали не бандита, а Василя. Наклали наручники і відправили до карцеру. На знак протесту дівчата оголосили голодування. Їх відвели у сусідню зону, у колишній барак для розумово хворих, забили вікна і з посмішкою дозволили: "голодайте". "Після п'ятиденного голодування, — згадує Ірина Сенік, — наказали нам забиратися у свою зону. Ми не погодилися, поки не побачимо Василя Стуса, бо не вірили тим московським зайдам, що його привезли у лікарню.

Вирішили, що Стефу повезуть під контролем у сусідню зону. І як побачить Василя, тільки тоді ми припинимо голодування. Слава Богу, так і сталося. Ми знову повернулися у свою зону".

Згадує Ірина Сенік і про покарання за ту Різдвяну закладку, під якою вони колядували. На ній — миска з кутею, глечик з узваром, фрукти, паляниця і три ложки. (За українською традицією, на Різдво батько дарував кожному члену родини нову ложку), трипромінник зі запаленими свічками, дідух, гуцульська родина, ялинка, церква, зорі, місяць, сонце. А над всім цим козацькі хрести, і Ангел, з молитовно складеними руками.

Повезли Орисю і Стефанію у "відрядження" на Явас, де був карцер. "На дорогу мені дали дівчата теплі капці.

Після обшуку, коли мене переодягнули в карцерний одяг, наглядачка не побачила на ногах цих капців і веліла відвести в 7 камеру. Вів мене дуже злий наглядач і в камері побачив, що я не так одягнена. Штовхнув до стіни, то я сама скинула ті злосчасні капці. Почувши крик, Стефа швидко вбігла в цю саму камеру, а він тріснув дверима і закрив нас.

Удвох завжди веселіше. А що було зимно, а в карцері годі було зігрітися. Залізна мала лавочка — ні сісти, ні полежати. Мене повезли в стані гіпертонічного кризу. У зоні дівчата і хлопці підняли бунт і мене на 6-й день відвезли в побутову лікарню". А Стефа відбула покарання повністю місяць.

Там, у таборі, Оріся зі Стефою Шабатурою вирішили зробити колекцію вишитих мініатюр для "Українського музею" у Нью-Йорку. Стефа малювала, Оріся вишивала. Вишивки разом з віршами та листами таємно передали за ґрати. Союз Українок Америки видав у 1978 році книгу "Нездоланний дух", де поміщено знімки мініатюр, вірші та листи восьми героїнь. А вишиті мініатюри зникли.

Але мені вдалось відродити ту колекцію мініатюр та закладок. Вона вже експонувалась у Донецькому обласному художньому музеї з жовтня 2005 по квітень 2006 років.

*"Донеччина" №8 2 лютого 2006,
"Молодь України", № 16, 27 квітня 2006*

Вона не хотіла служити двом Богам

Не певна у тому, чи ще згадують українці Донеччини Марію Антонівну Лаврів? Ця невисока худорлява жінка мала неабиякий організаційний хист, була фанатично віддана національній ідеї.

Народилася Марія Скрентович-Лаврів 2 січня 1925 р. в с. Залуква на Станіславщині. Навчалась у Станіславській

гімназії та торговельній школі.

Ще в грудні 1939 року вона стала юначкою ОУН, пройшла ідеологічний вишкіл. Від 1942 р – зв'язкова ("Звенислава") обласного Проводу ОУН і кур'єр крайового проводу у Львові, потім – обласна провідниця жіночої юнацької сітки ОУН.

Ми маємо скупі свідчення про цей період діяльності Марії Лаврів. Збираючи інформацію про родину Степана Бандери, Галина Гордасевич зустрічалася і з нею. "Пані Марія Скрентович-Лаврів, обласна референтка Юнацтва Станіславщини, потім - окружна жіночої мережі (підпільне псевдо «Звенислава»), розповідала, що вона виконувала обов'язки зв'язкової обласного провідника «Роберта» і обласного референта СБ «Митаря» з тодішнім крайовим проводом у Львові. Згадує, що коли Роберт був дуже запальний, то Митар був цілковитою йому протилежністю – завжди дуже спокійний (саме цю рису постійно згадують ті, хто спілкувався з Богданом Бандерою). «Я не можу сказати, звідки я то знала», - говорить п. Марія, – "бо то ж була конспірація, але хтось мені сказав, що Митар – брат Степана Бандери. І я його бачила в Чорному лісі на Станіславщині ще на початку 1944 року»³⁵.

У березні 1945 року Марію заарештували.

Піддали важким допитам з побоями. Пропонували курси розвідників та працю за кордоном. Вона відмовилася від усіх "благ", бо, як сама говорила, "не хотіла служити двом Богам".

Цілий рік дівчину тримали в одиночній камері Станіславської тюрми. На згадку про ті довгі дні заточення Марія Антонівна берегла сорочку, яку пошила і вишила

³⁵ Галина Гордасевич. Степан Бандера: людина і міф. Львів, "Сполом", 2000, с.38

голочкою з риб'ячої кісточки. Тканина – шматок від тюремного простирадла, нитки – висмикувала з хустинки. Тепер ця реліквія зберігається у мене. Дивує велика кругла дірка на спині сорочки. Вона – не від часу. Але про це буде далі.

Неймовірні знущання не зломили Марію. Вирок: 15 років каторги на вугільних шахтах Воркути та 5 років позбавлення прав.

Якось мені пані Марія розповіла про умови праці та побуту каторжан. Ватяна куртка з діркою на спині та ватяні штани з дірками на колінах. На ногах – капці з парусини. Дівчата працювали "вагонетницями". (За царя під землею навантажені вагонетки тягали коні, а за радянські часи жінки-українки). Начальник заполярного воркутинського табору, якого каторжанки прозвали "Чорним ужасом", не ставив на цю ділянку чоловіків, бо з ними багато клопоту (протестують), а "бандерівки — найчесніші і найпорядніші з-поміж усіх бранок". "На це", – пригадує пані Марія, – "звертали увагу і численні комісії, які проводили перевірки у бараках. Ми відзначалися чистотою, акуратністю, дружністю і моральністю поведінки".

Чому ж тоді дірки на одязі охайних жінок?

Виявляється, вирізали їх спеціально. Прикривали отвір табірним номером. Якщо каторжанин втече, то, зірвавши номер, відкриє дірку. І всім стане зрозумілим звідки та людина. Тобто, дірка на одязі у певному місці була ознакою втікача.

Коли вага Марії досягла 40 кг., штовхати кілька тонну вагонетку вона вже не змогла. Аж тільки тоді її вивели зі шахти.

У 1956 р. на поселенні в Караганді вона одружилася з Петром Лаврівим³⁶, закінчила навчання в Політехнічному ін-ті, а у 1957 р. переїхала в Донецьк, де працювала інженером в науково-дослідницькому ін-ті. У 1990 р. організувала Братство ОУН-УПА та обласне Товариство політв'язнів, яке очолила. Стала членом Конгресу українських націоналістів та Ліги українських жінок.

Наприкінці 1990-х років Марія Антонівна захворіла на виразку шлунку. Була потрібна операція, яку робити у Донецьку Лавріви боялися, бо пам'ятали як "у концтаборі в Сарані під Карагандою нач[альник] табірної лікарні в 1950 р. зарізав при операції пом[ічника] Консула УНР у Харбіні"³⁷. У своїх спогадах Петро Лаврів писав: "Донбаських хохлів-малоросів треба освідомлювати. Інтелігенція вихована в душі рабства. [...] Нам ще треба було пожити 3-4 роки у Донецьку, але ... більше для України ми не могли зробити нічого..."³⁸ Це – "більше для України ми не могли зробити нічого..." – стало вирішальним. Вони переїхати до Львова. Шість років – від 1996 по 2002 – Марія Лаврів прожила у Львові. 9 лютого 2002 р. померла, похована в с. Раків на Івано-Франківщині.

Пам'ятаймо тих, хто не міг молитися двом Богам!
Героям Слава!

Голгофа Стефанії Савуляк-Мифанюк

Якось у 2003 році я звернулася до жінок-політв'язнів з пропозицією написати про них. Листів чекала довго-довго, аж до цього року. Кажуть, що відгукнулося кілька осіб. Та до мене їхні розповіді не

³⁶ Петро Лаврів (підпільне псевдо "Добромир") – колишній вишкільник куща УПА і низових проводів Долинського р-ну. Член ОУН з квітня 1944 р, 10-річний в'язень сталінських концтаборів

³⁷ Спогади Петра Лавріва – рукопис з архіву Л.О.

³⁸ "але ..." – П. Лаврів мав на увазі те, що сталося у Донецьку з "Просвітою", ТУМом

попали. Дійшов тільки лист з Макіївки від пані Стефанії Мифанюк (Савуляк).

Савуляк Стефанія Миколаївна народилася 10 квітня 1925 р. у с. Підгородці Сколівського району Львівської області.

Через село пливе річка Стрій, а навколо – гори, покриті лісом. Дівчина з дитинства знала у ньому всі стежки. Адже її батько працював лісником. З ним й ходила по гриби та ягоди.

Ці знання лісу стали в нагоді, коли 1942 Стефа вступила до УПА. Працювала підпільно станичною. У неї були чотири зв'язкові: Тимнів Софія, Джуфер Марія, Квас Гонорета і Зозулинець Емілія.

Через Підгородці не рідко вночі проходили повстанці (сотні і курені). Треба було їх покормити. За день наперед станична отримувала по зв'язку записку-повідомлення: на який день, годину і кількість людей треба підготувати вечерю. Розсилала по селу зв'язкових замовляти страви.

При німцях було легше зустрічатися з повстанцями, щоб передати кореспонденцію, бо німецькі солдати боялися йти до лісу. Складніше стало, коли окупанти почали вивозити населення у Німеччину. Облави були справжніми полюваннями на молодь. Попалася і Стефа. Виручив батько.

В селі була міліція (одна на п'ять сіл). При ній – два німці та літня німкеня, яка готувала їм страви. Батько Стефанії звернувся до начальника міліції з проханням взяти доньку помічницею куховарки. Той погодився.

А керував міліцією односельчанин Мілляр. Йому підпорядковувалися чотири міліціонери: Тимошенко, Кавка, Шило, Івашкович. Коли збиралися когось в районі арештовувати, хлопці просили Стефу повідомити майбутніх

жертв про прихід "гостей". Німці лютували: "Що таке? Ніколи, нікого не можуть захопити!"

Пані С.Мифанюк говорить, що міліціонери підтримували зв'язок й з повстанцями.

У 1944 році Стефанію з Гоноретою відправили на курси медичних сестер. 30 дівчат завезли вночі до шпиталю, законспірованого у глибокому лісі на березі річки. Там працювали два лікаря (терапевт "Сом" і хірург "Хвиля") та 15 повстанців в охороні.

Два місяці заняття з курсантками вів доктор "Сом". Щодня по 4-5 годин він знайомив майбутніх медсестер з азами Фізіології, Патанатомії, Хірургії та Гігієни, а потім у проходили практику: робили перев'язки, уколи, допомагали санітарам прати та прасувати бинти.

По закінченні навчання медсестер направили у різні райони. Стефа попала у с. Колодіжне. Там в лісі стояв Куш, який забезпечував всім необхідним Сотню. Головними в Кущі були "Барило" і "Ярема", а Стефанія – зв'язковою і медсестрою. Щоправда, тільки в одному випадку медичні знання стали у нагоді: зробила перев'язку пораненому в живіт, і доставила в підпільний шпиталь. Основним її завданням було виконувати накази "Барила".

Одного разу Стефі доручили передати по зв'язку велику суму грошей для Сотні. Не було б проблеми, як би вдалося оминути міст через річку Стрій. Важко пройти по ньому непоміченою.

Взяла дівчина старий кошик, встелила дно якимись ганчірками, замотала ними гроші, а зверху посадила курку. Ноги їй спутала і прив'язала "помічницю" до кошикової дужки. План був такий: спочатку піти на базар у м. Стрій, а вже потім прямувати на міст.

Так і зробила. Ходить Стефа по базару, а за нею – москаль. Куди вона, туди і він. Злякалася, але вигляду не подає і йде на міст.

Чує:

— Дівушка, подожді!

Зупинилася.

— Що, Вам треба?

— Давай поїдьом в кіно.

— Ви бачили, щоб хтось ходив у кіно з курками? У мене хвора мати. Поспішаю до неї. Завтра прийду і підемо в кіно.

Залицяльник відчепився. Завдання було виконано.

5 березня 1946 року, внаслідок зради станичного, всі криївки у с. Колодяжному були обстріляні. Загинуло багато повстанців.

На наступний день арештували й С.Савуляк, яка квартирувала у місцевого поляка.

Почався схід на Голгофу. На все життя запам'яталися два тижні в КПЗ у Сколі. Слідчий бив дівчину по голові і страшенно лаявся. А потім чотири місяці – підвали стрійської тюрми з мишами та щурами. Причепилися хвороби.

На допитах говорила одне і теж: "Була медсестрою. Зв'язок підтримувала тільки з "Барилою" (Стефанія знала, що він загинув).

Судив Військовий трибунал. Покарання: 10 років позбавлення волі за ст.ст. 54.1а, 54.11 УКК.

А станичний, який зрадив, отримав 25 років.

24 липня 1946 року почався етап до концтабору. Шлях пролягав через пересильні пункти у Львові та Красноярську. Там збирали докупі політв'язнів і кримінальних злодіїв. Як саранча "битовики" накидалися на беззахисних дівчат. Відбирали все, що їм сподобалося. Ніхто їх не зупиняв. Було все: і поножовщина і бійки.

Запам'ятався Красноярськ. "Я одразу звернула увагу, що там небо нижче, як у нас на Україні". А ще –

вперше за багато днів в'язнів повели до лазні. "То була для нас така насолода!" – пише Стефанія Миколаївна.

До Красноярська їхали залізницею у товарних вагонах. А далі – баржею. У трюмі ліжка – 2-х ярусні нари, але на всіх "пасажирів" їх не вистачило. Спали на підлозі. Харчування: сухарі, вобла і кухлик води на добу.

Ніхто з в'язнів не знав куди їх везуть. Тільки на зупинках вдавалося дізнатися: де тепер вони є.

У Тайожній затрималися на тиждень. Вже падав сніг, а місцеві не викопали картоплю. Тож примусили це зробити в'язнів. "Холодно і грязюка така, що не можна було ноги тягати" – пише Стефанія Миколаївна. Але картоплю викопали. Далі баржа прямувала до Дудинки.

Життя у трюмі в умовах, які не витримали б тварини, було надзвичайно тяжким. 500 дівчат і стільки ж мужчин вимушені були справляти нужду у діжку, яку тільки на зупинках піднімали на шнурях на палубу і випорожнювали у Єнісей. Коли це відбувалося, всі скупчувалися біля відкритого люка, щоб глянути через нього на небо. Нікому не приходило в голову, що діжка може зірватися. Та одного разу це сталося. Забруднені дівчата не мали змоги обмитися. Чекали поки обсохне. Хтось не витримав і пробив діру у трюмі. Але вода хлинула так, що її зупинити було неможливо. Підняли крик. Тільки тоді начальник конвою розпорядився забити пробоїну.

До антисанітарії, холоднечі та голоду додалася ще одна неприємна подія. Ніхто не помітив: де і коли на баржу погрузили чоловіків – кримінальних злодіїв. Вони почувалися у трюмі господарями. Відбирали сухарі, воблу, одяг. Передавали конвоїрам, а ті на зупинках вимінювали на горілку.

Чоловіки-політв'язні не дозволили довго над ними знущатися. Розібрали дощану перегородку, яка поділяла трюм на жіночу і чоловічу половини. Зробили з того

матеріалу ізолятор. Туди запхали грабіжників. Так зробили й дівчата зі своїми "жучками". Начальник конвою удавав, що нічого не сталося. Потім казали, що конвой було засуджено. Начальника позбавили волі на 10, а конвоїрів 5-7 років.

У Дудинці всі спустилися по трапу на землю, а мешканців ізолятора винесли на ношах, бо їх таки добряче побили. Далі до Норильська добиралися у вагонах вузькоколійки.

9 років і 2 місяці відробила Стефанія у Норильську. Працювала і на цегляному заводі, і у кар'єрі добувала глину, і на будівництві рила котловани. Оволоділа професією крановщиці.

Після смерті Сталіна у всіх таборах Норильська почалися страйки. У 6-ій зоні, де відбувала покарання Стефанія Миколаївна, дівчата оголосили голодівку. Тільки воду пили. Відмовилися виходити на роботу. Вимагали приїзду з Москви комісії.

Страйкарі вивісили на бараці чорний прапор, викопали велику яму і стали навколо неї. Коли начальник зони по радіо вимагав припинити голодівку і почати працювати, дівчата у відповідь кричали: "Стріляйте нас!". У день на Івана Купала дівчат почали обливати холодною водою з брандспойтів. Намагались таким чином розігнати. Коли і це не допомогло, в хід пішли палки. Кому розбили голову, кому зламали руку. Усе ж таки витіснили страйкарів зі території зони. Там за якимось принципом поділили людей. Одну групу загнали в зону, а куди поділася друга – невідомо.

Приїхала з Москви комісія. Тих, хто відбув 2/3 свого терміну обіцяли звільнити. На 10 місяців раніше закінчення строку звільнили й Стефанію Миколаївну.

Але повернутися до рідної хати не дозволили. Прийшлося будувати нову в Донбасі. Тут Стефа зустріла

свого долю. Одружилася. Народила двох синів, має 5 онуків. Живе майбутнім. "Я щаслива що діждалася незалежної України, все позаду."

Дай Боже!

З УКРАЇННОЮ В СЕРЦІ

ВАСИЛЬ ГАЙВОРОНСЬКИЙ

Літературні читання за творами В.Гайворонського

В останні місяці на сторінках майже всіх газет та сайтів обговорювалась тема вибору Президента. Розумію: важлива проблема. А може її (проблеми) не було б, якби питання культури та духовності вважалися в Україні найголовнішими? Але поки ще до цього далеко. Тому приємним сюрпризом напередодні виборів став нарис Володимира Березіна "Кіндратівна Гайворонського" ("Донеччина" № 2 ц.р.). Журналіст запросив зацікавлених взяти участь у підготовці та проведенні у м. Костянтинівка третіх читань за творами В.Гайворонського. Донецькі обласні організації Товариство ім. Олекси Тихого (голова - Є.Шаповалов), Союзу українок (голова - Л.Огнєва), Всеукраїнського об'єднання ветеранів (голова - В.Прокопчук) підтримали ініціативу Еколого-культурного центру "Бахмат" (голова - В.Березін) по проведенню літературних читань. Ми були не тільки присутні на заході, а й допомогли у підготовці до друку повісті-казки В.Гайворонського "Заячий пастух", яку встигли надрукувати до дня проведення читань. Це стало можливим завдяки активній участі вчителя української мови Л.Задорожньої (Костянтинівна), канд. пед. наук, члена національної спілки письменників України В.Оліфіренка, вчителя російської мови С.Оліфіренка (Донецьк) та колективу друкарні "Норд Комп'ютер", який за півтори доби виконав замовлення.

Метою цього річних (вже третіх) літературних читань за творчістю письменника-земляка Василя Андрійовича Гайворонського була популяризація творчої спадщини митця, активізація уваги щодо використання її в навчально-виховному процесі. До участі у конкурсі були залучені учні школи-інтернату, ліцею, НВК та ЗОШ №№ 1, 2, 3, 4, 6, 7, 9, 13, 15, 16 м. Костянтинівки. Цей захід організовано у межах Всеукраїнської молодіжної акції "Пам'ятати. Відродити. Зберегти", спрямованої до пошукової краєзнавчої роботи учнів.

Увертюрою до читань була літературно-музична композиція за творами В.Гайворонського "Невтомний шукач гарного світу" у виконанні учнів костянтинівської гімназії (автор Л.Задорожня). Наступний етап: конкурс на краще виконання уривків з творів В.Гайворонського. Всі учасники читань були нагороджені спеціальними призами.

Володаркою гран-прі стала учениця 10-го класу ЗОШ № 3 Дар'я Бондар. Четверо конкурсантів визнано лауреатами. Та мабуть найціннішим був приз від Антоніни Туровської – доньки Василя Гайворонського та його двох онуків: Людмили Таган і Андрія Гайворонського.

Зі сумом говорив Андрій Мирославович, що не знав діда і відкриває його для себе разом з нами. Про свої розвідки розповів дослідник ОУНівського підпілля на Донеччині О. Добровольський, громадська діячка Л.Савченко зробила аналіз текстів, надрукованих 1 вересня 1943 року у газеті "Відбудова" (її редагував Василь Гайворонський).

Перед присутніми виступили В.Березін, В.Прокопчук, Є.Шаповалов, В.Качур, Л.Огнева, Р.Стешенко. На слухання вони приїхали не з пустими руками. До бібліотеки гімназії було передано кілька десятків книг.

15 січня у залі костянтинівської гімназії зібралися всі, кому не байдуже до проблем збереження

національної самосвідомості, краєзнавства, повернення забутих імен.

Вітаючи присутніх, директор гімназії Галина Володимирівна Шередека, зауважила: "Учні нашої гімназії на чолі з учителем укр. мови та літератури Л. Задорожньою протягом 4-х років співпрацюють з науковцями і краєзнавцями району, відроджуючи пам'ять про В.Гайворонського. Ми сподіваємося, що з цього року стане традицією проводити читання з літератури рідного краю і сприяти формуванню читацьких уподобань та поверненню незаслужено забутих імен на сторінки історії."

Успіхів вам, шановні учасники читань. Не забувайте, що кінець третіх – початок четвертих.

06.02.2010

Ми так довго цього чекали...

Слово нашого земляка, значного українського письменника Василя Гайворонського, нарешті почало лунати в школах містах і нарешті було почуто багатьма вчителями, школярами та гостями третіх читань по творчості митця.

Організація читань, які пройшли 15 січня, стала можлива завдяки, перш за все, ентузіасту, вчителю української мови Л.Задорожньої (Костянтинівська гімназія), підтримці міського управління освіти, директора гімназії Г.Шередеки та багатьох працівників освіти міста. Для того, щоб читання відбулися, багато зробили член національної спілки письменників України В.Оліфіренко, професор, зав. кафедри української літератури Донецького національного університету В.Просалова, доцент Слов'янського педагогічного університету, голова Донецької обласної організації Національної спілки краєзнавців України В.Романько, доцент Донецького національного університету, літературознавець Ф.Пустова, зав.кафедрою

англійської філології Луганського національного педагогічного університету Т.Степикіна. Дуже важливе, що в читаннях прийняли участь родичі Гайворонського - донька Антоніна, онук Андрій та онучка Людмила.

Цей захід організовано Костянтинівським міським управлінням освіти та гімназією у рамках Всеукраїнської молодіжної акції "Пам'ятати. Відродити. Зберегти", спрямованої до пошукової краєзнавчої роботи учнів. Метою заходу була популяризація творчої спадщини митця, активізація уваги щодо використання її в навчально-виховному процесі.

Увертюрою до читань була літературно-музична композиція за творами В.Гайворонського "Невтомний шукач гарного світу" у виконанні учнів костянтинівської гімназії (автор Л.Задорожня). Наступний етап: конкурс на краще виконання уривків з творів В.Гайворонського. До участі у конкурсі були залучені учні школи-інтернату, ліцею, НВК та ЗОШ №№ 1, 2, 3, 4, 6, 7, 9, 13, 15, 16 м. Костянтинівки. Більшість учасники читань були нагороджені оригінальними призами — чек на отримання канцелярських товарів від крамниці "СЛОВО".

Володаркою гран-прі стала учениця 10-го класу ЗОШ № 3 Дар'я Бондар. Четверо конкурсантів визнано лауреатами. Та мабуть найціннішим був приз родини письменника. Зі сумом говорив Андрій Мирославович Гайворонський, що не знав діда і відкриває його для себе разом з нами. Про свої розвідки розповів дослідник ОУНівського підпілля на Донеччині О. Добровольський, громадська діячка Л.Савченко зробила аналіз текстів, надрукованих 1 вересня 1943 року у газеті "Відбудова" (її редагував Василь Гайворонський). Перед присутніми виступили В.Березін (газета "Провінція"), Є.Шаповалов та І.Бредихин (Товариство ім.О.Тихого), В.Качур (Національна спілка краєзнавців України), Л.Огнева ("Союз Українок"),

представники Всеукраїнського об'єднання ветеранів та ін. На слухання вони приїхали не з пустими руками. До бібліотеки гімназії було передано кілька десятків книг.

У залі Костянтинівської гімназії, яку прикрасили портретом письменника з рушниками, виставкою матеріалів та книг, зібралися всі, кому не байдуже до проблем збереження національної самосвідомості, краєзнавства, повернення забутих імен.

Вітаючи присутніх, директор гімназії Галина Володимирівна Шередека зауважила: "Учні нашої гімназії на чолі з учителем української мови та літератури Л. Задорожною протягом 4-х років співпрацюють з науковцями і краєзнавцями району, відроджуючи пам'ять про В.Гайворонського. Ми сподіваємося, що з цього року стане традицією проводити читання з літератури рідного краю і сприяти формуванню читацьких уподобань та поверненню незаслужено забутих імен на сторінки історії."

Важлива річ — організатори змогли вперше на українській землі спеціально для читань видати невеликим друком повість—казку В.Гайворонського "Заячий пастух". Це символічне тепло душі письменника отримали безкоштовно представники всіх шкіл міста, що приймали участь у читаннях. До речі — всі бажаючи можуть звертатися до оргкомітету за книжкою, по якій у Америці навчають дітей української мови, а на вітчизні письменника практично не знають.

У "Заячому пастуху" згадується засновник міста Костянтинівка поміщик Номікосов, дія відбувається у нашому краї, та розповідається про дивовижну здатність людей розуміти тварини та Природу, а також про те, що Україні необхідно мати свого провідника, який би, мов Мойсей, довів націю до щастя.

Ці читання стали важливою подією у житті Костянтинівки і, сподіваємось, стануть початком четвертих,

та всіх наступних читань, які тепер планується робити у гімназії традиційними, на кожен День Василя 14 січня.

По закінченню всі бажаючи, на автобусі, люб'язно наданим ПК "Комунтранс", відвідали місця перебування у місті цього одного з самих видатних представник репресованого українського відродження.

Л.Огнева, В.Березін.

В. ЧОРНОВІЛ. ЗЕКІВСЬКИЙ ГЕНЕРАЛ

День пам'яті

25/03/01 у Донецьку в храмі Покрови Пресвятої Богородиці митроносним протопресвітером Донецьким та Луганським о. Василем Пантелюком була відслужена поминальна панахида - по Вячеславу Чорноволу. Присутні на панахиді, голови донецьких обласних організацій Народного Руху України та Союзу Українок, Белецький Г.Г. і Огнева Л.Р., запросили прихожан прийняти участь у вечорі пам'яті Героя України, Голови НРУ В.Чорновола. Вечір почався з молитви "Отче наш", а закінчився піснею українських січових стрільців "Ой, у лузі червона калина". Молоді члени НРУ, прихильники НРУ та партійці зі стажем вперше почули про, досі невідому людям, діяльність В.Чорновола під час ув'язнення в мордовських таборах. Виявляється, що акції, проведені в таборах під керівництвом "зеківського генерала", по свідченню служби ГБ, принесли владі більше шкоди, ніж його діяльність на волі.

В день пам'яті В.Чорновола ДОО НРУ розпочала в області збір підписів на підтримку уряду В.Ющенка. Всі, хто бажає висловити довіру Прем'єру, можуть поставити свій підпис безпосередньо в офісі ДОО НРУ - вул. Університетська, 36-а, тел.334-24-67.

Березень 2001 рік "Світлиця"

Чого хотів Чорновіл?

26 березня виповнюється друга річниця з дня загибелі Вячеслава Максимовича Чорновола – людини, яка ще за своє життя стала символом незалежної України.

Разом з І.Світличним, Є.Сверстюком, В.Стусом, В.Симоненком, А.Горською, Л.Танком та іншими діячами української культури, Вячеслав Чорновіл започаткував у 60-ті роки національно-визвольний рух, що згодом здобув назву “Шестидесятництва”. Протестуючи проти хвилі арештів української інтелігенції, він зібрав матеріали про злочинні дії КДБ. За кордоном вийшли дві його книжки: “Правосуддя чи рецидиви терору” та “Лихо з розуму”. В Англії у 1975 році за ці книжки В.Чорновола присудили міжнародну журналістську премію, в незалежній Україні – Шевченківську, а в СРСР у 1967 році – 3 роки ув'язнення. Після звільнення В.Чорновіл продовжував правозахисну діяльність, заснував і нелегально видав журнал “Український вісник”, за що у січні 1972 року був знову ув'язнений. В мордовських політичних таборах він – один з організаторів акцій протесту, зокрема, боротьби за введення статусу політв'язня з СРСР. Автором проекту такого статусу був сам В.Чорновіл. Після 6 років мордовських таборів та 3 років заслання, волі Вячеслав Максимович так і не побачив. У 1980 році йому поставили ультиматум: або прилюдно відректися від своїх поглядів, або припишуть кримінал. Справа була сфабрикована. На протест В.Чорновіл розпочав 120-денну голодовку і був засуджений ще на 5 років. На Україну повернувся в 1985 році. Відновив легальне видання “Українського вісника”, навколо якого згуртувався актив Української Гельсінської Спілки (УГС), що стала прообразом першої, по-суті, політичної партії в Україні. УГС багато зробила для остаточного переходу Народного Руху України на державницькі та антикомуністичні позиції.

Чого ж хотів Чорновіл, за що спалив своє життя?

- Щоб ми самі могли вирішувати свою долю.
- Щоб ми були господарями на власній землі.
- Щоб відродилась віра наших батьків.
- Щоб Україна стала європейською державою.

Передчасна трагічна загибель Вячеслава Чорновола – велика втрата не тільки для

рідних, друзів, соратників, а й для всіх мислячих людей України. В його особі держава втратила талановитого безкорисного, демократичного лідера, який став на шлях боротьби з комуністичним режимом в часи повного беззаконня. Пам'ять про Вячеслава Чорновола буде жити в наших серцях завжди.

“Світлиця”, № 17, 23 березня 2001”

Він ніс ідею, нею жив...

Ти ніс ідею.

Ні, Ти нею жив

Й життя віддав

За неньку-Україну

Культури і нації завжди занепадають, не маючи добрих взірців, утрачаючи дороговкази та занедбуючи засадничі цінності свого існування. Такі зразки до наслідування мають ховатися не тільки в сивій давнині. Вони є і серед наших сучасників. Це – ті, хто не втратив внутрішнього зв'язку зі світом, хто знає і усвідомлює, що тримається на могутніх плечах предків і їхній споконвічній правді й стоїть твердо та непохитно. Саме такі сучасники вдихають у нас історію і рухають уперед наше національне буття. Їх не можна не помічати, протест проти них означає визнання, а ігнорування – безвихідь. Таким і був Вячеслав Максимович Чорновіл – зразковий громадянин України.

Його життя творило історію нашої держави, його промови формували думки та вчинки співвітчизників. Такі

особистості, з одного боку, не завжди вписуються в сьогодення, у свою епоху, а з другого – вони не покидають нас зі своєю смертю. Таким і є Вячеслав Максимович Чорновіл. Він залишається у нашій з вами сучасності своїми думками й учинками, своєю вірою й боротьбою, своєю енергією та любов'ю. Він заповів нам усе своє життя як приклад невмирущості духу, тверезості розуму, відданості принципам та самопосвяти своїм ближнім – усім співвітчизникам.

Під цим оглядом видання творчої спадщини Вячеслава Чорновола є надзвичайно важливим проектом. Він відкріє для читачів життєвий шлях людини, гідної наслідування і поваги.

До зібрання творів включено не лише відомі твори (що виходили різними мовами в різний час) і маловідомий доробок Вячеслава Максимовича (зокрема як літературознавця), архівні документи, публіцистика, листування. В усіх цих матеріалах розкривається ще до кінця не знаний і невідомий Вячеслав Максимович Чорновіл.

Матеріали між томами планується розподілами орієнтовно таким чином:

Т.1 – Літературознавство. Критика Журналістика (ранній доробок).

Т.2 – “Правосуддя чи рецидиви терору!”, “Лихо з розуму”, документи 1965-1968 років.

Т.3 – статті В.Чорновола з редакційного ним журналу “Український вісник” та інші матеріали (до січня 1972р.).

Т.4 – Листи

Т.5 – Публіцистика періоду перебування в таборах і заслання (до 1985 року)

Т.6 – Журналістсько-публіцистична діяльність кінця

80-х років (відновлений “Український вісник”; статті, видання УВ-Експрес).

Т.7- Публіцистика 09-х років (виступи, статті).

Т.8 – Матеріали, пов’язані з роботою у Верховній Раді. Інтерв’ю.

Т.9 – Журналістська діяльність кінця 90-х років (газети “Час/ Time”, “Час”)

Т.10 – Спогади про Вячеслава Чорновола.

Нещодавно у видавництві “Смолоскип побачив світ перший том. До нього ввійшли літературознавчі праці В.Чорновола, рецензії, критичні начерки, журналістські спроби, статті, В основному - це праці з архіву В. Чорновола, які раніше не друкувалися : про Т. Шевченка, Б. Грінченка, В.Самійленка, матеріали про П.Грабовського, опрацьовані автором в Якутському архіві.

Блискучий авторський стиль Вячеслава Чорновола виявляється скрізь : і в академічній розвідці. І в убивчій резиденції на недолугу повість “соцреаліста” А.Хижняка, і в чудових подорожніх нарисах про байдаркову мандрівку Россю. Усе це робить перший том творів В.Чорновола книгою корисною не тільки для тих, хто вивчає феномен українського шістдесятництва, а й цікавою для ширшого загалу.

Окремо варто відзначити працю відповідального редактора тому Михайлини Коцюбинської та упорядника й автора приміток Валентини Чорновіл. Навіть, у друкованих колись текстах вони за машинописними копіями ретельно відновили всі тодішні цензурні вилучення. Завершують том цікаві світлини з архіву В.Чорновола й показчик імен. Нарешті, дві вступні статті – Василя Яременка та Михайлини Коцюбинської – вдало вводять читача в суспільну та інтелектуальну атмосферу тих літ, коли було створено твори, зібрані в першому томі.

«Світлиця», № 29, 16 травня 2003 р.,

Зеківський генерал

31 серпня 2007 року вийшов Указ № 801/2007 Президента України "Про відзначення 70 років від дня народження Вячеслава Чорновола".

Чи не забагато пафосних слів мовиться сьогодні про В. Чорновола?

Гадаю, що постаті В. Чорновола не загрожує перетворитися в ікону, до якої треба прикладатися. Бо всім своїм життям ніколи не претендував на роль святого чи великомученика. Він не вважав ворогами навіть тих, хто саджав його до в'язниці, хто збиткувався над ним. Друзям, які радили йому – голові Львівського облвиконкому звільнити з посад усіх тих, хто був причетний до його арештів, заслання, а тепер опинилися у його підпорядкуванні, він відповів: "Немає ким їх замінити, а оці, які єсть, – професіонали, знають свою справу. Це – по-перше, а по-друге, немає в мене до них ненависті, бо це – люди, які заробляли хліб таким ось шляхом, а інші – інакшим. Ми з ними боремося і тепер, але не в умовах диктатури. Ось – це важливо". Хотілось би мені запитати у Вячеслава Максимовича: "А що, наші непрофесіонали не змогли б красти так як ті професіонали?" Й посьгодні не загоїлася рана, нанесена Народному Рухові розколом. Тоді були деякі причини для непорозумінь, однак дрібні. "Дрібненькі людці, плюгавенькі, їм хотілося слави Чорновола. Але щоб її мати, треба мати Чорновола в душі" – таку оцінку тим подіям дав професор Василь Яременко. На траурному мітингу соратник В. Чорновола М. Косів сказав: "Твоя постать нині виростає по всій планеті. А ті, які хотіли применшити Тебе, вчинити Тобі недовіру, маліють і мізерніють на очах. Тобі вибрано місце на центральній алеї Байкового кладовища, бо Ти був центральною фігурою в утвердженні Української національної держави".

Михайло Хейфець у своїх спогадах «Українські силуети» дав блискучу характеристику В. Чорноволу, розповідаючи про акцію у Мордовських таборах, організовану та успішно ним проведену.

Вони познайомилися у лютому 1977 р. в Явасі на етапі до 19-ї зони, де знаходилась лагерна тюрма (ПКТ). Майор Александров «приписав» Чорноволу шість місяців ПКТ за те, що той став на Статус політв'язня. Тобто: повністю відмовився від виходу на роботу, від вишукування на «перевірку» і у їдальню, від усього «режиму», розробленого МВС для лагерів та тюрем. “Життя в ПКТ невеселе: замість барака в'язня переводять у камеру, іноді поодиночі; замість туалету надворі стоїть параша в камері; пайок ополовинюється, «ларьок», тобто закупка додаткових продуктів в магазині зони, зменшується втричі, а листування вчетверо (один лист у два місяці замість звичайних двох листів на місяць). Навіть звичні мордовські зеки сумують, коли їх етапують до ПКТ! Але Чорновіл їхав тоді до ПКТ, як Наташа Ростова додому після зустрічі на балу з князем Андрієм: Він випромінював енергію...” – пише М. Хейфець.

В Явасі група етапників, довго чекала на погрузку у «воронок». Погрузка затримувалась: когось «менти» чекали. Аж ось grimнув гальмами наступний состав. Звідти привели двох зеків високого і низького. Високого посадили в «автозаці», як належить особливо небезпечному, в «стакан», і звідти через металеву стіну він почав засипати компанію «останніми новинами»: «Хлопці, я задумав провести в ПКТ серію голодовок на підтримку Статуса політзека. На захист кожного пункту Статута буду проводити голодовку і подавати докладну заяву, навіщо потрібен цей параграф Статуту. Голодовки проводитиму тільки якщо будуть садити до ШИЗО з ПКТ в кожний голодний день, – все рівно тим паечком у 400 грамів

голоду не вгамуєш, так хай хоч один день з користю пройде. Як ви рахуєте?» (М. Хейфець)

Десь за тиждень після прибуття Чорновола до зони всі були попереджені, що зони суворого режиму в Мордовії планують провести стоденний страйк з вимогами визнати в СРСР Статус політичного в'язня. 21 квітня 1977 р. в'язні вперше не вийшли ні вишукуватись, ні на роботу, зірвали нашивки і оголосили на сто днів повний саботаж всіх лагерних вимог – на честь наступної Белградської наради 35 держав Європи і Америки.

Щодня страйкарів відводили до карцеру. Всі місця у всіх камерах були зайняті. "Веселий був карцер у перші статусні дні. Завжди найтяжчі у карцері ні голод, ні холод, а самотність і мовчанка. Розмови між камерами заборонені, а якщо будеш перегукуватись з сусідами, ризикуєш після закінчення карцерного строку втратити «ларьок» або навіть отримати новий карцерний строк. Але ж тоді було свідомо заплановано сто днів без ларька і сто днів у карцерах – а в цій ситуації чим можна було страйкарів укусити?" (М. Хейфець)

І карцер перетворився у статусний клуб. Мешканці його перегукувались вільно, а на будь-яке зауваження наглядача була стереотипна відповідь: «Ми на Статусі! Ми поза закону!» Чорновіл – володар камери ПКТ, де був радіорепродуктор, записував у себе всі новини і одразу ж диктував їх усім камерам.

Чорновола намагався зупинити політрук зони: "Не можна кричати в карцері..." На що отримав відповідь: "Громадянин політрук, я веду політзаняття. Ви ж самі не можете допустити, щоб статусники сто днів не слухали політзанять... Я нічого їм не повідомляю, окрім московських повідомлень."

Що робити? Режим вимагає тиші у карцері, але режим вимагає і щоденних політзанять... Політрук

почав щоденно вести з Чорноволом бесіди. Головна тема цих бесід: "СРСР не має політв'язнів, тому і не має Статуса політв'язня». Основний аргумент політрука був таким: оскільки в державі не існує кодексу політичних злочинів, а є єдиний кримінальний кодекс, значить, в ній немає політв'язнів, а є тільки кримінальні злочинці. Повинно раніше дати юридичне визначення політичного в'язня, а потім вже говорити про його статус. Інакше кожний крадій оголосить себе політиком". Але суперечити Чорноволові було важко. Його відповіді були переконливі:

"Визначення політв'язня вже дано. В книзі одного англійського комуніста, вона є в бібліотеці, наводиться визначення, яке дала Анжела Девіс. Вибачте, вона для Вас – авторитет?" "Так" – погоджувався політрук.

- Так ось, Девіс так визначила політв'язня: це особа, яка переступила закони даної держави не в особистих інтересах, а суспільних інтересах – в інтересах всього суспільства, або окремої його групи. Кожного з нас, ну, майже кожного, суд звинуватив не у корисливих мотивах, а навпаки – інкримінував, що ми власні кошти вкладали у наше "преступноє діяння".

- Але, вимагаючи Статуса, ви домагаєтесь переступу Радянського Закону. А наша задача – виконувати закон, а не допомагати його переступати.

- Ви маєте рацію, ми хочемо змінити закон. І свідомо йдемо на його переступ.

- А ви називаєте себе правозахисником! - парирує політрук.

- Але ви не дали нам ніякої можливості змінити закон, який ми вважаємо не справедливим, окрім переступу цього закону. Ми відправили проект Статусу до Верховної Ради і не отримали ніякої відповіді по суті теми. Тільки тоді ми вирішили переступити законодавство...

- Ну, за дії Верховної Ради я відповідати не можу, - і політрук йде собі геть.

Кожного дня начальство зверталось до страйкарів з умовляннями. До Михайла Хейфець звернувся «господар зони» Пікулін: «Навіщо ви, Хейфець, стали на Статус?. У вас зовсім немає самостійності у діях, самолюбства. Все робите так, як наказує ваш зеківський генерал – Чорновіл!»

А як командував цей генерал? “Приємна риса Чорновола - природженого лідера – відсутність марної пихатості, гонору. Командує, вимагає, але при цьому не вважає себе головним, розумним, кращим. Справа вимагає, а не командир! В особистому спілкуванні він залишався цілком простим хлопцем і у той же час вмів зберегти у середовищі українців величезний, легендарний авторитет. Достатньо було в зоні будь-якому українцеві сказати: “Звертаюсь до вас за дорученням Чорновола. Славко просить...”, щоб люба справа виконувалась. ... Але при усій зовнішній простоті і демократичності Чорновіл вмів відстоювати свої “генеральські” повноваження”. (М. Хейфець)

Спостерігаючи за Чорноволом з боку, Хейфець порівнював його з Ганді, Неру: “Це – подібний їм тип національного вождя. Йому б діяти у будь-якій колонії Британської імперії, де юридичні, історичні і логічні аргументи – увесь скарб яким володіє Чорновіл, - вислуховуються, оцінюються, сприймаються противником. За складом душі Вячеслав благородна людина.”

В статусний період він не міг виходити у зону – під час презмінок між карцерами його виводили не до зони, а до тюремної камери. Проте він впевнено диригував статусною акцією. Кожний голодний (через добу) ранок він оголошував всьому бараку, який пункт Статуса буде темою чергової заяви на ім'я прокурора і у честь чого всі

проводять сьогодні чергову голодовку протесту. “Ми вимагали від варти папір, і писали заяви. Потім кожний читав свій твір уголос всьому бараку – це було схоже на змагання поетів у середньовіччя – віддавали все наглядачу, і лягали у дрейф: у день голодування бажано менше рухатись, краще перележати на підлозі.” (М. Хейфець)

Страйкарі нічого не вимагали для себе особисто, для всіх, але тільки прав для політв'язнів СРСР. Акція набула світового резонансу завдяки особій заяві академіка О.Д.Сахарова.

Адміністрація зі злістю заявляла: “Своєю акцією в зоні ви принесли більше шкоди радянській державі, ніж злочинними діями на волі”.

Нині в Україні немає такої Постаті. Але не можна сказати, що Вячеслав Чорновіл зник з політичної арени, бо він залишається як орієнтир, як образ – і для друзів, і для ворогів.

„Донеччина” № 3 15 січня 2008

Перший з'їзд Руху – подія унікальна

Чотирнадцять років тому, 8-10 вересня 1989 року, в актовому залі Київського Політехнічного інституту вирували пристрасті учасників Установчого з'їзду громадської організації “Народний Рух України за перебудову”. Зібралось 1109 активістів. За ними в усіх областях України стояли майже 280 тисяч членів Руху. А перед приміщенням, під дощем стояли тисячі киян, вслухаючись у виступи, які трансливались ззовні.

Явище було історичне. Це відчували делегати, які зібралися всупереч партії вперше за час існування СРСР. Це відчували також партійно-владні органи, вражені власною поразкою у процесі створення Руху та масовістю неслухняних громадян.

Оформлення зали було нетрадиційним. Ненависний шовіністам тризуб з левом, що спирався на скелю, розташувався на сцені серед інших гербів – Михайла Архистратига та козака з мушкетом. В амфітеатрі – герби і вимпели не тільки земель, розташованих на території сьогоднішньої України, але й Холмщини та Кубані. А посередині зали, поруч із червоним державним, красувався синьо-жовтий прапор. Якщо не всіх, то переважна більшість делегатів та гостей бачили рідну символіку вперше. Вона не могла не вражати своїми благородними кольорами та мудрістю символів.

Мелодія "Запорізького маршу" своїм незупинним, гарцюючим покликом до волі сповістила про початок з'їзду.

Рівень з'їзду визначався як питаннями порядку денного, так і авторитетністю доповідачів. Серед делегатів Установчого з'їзду було 9 народних депутатів СРСР, 6 лауреатів державних премій УРСР, 3 академіки, 2 членкореспонденти Академії наук України, 28 докторів наук, 96 кандидатів наук, 800 осіб з вищою освітою. Середній вік учасників з'їзду – 42 роки.

З'їзд вітали представники Народних фронтів та інших неформальних об'єднань із Прибалтики, Закавказзя, Москви, Ленінграда, Білорусі, Молдови та інших регіонів Союзу, зарубіжні гості.

Про установчий з'їзд "Народного руху за перебудову" написано чимало. В майбутньому історики не раз будуть розглядати матеріали цього зібрання і знаходити те, чого не помітили попередні дослідники.

Сучасні ж історики зазначають:

По-перше, що переважна більшість делегатів з'їзду – інтелігенція, яка знайшла в собі сили піднятися на боротьбу за відродження національної ідеї, незалежності, мови, культури. Зі знанням справи інтелігенти робили

аналіз економічних та соціальних проблем, гідно порушували питання життя та праці промислових та сільськогосподарських виробників.

По-друге, за національним складом з'їзд слід вважати українським: українців – 944, росіян – 77, євреїв – 9, поляків – 6, білорусів – бвірменів – інших національностей – по одному. Українці, на відміну від інших національностей, виступали за відродження своєї єдиної Батьківщини, їх згуртованість викликала здивування. Якби така єдність спостерігалася на інших форумах України, то проблем в її житті було б набагато менше.

По-третє, з'їзд виявив значно більшу відповідальність за долю Батьківщини представників Західної України.

По-четверте, з'їзд довів, що українське суспільство має талановитих організаторів і сміливих борців за українське відродження. Вони зуміли без жертв, без крові піднести й організувати хвилю народного пробудження. Але з'їзд пішов далі – його рішення були значно радикальнішими від позиції лідерів.

По-п'яте, з'їзд показав, що в надрах народного руху народжується ідейно-організаційне угруповання, здатне в перспективі привести НРУ до якісно іншого становища. Це, перед усім, представники Української Гельсінської спілки В. Барладяну, Богдан і Михайло Горині, Л. Лук'яненко, В. Чорновіл ...

Перший з'їзд Руху – унікальна подія в історії радянської України, яка не має аналогів, й нема з чим порівняти. Змістовність і вагомість рішень з'їзду можна порівняти з Четвертим Універсалом Центральної Ради УНР, яким було проголошено суверенність України. Та не сумісні вони статусом: з одного боку – урядовий рівень, а з іншого – громадсько-політичний.

З'їзд завдав удару по монополії в житті суспільства КПРС-КПУ. Невизнання керівної ролі партії, про що не наважилися сказати жодна громадська структура, проголосило про початок кінця панування комуністичної ідеології, моралі, влади.

З'їзд вплинув на політичний, національно-психологічний стан суспільства України. Мрія про самостійне буття та можливість стати в рівень з іншими цивілізованими націями Європи ставала реальністю.

«Світлиця», № 51, 12 вересня 2003 р.

ВАСИЛЬ СТУС. ОРАЧ

(додаток до стусівських читань)

Останні Стусівські читання, незважаючи на репліку Дмитра Стуса, що він нічого нового не почув, на мій погляд, – крок до омріяної Поетом України.

Замість очікуваних 15-20 фахівців, прийшло багато людей. Більшість – далекі від філології: одні бажали почути Стусове Слово, а не слово про Василя Стуса (організаторам читань треба подбати і про такі заходи), інших привів інтерес до присутнього у залі Левка Лук'яненка. От саме цих красномовних явищ не зміг помітити Дмитро Васильович, бо в столиці тим нікого не здивуєш.

А мене зацікавила доповідь доктора філологічних наук Віри Андріївни Просалової: “Духовне самовизначення В. Стуса і шістдесятники”.

Шістдесятниками нарекли найсміливіших із покоління, що “наросло з худеньких матерів” (М. Вінграновський). Поміж них Михайло та Богдан Горині, Валентин Мороз та Михайло Осадчий, Опанас Заливаха і Святослав Караванський, Іван Світличний та Алла Горська – епіцентр того кола, про яке Євген Сверстюк якось сказав: “Не була то ніяка організація, але коли

докупи сходиться так багато таких славних людей, то щось із цього буде”.

Досліджуючи життєвий та творчий шлях Алли Горської, я неодноразово зустрічала ім'я Василя Стуса. Дещо нотувала. Отже:

“Та й знакомиті дати мені поставив хтось!”

Відомий всім є вислів “у віці Христа”. Та для Василя Стуса знайшлося інше, але дуже влучне, визначення його земного віку.

Василь Овсієнко: “Породивши його на Різдво Христове року Божого 1938, у найжахливішу годину нівечення нас, як народу, Мати Їлина не одчаялася записати його цим великим днем, але давши йому ім'я Василь, закарбувала підсвідомий потяг до конче необхідної нам, щоб жити, державності, бо ім'я це грецькою означає “володар”.

В останній рік свого, ба, *шевченківського земного віку* він питався в камері у глибоко віруючого діда Семена-Покутника:

– А що то є чоловікові – народитися на таке велике свято?

– То є додаткова ласка Божа, щастя, – казав дідю. – Але кому багато дається, з того багато й спитається.

Він знав собі ціну, кажучи: *“Кирея слави лопотить на вітрі”*, але в хвилину смутку мовив:

– Якщо нас коли-небудь і згадають, то як таких, що в годину люту посміли залишитися самі собою. І десь там маленькими літерами напишуть, що той і той ще й вірші писав ...

Хто знає, який більший із його подвигів: вірші, життя, чи смерть? Якби не передчуття, що *“ми канемо у вічність молодими”*, то не було б таким його життя і не такими були б його вірші. Але все ж найнадійніше, що від

нього залишилося у світі, – Слово як зматеріалізований біль України: вона мовила його устами, як у минулому столітті – устами Шевченка. Він був оголеним нервом епохи, яка, дай Боже, уже минає. Він відчував її так тонко і гостро, що нащадки ще не раз подивують його пророчому дарові, який прилучає його до вічності:

Ще кілька літ – і увірветься в'язь.

Колючий дріт увійде в сни диточі,

І всі назнаменовання пророчі

*Захочуть окошитися на нас”.*³⁹

“Великий поет був великою Людиною”.

Поет, художник, політик, військовий є перш за все людиною. Яким був Стус?

Віра Вовк: “Профіль Василя Стуса нагадував мені Данте в лавровому вінку, що його Рафаель увінчав на стіні Сікстинської каплиці. Він також мав таку габсбурзьку нижню губу, що надавала його обличчю виразу впертості. Впертий він і був, говорив протяжливо і поважно. Не пригадую собі, щоб він коли засміявся. Часом тільки усміхався вдумливо...

... Василь Стус, з витонченими манерами, підсував нам крісло й не наважувався сідати, доки всі дами не примістилися.

– Стус – не селянський син! – патетично вигукувала пані Оріся. – Він, певно, нешлюбний син якось князя! Ми щиро сміялися з такої дивовижі, яка напевне не сподобалась би Василеві”.⁴⁰

Атена Пашко: “Ми бачилися всього двічі ... Перший раз, коли я у червні 1975 року приїхала в Барашево, що у Мордовії, на коротке побачення з Вячеславом

³⁹ Василь Овсієнко, “Та й знакомиті дати мені проставив хтось!”, “Віра”, № 1, 1996, с. 11.

⁴⁰ Віра Вовк “Спогади”, К. “Родовід”, 2003, сс. 196, 201

(*Чорноволом – Л.О.*). Василь побачив мене в щілину огорожі (знав про побачення і упізнав за фотографією). Я стояла в коридорчику, змучена, схвильована, коли раптом на якусь хвилину відчинилися двері в зону, бо хтось туди заходив з наглядачів, – і я побачила чорнявого засмаглого чоловіка, обличчя якого сяяло усмішкою, а в очах ясніло стільки тепла і ніжності, що метнула до нього, а він простягнув мені букетик чорнобривців з кількома бадилинками полину... Квіти ці, оті чорнобривці, вирощені на мордовській землі, у таборі, я потім засушила. Довгі роки вони лежали на моєму столі серед Василевих віршів...

Вдруге зустрілися в Києві, на Чорнобильській вулиці, під час його короткого перебування там, напровесні 1980-го. Важкий то був час, і Василь всього себе віддав мені на допомогу. Я зрозуміла, що для себе він взагалі не існував. Великий поет був великою Людиною”.⁴¹

“Вони вмирають – як зерно, щоб дати життя новому колосю”

Під час поховання Алли Горської 7 грудня 1970 року багато хто з присутніх відчув, що пішла з життя незвичайна людина. У могилу кидали калину і вона, наче кров, проступала крізь грудки підмерзлої землі. Василь промовив:

Сьогодні – ти. А завтра – я,
і пустить нас Господь до пекла,
де нам на вічний біль – утекла,
в смерть перелякана земля.
І тільки горстка нас. Щопта
для молитов і сподівання,
усім нам смерть судилася зарання,
бо пізня суджена мета.

⁴¹ Атена Пашко “І зустрілися втретє...”, Український вісник №8, 1987,
с.56
338

Майже кожен рядок цього вірша знайшов образотворче втілення. У грудні того ж 1970 року студентка 3-го курсу Художнього інституту Аліса Забой створила скульптуру – “Пієтта XX ст. На смерть Алли Горської”. Сюрреалістична, гротескна фігура сидячої жінки. Біль рве її нутро, груди і горло – *“Ярїй, душе. Ярїй, а не ридай. У білій стужі сонце України”*.

Чоловік Алли Горської – Віктор Зарецький відмовився прощатися з Аллою, назавжди зберігаючи в пам’яті живий і сповнений сил образ дружини. Художник шукав ту *“тінь калини”* усе подальше життя. І лише перед смертю знайшов, і не тінь, а пружне молоде дерево. Він написав алегоричний портрет Горської в образі калини у картині *“А ми ж тую калину та й підіймемо”*. Пам’ятаєте – *“ці грона болю, що падуть в глибінь”*?

Вірш Василя Стуса *“Заходить чорне сонце дня”* і картина Опанаса Заливахи *“Пам’яті Аллі Горській”* також перегукуються, але, думаю, що у цьому випадку митцями керували однакові почуття і висловили вони їх кожний своїми засобами незалежно один від одного.

Ще не один вірш, присвячений Василем Стусом Аллі Горській, знайшов образотворче втілення у картинах Віктора Зарецького. А може, як і у випадку з Опанасом Заливахою, давала знати спорідненість душ.

Стусове *“Самого спогаду на дні, як зірка у криниці, Вона з’являється мені – і світить, і святиться”* прочитується у творі Віктора Зарецького *“Світлий спогад”*.

Вознесіння душі Алли Горської, змальоване Стусом у вірші *“Бентежністю вивищена до неба”*, бачимо і в картинах Віктора Зарецького *“Вознесіння”* (*“Душа піднімається на небо”*) та *“Метафоричне видіння”*.

В останній картині у *“вертикальному склепі”* *“немов левиця, вивищена бентежністю”* йде Алла. Довкола голови горить червоно-кривавий німб, з її рук падають грона

калини. “Хто б зміг пройти межі двома смертями і лишитись живішим від живих?” – *запитують Поет і Художник.*

Вони були добре знайомі. Колись, у бесіді з Віктором Зарецьким, Василь Стус признався, що якби міг обирати долю, якби наважився все кинути й робити що заманеться, то працював би на землі – орав, бо то найбільше для нього щастя. Спливло немало часу, і Зарецький змалював Стуса орачем. Картина “Орач” (Пам’яті Василя Стуса) сповнена семантикою часу й поетичними символами. Поет оре цілину – то не тільки квітуче поле, а й чорна занедбана пуста, яка візуально й емоційно обертається у картині мало не проваллям, а символічно – смертю. Птах долі, у якого хвіст справжньої жар-птиці, має золоту, але посивілу голову й веде, замруживши очі, свого поета-плугатаря у безмежний простір, у ніч, у небуття. Досить умовно, але реалістично змальовані фігури Стуса і його змороженого коня. На тлі декоративного буяння трав життя і чорного провалля смерті вони виглядають прибульцями з іншого виміру. Отак художник дивним чином зосередив і відбив долю поета.

Іноді чути здивоване відкриття того, що наші сучасники, ба, навіть, діти розуміють Стуса. Додам: ще й пишуть музику до його творів. Принаймні, в моїй фонотеці є 15 оспіваних поезій Василя Стуса.

Як могло статися, що серед такого жорстокого режиму, який з корінням вирвав усе національне, могла народитися така постать, як Василь Стус? Таке саме питання можна поставити і до інших мислителів і поетів – шістдесятників. Як воно могло статися? Адже всі вони були випусками того режиму, багато з них належало до КПУ і вірило в комунізм. Однак існує якась відвічна засада в людській природі, що навіть у найжахливіших обставинах

випадково родяться і дозрівають незвичайні особистості високої духовної сили з опором до всього нищого. Земля прадідівська з усіма своїми прикметами відроджується в них і вони вмирають – як зерно, щоб дати життя новому колоссу. Таким був Василь Стус”.

“Донеччина” № 14 20 лютого 2007, с. 4

Брати по Духу

*Тоді прости-прощай,
проклятий краю,
Вітчизно боягузів і убивць.*

В. Стус "Не можу я без посмішки Івана"

Цього року Василеві Стусу 6-го січня виповнилось би 70 років, як і Вячеславу Чорноволу 24 грудня 2007. Обидва народилися на Святвечір: Вячеслав – на католицький, Василь – на православний. Обидва загинули у боротьбі за незалежність України.

Вони познайомилися у Києві в 1960-х роках. Разом були якийсь час у Мордовських таборах. Перебуваючи на засланні листувалися. На превеликий жаль листи не збереглися. У кінці 70-х – на початку 80-х років пройшла передолімпійська кампанія – за заявою Щербицького про очищення "образцового города Києва от проституток, тунеядцев и зарвавшихся диссидентов". Ця заява поширилася і на "зарвавшихся диссидентов", які ще не повернулися зі заслання. Отже, під час чергових арештів і обшуків у всіх засланців позникали листи Вячеслава Чорновола і Василя Стуса. Одного часу, коли в Магадані, де відбував заслання Стус, хмари над ним скупчилися, Василь сам спалив листи. Якимось дивом у архіві В. Чорновола збереглося два листи та телеграма від Василя: "Дорогий брате, вітаю сорокаріччям. Тримайся, набирайся сили. Про приїзд дай знати відразу. Обнімаю. вітання друзям. З Новим роком і Різдвом. Василь" (22.12.77). Листи та

телеграма написані Стусом із Матросова Теньківського р-ну, Магаданської обл., де був на засланні Василь. Вячеслав у той час відбував покарання в Мордовії.

"Донецчина" вже друкувала спогади друзів про В.Стуса (№ 14, 20.02.07 – "Плугатар іде за плугом" Л. Огнева). До них сьогодні додаю спогади В. Чорновола.

"У Василя було дуже характерне обличчя – коли він розмовляв з друзями, воно сяло добротою й ставало надзвичайно гарним. Коли ж говорив із ворогом чи нищою людиною, очі ставали колючими, уперед виходило підборіддя, опускалися куточки губів – вираз людини, що бридиться розпущею.

Він міг не сказати ні слова, але одного такого погляду вистачало, щоб тюремщики відправляли його до карцеру "за оскорбление начальства", придумуючи "докази" провини." (В. Чорновіл "Разом за ґратами")

Коли під час судових процесів початку 1968 року, офіцери виштовхували небажаних свідків з коридорів суду, Василь дивився на них з таким презирством, що ті мимоволі відступали і їжилися під його поглядом. Цей погляд глибокого презирства не могли пробачити йому й у концтаборі.

"Коли мене привозили в концтабір "Лесной", де тоді був Василь, він сміливо, мало не розштовхуючи наглядачів, які вели мене у відгороджений плотом карцерний закуток табору, проривався до мене, щоб мовити кілька слів чи бодай потиснути руку. Наступного дня я чув голос Василя в сусідній камері карцера, а потім ми зустрічалися на півгодинній прогулянці у дворіку, обнесеному дротяною сіткою не тільки з боків, але й зверху, від неба" – розповідав В. Чорновіл.

Наприкінці 1976-го року в концтаборах Мордовії Вячеслав Чорновіл почав боротьбу за Статус політв'язнів в СРСР. 10 грудня 1976 року він сам перейшов на такий

Статус: відмовився від примусової безоплатної праці, виконання принизливих приписів режиму. Розплата не забарилася: його відправили у тюрму у табір "Лесной".

Вже наступного дня Вячеслав дізнався, що Василь Стус, якому залишався місяць до відправки на заслання, не вийшов на роботу й заявив про перехід на Статус політв'язня. На цей раз Василя не посадили до штрафного ізолятора, де могли б друзі зустрітись. Його трохи раніше відправили важким двомісячним етапом на Колиму.

Але найбільше табірних спогадів про Василя у Вячеслава зв'язано з 1975 роком. Вони півроку були в одній зоні в Мордовії. Їхні ліжка у довгому бараці стояли майже поруч. Так само поблизу в цеху стояли електричні машинки, на яких шили рукавиці. І належали вони обидва до однієї табірної "сім'ї". Табірна "сім'я" – об'єднання кількох в'язнів, де порівну ділиться все – від кусня хліба до шкарпеток. Стусова "сім'я" складалася зі двох українців (Василь і Вячеслав), двох вірмен (Паруй Айрік'ян і Азат Аршак'ян) і старенького грузина дворянського роду (Васо Елізбаришвілі). "Це був відносно спокійний відтинок мого (мабуть і Василевого) невільництва. Може тиск на нас трохи зменшили перед підписанням улітку Гельсінського заключного акта. Поменшало "відряджень" у карцер і голодівок протесту. Василеві й мені нарешті дали побачення з рідними. На диво стриманою була й реакція на наші гострі політичні заяви, наприклад, про зречення радянського громадянства на користь символічного українського. Саме тут Василь написав значну частину своїх, може, найбільш відшліфованих віршів.

Підписання Брежнєвим Заключного акта Гельсінської наради ми зустріли голодовою протесту, бо розуміли це підписання як глум передусім над нами, в'язнями сумління" (В. Чорновіл).

Дуже дошкуляла Стусові хвороба на виразку шлунка. Табірна медицина швидше калічила ніж лікувала. На початку серпня 1975 року Василя, який почувався зле, раптово виписали з лікарні з діагнозом "стійка ремісія", що означає затухання хвороби. Причина була у тому, що до лікарні мали привезти в'язня з іншої зони, зустріч якого зі Стусом була небажаною. Через той брехливий діагноз Василеві ще й відмінили дієту.

Подальша тюремна одиссея Василя Стуса і Вячеслава Чорновола розвела друзів по різних куткам Сибіру. Тільки вряди-годи доходила до Вячеслава звістка про Василя: живий, пише, бореться. Найстрашніша прийшла у 1985-му році, коли В.Чорновіл вже повернувся на Україну.

„Донецчина” №1 січень 2008

Недоля вже нитку сурову снує

*Недоля вже нитку сурову снує,
а згадую знову і знову
в каміння вмуроване серце твоє,
незнаний, незвіданий "Львовє"*

В.Стус

Наприкінці 1971 року Василь отримав путівку до одного з моршинських санаторіїв і поїхав туди *«латати... шлунок»*⁴², бо виразка, що ще з часів військової служби мучила поета, знову загострилася.

Моршин. Санаторій.

За ті три тижні, які Василь провів у моршинському санаторії «Світанок», він переклав усі елегії Рільке. «Майже щодня тікав із санаторію й блукав околицями західноукраїнського містечка, втішаючись годинами самотності, яких так мало було в його житті. У вечірньому

⁴² Лист Василя Стуса до Зінаїди Йоффе // Василь Стус. Твори. Том 6, кн. 2. — С. 74.

морозному лісі він підшукував кращі варіанти «віддачі» тексту елегій Рільке українською, міркував над незбагненною ситуацією, в якій йому заборонено робити те, чого він усе життя найбільше прагнув: писати. Як вирватися з цієї халепи, Стус не знав, — «але ж не буває ситуацій, із яких немає виходу», — переконував себе.»⁴³

У санаторії поруч із Василем опинилися люди (П. М. Мацкевич, В. В. Кислинський та В. І. Сидоров), які постійно провокували його на гострі політичні дискусії, і він, не бажаючи цього, починав сперечатися. Хоча яка користь від таких суперечок із «землячками», яких у цьому житті цікавлять лише жінки та гроші?

Уже тоді, коли, пірнувши в ліс,
ти пив пожадно тугу підкарпатську,
востаннє причащаючись його
правікової чужості...

<...>

... тоді, як вечір
плекав твою самотність феєричну
між постатями феєричних пройд...

<...>

передчуття біди в твій слід ступало
і начування бігло наперед.
Спаскуджене парсунами п'яниць,
розпусників, повій, заброд, ссавущих
і пришелепкуватих землячків,
це грішне без гріха глухе містечко
тряслось, гойдалось, мов драговина,
під шептами байдужих баяндрасників,
волівши догодити всім і вся —
яким війнуло холодом на мене
в цій вичужлій вітчині, отут,

⁴³ Дмитро Стус. «Василь Стус. Життя як творчість», К. «Факт», 2005, с.238

де край мені здавався серцем серця,
а стогін крові — обрій знакував!
(В. Стус «Уже тоді, коли, пірнувши в ліс»)

Львів. Новий рік. Різдво.

Новий, 1972 рік, Василь Стус зустрів у Львові, в помешканні Ірини та Ігоря Калинців, де зібралося коло львівських однодумців, до якого він із цікавістю придивлявся, а вони — до нього. Стус вразив їх своєю надзвичайною особистістю, поставою, рідкісною чоловічою вродою і голосом. Мала Дзвінка Калинець невідступно ходила за ним. «Ми із Василем відвідували церкви і музеї» — розповідає Ірина Калинець. — І великим гуртом колядників ходили Львовом — відвідували господи багатьох знайомих..»

Ще по дорозі до курорту Василь Стус на кілька днів зупинився у Львові. Зайшов до Михайла Гориня і розповів, що їде до Моршина на лікування, але хотів би відвідати на Святвечір сім'ю, яка зберігає народні звичаї. Михайло написав записку до друзів. В.Стуса прийняли. Про свої враження від побаченого Василь захоплено розповідав: «Ви таки зуміли зберегтись. У цьому ваша сила».

Знайома Михайла Гориня — Оля Мороз («Малуша»), в родині якої Василь Стус святкував Різдво, — унікальна людина. Колись вона була розвідницею УПА. За дорученням Романа Шухевича Оля влаштувалася на роботу офіціанткою в офіцерський ресторан у Варшаві. З розмов офіцерів розвідниця дізнавалася про акції, що готуються проти українських партизан. Цю інформацію вона відправляла на Закерзоння через радіопередавач. Р. Шухевич, відряджаючи Олю до Варшави, попередив про необхідність контролювати кожне своє слово, навіть у разі високої температури при захворюванні. Як і передбачав Шухевич, дівчина, захворівши на грип, у маренні сказала:

«Мамо!», а полька, в якій вона квартирувала, відразу донесла в поліцію. О. Мороз арештували і відправили в концтабір до Інти, де вона познайомилася з дружиною Михайла Гориня. Згодом Оля Мороз стала хресною мамою Оксани – доньки подружжя Горинів.

Перед від'їздом до Києва всією львівською громадою відзначили свято Марії у дружини Івана Геля – Марії. Додому Василя з Іриною проводжав Михайло Горинь. По дорозі Ірина розповіла, що за нею постійно стежать, а так робиться тільки напередодні арешту. Настрій був гнітючим. Гризла тривога:

Уже тоді, коли твій рідний люд —
ці милі, грішні, славні, чесні лица
зашелестіли, засичали разом
над головою в тебе, вже тоді,
коли в осонні дорогих околиць
ти чув тривожний безрух, а вода
здубілими артеріями бігла,
на тебе коні мчали (він це, він! —
вкрай спантеличені казали здвиги
і жовті пальці тицяли в твій бік),
будучина писала навмання
своє сьогодні вкрадене. Тоді вже,
коли останні строїлись святки
(Свят-вечір був, і коляда, і гамір
диточої дзвінкої коляди),
ти чув про це. Коли незнаним Львовом
ішов наздогад, близячи свій час
(аж ось, аж ось, аж ось ти, мить прощання,
що обігнала зустріч), вже тоді,
коли сподіючись щасливих зичень,
нас виглядали сонми хорих з клініки,
а урочистий вікопомний спів
був греблею для гомінких трамваїв

і перехожих спізнених, збагнув я:
це все — одне прощання понадмірне —
з Вітчизною, зі світом, із життям .

(В. Стус «Уже тоді, коли, пірнувши в ліс»)

11 січня львівське товариство прощалося із Стусом у Стефи Шабатури, а потім Ірина Калинець із Славком Чорноволем відвозили Василя на таксі в аеропорт. Їхали попри КДБ. Там світилися всі вікна. Це означало одне — скоро розпочнуться арешти.

Про все це Василь напише:

Нарешті — прощальна пора настає

і від суходолу зірветься літак,

але й з-поза хмар небезпека чигає:

то ледь відстає, то вперед забігає.

Отож начувайся, рушаємо всмак.

Таксі. Шурхотіння. Пронизистий вітер

і далеч, урубана в обрій мечем,

тих ієратичних незначених літер

нервовий скоропис, як сіверський щем.

Пронизистий вітер. Таксі шурхотіння.

Заплакані вікна, все вікна твої.

Готуйся до злету — кінець животінню.

На тебе чатують світи-галаї.

Прощальний, як подим пожарищ, той спогад.

Колюча жорства, деренчать камінці.

Дорога в провалля. В провалля дорога.

Середина пекла, розбіглися кінці.

Таксі шурхотіння. Заплакані вікна,

і за вітражами круті віражі.

А небо в проривах — до нього не звикнеш.

Поглянеш угору — і в горлі аж зіркнує,

держи своє серце під горлом, держи.

Згадаєш відльоти — всю душу ошпариш.

Суремить Ірена, мовчить В'ячеслав.

Той спогад, як подим пожарищ,
Товариш ім'ярек чатує – всі шпари заткав.
Заходить епоха великого посту,
Все царствіє пекла, свій острах зібгай.
Хтось другий, і третій, і п'ятий, і шостий...
Очима, очима засіяно край.
Тож в неба провалля, в бездоння, в без долиий
нагірний, невірний, утрачений рай,
всебідий, всегнівний, все щедрий, все кволий,
а що під крилом твоїм? – Кара-карай.
У небо, у надвищ, у стужу прелюту,
до сонця, Ікаре, ти рабе розкриль,
стали і здобудеш останню покуту,
розпалиш, як горно, нагірний свій біль.
О царство півсерць, півнадій, півпричалів,
півзамірів царство, півзмаг і півсум.
Скрегоче в металі, регоче в металі
дорога тривоги, випроби і скруш.
Ламка і витка, всеспадна вседорога.
Дорога до Бога, ламка і витка.
Чатує тривога, долає знемога,
а пісня підноситься, віща й щемка”.

Василеві передчуття сповнилися: розпочалися арешти.

11 січня Стус виїхав зі Львова, а 12-го його заарештували в Києві. Протести львів'ян ніякого значення не мали. То була чорна ніч брежнєвської реакції. Людей, які мали причетність до заарештованих, викликали в КДБ, допитували.

Братів Горинів – Михайла і Богдана – викликали на судовий процес як свідків: «Ми відбули ці допити достойно. На судовому процесі бачили свідків звинувачення: Миколу Холодного і Зіну Франко – із друзів, мається на увазі. Ще були люди, далекі від нашого

середовища»⁴⁴

Що рухало тими людьми, котрі давали свідчення звинувачення на судовому процесі і в попередньому слідстві? Відповідь дуже проста: страх за свою долю:

26.08.2011

Де ми були?

10-го лютого 2009 року відбулися, з ініціативи громадської організації "Донбаський історико-літературний музей Василя Стуса", четверті Стусівські читання. Тема: "Василь Стус і шістдесятництво"

Шістдесятництво – це рух опору інтелігенції, дух бунтарства, що об'єднував різних людей. Про ті часи, на початку 70-х, Вячеслав Чорновіл у листі до Романа Корогодського писав: "Важливо дійти принципового висновку: що ж відбувалося в нас у 60-ті роки? Чи нові явища в літературі й мистецтві, а особливо організовані акції: Клубу творчої молоді (літературні вечори, створення традиції 22 травня, щедрівок і т.п.) – чи були все це явища тільки культурного життя, чи були формами українського політичного життя? Бо саме в цих легально можливих формах ішла боротьба за повернення узурпованих прав українській мові, культурі, національним традиціям, а отже, і за лікування всього національно-державного організму."

Такої ж думки і Василь Стус. Він записує у своєму щоденнику ("Табірний зошит", запис 8. 1982 рік): "Тільки божевільний може сподіватися на те, що офіційна форма національного життя може щось дати. Усе, що створено на Україні за останні 60 років, поточено бацилою недуги. Як може розвиватися національне дерево, коли йому врубано півкрони?" Бачимо, що В. Стус усвідомлює національну культуру як систему взаємопов'язаних між собою

⁴⁴ Мих.Горинь «Запалити свічу» / «Покіс 1972»

компонентів. І дія ця система аналогічно законам природи.

Наприкінці 80-х вийшла з друку стаття І.Дзюби "Чи усвідомлюємо національну культуру як цілісність?", в якій автор також говорить про необхідність усвідомлення національної культури як системи, та виділяє шість її рівнів (ієрархів).

Подібні системи відомі у театральному мистецтві, у літературі, в образотворчому мистецтві. Кожна з них наслідуює закони розвитку навколишнього світу, який підпорядковується об'єктивним законам природи.

Повертаючись до цього річних стусівських читань, відзначу надзвичайно цікаву доповідь доцента Слов'янського Педуніверситету Володимира Півня "Василь Стус у загально мистецькому просторі шістдесятих". Автор, відповідно до системи, розробленої Іваном Дзюбою, науково обґрунтував рівень, якого встигли досягти шістдесятники у системі розвитку національної культури та, простежив "зв'язки естетичних компонентів поетики Василя Стуса, їхню внутрішню спорідненість з істотними рисами класичних і авангардних творів малярства, музики, театру та ін. мистецтв шістдесятих років ХХ сторіччя".

Науковець має рацію: "якщо Василь Стус-борець вивчений досить докладно, то Стус-митець – майже біла пляма на мапі стусознавства. Поза сумнівом, форма і зміст Стусових творів складають феноменальний симбіоз мовно-естетичного й інтелектуального начал, який ще довго буде перебувати в полі зору дослідників".

Володимир Федорович не помиляється, відносно останнього. Вже сьогодні цей "феноменальний симбіоз" помітили. Дослідження Наталії Беляєвої під керівництвом Ірини Сергіївни Курбацької (ЗОШ № 6, м. Ясинувата) – "Образ Алли Горської в творчості Василя Стуса" – підтвердження тому.

Однією з проблем культури шестидесятих років ХХ-

го сторіччя було хуторянство. Людмила Семикіна, розповідаючи про Аллу Горську – "душу українського шістдесятництва", пише: "Вона місця собі не знаходила: "Чому ми такі негідники і раби?! Чому по сей день хворіємо хутором, не можемо вийти на ту орбіту, яка би Україну високо прокрутила?!"

Це боліло і Василеві Стусу. Гість читань київський поет Юрій Каплан згадує як обурилися "народні" поети на його (Каплана) вірш: "Поэт, не из салонов, // Народностью силён, // Превознося солому // Всю жизнь. Одет в силон." На захист молодого поета став Василь Стус, процитувавши Леся Курбаса про те, що найстрашніший ворог української культури – культ солом'яної стріхи та важких чобіт.

Тож не випадково саме він – російськомовний поет Юрій Каплан – висловив свій відчай від втрати Василя Стуса українською:

Стусе, де ж ти подівся, Василю,
У який надсудовий режим?
Я ж без тебе не в змозі, не в силі
Протидіяти ордам чужим.

Замислилось, чому Юрій Каплан відчував пустелю навколо себе? Де були всі ми – сучасники Поета?

Де ми були?! І як ми припустили?!..
Чому мовчали в страху по кутках,
Коли кати правдивих українців
Вбивали й розпинали на хрестах?!
А ми були – землею під хрестами,
Або камінням мовчазним, німим
Й шукали виправдань, що в ту годину
Ми б не змогли зарадити нічим...

Таку відповідь дає наш земляк Володимир Півень – доцент Слов'янського Педуніверситету у вірші, присвяченому В.Стусу, О.Тихому, Ю.Литвину, "Три хрести".

"Донеччина" 23/02/2009

А. ГОРСЬКА. ДУША УКРАЇНСЬКОГО ШІСТДЕСЯТНИЦТВА

Смерть її не забрала.

Смерть її підняла мов смолоскип

Імені Алли Горської нове покоління вже і не чуло. Понад двадцять років після загибелі художниці у 1970-му згадка про неї вважалась політичним злочином. А вона ж була в епіцентрі всіх подій тієї короткої “хрущовської відлиги” 1960-х років.

У ті роки термін “шістдесятники” тільки народжувався і вживався переважно із негативним забарвленням.

Шістдесятництво – не течія, і тим паче – не “школа”. Це був рух опору інтелігенції, дух бунтарства, що об’єднував різних людей. Про ті часи Вячеслав Чорновіл писав: "Важливо дійти принципового висновку: що ж відбувалося в нас у 60-ті роки? Чи нові явища в літературі й мистецтві, а особливо організовані акції: КТМ (літературні вечори, створення традиції 22 травня, щедрівок і т.п.) – чи були все це явища тільки культурного життя, чи були формами українського політичного життя? Бо саме в цих легально можливих формах ішла боротьба за повернення узурпованих прав українській мові, культурі, національним традиціям, а отже, і за лікування всього національно-державного організму. І Алла була не тільки митцем, якому, на жаль, так і не дали найсильніше виявитися, але й не меншою мірою активною громадською діячкою. Алла якраз і відзначалася тим, що її найменше торкнулася зневіра й розклад, які не пошкодували багатьох шістдесятників. Вона не кланялася кон'юктурі й не гасила запалу інших. Це не грань, а сутність Алли, її громадська позиція, без якої не було б ні Алли-митця, ні Алли-Людини."

Навколо А. Горської, яка була найяскравішою,

найрішучішою і найенергійнішою постаттю, гуртувалися всі ті, хто був небайдужий до долі України. Квартира Віктора Зарецького з Аллою була епіцентром руху, до неї тягнулися молоді вчені й поети, артисти й музиканти, студенти і... агенти".

Алла і її чоловік вважали, що для відродження національної культури перш за все треба об'єднати творчу інтелігенцію. Об'єднуючим елементом повинна стати мова, яка в Україні була як пароль.

Батьківська родина Горської була російськомовною, і Алла – етнічна українка – навіть не усвідомлювала себе причетною до українства. Прозріння прийшло пізніше і стало водночас "живою і мертвою водою".

Тоді, у шістдесяті роки минулого століття, під час так званої "хрущовської відлиги", багато хто повірив, що прийшов час другого відродження України.

За теорією Рудольфа Штейнера, новий виток цивілізації і культури почнеться саме в Києві, бо там було пролито стільки народної крові, що вона, як жертвна, дасть поштовх народженню нової Мекки.

Пророцтво Штейнера було відоме Аллі Горській. Вона повірила: прийшов час! Але:

Того, хто перший з-під ярма

На самовладця меч здійме,

Я знаю – скрізь жде смертна доля.⁴⁵

Так сталося і з Аллою Горською.

Народилась А.Горська в Ялті 18 вересня 1929 року в родині Олени та Олександра Горських.

З 1933 по 1943 рік мешкала в Ленінграді, де батько працював директором кіностудії "Ленфильм". Згадувати про два блокадні роки Алла не любила. У 1943 році родина переїхала до Києва. Батько обійняв посаду директора

⁴⁵ Рилєєв –«Сповідь Наливайка»

Київської кіностудії.

Для Алли Київ став тією віхою, що визначила її подальше життя.

Вона закінчила художню школу ім. Шевченка з золотою медаллю, а потім – з відзнакою Київський художній інститут.

У 1953 році Алла одружилась з Віктором Зарецьким. Віктор вплинув на Аллу сильно і глибоко. Вже після інституту вона доучувалась у Віктора малюнка, композиції, живопису.

Не обтяжене побутовими обов'язками творче життя молодих Зарецьких було не дуже зрозуміле їхнім батькам. Відчувались якісь тонкі недомовленості в стосунках сватів Горських і Зарецьких, які були з різних соціальних станів. Проте, це не заважало подружжю жити щиро, дружно. 1954 року у Алли з Віктором народився син Олексій.

У 1955 р. Віктор Зарецький переїхав на Донеччину. Після інституту років п'ять-шість він працював, як художник, на шахті. Алла також поїхала на Донеччину писати шахтарів, не за парадносвятковими канонами, а по-справжньому: людей тяжкої, виснажливої праці. У фондах Донецького обласного художнього музею зберігається картина “Пісня про Донбас” – перша самостійна картина Алли Горської після поїздки з В. Зарецьким на Донбас.

За роботи “шахтарського” циклу Аллу у 1959 році було прийнято до Спілки художників.

Тож творчий шлях художниці починався успішно. Її роботи виставлялись на республіканських та всесоюзних виставках. Вона отримувала замовлення, її картини купувались. Так би і тривало.

З 1959 року у Києві існував Клуб творчої молоді (КТМ). Його очолював Лесь Танюк. Збиралися в кімнаті №13 Жовтневого палацу. Та справжній клуб, як вважає Танюк, почався тільки з приходом до нього Алли Горської.

Клубу творчої молоді вона віддавала свої сили, свої кошти і притулок у власній хаті. Під кінець 1962 року КТМ діяв бурхливо. Вечори, лекції, виставки, концерти, спектаклі. Захопити Аллу могла тільки така справа, заради якої можна було йти на герц. Такою справою як раз і стало створення українського театру, який відродив би традиції театру "Березіль" Леся Курбаса. В театрі, де режисер – Лесь Танюк, Алла Горська – сценограф. І виявилось, що це її стихія. Вона малює темрявою, світлом, дощем, хмарами. Винаходить кольори, яких немає в природі. Разом з Лесем Танюком вона працювала над спектаклями: за поемою Івана Драча "Ніж у сонці", Миколи Куліша "Отак загинув Гуска", Михайла Стельмаха "Правда і кривда". Всі вистави було заборонено. Так ніхто не побачив цієї праці кількох років, цих пошуків костюмів, декорацій. Коли у Львові була знята вже готова вистава М. Куліша «як загинув Гуска», після розгромного засідання Алла сказала: «Вперше присутня на власному похороні». Чому так діялось пояснив один з київських секретарів компартії: "Ми реабілітували людей, а не їхні ідеї". Більше до театру А. Горська не поверталась. На думку Леся Танюка: "В особі Алли Горської Україна загубила видатного сценографа".

Не єдиним мистецтвом жили члени КТМ. В Клубі виникла комісія, котра взялася перевірити чутки про місця масового поховання розстріляних у 30-ті роки. Звичайно, Алла Горська мала до цього причетність. Відтоді почалися активні переслідування. Симоненка кілька разів побили. Відбили нирки. Невдовзі він помер. Танюк був вимушений виїхати з України. Аллі погрожували по телефону. Методично її розтоптували: то ескізи не приймали, то знищували роботи, як то сталося з вітражем, над яким працювали Алла Горська, Опанас Заливаха, Людмила Семикіна.

Він мав бути встановлений до 150-ти річчя від дня

народження Т. Шевченка у вестибюлі Київського університету. Майже рік виснажуючої роботи. Під ногами хитке риштування, кожний необережний крок може привести до падіння. Художник ще й тягне за собою відра з матеріалом. Протяги. Бруд. Було так, що по кілька діб не покидали роботу. Спали на риштуванні. Навідався ректор й розправився з твором, з Шевченком, що проголошував: «Возвеличу малих отих рабів німих, і на сторожі коло них поставлю Слово!»

"В Радянському Союзі немає рабів, слова Шевченка не відповідають "советському міровоззренію", – було записано у протоколі художньої Ради. Опанаса Заливаху невдовзі позбавили на 5 років волі. Аллу і Людмилу виключили зі Спілки художників. Це означало: залишитись без замовлень, заборону робити у видавництвах і фондах, втратити майстерню.

Алла поїхала до Москви і довела безпідставність виключення. Членство в Спілці було поновлено, та ненависть до Горської з боку керівництва посилилась. Шлях на виставки було закрито, до того ж й "хрущовська відлига" закінчилась. Лесь Танюк в "Монологах" говорить про Аллу Горську: "... з усього знати, що росла вона на великого митця, і хода її була упевнена, могутня, невпинна. Мистецтво Алли Горської народилося передусім з опору й долання труднощів, і спинити її могла лише смерть... Жила А.Горська, як усі ми тоді, гарячково: відчувалося, що відлига – ненадовго, і треба встигнути, встигнути, встигнути..." Сили її жіночої вистачало, щоб підтримувати репресованих друзів та їхні сім'ї. Листи від неї йдуть в політичні табори. Вона їздить по судах, пише заяви, протести. Її викликають на очні ставки, та як свідка. Але свідчити вона відмовляється. Організовує лотерейні продажі картин. Все йде на допомогу родинам репресованих друзів.

Мало хто відважувався тоді виступати проти монстрів старої ідеології. Алла Горська належала до тих, яких мало. Вона нікого і нічого не боялась. Якимось чином проходила у зали засідань закритих судів, а потім всім розповідала, що там відбувалось.

За громадську позицію у справі політичних процесів її вдруге виключили зі Спілки художників. Поновили членство вже після смерті.

У 1963 році Алла захопилась триколірною гравюрою (чорно-біло-червоною). Стільки барв, такі шалені речі. Навідалась до майстерні Ліна Костенко. Вона дивилась на величезні Алліні ескізи. Спитала: "Як ви можете, Алло, все це робити, знаючи, що ніколи не зможете виставити. Свої роботи?" Алла засміялась лукаво і в свою чергу запитала: "А ви?". У митця був великий задум – створити галерею портретів видатних діячів культури від Ярослава Мудрого до Василя Стуса.

Алла дуже багато працює. Вона відчуває, що життя її не буде довгим. Щоразу переносить – зустріч з батьком: " ... роботу я маю завершити. Так я нічого не встигну в житті. А часу лишилось так мало". Тоді їй було 33 роки, лишалось 9. У 30 років Алла посивіла. А серце? "Серце розірвалося, знов зрослося. Пожмакане, криве, проте, дідько його забирай, б'ється" – зізнається Алла в листі до Опанаса Заливахи.

Скупі роки життя, отруєного свідомістю, що твій талант нікому не потрібен. Крижана байдужість, ненависть. Але як вона при цьому вміла гідно і незалежно йти своїм шляхом.

У 1965 році Алла Горська з групою художників-однодумців вирішує вийти на вулиці і втілити в життя мрію Михайла Бойчука – прикрасити міста України монументальним живописом. Починали з Донецька: ЗОШ № 5 –180 кв. м. вишуканої мозаїки – панно "Космос",

"Вода", "Вогонь", "Земля", "Життя", "Надра", "Сонце", "Вітер", "Прометеї". Крамниця "Рубін" (тепер їдальня "Макдональдс") – "Жінка-птах".

1967 рік. Маріуполь, ресторан "Україна" (тепер " – "Птах Еллади", "Дерево життя". Гастроном "Київ" (тепер "Віват") - "Квітуча Україна".

Митці прагнули увібгати в свої мозаїки увесь біль могутньої, пов'язаної по руках і ногах нації. Відомий графік Василь Касіян зауважив: "Одним з найяскравіших досягнень у нашому монументальному мистецтві є мозаїка, яку виконала бригада митців у Донецьку (керівник – Г. Синиця). Я бачив ці мозаїки, високохудожні і реалістичні твори. Авторський колектив, створюючи нове, виходить з джерел українського народного мистецтва. Тому мозаїки їхні глибоко національні і сучасні, справді український монументальний живопис". А мистецтвознавець Григорій Местечкин вважає, що: "Творчий доробок Алли Горської, Георгія Синиці, Віктора Зарецького та Галини Зубченко за значимістю можна прирівняти до сучасних фрагментів фресок та мозаїк Михайлівського та Успенського соборів".

1968 року вони виграли конкурс ЦК ВЛКСМ на оформлення музею в Краснодарі, але дозволу на роботу ще не мали. І не отримали б. Завдяки наполегливості Алли, не маючи державного фінансування, живучи в борг, купуючи в борг матеріали, Алла Горська, Віктор Зарецький, Борис Плаксій і архітектор комплексу Володимир Смирнов, не чекаючи дозволу, почали працювати. А коли вже було виконано майже 100 м² вишуканої мозаїки Спілка художників оголосила конкурс на оформлення цього ж об'єкту. Ніхто на пропозицію Спілки не відгукнувся. Тоді комісія склала акт на знищення мозаїки. У своєму щоденнику Алла записує: "Сильне радянське мистецтво так же не потрібне комусь на Україні, як комусь не потрі-

бен потрібен на Україні кращий в Радянському Союзі футбол".

Від Алли вимагали зняти підпис в листі до Брежнєва на захист Вячеслава Чорновола. Вона не погодилась. Але, щоб врятувати мозаїку, відмовилась від авторства. Про це вона пише 5 грудня 1969 року в Мордовію до Опанаса Заливахи: "Опанасе, мене позбавлено авторства, бо "даси каяття, дамо авторство". Працювати можу, а ось імені свого носити не можу. Переходжу на нелегальну роботу. Хай живе підпілля у монументальному мистецтві. Ми – ляльки в боротьбі певних груп. Хочуть – піднімуть, хочуть – відкрутять голову, хочуть – помилують. Все залежить від того, якій групі що буде вигідно для власного ствердження, а наше життя – це є дрібниця, не варта уваги. Втомлюєшся, проте: аби душа не сивіла".

Кожен сам визначає оптимальну відстань між собою і людьми. Якою ж була ця відстань для Алли?

Алла була різною – веселою і гнівною, турботливою і нещадною. Завжди називала речі своїми іменами, не завуальовувала правди. І дивовижним було поєднання гнівної Алли з Аллою, що благоговіла перед друзями. В її погляді було стільки зосередженої, уважної ласки. Горська завжди там, де комусь горе, нещастя, біля бездомних і бездольних, де можна підставити своє дуже плече. Її голос, її постать випромінювали силу, що передавалась кожному. Вона не просто добре ставилася до друзів. Вона їх любила. Вона вселяла в них віру, окрилювала.

Борис Плаксієв згадує, що було в характері Алли Горської оте: "Сама полізу в пекло, а ти не лізь, тобі рано". То була рідкісна людина, щедрої великої душі. «На її думку, в колективі над усе має бути людяність, порядність як норма щоденного побутування, як імператив душі. Проблеми людської гідності для неї були визначальними й важили значно більше, ніж професійна вправність, хоч до

рівня майстерності вона ставилася надзвичайно вимогливо. Але честь – над усе! З людьми, навіть талановитими художниками, що не відповідали її моральним критеріям, вона не приятелювала.” – розповідає Л. Танюк

В часи загального приниження і брехні Алла стала символом без страху і вагань. З нею боротися було неможливо. Її можна було тільки вбити.

Це сталося 28 листопада 1970 р. Ховали Аллу Горську 7-го грудня. Галина Севрук згадує: “Весь похорон – наче в облозі: міліцейські шпалери, стріли мацаючих поглядів, підозрілі постаті, кожне третє обличчя чуже; вони кидаються в очі відразу, їх відчуваєш інтуїтивно; вони фальшиві й негарні”. Спілка художників поспіхом посмертно поновила Аллине членство, аби взяти похорон під свій контроль. Проте друзі не дозволили.

Історія зберегла печальне фото, де над свіжою могилою з портретом Алли у руках завмер Василь Стус. В його очах сум і гнів. Там він вперше прочитав свій вірш, присвячений пам'яті Алли Горської:

Ярій, душе. Ярій, а не ридай.
У білій стужі сонце України.
А ти шукай – червону тінь калини,
На чорних водах – тінь її шукай,
де горстка нас. Малесенька щопта
лише для молитов і сподівання.
Усім нам смерть судилася зарання,
бо калинова кров – така ж крута,
вона така ж терпка, як в наших жилах.
У сивій завірюсі голосінь
ці грона болю, що падуть в глибінь,
безсмертною бідою окошились.

“Алла Горська була душею українського шістдесятництва. Вороги сподівалися, що ампутація душі

приведе до паралічу волі. Бог милостивий – сатанинський задум збанкрутував: смерть Алли згуртувала друзів і навіть малознайомих людей у єдину сім'ю свідомих українських інтелігентів, кожний з яких відчував свої обов'язки перед непоступливою долею народу, його трагічною історією", – говорить Роман Корогодський.

Прийде час, коли, у майбутніх курсах історії ім'я Алли Горської в описах доби 60-х років ХХ-го ст. знову стане одним із центральних.

«Світлиця», № 57, жовтень 2003 р.

Алла Горська

18 вересня виповнилось би 75 років з дня народження Алли Горської - правозахисниці, художниці, чия творча діяльність у 1965-1968 рр. (останні роки її земного буття) була пов'язана з Донбасом. Спогади сучасників художниці про роботу на наших землях групи київських монументалістів, до складу якої входила і Горська, я збираю вже кілька років. Склалась чимала збірка. Уривок з неї був надрукований у ч.57 (14976) 10 жовтня 2003р в газеті "Світлиця" під назвою "Смерть її не забрала. Смерть її підняла, як смолоскип". Можливо читачам буде цікаво ще познайомитись зі спогадами відомих поетів, журналістів, художників – друзів Алли Горської. Буду рада поділитись з ними:

Вячеслав Чорновіл, журналіст, відомий політичний діяч, лауреат національної премії ім. Т.Шевченка: "Важливо дійти принципового висновку: що ж відбувалося в нас у 60-ті роки? Чи нові явища в літературі й мистецтві, а особливо організовані акції: КТМ (літературні вечори, створення традиції 22 травня, щедрівок і т.п.) – чи були все це явища тільки культурного життя, чи були формами українського політичного життя? Бо саме в цих легально можливих формах ішла боротьба за повернення

узурпованих прав українській мові, культурі, національним традиціям, а отже, і за лікування всього національно-державного організму. І Алла була не тільки митцем, якому, на жаль, так і не дали найсильніше виявитися, але й не меншою мірою активною громадською діячкою. Алла якраз і відзначалася тим, що її найменше торкнулася зневіра й розклад, які не пошкодували багатьох шістдесятників. Вона не кланялася кон'юктурі й не гасила запалу інших. Це не грань, а сутність Алли, її громадська позиція, без якої не було б ні Алли-митця, ні Алли-Людини."⁴⁶

Ірина Левитська: "Алла стала символом без страху і вагань в часи загального приниження і брехні. З нею боротися було неможливо. Її можна було тільки вбити"⁴⁷.

Лесь Танюк, професор, голова Комітету ВР з питань культури та духовності: "... з усього знати, що росла вона на великого митця, і хода її була упевнена, могутня, невпинна. Мистецтво Алли Горської народилося передусім з опору й долання труднощів, і спинити її могла лише смерть... Жила А.Горська, як усі ми тоді, гарячково: відчувалося, що відлига – ненадовго, і треба встигнути, встигнути, встигнути... Невідоме, чи краще, але вона все встигала робити – крім мистецьких справ."⁴⁸

Василь Касіян, відомий графік, лауреат національної премії ім. Т.Шевченка: "Одним з найяскравіших досягнень у нашому монументальному мистецтві є мозаїка, яку виконала бригада митців у Донецьку (керівник – Г.Синиця). Я бачив ці мозаїки,

⁴⁶ «Документи часу і людини» // *Вісник Міжнародного благодійного фонду Вячеслава Чорновола – «Вимір часу»*), № 1, 2001, Київ

⁴⁷ "Алла Горська: Червона тінь калини. Листи, спогади, статті" // Київ, Спалах ЛТД, 1996, с. 143

⁴⁸ Лесь Танюк // *Монологи* // Харків, "Фоліо", 1994, с. 246

⁴⁸ «Касіян Василь Ілліч» //

Шевченківські Лауреати 1962-2001 , с. 228, "Криниця", Київ, 2001

високохудожні і реалістичні твори. Авторський колектив, створюючи нове, виходить з джерел українського народного мистецтва. Тому мозаїки їхні глибоко національні і сучасні, справді український монументальний живопис".

Григорій Местечкін, відомий художник, мистецтвознавець: "Жінка-птах"⁴⁹ виникла не на порожньому місці: за мозаїчним панно "Жінка-птах" не просто "школа Бойчука", а розвиток "школи Бойчука". Розви-ток. Збагачений скарбами сучасного автентичного українського народного мистецтва. Це дорогоцінність. З кожним роком панно набуває все більшого значення... Творчий доробок Алли Горської, Георгія Синиці, Віктора Зарецького та Галини Зубченко за значимістю можна прирівняти до сучасних фрагментів фресок та мозаїк Михайлівського та Успенського соборів".

"Донеччина", №58, 23 вересня 2004

Життєпис мовою листів. Алла Горська

Минає 80 років від дня народження Алли Горської. Проте, доводиться констатувати, що навіть вже опубліковані її листи і щоденники залишаються маловідомими і практично недоступними широкому загалу. А вони є важливим джерелом для дослідження не лише біографії художниці, а й процесів, що відбувалися в українському громадському та мистецькому житті ХХ століття.

Листи та щоденники Алли Горської – це сторінки історії відродження українського монументального мистецтва, написані одним із його творців. Їх пронизує думка шукача істини.

Стиль листів і записів у щоденниках – короткі слова, визначення – влучні, образні, сучасні. Образ тільки

⁴⁹ «Жінка-птах» – панно в крамниці «Рубін» у Донецьку.

намічений кількома рисами, але він тягне за собою низку асоціацій.

До збірки включено: листування з батьками, друзями та знайомими; творчі записи, щоденники; заяви, скарги та звернення Алли Горської до влади, які перегукуються з подіями, описаними в листах.

При відборі документів перевага надавалася тим, що за датою співпадають з часом праці художниці у Донецьку, Маріуполі та Краснодарі.

Адресати художниці: родина, знайомі, друзі, відомі діячі української діаспори. У це коло мене ввело багатолітнє занурення в життя Алли Горської.

Під час зустрічей відчувала присутність Алли. Іноді події набували містичного характеру, але їх наслідки були вповні реальними. Не один раз дивним способом вирішувалися проблеми, які ставали на заваді подальшої роботи. Дякую Богові за це!

Але найбільш вражаючою була “зустріч” зі самою художницею. Торкаючись листочків, писаних її рукою, відчувала тепло і холод. Ставало ясно і хмарно, весело і гірко, брав відчай, або наповнювалася душа оптимізмом.

Праця над архівом перетворилася у діалог між нами. Частіше я погоджувалася з її репліками, адже вони й по-сьогодні лишаються актуальними:

“Ми – ляльки в боротьбі певних груп. Хочуть – віднімуть ім’я, хочуть – відкруть голову, хочуть – помилують. Все залежить від того, якій групі що буде вигідно для власного ствердження, а наше життя – це є дрібниця, не варта уваги. Втоплюєшся, проте: аби душа не сивіла”.

"З одного боку, люди не можуть обійтися без мирного спілкування один з одним, а, з другого, вони не можуть уникнути того, щоб постійно не протидіяти один одному. Отже, вони від природи почувають себе

приреченими до коаліції, що постійно загрожує розпадом, але взагалі йде вперед."

"Найбільша крамола – бути українцем в Україні".

Спостерігаючи за сьогоднішнім, приходжу до висновку: нині дуже потрібні такі люди, як Алла Горська – діяльні, активні, сміливі.

Наш час – це також їх час.

Акція пам'яті у Провідну неділю

Від Чистого четверга і до Провідної неділі духи-душі предків приходять по небесному мосту справляти свій Мертвецький Великдень. В цей час вони не бояться ані хреста, ані молитви й вельми агресивні. За наші гріхотворні вчинки всеодно доведеться рано чи пізно спокутувати, тому, поки живі, вшановують померлих. Чистого четверга для них готують трапезу, а Провідної неділі виряджають до Вирію. Тонкощі проведення цих ритуальних заходів позабувалися, але традиція живе.

Цьогорічної Провідної неділі молодь, що гуртується навколо сайту [//hata-nm.org.ua](http://hata-nm.org.ua) зібралась у незвичайному, для проведення поминальних заходів, місці. На "вечорниці" вони, зазвичай, сходяться в "hati", на "вулицю" – щосуботи у Донецьку, а у неділю 15 квітня, поза розкладом, – біля донецької школи № 5.

Чому там? Відповідь знайдете на сайті [//hata-nm.org.ua/forum/showthread.php?t=564](http://hata-nm.org.ua/forum/showthread.php?t=564). Вітаючи мене з днем народження, вони вирішили, що "найліпшим подарунком буде слугувати заплановане наведення ладу біля 5-ої школи".

Заплановане? Ким?

Кілька місяців тому, молодь "Хати" вирішила змити написи зі мозаїчних панно, розміщених в екстер'єрі школи. Місцева влада, директор та завуч школи, до яких я зверталась неодноразово, не бояться ні чорта, ні Бога. Та й

де їм до молоді, гаслом якої є заклик Миколи Міхновського: "Не вбивай Україну своєю байдужістю до всенародних інтересів".

На порталі українців Донеччини зібралась молодь, якій притаманні найкращі риси нашого народу: щирість, гумор, вигадливість, патріотизм. Дякую Богові за зустріч з цим молодіжним гуртом. Дякую "Хаті" за незвичайний Подарунок. Слова ж, сказані наостанок кимось з хлопців: "Ну от і пом'янули Аллу Горську", свідчать про не випадковість вибору дня акції. Навіть дощ не завадив.

"Донеччина", № 31 24 квітня 2007, с. 4

Музей просто неба

У суботу 1-го березня міністр культури та туризму Василь Вовкун, голова Ради з питань культури при Президентові України Микола Жулинський, член Ради з питань культури при Президентові України, голова Всеукраїнського товариства "Меморіал ім. Василя Стуса" Лесь Танюк, голова управління культури ДОО Микола Пташка, голова Комітету з питань культури Донецької обласної Ради Марк Бровун оглянули комплекс мозаїчних панно, розташований в екстер'єрі донецької школи № 5.

Свої враження від побаченого міністр висловив ще не закінчивши огляд: "Це – дивовижна знахідка, якої не сподівався побачити у Донецьку. Це – музей просто неба. У Києві давно знищено монументальні твори, пов'язані з Аллою Горською. До 2012 року треба ввести у дію туристичний маршрут Донецьк-Маріуполь "Алла Горська". Присвоїти вулиці і школі її ім'я. Виділити кошти на реставрацію школи. Повернути школі стадіон, на якому розпочато будівництво, яке не має ніякого відношення до школи".

Ще у 1966 році мистецтвознавець Григорій Местєчкін писав: "Донецьк збагатився незвичайною

"картинною галереєю". Вписана в просторінь вулиць і площ, відкрита сонцю й вітрам, вона стала невід'ємною часткою міста. Її щодня бачать люди: барвисті мозаїчні панно прикрашають стіни новітньої споруди, збудованої зі скла, із сучасних будівельних матеріалів, конструктивної за архітектурою (архітектори Й. Каракіс, В. Волик, П. Вігдергауз, А. Страшнов). Це – експериментальна середня школа № 5".

Школа стала справжньою лабораторією. На учнях випробовувались шаталінська методика викладання та комфортність перебування у будинку. А на його стінах Алла Горська, Віктор Зарецький, Григорій Синиця, Галина Зубченко творили новий сучасний монументальний живопис. Народжувалась нова мистецька національна українська школа. Її засновник заслужений художник України, лауреат Національної премії ім. Т. Г. Шевченка Григорій Синиця казав: *"Моя мета – навчити мислити і творити. Й розуміти: народне мистецтво – це велика філософія у народних образах"*.

Наші предки були справжніми мудрецями. Система знань, проявлена в писанках, карпатських тарелях і інших творах народного мистецтва, стверджує існування в наших пращурах 8-го і вище рівня світосприйняття. В той час, як сучасна матеріалістична наука послугується 4 вимірним способом (три просторові координати та час) і може аналізувати менше 10% об'єму інформації.

Отже, нас і наш час від тої доби ділить провалля. Так начебто маємо справу з різними народами.

Прийшов час повертатися до давньоукраїнських принципів життєзабезпечення. Розумні батьки були справжніми екологами і вчили дитину вітатись і розмовляти з Природою, Сонечком, Вітром, Водою, Землею, Травами, Деревами, птахами, звірами, з усіма сущими на світі.

Саме оті давньоукраїнські принципи життєзабезпечення розкриває донеччанам комплекс мозаїчних панно на школі № 5 ("Космос", "Вода", "Вогонь", "Земля", "Життя", "Надра", "Сонце", "Повітря", "Прометей"). Вибір цієї теми був не випадковим, адже школа була з поглибленим вивченням біології.

Екскурсію навколо школи, як завжди, проводила автор цього допису. Майже кожна моя зустріч з відвідувачами "музею просто неба" супроводжується "відкриттями". Мабуть у ті хвилини дух Алли Горської перебуває з нами і розкриває очі. І ця зустріч не була винятком.

Прощаючись з вельмишановними гостями я подарувала В. Вовкуну та М. Жулинському упорядковану мною книгу "Алла! Алла! Алилуя!" – збірку поезій та репродукцій картин, які присвятили Аллі Горській її друзі. І тут сталося неймовірно вже для мене. Лесь Танюк, який отримав книгу ще у грудні минулого року, запропонував компенсувати мої витрати і зробив грошовий внесок, Микола Жулинський обіцяв надіслати, а міністр запропонував голові управління культури ДАО видати мої книжки про А. Горську (вже підготовлена до друку друга книга "Перлини українського монументального мистецтва на Донеччині") великим накладом. Окрім того видати альбом творів Алли Горської.

"Донеччина" №16, 7 березня 2008

"Дерево життя" знайшли

1996 року з книги "Червона тінь калини. Алла Горська" я дізналась, що у Маріуполі в ресторані "Україна" А. Горська, В. Зарецький, Г. Зубченко, Б. Плаксій, Г. Пришєдько за участю В. Парахіна та Н. Світличної створили мозаїчні панно "Боривітер" і "Дерево життя". З Аллою Роздобудько ми знайшли той ресторан, знайшли й панно

"Боривітер", а от про "Дерево життя" ніхто нічого не знав. Щороку, по приїзді до Маріуполя, я бігла до ресторану, але мої пошуки були безрезультатними. Та от, років п'ять тому у черговий раз я приїхала до Маріуполя з метою знайти мозаїчне панно "Дерево життя". Моїм гідом по приміщенню ресторану була адміністратор Ольга Миколаївна Ч., яка й розповіла мені про чудову мозаїку і показала місце її "поховання" за стіною з рожевого туфу. На стіні висіло величезне дзеркало. Пані Оля допомогла знайти бувшого директора ресторану, яка підтвердила, що панно не лише було, а й є. Стіна тільки його закриває, але не торкається (так тоді розпорядився головний архітектор Маріуполя). Та переконати у цьому обласне управління культури, Мінкультури та власника будинку тоді не вдавалося. Архітектор давно помер, а директорка, боялася засвідчити свою інформацію. Тепер вже й вона пішла з життя.

Але ж і я була впертою. І ось, через 12 років, 22 липня 2008 року за згодою Генерального директора ООО Маркомпрод М. Тимченка (власника будинку) і за підтримки художників членів НСХУ В. Константинова, Л. Кузьмінкова, М. Кушніра була перевірена наявність мозаїчного панно "Дерево життя" у залі на 5-му поверсі ресторану "Україна" (тепер – "Аристократ").

Нам вдалось довести, що твір відомих митців 1960-х років не ушкоджено і він знаходиться у задовільному стані, його тільки закрито на відстані стіною напівцегли!!! У цьому на власні очі переконалися художник Михайло Кушнір та сам Микола Тимченко, бо тільки вони наважилися по хиткій 5-ти метровій дерев'яній драбині піднятися до самої стелі і зазирнути у "задзеркалля". Про небезпеку вони й не думали. По дорозі в Донецьк пан Михайло зізнався, що "боїться" висоти, але про це згадав, тільки тоді, коли був вже нагорі. А Микола Костянтинівич,

мабуть, також забув про свою чималу вагу. А якщо ще врахувати поважний вік (за 80) Леля Кузьмінкова і Валентина Константинова та стан здоров'я останнього і спеку, то, зрозуміло наскільки важливим для кожного був цей захід. Тепер очікуємо від Миколи Костянтиновича наступного кроку: відкрити світові шедевр українського монументального мистецтва.

Ця остання подорож до Маріуполя частково дала відповідь ще на одне питання, яке виникло у мене в процесі роботи з архівом. У щоденнику, який вела Алла Горська у Маріуполі, є такі записи: "5 липня (1967 – Л.О.). ... Борис робив ескіз на зал Карла. Цікавий задум: соняшників поле – світильники на стіні, а попереду на великому світ(ильникові) сонях з деревоплити з фольгою". "8 липня. Борис, Зарецький - на "Соняшник". "10 липня. Борис, Зарецький - на "Соняшник". "11 липня. "Соняшник" закінчили. Борис та Зарецький змонтували: виклали ящик склом (двері розбились). Спочатку заклали охру - низ, велика увага. Зняли, замінили зеленим. Працювали до десятої. Все закінчили".

І Віктор Зарецький, і Борис Плаксій – лауреати шевченківської премії. Варто було б пошукати їхній твір. Де ж той "зал Карла"? Чи вціліла робота? "Зал Карла" ми знайшли завдяки Л. Кузьмінкову. Це будинок по вул. Леніна, 76 у Маріуполі. Проектував його Карл Чорний. Там тепер кафе "Фрегат". "Старі" працівники кафе показали нам на стінку в залі на другому поверсі. Кажуть: "Там щось було". От і все. Архітектор виїхав за кордон. Борис Плаксій відмовляється будь що говорити, а Віктора Зарецького вже немає. Може хтось зі краєзнавців–маріупольців пам'ятає?

29 серпня 2008 "Донецчина" № 54

Звернення української інтелігенції

до Президента України Віктора Андрійовича ЮЩЕНКА

ВЕЛЬМИШАНОВНИЙ ПАНЕ ПРЕЗИДЕНТЕ!

18 вересня 2009 р. виповниться 80 років від дня народження однієї з найвидатніших представниць руху “шістдесятництва” – Алли ГОРСЬКОЇ.

Ім'я Алли Горської довгі часи було під забороною. Тільки через 20 років після її загибелі почали з'являтися про неї перші публікації. Вийшли книги: “Алла Горська. Червона тінь калини” (1996) – спогади її друзів; “Алла! Алла! Алилуя!” (2007) – збірка віршів та мистецьких творів, посмертно присвячених Аллі Горській; “Перлини українського монументального мистецтва на Донеччині” (2008). У м.Києві та м.Василькові встановлено меморіальні дошки на будинках, де жила А.Горська і де її було вбито. У Києві та Львові є вулиці імені Алли Горської. Сьогодні ми свідомі того, що її смерть – це втрата не тільки для родини, друзів і для українського мистецтва. Смерть Алли Горської – це національна втрата.

Загинула Алла Горська, але живуть її твори, а з ними – її ідеї.

Лише в Донбасі поки що збереглися мозаїки художників-монументалістів, разом з якими працювала Алла Горська. Проте нові віяння часу та економічні-бізнесові відносини склалися в нашій Державі так, що дозволяють комерційним структурам нищити шедеври нашої національної культури, до яких, на превеликий жаль, потрапили й ці твори:

1. Сплюндровано, всупереч рішенням мінкультури (дод. 1), панно “Жінка-Птах” (Донецьк, автори Алла Горська, Віктор Зарецький, Григорій Синиця).

2. Не розконсервовано замуроване панно "Дерево життя" (Маріуполь, автори Алла Горська, Віктор Зарецький, Галина Зубченко, Борис Плаксій).

3. Під загрозою знищення знаходиться мозаїчний комплекс "Школа" (Донецьк, автори Алла Горська, Віктор Зарецький, Галина Зубченко, Геннадій Марченко, Григорій Синиця – дод. 2).

З хвилюванням звертаємось до Вас з приводу трагічної ситуації, яка створилася навколо мозаїчного комплексу "Школа".

Його було створено у 1965-66 роках. Уперше художники-професіонали працювали за законами народного мистецтва. Тоді і тут утверджувалась нова мистецька національна українська школа, у витоків якої стояли Михайло Бойчук та Григорій Синиця (дод. 3).

1992 року Григорій Синиця став лауреатом Державної премії ім. Тараса Шевченка у першу чергу за відродження української колористичної школи.

Отже, мозаїчний комплекс "Школа" (як називали його автори) є історичною та мистецькою пам'яткою - об'єктом культурної спадщини.

Міністр культури В.Вовкун відвідав цей комплекс 1 березня 2008 року і, під впливом побаченого, запропонував:

1. Припинити будівельні роботи, розгорнуті сторонньою організацією на території, що належить школі.

2. До 2012 року створити туристичний маршрут "Донецьк – Маріуполь. Алла Горська".

3. Подати Міністерству опис мозаїк, їх стан та кошторис на реставрацію комплексу.

4. Присвоїти школі ім'я Алли Горської.

Тож як сьогодні виконуються пропозиції міністра, подані ним у присутності Голови Ради з питань культури і духовності при Президентові України М.Жулинського,

Голови Всеукраїнського Товариства "Меморіал" ім. В.Стуса Л.Танюка, Голови обласного управління культури М.Пташки та голови Комітету з питань культури Донецької обласної ради М.Бровуна?

Перша пропозиція: **ООО "Юрт-Індастрі" розпочала будівництво житлового будинку у травні 2007 року, захопивши без дозволу частину шкільного спортивного майданчика. Реакція відділу освіти на пропозицію міністра (1.03.2008) припинити будівництво була спрямована на його узаконення Угодою №164 від 12.03.2008 між ООО "Юрт-Індастрі" (Е.Казімовою) з одного боку та відділом освіти Ворошилівського району в м. Донецьку (Н.Скалдіною). З цією угодою директора школи (Сорокіну Г.) на її вимогу ознайомили лише 2.07.2008 (дод. 4)**

Друга пропозиція: до цього часу ні Кабінет міністрів, ні Рада з питань культури і духовності при Президентові України не розглянули питання про створення туристичного маршруту "Донецьк – Маріуполь. Алла Горська".

Третя пропозиція: Донецькі художники Л. Огнева та М.Кушнір підготували опис мозаїчних панно, їх стан та кошторис на проведення реставраційних робіт. Документ надіслано обласним управлінням культури до Кабміну 19.03.2008 № 07-06 / 475 (дод. 5)

Перелік об'єктів, до туристичного маршруту "Донецьк-Маріуполь. Алла Горська" у цьому документі не надано.

Четверта пропозиція: керівництво школи, педколектив, учні та їх батькі звернулись до місцевої влади з проханням присвоїти школі ім'я Алли Горської. Яким буде рішення, покаже час.

Отже, на відміну від народу (художників, вчителів, учнів та їх батьків) ні Рада з питань культури і духовності

при Президентів України, ні Кабмін не поспішають, а спритні "донецькі" не ловлять гав.

Знаючи, як "врятували" у Донецьку 2002 року мозаїку "Жінка-Птах", можна передбачити трагічне майбутнє мозаїчного комплексу "Школа". Ось-ось днями він буде знесений разом з будинком школи №5.

Манкуртизм глибоко проникнув у наші гени. Що скажемо своїм нащадкам, якщо нині не втрутимосся в хід подій?!

Ця скарбниця української культури в Донецьку має бути збережена навіки!

Просимо Вас, Пане Президенте, негайно вирішити питання збереження у Донецьку комплексу мозаїк "Школа" і посприяти його внесенню до Державного реєстру нерухомих пам'яток – об'єктів культурної спадщини.

Газ. "Українське слово" №38 17-23 вересня 2008

Алла Горська: "Дай, Боже, нам розуму!"

Після публікації у "Донеччині" інформації про відзначення 79 роковини від дня народження Алли Горської в донецькій школі № 5 до мене звернулось кілька моїх друзів з обуренням, що про мене у статті не згадано. Ніхто не сумнівався у тому, що я брала участь у тому дійстві. Насправді мене там не було. Запрошували, але відмовилась. Проте, напередодні провела у цій школі в 6-му класі урок та екскурсію навколо школи. Передала школі 11 книжок "Перлини українського монументального мистецтва на Донеччині" та дві книги "Алла! Алла! Алилуя!". Виготовила і передала школі експонати для стенду про життєвий та творчий шлях А.Горської. Спонсорську допомогу у виготовленні експонатів надало Житомирське відділення Всеукраїнського об'єднання ветеранів. Була проведена

екскурсія навколо школи і для учнів 6-го та 8-го класів ліцею "Меркурій", який займає одне крило у будинку школи № 5. Дуже прикро, що керівництво школи № 5 відмовило ліцеїстам бути присутніми на урочистій лінійці. Я ж надала перевагу заходу, підготовленому учнями, а не адміністрацією школи, у м Яснуватій. Про це моя розповідь.

18 вересня Аллі Горській виповнилося б 79 років. Дата - не "кругла", то, за традицією, здавалося б немає нагоди відзначати цю подію. Але інакше думали учні 11-а класу ясинуватської школи № 6 та їхній класний керівник, викладач української мови і літератури, Ірина Сергіївна Курбацька: 18 вересня тут, мабуть вперше в Україні, відбувся відкритий урок, присвячений Аллі Горській. Почути про невідому у тому містечку, але знану у всьому вільному світі, художницю, прийшли: директор школи Горностаєва Людмила Василівна, заступник директора з навчальної роботи Прядко Олександра Георгіївна, координатор центрів шкільного Євроклубу учитель математики Безугла Ольга Анатоліївна, учитель української мови і літератури Шаменкова Валентина Михайлівна та учні 10-а класу. Запросили і мене, як автора книжки "Алла! Алла! Алилуя!", яку мають всі учні 11-а класу ясинуватської школи № 6.

Просторий кабінет інформатики прибрано рушниками, на столах грона калини, нею ж прибрано коровай. Шкільний дзвоник – сигнал до початку дійства. Його дійові особи: бібліограф, детектив, актори. Все це і ззовні, і по суті так несхоже на шкільні заходи моєї юності (масові урочисті лінійки). А про що і як говорять діти! Вкотре переконаюся, що міф про не спрацювання в нашій Державі української ідеї є мильною кулькою. Роздуми старшокласників над долею Алли Горської – підтвердження тому.

Таня Панченко зі захопленням говорить про вибір Аллою Горською життєвого шляху: „Якою має бути людина, щоб знайшла своє місце в житті?!” А Валерій Коваленко цей вибір прирівнює подвигу: „Подвиг. Він може бути не завжди публічний і героїчний, але завжди вимагатиме найвищого морального злету, концентрації душевних сил. Може, людина готується до цього все життя, накопичуючи в собі ті моральні якості, які вирішального моменту допоможуть їй зробити єдино правильний вибір”. Денис Карашук – "детектив" – розповідає за спогадами Олексія Зарецького („Мої батьки”, Почерк „відділу мокрих справ”) про причини вбивства Алли Горської та виконавців цього злочину. Аліна Торопова підводить ризик, цитуючи Василя Симоненка: "Живе лиш той, хто не живе для себе. Хто для других виборює життя...".

Настя Ненашева, Аліна Торопова, Артем Григоренко, Наталка Беляєва – "актори" – читають вірші: "Аллі Горській" (Володимира Комашкова), "Ярій, душе" (Василя Стуса), "Реквієм" (Євгена Сверстюка), "Перед фотографією Алли Горської" (Атени Пашко).

А потім засвітилася мультимедійна дошка, пішли кадри, які перенесли нас у Донецьк до стін школи №5. Мені запропонували прокоментувати слайди. А з мікрофона, наче з небес, полинула пісня "Я в світ прийшла" композиторів Лілії та Євгена Черевченків і поетеси Ніни Шаварської у виконанні заслуженої артистки України Світлани Мирводи. Здається; Алла Горська сама звертається до нас:

Я в світ прийшла сказати неказанне,
В краплинах часу зупинити мить.
Я в світ прийшла як незагойна рана,
Бо так мені чужа біда болить.
Я в світ прийшла, щоб залишитись вічно
у пісні, слові, у чиймсь житті.

І коли зірка зірветься трагічно,
Душа злетить з розп'яття на хресті.

Урок скінчився. Діти і вчителі оточують мене. Кожному дарую книжку "Перлини українського монументального мистецтва на Донеччині", в якій намагалась розповісти не тільки про Аллу Горську, а й передати, через її сприйняття подій тих років, задушливу атмосферу того часу. Здається, що у першій книзі про Аллу Горську "Алла! Алла! Аलिлюя!", це вдалося. Ось що сказав Артем Григоренко: „Якщо ми бажаємо дізнатися, що відбулося в 60-х рр.. XX ст., можна зазирнути в підручник із історії, але якщо вас цікавить, що відчувала тоді значна частина людей – про це нам розповість книжка Л. Р. Огневої „Алла...Алла”.

Відносно тієї книжки я чула добрі відгуки і В. Вовкуна (міністра культури), і М. Жулинського (Голови Ради з питань культури при Президентові України), і Л. Танюка (друга А. Горської, багаторічного голови Комітету з питань культури Верховної Ради, і братів Горинів (відомих політиків), і О. Зарецького (сина А. Горської), але відгук Артема Григоренка – найцінніший.

Добре, що до підготовки уроку були залучені ще й учні 5-а та 5-б класів. Їхні малюнки на теми мозаїчних панно з торців донецької школи № 5 прикрасили всю стіну класу інформатики. Учень 6-б класу Ігор Опря намалював емблему уроку: гроно калини на жовто-голубому фоні. Випущена стіннівка зі висловами друзів Алли Горської про неї. Ці зернята зібрала Аліна Торопова учениця 11-а класу. Бачу, що вони впадуть на добру землю, бо відчула, що "є олія у мозках" дітей, з якими мене звела доля 18 вересня 2008 року. Дай, Боже, нам всім розуму!

28 листопада 2008 "Донеччина"

НАДІЯ СВІТЛИЧНА

Легендарний Лебідь

Якщо людина, в якому б часі вона не жила (радісному чи тривожному), не знаходиться у гармонії з високою Любов'ю, дозволяє байдужості заповнити життя, тоді вона починає тліти та згасати. Надія Світлична не допустила у своє серце байдужості, вона не тліла, а горіла вогнем Любові, який обігрівав і світив. Алла Горська називала Надію: "Та, що світить всім". Мені вдалося упорядкувати і видати книжку присвячену Надії Олексіївні Світличній. Назва її: "Та, що світила всім". Починається збірка відомим інтерв'ю Василя Овсієнка. Н.Світлична розповідає йому про себе. Наступний розділ – листування з Аллою Горською – 21 документ: 15 листів – Н.Світличної, 6 – А.Горської. Листування подано як діалог, який охоплює період від 9 липня 1965 р. по 10 жовтня 1970 року (від часу знайомства Н.Світличної з художницею і до її загибелі).

Тексти листів Надії Світличної до Алли Горської є копією документів, які зберігаються у фондах Центрального музею-архіву літератури і мистецтва. Свого часу вони були передані туди сином Алли Горської – Лесем Зарецьким.

Тексти листів Алли Горської до Надії Світличної – з мого архіву, їх, на моє прохання, передала Надія Олексіївна. Мене цікавили листи того часу, коли А.Горська працювала на Донбасі: у Донецьку, Маріуполі, Краснодоні. Підбір листів робила Надія Олексіївна. Думаю: Н.Світлична передала мені тільки те, що на її погляд, не можна було б перекрутити, або некоректно використати. Вона просила і мене: не давати до друку подібні моменти у переданих нею листах.

Наступний розділ – копії листів Надії Світличної до Панаса Заливахи. Їх всього – шість. Один лист без дати, інші

датовані: груднем 1966, жовтнем 1967, квітнем 1970, жовтнем 1971, груднем 1981. Це – ті листи, які Панас Заливаха власноруч передав до Центральному музею-архіву літератури і мистецтва.

Ознайомитися з архівами Панаса Заливахи і Надії Світличної, які не передані у державну власність, поки що неможливо.

Билинним став той епізод з її життя, коли, сидючи у тюремній камері, вона цілий день співала для брата, а він був десь поруч – у сусідній камері. То були українські пісні про Йванка. А був той день – днем народження І.Світличного. Іван почув і відгукнувся:

У світі пошесті і змору,
Німотності і глухоти,
Де мудрі муштрою менти
Лінчують душі без розбору, —
Там пісня, витвір висоти,
Свободи й пружного простору,
Шугнула вільним птахом вгору,
У вир! У небо! У світи!
Ривком відчаєного тіла
Роковано залебеділа
В святій готовності офір,
Та, браконьєрським залпом в небо
Підтята — легендарний лебідь, —
Упала на тюремний двір.

І.Світличний "Н.Світличній"

Легендарним лебедем – бачив Іван Світличний свою сестру.

Оточення, в якому опинилася Н.Світлична в Києві, було надзвичайне, просто рідкісне. Вечори в Клубі творчої молоді, подорожі, самвидав, співи на схилах Дніпра хору "Жайворонок" відкрили Надії Україну.

У той час Неллі Корнієнко (дружина Л.Танюка) перекладала твори відомого австрійського містика і філософа Рудольфа Штейнера. Він пророкував: новий виток цивілізації і культури почнеться у Києві, – саме там, де протягом довгих століть пролито стільки народної крові. Ця історична кров і дасть поштовх народженню нової мистецької Мекки.

Ще на початку минулого століття у це повірив молодий Курбас. Курбас залишив Відень та Львів і переїхав до Києва, аби творити там нову цивілізацію.

Зрозуміло, що це Пророцтво (через Леся Танюка) стало відоме й шістдесятникам. Їм вірилось: передбачення Штейнера здійсниться ще за їхнього життя – і тоді не є випадковим, що усіх – Дзюбу з Донбасу, Драча з Тетіївщини, Стуса з Вінниччини, Танюка і Сверстюка з Волині, Заливаху, Світличного, Семикіну, Севрук і десятки, сотні з Закарпаття, Львівщини, Херсонщини, Одеси, Таврії звело в Києві Провидіння з однією метою: аби всі вони спричинилися до відбудови України, до її відродження – через культуру, через мистецтво, через етику.

Завдячуючи Надії Світличній, думки Р.Штейнера про народну кров, пролиту на нашій землі, знайшли образотворче втілення. 1965 року Надія працювала у Донецьку. Разом з Аллою Горською, Галиною Зубченко, Григорієм Синицею оформлювала екстер'єр школи №5. На одному з торців будинку є панно "Надра", на ньому – над динозаврами – зображено кілька шарів: пісковий вихор, під ним вода, ще нижче – червона смуга. Ця незрозуміла червона смуга з'явилася за пропозицією Н.Світличної.

Ота червона смуга і є народною кров'ю, є тим скарбом, який має дати поштовх відродженню України. Зображення сприймається як молитва за здійснення штейнерового Провидіння.

Життя було цікаве, та відчували, що відлига не надовго: треба встигнути, встигнути, встигнути...

Про рух інтелігенції в Україні 1960-тих років можна прочитати у підручниках. Але дізнатися про те, що відчували його учасники, можна тільки з листів Надії Світличної.

Та, що світила всім

(виступ на конференції у Старобільську 25.09.09)

Якщо людина, в якому б часі вона не жила (радісному чи тривожному), дозволяє байдужості заповнити життя, тоді вона починає тліти та згасати. Надія Світлична не допустила у своє серце байдужості, вона не тліла, а горіла вогнем Любові, який обігрівав і світив. Алла Горська називала Надію: "Та, що світить всім". Мені вдалося упорядкувати і видати книжку присвячену Надії Олексіївні Світличній. Назва її: "Та, що світила всім".

Починається збірка відомим інтерв'ю Василя Овсієнка. Н.Світлична розповідає йому про себе.

Наступний розділ – листування з Аллою Горською – 21 документ: 15 листів – Н.Світличної, 6 – А.Горської. Листування подано діалогом, який охоплює період від 9 липня 1965 р. по 10 жовтня 1970 року (від часу знайомства Н.Світличної з художницею і до загибелі А.Горської).

Тексти листів Надії Світличної до Алли є копією документів, які зберігаються у фондах Центрального музею-архіву літератури і мистецтва. Свого часу вони були передані туди сином Алли Горської – Лесем Зарецьким.

Тексти листів Алли Горської до Надії Світличної – з мого архіву, їх на моє прохання передала Надія Олексіївна. Мене ж цікавили листи того періоду, коли А.Горська працювала на Донбасі: у Донецьку, Маріуполі, Краснодарі. Підбір листів робила Н.Світлична. Думаю: вона передала мені тільки те, що, на її погляд, не можна було б

перекрутити або некоректно використати. Вона і мене просила викреслити подібні моменти із переданих нею листів.

Наступний розділ – копії листів Надії Світличної до Панаса Заливахи. Їх всього – шість. Один лист без дати, інші – датовані груднем 1966, жовтнем 1967, квітнем 1970, жовтнем 1971, груднем 1981. Це ті листи, які Панас Заливаха власноруч передав Центральному музею-архіву літератури і мистецтва.

Ознайомитися з архівами Панаса Заливахи і Надії Світличної, які не передані у державну власність, поки що неможливо.

Якщо про рух української інтелігенції 1960-тих років можна прочитати у підручниках, то з листів Надії Світличної можна дізнатися, що відчували його учасники.

Київський Клуб творчої молоді, подорожі, самвидав, співи на схилах Дніпра хору "Жайворонок" відкривали Україну. Життя було цікаве, але відчувалося, що відлига не надовго: треба встигнути, встигнути, встигнути...

У той час Неллі Корнієнко (дружина Л.Танюка) перекладала твори відомого австрійського містика і філософа Рудольфа Штейнера. Він пророкував: новий виток цивілізації і культури почнеться в Києві, – саме там, де протягом довгих століть пролито стільки народної крові. Ця історична кров і дасть поштовх народженню нової мистецької Мекки.

Ще на початку минулого століття у це повірив молодий Лесь Курбас. Він залишив Відень та Львів і переїхав до Києва, аби творити там нову цивілізацію.

Зрозуміло, що це Пророцтво було відоме й колу Івана Світличного-Алли Горської. Вони вірили: передбачення Штейнера здійсниться ще за їхнього життя. Адже не є випадковим, що в Києві одночасно опинилися Дзюба з Донбасу, Драч з Тетіївщини, Стус з Вінниччини,

Танюк і Сверстюк з Волині, Заливаха, Світличні, Семикіна, Севрук і десятки, сотні з Закарпаття, Львівщини, Херсонщини, Одеси, Таврії. Провидіння звело їх у Києві з однією метою: аби всі вони спричинилися до відбудови України, до її відродження – через культуру, через мистецтво, через етику.

До речі, завдяки Надії Світличної думки Р.Штейнера знайшли образотворче втілення. 1965 року Надія працювала в Донецьку. Разом із Аллою Горською, Галиною Зубченко, Григорієм Синицею оформлювала екстер'єр школи №5. На одному з торців будинку є панно "Надра": над динозаврами зображено кілька різнокольорових смуг. Одна з них – кольору крові. Вона і є тим скарбом, який має дати поштовх відродженню України. Зображення сприймається як молитва за Україну. Червона смуга на панно з'явилася за пропозицією Н.Світличної.

Послання Надії, читаються легко. Навіть у тяжкі хвилини вона не скиглить, а сміється. Гірко усвідомлювати жінці, що її дитина, яка тільки-но народилася, а вже стала непотрібною батькові. Та не про це пише Надія Аллі Горській з пологового будинку (січень 1970 р.):

Любі Кумо, сонечко невтомне!

Учора в мене був день аж перенасичений враженнями. Вперше вставала, вчилася красиво ходити (стегна разом, а ступнями кренделі виписуєш). Вперше годувала Ярему. Діловий хлопець. Сьогодні сказали, що крикливий, всю ніч кричав без видимої причини, але я знаю, скільки зараз розплодилося наклепників, і не спішу вірити.

<...>Почуваю я себе добре, тобто так, як належить. Єдине, що мене трохи непокоїть – це те, що не можна сидіти. Але й тут є свої вигоди: чорта з два

посадять, коли не можна. Аргумент як найсерйозніший – розійдуться шви.

<...>Увечері до постійних вражень малої зони (вечірні процедури одна за одною) додається ще торба радості з великої зони, і то майже завжди з несподіванками.

Перший сюрприз дістала від Сверстюка через кілька годин після родзалу, ще в коридорі – раптом квіти і червона кралевецька торбинка з фруктами. Потім – Петіни, Іван – Льоля, Ти з калиною і посланнями від Зарецьких, учора знов твої каштани, телеграми, Дзюба, Зеня Ф., Рита, кум ... і кутя в кошику! Здуріти можна. Мої палатні сусідки й дуріють: від калини, від каштанів, від листів, телеграм, від хрестика, від укр(аїнської) мови, від Яреми (замість – Юри, Жені, Серьожі, чи від найпочеснішого зараз – Володі).

Словом якби швидше звідси. Але ж, як подумати – люди в такому оточенні приречені бути роками – і витримують.

От маєш докладний опис. Що мені треба? З харчів і питва – нічого!!! Що я хочу? Новин: що там у Львові, Дніпропетровську, Москві, в Києві, зрештою. Як там Марія Андріївна? Як ваша робота? ...

Аллочко, прошу не приходити сюди без потреби: ти ж мусиш цінувати час, навчилася вже мовби, а тут розтринькуєш. Мені аж не по собі, що стільки гармидеру навколо цієї події. <...>"

На мою думку, характерною рисою Надії Світличної була її жертовність, постійна турбота про інших, піклування. Але й оточення було таке ж саме. Чим більше занурюєшся у той час, тим більше переконуюєшся: в тій малесенькій щопті діяв принцип: «Коли падаєш духом, приходь швидше, коли тобі важко — приходь завжди. Проси що хочеш, нам нічого не шкода».

ОЛЕКСА ТИХИЙ

Де герой вчителював

*Все, що мав у житті
Він віддав для одної ідеї.
І трудився для неї
І горів, і яснів, і страждав,
І.Франко "Мойсей"*

У січні цього року на подвір'ї Олексієво-Дружківської школи № 14, де вчителював Олекса Тихий, було встановлено пам'ятну стелу, а навесні поруч з нею мешканці села посадили калину. І ось там, 7 травня відбулась урочиста лінійка, присвячена пам'яті Олекси Тихого, який помер 06.05.1984 у тюремній лікарні міста Перм.

Занадто довгим і нажаль не безхмарним був шлях, яким довелося нам пройти, щоб сьогодні Україна визнала своїх Героїв. Наказом Президента України Віктора Ющенка наприкінці 2006 року Олексу Тихого було нагороджено (помертньо) Орденом “За мужність” І ступеня. Це достойна нагорода Людині, сенсом життя якої було єдине – здобуття і розбудова української незалежної держави. Шкода тільки, що Олекса Тихий занадто рано розділив долю франкового Мойсея, якому судилося в ході простувати Духові шлях і вмирати на шляху. Народ, якому Господь послав таких національних лідерів має великі історичні перспективи. Проте, щоб вони здійснилися від народу теж вимагається у своїх помислах і ділах бути гідним імені тих, хто не шкодував для нього свого життя. Нехай постать Олекси Тихого буде моральним символом вільного жертвовного і незламного українського духу.

“Донеччина” №35, 11 травня 2007

«Не можу більше мовчати»

Донецьке обласне Товариство ім. Олекси Тихого (голова Євген Шаповалов) сприяло виходу у світ збірки творів нашого земляка О.Тихого – «НЕ МОЖУ БІЛЬШЕ МОВЧАТИ» (укладачі Василь Овсієнко, Людмила Огнева, Євген Фіалко, Євген Шаповалов). До книги увійшли: статті Олекси Тихого, написані в 1970-80-х роках; листи з неволі сестрам, матері, дружині. Доповнюють образ цієї світлої людини спогади Володимира Тихого, Василя Овсієнка та Євгена Сверстюка.

До книги «Не можу більше мовчати» не ввійшла стаття «Ви і ми», про яку згадується у матеріалах справи О.Тихого і М.Руденка 1977 року. Знайти її текст не вдалося. Але треба зауважити, що О.Тихий на суді не визнав себе автором такої статті.

Дві великі праці О.Тихого «Мова – народ» та «Словник невідповідних нормам української літературної мови слів (чужі слова, спотворені слова, кальки і т.п.)» раніше були надруковані окремими виданнями, відповідно, у 2007 та 2009 роках.

Всі ці видання свідчать про Олексу Тихого, як талановитого педагога, публіциста, філософа, мужню людину, патріота.

"Донеччина", № 46, 24 липня 2009

Нова ініціатива Товариства ім. Олекси Тихого

Ім'я Олекси Тихого останнім часом все частіше і частіше згадується в ЗМІ завдяки діяльності обласного Товариства його імені.

Це: встановлення пам'ятної стели біля школи № 14 в Олексієво-Дружківці, де Олексій Іванович вчителював; проведення разом з газетою "Наша Дружківка" конкурсів "Хто ж такий Олекса Тихий?" та "Десять видатних

Дружківчан", де перше місце читачі віддали Олексі Тихому; видання "Словника мовних покрутів" О. Тихого.

Деякі ініціативи вже стали традиційними. Як то – видання збірника "Хто ж такий Олекса Тихий?", четверте число якого ось-ось побачить світ; проведення "Олексиних читань" у січні в день народження О. Тихого, а у травні, в день смерті, – поїздка на Байковий цвинтар до Києва, де перепоховано Олексу Тихого разом зі Василем Стусом та Юрієм Литвином. Ще одна ініціатива обіцяє мати продовження.

У минулому році Віталій Колбунов (бувший керівник велосипедного клубу "Level") запропонував Товариству ім. Олекси Тихого провести велопробіг по Дружківці та місцях, пов'язаних з життям і діяльністю Олексія Івановича на Донеччині.

Цього року ініціатива дружківчанина знайшла підтримку кількох організацій і була успішно реалізована. Група у складі трьох велосипедистів і одного супроводжуючого взяла старт від пам'ятника О.Тихому в Олексієво-Дружківці 16-го травня о 9-30 ранку.

Спортсменів-велосипедистів Віталія Колбунова, Сергія П'ятака, Віталія Алексєєва та супроводжуючого їх машиною Віктора Міняєва благословили в дорогу представники газети "Наша Дружківка", Товариства ім. Олекси Тихого та міської організації УНП.

Маршрут довжиною 250 км. пролягав між містами Дружківка – Слов'янськ – Святогорськ – Ізюм – Балаклея – Зміїв – Харків. 208 км. спортсмени подолали самостійно. Тільки, коли минали промислові зони (Краматорськ, Слов'янськ і частково Ізюм), сідали у машину супроводу. Складно було подолати підйом за Ізюмом. Дощ та зустрічний вітер вимусили наймолодшого учасника пробігу, 18-ти річного студента коледжу Віталія Алексєєва, пройти цю ділянку шляху пішки, але в автомобіль

супроводу хлопець сісти не погодився. Потім прийшло "друге дихання" і до запланованого місця зупинки на ніч під Харковом дісталися без порушення графіку. Це була друга ніч, яку вони мали провести під час пробігу. Як і першу – сподівалися перебути на природі. Керівництво турклубу «Одисей» Дружківського житлово-комунального коледжу, де вчиться Віталій Алексєєв, забезпечило спортсменів всім для того необхідним.

Та цього разу сталася приємна пригода. Господарі однієї дачної садиби, до якої завернули спортсмени попити води, почувши розповідь про Олексу Тихого, залишили хлопців на ніч у своїй хаті, а самі повернулися у місто.

Взагалі, де б не з'являлася група велосипедистів у супроводі машини, усюди привертала до себе увагу людей: над кожним з них майорів державний Прапор України.

Кінцевий пункт пробігу – Харківський літературний музей. Тут волонтерів чекали: голова Товариства ім. Олекси Тихого Євген Шаповалов, який заздалегідь приїхав до Харкова, члени Правозахисної групи (керівник – Євген Захаров), працівники Харківського літературного музею (директор – Ірина Григоренко), ЗМІ, студенти, громадськість. Більшість з них вперше почула про нашого земляка. Літературу про нього розібрали миттєво. А найцінніше, що везли з собою дружківчани, було передано у дар Харківському літературному музею: фотокартки, листи, документи (частину з них передала сестра Олекси – Олександра Іванівна Сидорова (Тиха), передав і свою знахідку в покинутій хаті Тихих в Іжівці Євген Фіалко. Це були листи Олекси Тихого з неволі до матері та першої дружини – Ольги Тихої.

Приймаючи безцінний дар, директор музею Ірина Григоренко запевнила, що отримані документи Олекси

Тихого займуть почесне місце серед експонатів музею і дадуть поштовх пошуковій роботі про життєвий шлях і діяльність Олексі Тихого.

Як кому, а мені щемить: чому у Донецькому краєзнавчому музеї ще досі не створено "Острівця Олексі Тихого", "Острівця Василя Стуса" та інших наших земляків – справжніх Героїв України?

"Донеччина" № 35, 2 червня 2009

Олексини читання

31 грудня в селищі Олексієво-Дружківка у школі № 14, де вчителював Олекса Тихий, відбулись перші в Україні "Олексини читання". Ініціатори та організатори Читань: Євген Шаповалов, Євген Фіалко та Володимир Березин – люди відомі на Донеччині. Перший – спорудженням пам'ятника Олексі Тихому у с. Олексієво-Дружківка; другий – головний редактор газети "Наша Дружківка" – проведенням газетою низки конкурсів за українською тематикою та конкурсу, присвяченого видатному, але маловідомому земляку О. Тихому; третій – голова еколого-культурологічного центру "Бахмут" – боротьбою за виживання у нашій екологічно небезпечній зоні. Фінансові витрати організатори Перших "Олексиних читань" взяли на себе.

В центрі уваги більшості учасників Читань стали доля Олексі Тихого та його твори, що є природним, адже відбувалося Перше читання. Цікаве дослідження представив Олександр Серeda – учень ЗОШ № 17 з м. Дружківка. Порівнюючи життя і творчість Олексі Тихого та Василя Стуса, юнак торкнувся, поки що не усвідомлюючи того, до незвичайного явища, яке має назву "шістдесятництво". Перлиною "Олексиних читань" стало наукове дослідження аспіранта ДонНУ Дмитра Білька, який розглянув з філософського боку "етику небайдужості".

Палки дискусії, що виникали при обговоренні представлених досліджень, та пропозиції учасників зробити такі читання традиційними, свідчать про небайдуже ставлення молоді до нашого історичного минулого і сьогодення.

Вів засідання заступник голови Дружківського міського управління освіти Володимир Васильович Качур. Йому вдалося створити атмосферу довірливого спілкування. Не було жодної ноти фальші. Може це унеможливлювала присутність Галини Устимівни Василенко – дружини Олекси Тихого.

Аудиторія підтримувала багатьох ораторів оплесками. Та чи не найголоснішими вони були доценту Донецького національного Університету, кандидату філологічних наук Фені Дмитрівні Пустовій після її палкого слова про рідну мову.

Організатори подякували учасникам Перших "Олексиних читань", вручивши їм грамоти та грошові премії.

На тлі антиукраїнських настроїв, притаманних більшості мешканців нашого краю, проведення "Олексиних читань" за ініціативою самого народу переконує: Україна підіймається з колін, нація йде вгору.

"Донеччина" № 9 8 лютого 2008

"Словник мовних покривів" О.Тихого

Цього "Словника" Олекса Тихий укладав поміж першим і другим ув'язненням – між 1964 і 1977 роками. У машинописі, що зберігся завдяки професорові Василеві Скрипці (вже покійному) та філологам Інні Філіпповій і Вікторові Баришполевій, він доведений до літери М включно. Ймовірно, що був зібраний матеріал і до літери Я, але укладач не встиг його передрукувати на своїй друкарській машинці. Отже, блукав цей Словник пустелею

40 років. Але він не застарів і не втратив своєї актуальності. Адресований він «вчителям, школярам, а також тим, хто занедбав рідну мову або втратив контакт із нею»; «кожному, хто хоче говорити правильно й красиво».

До книги увійшли: праця Олекси Тихого "Словник невідповідних нормам української літературної мови слів (чужі слова, спотворені слова, кальки і т. д)"; рецензія академіка Анатолія Загнідка "Воскресне слово..."; спогади: "Як свисну, – віддасте..." – журналістки Інни Філіппової; "Свічка Олекси Тихого" – канд.. філологічних наук Василя Скрипки; "З інтерв'ю з С. Чернишевським" – одного із лідерів руху шістдесятництва – Михайла Гориня; "Повстав і поліг" – однокамерника Олекси Тихого, автора чисельних публікацій з історії правозахисного руху – Василя Овсієнка.

Відповідальними за випуск були: Василь Овсієнко, Євген Шаповалов, Інна Філіппова і я.

Дякую Богові, що дав мені можливість долучитися до цієї справи. А було це так.

З газет знала, що О. Тихий уклав "Цитатник" – вислови про мову та "Словник мовних покручів", але надрукувати не встиг.

Дуже мені хотілося, аби праці нашого славетного земляка побачили світ. Розшукувала рукописи. Зверталася до краєзнавців, до пана Ярослава Гомзи, якому Олекса Тихий залишив на збереження свої машинописи. Я. Гомза передав сину Олекси – Володимирі тільки "Цитатник", а "Словник" не зберігся. Але ж він мав бути не один примірник, тому пошуки продовжувала. Жовтень 2004 року подарував зустріч з киянкою Інною Філіпповою. Ось що вона розповіла:

"У середині жовтня 1990 року зателефонував до мене мій бувший колега Василь Скрипка, просив про зустріч. За годину сиділи утрюх – Василь Скрипка, мій чоловік і я – розглядали вміст теки, що приніс гість. Там

був машинопис праці Олекси Тихого – “Словник”. Василь попросив узяти машинопис на тимчасовий сховок. Мотивував своє прохання невлаштованістю побуту в гуртожитку для викладачів Криворізького педінституту, де викладав від 1986 року, та вірогідністю трусу в помешканні.

Прощаючись, він сказав: “Як свисну, – віддасте”. Роки минали. Василь Микитович не подавав вісток. Випадково, 2002 року, дізналися, що Василя Скрипки вже нема: пішов із життя 1997 року. Ми з моїм чоловіком – Віктором Баришполем – теку продовжували зберігати, проте навіть на думку не спадало, що вона – одна-єдина, принаймні “поміж людей”. Зрозуміло, припускали наявність “Словника” десь у спецархівах, але то вже – “не для людей”.

У травні 2004 року почули з радіо “Свобода” передачу до 20-х роковин від дня смерті Олекси Тихого. Тарас Марусик розмовляв із Василем Овсієнком. Того вечора ми з чоловіком вирішили зустрітися і з Тарасом Марусиком, і з Василем Овсієнком: чого на світі не буває, а раптом тека – таки “в однині”?

На цьому і закінчилося переховування теки, що її залишив нам Василь Скрипка.”

Розповідь Інни Філіппової я записала на диктофон, а по поверненні додому хотіла її оприлюднити. Та пані Інна дозволу не дала. Чогось боялася.

Потім Інна Філіппова вже сама напише:

“Рік 2004-й, Покрова. Цвинтар у селі Гатне, що під Києвом. Цього дня біля могили Валерія Марченка, журналіста, перекладача та політв’язня, завжди і звідусіль чимало людей.

По панахиді коло могили стоїмо утрьох: мати Валерія – Ніна Михайлівна Марченко, я та ще якась не знайома мені пані. Раптом (і досі не знаю, чому) я й кажу:

"І як далі бути з тими матеріалами Олекси Тихого, що залишив Василь Скрипка, до кого ще звернутися?" Жіночка, котра стояла поруч (а це була Людмила Родіонівна Огнєва з Донецька), аж підхопилася. Запитання по запитанню, в них – і звично притлумлена гіркота, вагання і радість – невже таки "Словник" зберігся?!"

Так, це було у Гатному. Я розповіла Інні, що шукаю Василя Овсієнка, щоб дізнатися про долю "Словника" Олекси Тихого. Вона дала мені телефон В. Овсієнка і повідала свою таємницю.

Виявляється наша зустріч мала наслідки. "Словник" почали упорядковувати, готувати до друку. Хотіли видати разом з іншими працями О. Тихого (у складі двотомника) за рахунок донецької влади (чекають вже не один рік).

У січні цього року, коли проходили Другі Олексини читання, я запропонувала присутнім продовжити працю над "Словником" (він закінчується на літері "М"). І, несподівано, це знайшло відгук. Але для старту потрібен "Словник", укладений О. Тихим. Володимир Тихий (син Олекси Т.) дав згоду на окреме видання "Словника". Василь Овсієнко взяв на себе редакторські обов'язки, я – виготовлення комп'ютерного оригінал-макету, а Товариство ім. Олекси Тихого, яке очолює Євген Шаповалов, – фінансування.

Місяць напруженої праці. 6-го березня 2009 року "Словник мовних покручів" Олекси Тихого нарешті надруковано! Надруковано у Донецьку!!!

Думаю, що донеччанам і україномовним, і російськомовним цікаво буде дізнатися як правильно говорити. "Словник" має три колонки: 1 – як говорять у нас; 2 - як це сказати українською; 3 – як це ж сказати російською.

"Донеччина", №23, 3 квітня 2009.

Йдемо, Олексю, ми! Йдемо!

29 січня у Новодмитрівському навчально-виховному комплексі з нагоди 82-ї річниці від дня народження О. Тихого відбулися Другі Олексини читання.

Як сам захід, так і місце його проведення заслуговують на увагу.

Сьогодні педагогічний та учнівський колективи НВК разом зі місцевою громадою працюють над реалізацією проекту "Новодмитрівський НВК – соціокультурний центр громади". У межах цього проекту 2007 року було створено центр "Правозахисник", який працює у трьох напрямках:

- творча група "Maxsima" веде просвітницьку роботу, підвищуючи правову культуру своїх однолітків;
- творча група "Пошук" займається музейними справами НВК та, зокрема, збором і поширенням інформації про відомого земляка Олексю Тихого;
- творча група "Дія" проводить пізнавально-розважальні заходи та опікується садибою Тихих.

"Ми не могли залишитися в стороні від такої доброї справи, як вшанування пам'яті Олексі Тихого, рідна їжівка якого знаходиться на території Новодмитрівської сільради. Наші учні підготували експозицію в шкільному музеї, започаткували шкільний легкоатлетичний кубок Олексі Тихого (адже О. Тихий викладав не тільки історію, фізику, математику, а й фізкультуру), вирішуємо питання, як зробити пам'ятник цій славетній людині" – говорить директор Новодмитрівського НВК В. Перевозник.

З ім'ям Олексі Тихого пов'язаний ще й Дружківський район Донецчини. Там вже є і меморіальна дошка на бібліотеці, і стелла біля Олексієво-Дружківської школи, де він вчився та вчителював, там же рік тому відбулися Перші Олексині читання, а мешканці Дружківки назвали Олексю Тихого найвідомішою людиною у конкурсі "Десять знаменитих дружківчан". Ось і тут, у

Костянтинівському районі, в кожній школі є куточок Олекси Тихого. В ці дні у всіх школах району відбулися урочисті заходи присвячені О. Тихому. А найвідповідальніший та найурочистіший захід – Другі Олексині читання – проведено у с. Новодмитрівка. Організатор – обласне Товариство ім. Олекси Тихого (голова – Є. Шаповалов). Учасники – учні та педагоги загальноосвітніх шкіл Костянтинівського району, м. Дружківки, м. Костянтинівки, м. Дзержинська. Сприяли проведенню читань відділ освіти (начальник – А. Годунова) та відділ у справах молоді та спорту (начальник – В. Страшко) Костянтинівської РДА.

Чи звернули ви увагу, що Олексині читання вже вдруге відбуваються у сільських школах? І вшановують тут Олексу Тихого не "від безвиході", як писала колись "Донеччина".

Впадає в око те, що у селах та невеликих містечках нашого краю, люди не мітингують, не проголошують гучних промов, нікого не переконують, що бути українцем – престижно, а доводять це справою, яку роблять добре, фахово, яскраво. Байдужі люди не змогли б так професійно об'єднати всі доповіді у єдине дійство, як це зробили учні Новодмитрівського НВК під керівництвом вчителя Н. Коденкової. Перед учасниками та гостями читань розгортались сторінки інтерактивного журналу "Світоч", присвяченого 82-й річниці від дня народження О. Тихого: перша сторінка "Хлопчина з Їжівського хутора"; друга – "Лівіше серця – Україна"; третя – "Шлях до свободи"; четверта – "І смертю смерть поправ".

Потім були промови організаторів, представників влади, гостей. Серед останніх був племінник Олекси Тихого мешканець Костянтинівни Б. Погребний. Є. Шаповалов зачитав звернення до присутніх Василя Овсієнка (бувшого співкамерника О. Тихого): "Бути Особистістю, схожою на Олексу Тихого, – це означає задавати тон у своєму

середовищі, бути лідером, а не "як усі". Постановімо собі: віднині я – українець, і на цьому стою, як Олекса Тихий."

А на завершення заходу – нагороди учасників Читань. Всі отримали грамоти та подарунки (книги), а переможці – ще й грошові премії. Перше місце – у Новодмитрівського НВК за створення інтерактивного журналу "Світоч"; друге зайняли учні Дружківської гімназії "Інтелект" за розповідь про лист - звернення О. Тихого "Редакції газети "Радянська освіта"; третє – посів учень 11-го класу дружківської ЗОШ № 6 Олег Орехов за доповідь про працю О. Тихого "Мова – народ". Заохочувальну грошову премію від Свято-Вознесенської церкви УПЦ КП отримала учениця 10-го класу Новодмитрівського НВК Ганна Горбунова за доповідь "Історична доля України".

Думаю, що читачі погодяться зі думкою, висловленою гостем Читань доцентом Слов'янського Педуніверситету В. Півнем:

Чвалаємо повільно дуже
крізь плутанину й словоблуд,
болючі роздуми і труд;
не прямо, часом – манівцями.
Та слава Богу – не спимо...
Йдемо, Олексо, ми! Йдемо!

"Донеччина", № 10, 6 лютого 2009

"Щоб жило людство, мій народ, мій рід" – О.Тихий

18 листопада ц.р. у Києві в Національному музеї Тараса Шевченка (директор – Наталя Клименко, науковий секретар – Василь Портяк) відбулася літературна акція "Щоб жило людство, мій народ, мій рід", присвячена творчості Олекси Тихого. В акції брали участь Володимир Тихий, Василь Овсієнко, Євген Сверстюк, Раїса Руденко – син та побратими Олекси, яких знає світ. Мали честь бути

запрошеними і ми – члени Донецького обласного Товариства ім. О.Тихого (далі – Товариство) – Євген Шаповалов (голова Товариства, с. Олексієво-Дружківка) і журналісти: Володимир Березін (м. Костянтинівка), Євген Фіалко (м. Дружківка) і автор цього допису (м. Донецьк).

До Києва наша делегація привезла твори Олекси Тихого, надруковані у Донецьку та Дружківці: п'ять випусків журналу "Хто ж такий Олекса Тихий?" (2008–2009) та книги: "Словник мовних покручів" (2009), "Не можу більше мовчати" (2009), "Сходження на Голгофу" (2009), "Учитель Олекса Тихий" (2009).

"Хто ж такий Олекса Тихий?" (2008 р.) – розповідь про життєвий шлях нашого славетного земляка Олексія Івановича Тихого.

"Хто ж такий Олекса Тихий? Книга II" (2009 р.) – спогади відомого політичного діяча Левка Лук'яненка, написані ним у 80-ті роки минулого століття, але побачили світ тільки на сторінках нашого видання. Побратим Олекси Тихого передає дух і атмосферу тієї епохи, розкриває сутність комуністичної каральної машини, розповідає про особисті стосунки зі О.Тихим.

"Хто ж такий Олекса Тихий? Книга III" (2009 р.) – "Словник мовних покручів", складений Олексієм Івановичем. Окрім того, до книги увійшли: рецензія професора А.Загнідка, спогади про історію збереження рукопису Словника та блискуча розповідь Василя Овсієнка про Олексу Тихого.

"Хто ж такий Олекса Тихий? Книга IV" – коротка, популярна розповідь про Українську Гельсінську Групу (УГГ), історію її утворення, її героїчну діяльність, підтверджену документами суду над членами УГГ О.Тихим і М. Руденком та спогади відомих людей.

"Хто ж такий Олекса Тихий? Книга V" (2009 р.) – повідомлення із «Хроніки текущих событий»;

повідомлення із «Вісника репресій в Україні», Лист-звернення "Міжнародної амністії" з приводу голодовки О.Тихого

"Словник мовних покручів". До книги увійшли: праця Олекси Тихого "Словник невідповідних нормам української літературної мови слів (чужі слова, спотворені слова, кальки і т. д)"; рецензія академіка Анатолія Загнідка "Воскресне слово..."; спогади: "Як свисну, – віддасте..." – журналістки Інни Філіппової; "Свічка Олекси Тихого" – канд.. філологічних наук Василя Скрипки; "З інтерв'ю з С. Чернишевським" – одного із лідерів руху шістдесятництва – Михайла Гориня; "Повстав і поліг" – однокамерника Олекси Тихого, автора чисельних публікацій з історії правозахисного руху – Василя Овсієнка.

"Не можу більше мовчати". До книги увійшли: статті Олекси Тихого, написані в 1970-80-х роках; листи з неволі сестрам, матері, дружині. Доповнюють образ цієї світлої людини спогади Володимира Тихого, Василя Овсієнка та Євгена Сверстюка.

"Сходження на Голгофу". До книги увійшли повідомлення про події, пов'язані з Олексою Тихим: з машинописного інформаційного бюлетеня правозахисників "Хроника текущих событий", який випускали в Росії впродовж 15 років, від 1968 по 1983 рр. та – з журналу Закордонного представництва Української Гельсінської групи "Вісник репресій в Україні". Редактор-упорядник Надія Світлична. – Нью-Йорк. 1980 – 1985. Також долучено звернення організації "Міжнародна амністія" до всіх правозахисних організацій світу про необхідність розгортання акції за дострокове звільнення О.Тихого. (Переклад з англійської Володимира Тихого. За виданням: Олекса ТИХИЙ. Мова – народ. Висловлювання про мову та її значення в житті народу/ Упорядник Олекса Тихий, післяслово Осипа Зінкевича. – К.: Смолоскип, 2007.

– С. 404-406.). До книги увійшли і газетні статті з архіву видавця «Смолоскип»: "Помер Олекса Тихий" (Газета «Народ», Ч. 23, 1984. – 7 червня) та "Демонстрація у справі Олекси Тихого" (Газета «Америка» (Філадельфія, США), Ч. 107. – 1984. – 28 червня).

"Учитель Олекса Тихий". До книги увійшли: лист Олекси Тихого до редакції газети «Радянська освіта», листи Олекси Тихого Ользі Тихій (першій дружині); спогади: М.Руденко "З приводу перепоховання О.Тихого", Є.Сверстюк "Учитель Тихий", Р.Мороз. "Світлій пам'яті Олексія Тихого", Р.Руденко "Цьому рушникові 100 років". У розділ "Олекса Тихий у віршованій пам'яті народу" включено поетичні твори І.Гнатюка, С.Горбатенка, О.Гросова, Ю.Доценка, З.Красівського, А.Пашко, В.Півня, М.Яривчик.

Всі ці видання свідчать про Олексу Тихого, як талановитого педагога, публіциста, філософа, мужню людину, патріота.

Те, що намагався зробити Олекса в свій час, є актуальним по-сьогодні. Заповіт О.Тихого "зберігати рідну мову, щоб жило людство, мій народ, мій рід", нагадує нам Божу заповідь: "Шануйте своїх батька і матір, щоб вам добре жилося і щоб ви довго жили на світі".

Людина живе доти, поки живе її справа. І немає значення у якому світі вона зараз.

02.04.2010.

ПЕТРО ГРИГОРЕНКО

Пам'яті Петра Григоренка

(16.10.1907 – 21.02.1987)

Народився Петро Григоренко в с. Борисівка Приморського р-ну Запорізької області. Освіту здобував у Харківському технологічному інституті, був призваний до

лав Червоної Армії і з 1931 р. став кадровим військовим. У 1939 р. він брав участь у боях з японцями на річці Халхін-Гол, під час Другої світової війни дослужився до звання підполковника. Після війни П. Григоренко — викладач, начальник науково-дослідного відділу і кафедри кібернетики Військової Академії ім. Фрунзе в Москві, автор багатьох праць з військової тактики, оперативного мистецтва, кібернетики та військової історії, генерал-майор. У серпні 1961 року захистив докторську дисертацію.

Був нагороджений “Орденем Леніна”, двома “Орденами Червоного Прапора”, “Орденем Червоної Зірки”, “Орденем Вітчизняної Війни” і шістьма медалями.

Пройти шлях від слюсаря, зчіплювача вагонів, кочегара, машиніста паровоза до найвищих військових посад (Генерала Армії) у Радянському Союзі міг лише той, хто щиро вірив в ідеали комунізму та вчення Леніна-Маркса-Енгельса та чесно і віддано їм служив. Ізолюваний значною мірою від решти населення СРСР службою у Радянській Армії і привілейованим становищем генерала, він лише у зрілому віці збагнув антинародний характер існуючого ладу.

Після XX з’їзду КПРС, критично переглянувши сформовану в СРСР політичну систему, прийшов до висновку про її невідповідність ідеалам ленінізму. *“У моїй душі царював розлад. Мені важко було мовчки терпіти лицемірство правителів, та одночасно я розумів, що виступ буде коштувати мені способу життя, що цілком мене влаштовував, (...) з особливою силою на мене навалилася на мене думка, що давно вже переслідувала мене: “Треба виступати. Не можна мовчати”.*

7 вересня 1961 року П. Григоренко на партконференції в Москві виступив із закликом *“підсилити демократизацію виборів і широку змінюваність, відповідальність перед виборцями. Вилучити всі умови,*

які породжують порушення ленінських принципів і норм, зокрема, високі оклади, незмінюваність.” Так могла зробити лише мужня людина, а водночас ідеаліст-романтик. “Я встав і пішов. Що діялося зі мною в цей час, я ніколи розповісти не зможу. Я себе не відчував. Таке, мабуть, діється з тими, що йдуть на страту. Або ж це було особливе почуття, спричинене гіпнотичним впливом маси, яка зосередила всю увагу на мене. Так чи так, було страшно. Страшнішого я ніколи не переживав. То був найжахливіший момент мого життя. Але це була й моя яснозора година”, - писав П.Григоренко у “Спогадах”.

За такий демарш його звільнили з Академії і вислали на Далекий Схід зі значним пониженням у посаді. Але опальний генерал ще вірив у дієвість так званих «норм внутрішньопартійної демократії» і 1963 р. створив підпільний «Союз боротьби за відродження ленінізму». Написав сім листівок, які невеликим накладом були поширені в Москві, Володимирі, Калузі, у військах Ленінградського й Середньоазіатського округів. Їхніми темами були бюрократичне переродження держави, її каральна політика щодо робітників (придушення заворушень у Новочеркаську, Темир-Тау, Тбілісі), причини продовольчої кризи.

Відповідь КДБ не забарилася – 1 лютого 1964 Петро Григоренко заарештували, позбавили військових звань і відправили на «лікування» у спеціальну тюремну психіатричну лікарню. Щоправда, на першому допиті голова КДБ В. Семичасний пропонував П.Григоренкові “покаятися”, щоб уникнути суду, але він відхилив цю пропозицію.

Незабаром після звільнення з керівних посад М.Хрущова, П. Григоренко був виписаний із лікарні (22 квітня 1965 р.) із випискою “одужав”. Працював сторожем, екскурсоводом, вантажником у магазинах, майстром у

будівельному управлінні, оскільки Генеральний секретар ЦК КПРС Л. Брежнев скасував вказівку Голови Ради Міністрів О. Косигіна про поновлення П. Григоренка у генеральському званні.

Тепер вже він остаточно усвідомив неможливість змін на краще радянської системи, став активістом правозахисного руху, легально виступив проти інтервенції радянських військ до Чехословаччини у серпні 1968 р., за повернення кримських татар на історичну батьківщину, за право України та інших народів СРСР на незалежність.

Наприкінці 1968 року П. Григоренко написав "Про спеціальні психічні лікарні (дурдоми)": *"Обстановка будинку для душевнохворих, повне безправ'я й відсутність реальної перспективи виходу на свободу – ось ті страшні чинники, з якими зіштовхується кожний, хто потрапляє в спеціальні психіатричні лікарні. Треба боротися за корінну зміну системи експертизи й утримання хворих у СПЛ, за надання громадськості справжньої можливості контролювати умови утримування хворих у СПЛ, за завдання громадськості справжньої можливості контролювати умови утримання і лікування хворих у цих умовах."*

7 травня 1969 року П. Григоренка знову арештували і до літа 1974 року тримали у в'язниці й спеціальній психіатричній лікарні. З моменту арешту Генерала в СРСР і за його межами почалася кампанія за його визволення. Саме з виступу на захист П. Григоренка почалася правозахисна діяльність академіка Д. Сахарова.

Звільнившись, П.Григоренко відновив правозахисну діяльність. Він став одним із засновників Московської громадської групи сприяння виконанню Гельсінських угод, і вступає до аналогічної Української Гельсінської Групи, захищає заарештованих товаришів — письменника М. Руденка та вчителя О. Тихого. У 1977 р. тодішня влада

дозволяє П. Григоренкові виїхати до США на півроку для лікування і позбавляє його громадянства. Дізнавшись про це, П. Григоренко провів у Нью-Йорку прес-конференцію, де сказав, що це найсумніший день у його житті: “Мене позбавили права померти на Батьківщині.

У США в 1978 році П. Григоренко, за власним проханням, був підданий психіатричній експертизі, висновок якої констатував, що ознак психічного захворювання в Генерала не виявлено.

В еміграції йому запропонували стати викладачем у Вест-Пойнтській військовій Академії. На що Петро Григоренко відповів: *“Я не можу викладати своєму ворогові: я радянський – колишній радянський – генерал!”*. Це були часи “холодної війни”.

На початку 1980-х років Генерал підготував до друку книгу спогадів “У підпіллі можна зустріти тільки щурів...”, і видав її російською, українською, англійською, іспанською, німецькою й французькою мовами. Головну тезу книги влучно схарактеризував син П.Григоренка Андрій: “...добро не може народитися від злочину; людина має право жертвувати тільки собою, а не кимось ще; не має і не може бути в світі ідеї, яка б виправдовувала одну безвинну слюзу”.

Остання хвороба здолала П. Григоренка посеред лекції про права людини в СРСР, яку він читав в Канзаському університеті. Його поховали на українському цвинтарі Баундбрук з повними офіцерськими почестями.

Біографія генерала Петра Григоренка — свідчення про неможливість знищення духу й національної свідомості людини, яка обрала шлях до свободи і справедливості.

25.03.07 Сайт hatanm.org.ua

НІХТО НЕ СТВОРИТЬ НАМ ДЕРЖАВУ

Тетяна Домашенко.

"Молитва за Україну"

Мені відомі дві збірки її поезій "Калинове намісто" (2000) та "Озовітесь – мати кличе" (2001). Можливо є ще. Та якось більше не перетинаються наші з нею стежки. Двічі я була свідком, того як Тетяна читала свій вірш "Молитва за Україну". А було це так.

Перший раз – у Білій Церкві на I-ому Всеукраїнському Конгресі жінок (за часів Л.Кучми).

У Полтаві на Конгрес її не пустили, але вона приїхала сама. Зустрілися ми з нею в лісі. Я там блукала-відпочивала від донецьких "подруг" - делегаток, а Тетяна йшла пішки до санаторію, де мав відбутися Конгрес, бо з автобуса, який віз делегаток від київського залізничного вокзалу, її випхали.

Але ж не те що поселитися, навіть, зайти у корпус без спеціального запрошення було неможливо: на Конгрес прибули Л.Кучма і В. Пустовойтенко. На щастя одна з моїх знайомих киянок мала два запрошення. До зали Тетяна попала, а поселилася на дивані в одній з кімнат львів'янок (донецька делегація не дозволила цього зробити). Отже проблема була вирішена.

Відкриття Конгресу відбулося без виконання Державного Гімну. І вирішили ми з Тетяною не допустити цього при закритті на наступний день. Почали готуватися звечора.

Мене як члена Координаційної Ради Союзу Українок знали голови всіх відділів СУ, а вони були у складі делегацій від областей. Тож я розповіла їм про наш з Тетяною план дій: Тетяна сідає у першому ряду, і, як тільки Головуюча почне виголошувати останнє слово, Тетяна виходить на сцену, попереджає, що хоче на завершення

прочитати свій вірш. А ми чекаємо того моменту, коли вона підведе над головою руки. Тоді вже грянемо "Ще не вмерла Україна".

Виконати задумане вдалося. Тетяна виглядала ефектно. Невелика, струнка, красива жінка, у чорно-червоній шапочці та таких же кольорів сукні привертала до себе увагу і заворожувала.

Коли ми, стоячи заспівали Гімн, більшість делегаток сиділи, а підвелися тільки тоді, коли розгублена Президія оговталася та підвелася.

А вдруге – Тетяна читала цей вірш зі сцени на Майдані Незалежності. Вів концерт Іван Драч (той, якого ви цитуєте). Він стягував поетку зі сцени. У тій же сукні і шапочці кольорів прапору ОУН-УПА, така ж натхненна, Тетяна голосно сказала в мікрофон: "Молитва за Україну". Іван Драч відступив.

А потім ледь не сталося лихо. Нерви здали. Нічого не бачачи, вона прямо перед собою і впала на руки глядачів.

Отак Тетяна Домашенко молиться за Україну.

Молитва за Україну

Я не окраїна, я не руїна,
Я – Україна, я – Україна!
Навік обрала собі дорогу:
Іду до Бога, іду до Бога.
Мій шлях ізмірить єдина міра –
Святая Віра, святая Віра.
Не знаю, хто там у центрі світу,
Я в центрі світла, і в серці світло.
Кличу Вас, люди, зліва і справа,
В святу Державу, в мою Державу.
В країну сонця, добра й свободи
Рушай, народе, рушай, народе!
Нас порятує від зла і крові

Голос любові, голос любові.
Вже час позбутись лиха-сваволі,
Плекаймо волю, плакаймо волю!
Пора звільнитись нам від прокляття –
Єднаймося, сестри, єднаймося, браття!
Плакати годі, годі тужити –
Нумо творити, нумо творити!
Будем служити Богу одному
І більше нікому, більше нікому!
Лиш перед Богом я на колінах,
Я – Україна, я – Україна.

1994 рік

Сайт Poshtovh.org.ua

України, якої прагнемо ще нема

До 80-річчя виходу праці Д. Донцова “Націоналізм”

Донцов Дмитро Іванович — відомий публіцист, літературний критик, політичний діяч, ідеолог українського «чинного націоналізму», який відіграв вирішальну роль у формуванні нового покоління борців за визволення України в 20–30-х рр. XX ст. Редактор «Літературно-наукового вісника» (1922–32), журналу «Заграва» (1923–24), один із організаторів Спілки визволення України (СВУ), автор низки літературознавчих і політологічних праць

Народився Дмитро Донцов у м. Мелітополь у родині заможного поселенця. Закінчив реальне училище, навчався в Царськосільському ліцеї та на юридичному факультеті Санкт-Петербурзького університету. Вже у студентські роки прилучився до громадсько-політичної діяльності. Входив до таємної Української студентської громади в Петербурзі, а згодом — до Української соціал-демократичної робітничої партії (УСДРП). За революційну

діяльність 1905 р. Донцова було заарештовано і перевезено до Києва в Лук'янівську в'язницю. У 1908 р. він емігрував до Галичини, де розгорнув широку громадську діяльність.

Протягом свого довгого життя Д. Донцов еволюціонував: у ранній період він — прибічник соціал-демократії, під час Першої світової війни — діяч і перший голова «Союзу визволення України». У подальшому очолював Українське телеграфне агентство в уряді гетьмана П. Скоропадського. У час між світовими війнами розкрився його талант публіциста. У низці праць він закріпив підмурівок ідеології українського націоналізму у вигляді «чинного націоналізму».

Для Д. Донцова український націоналізм був тією силою, яка могла стати найважливішим фактором відродження України як держави. «Чинний націоналізм» мав надзвичайно сильний вплив на українську молодь 1930-х рр. Його ідеологія значною мірою була основою для виникнення і зростання Організації Українських Націоналістів (ОУН), членом якої сам Донцов не був. Ідеолог «чинного націоналізму» вважав рушійною силою історичного процесу ініціативну меншість — «формотворчу, будівничу, правлячу касту», якій народ повинен підпорядковуватися. Така позиція мала специфічний характер і була насамперед відповіддю на потреби конкретної політичної діяльності в Україні після падіння Української самостійної держави. Цим пояснюється блискавичне поширення цієї ідеї в українському русі й така ж відносно швидка втрата позицій. Але незаперечним є факт, що творчість Д. Донцова відіграла вирішальну роль у розвитку української духовності й політичної думки у 1920–30-х рр.

Як критик і літературознавець Д. Донцов створив галерею творчих портретів українських письменників XIX —

початку ХХ ст.: Лесі Українки, Т. Шевченка, Олени Пчілки, В. Винниченка, В. Стефаника, М. Хвильового.

Від 1947 р. і до кінця життя Д. Донцов мешкав у Канаді, викладав українську літературу в Монреальському університеті, продовжував публіцистичну діяльність. Він жодного разу не зневірився у здобутті Україною незалежності.

Уперше твір українського філософа, політика, публіциста доктора Дмитра Донцова (1883-1973) був надрукований у 1926 році (Львів-Жовква, оо Василіан). Наступні перевидання були здійснені також поза межами України у 1958 та 1966 роках у Мюнхені та Лондоні відповідно.

У ті роки, годі було сподіватись, щоб Україна перевидавала книгу – дороговказ самостійного шляху української нації до порятунку. Та, нарешті, аж через 75 років Львівське в-во “Кальварія” дарує українцям четверте видання (2001 р.). А з нагоди 80-річчя першого видання твору з ініціативи та коштом Організації Українських Націоналістів книга Дмитра Донцова “Націоналізм” перевидана в-вом ім. Олени Теліги у Києві (2006 р.)

Твір складається з трьох частин, назва кожної настільки виразна, що надає уявлення про зміст.

Частина перша: “Українське провансальство”. Д. Донцов, посилаючись на власні дослідження та величезну джерельну базу на багатьох мовах (239 позицій тільки до першої частини), дає відповідь на питання: “Як могла потужна держава раннього середньовіччя та часів Хмельниччини zdeградувати до хохлацької республіки УРСР?”

Частина друга: “Чинний націоналізм”. Д. Донцов будує свій інтегральний націоналізм з усвідомлення високого призначення нації та на одній з євангельських ідей про героїчну особистість та обрану меншість, яка йде

заради ідеї не за натовпом, а – попереду. Якої ідеї?

Частина третя: “Українська ідея”. “України, якої прагнемо, ще нема, але ми можемо створити її в нашій душі... Наша мандрівка по пустелі ще не скінчилася тому, що були в нас тисячі воль замість однієї, і сотні туманних, замість однієї, яскравої думки, що лучила б усіх в одну цілісність. Бо що є нація, коли не скупчення мільйонів воль довкола образу спільного ідеалу? Ідеалу панування певної етнічної групи над територією, яку вона одержала в спадщині по батьках і яку хоче залишити своїм дітям” – так формулює національну ідею Д.Донцов. Ідея націоналізму має бути яскравою, задля “кусня хліба та спокою” ніякий “-за” не потрібен.

“Націоналізм” Д.Донцова гартує до суворого життя. “Природа винагороджує лише в пропорції до зусиль і заслуг – для її мети. В суспільнім житті обов’язує та сама засада, і ні одна нація не дістане в дарунок жнив від “справедливої” природи, коли вона не сіяла”.

Думаю, що книга знайде свого читача у всіх регіонах України. Поживемо – побачимо.

“Донеччина”, № 25 3 квітня 2007, с. 2

“Нелегко, люди, запевняю, носити прізвище моє”⁵⁰

Продовжуючи розповідь про наших земляків-українців мешканців Північної столиці Росії Санкт-Петербургу, пропоную вашій увазі, шановні читачі, познайомитись з Олександром Васильовичем Дорошенком.

Коріння роду Олександра Дорошенка заховано на Сумщині, але його дід, бабуса, мати та батько пішли у землю на Донеччині. Тож могили рідних та спогади

⁵⁰ Тут і далі цитується вірш О.В. Дорошенка “Прізвище”

дитинства зв'язують петербуржця О. Дорошенка з нашим краєм.

Сталося так, що у 1933 році його діда Федора з дружиною Олександром та дітьми більшовики вигнали з рідного села Синівка, що на Сумщині. Поселились у Горлівці. Невдовзі голод і тиф забрали діда з бабусею, а їхні діти та онуки лишились на нашій землі, і, як священну реліквію таємно зберігали дідівський спадок : “Історія України” М. Грушевського.

“Історія України” М. Грушевського, повість М. Гоголя “Тарас Бульба” та “Кобзар” Т. Шевченка стали першими книжками, прочитаними мною” – згадує Олександр Васильович. У 1961 році він закінчив зі срібною медаллю середню школу. Вищу освіту здобув у Харківському авіаційному інституті на факультеті двигунів літальних апаратів.

По закінченні вузу отримав направлення на працю до Ленінграду. 25 років служив у ленінградських військових наукових та учбових закладах. Захистив кандидатську дисертацію, став Заслуженим винахідником Росії.

*“Змалку попереду бути штовхало прізвище мене,
Немало перемог здобути я вимушений був за те.”*

Дружина О. Дорошенка - росіянка. Міг би і себе вважати росіянином, бо й матусю мав росіянку (з роду Плетньових). “Для мене обидві культури рідні, бо це культури моїх батьків, але зараз рятувати треба українську культуру, тому я - українець. У дитинстві мене кожного літа відвозили з курявної Горлівки до села - на Сумщину (до тітки Наталки) або на Курщину до материних братів, де я, навіть, працював у колгоспах, заробляв трудовні. Вже тоді у мене виявився хист до пісень - українцям я співав пісні російські, а росіянам - українські. Та платили мені скрізь однаково – сипали цукор у картуз. Я бачив, що живуть

прості люди і там, і там бідно, але росіяни не відчують культурного гніту, вони не соромляться своєї мови, коли бувають у районі або області, як це робили українці, щоб не бути ображеними на рідній землі!

Українцем бути важче, ось чому я вважаю себе українцем, хоч маю підстави бути росіянином, і навіть Плетньовим” – говорить петербуржець наш земляк Олександр Васильович Дорошенко, і дякує батькові:

*“З шкільної срібної медалі
почавсь мій шлях в височині.
Я вдячний батькові й надалі
за прізвище, що дав мені”*

Були на життєвому шляху і злети, і падіння. Була й неправда. Не стало можливим займатись наукою. Полковник, кандидат технічних наук, автор 20 винаходів і 15 наукових праць у галузі проблем аварійних режимів роботи авіаційних двигунів став безробітним. Що роблять козаки у важкі хвилини? Історія свідчить: співають! Олександр Дорошенко почав писати пісні.

*“Тоді, як прикрощів, наруги терпіти сили не стає,
Ціжу я сам собі крізь зуби: згадай про прізвище
Своє!”*

З 1993 року Олександра Дорошенка вже знають, як поета та композитора. Першу його пісню "Пісня про матір" (з нотами) надрукувала наша донецька газета "Світлиця" (№ 36 за 22.09.95). Тепер пісні О. Дорошенка друкуються у Росії, Канаді, США, Білорусі, Україні; лунають на концертах Української національно-культурної автономії у Санкт-Петербурзі. У 2000 році Олександр Васильович став лауреатом Московського та Воркутинського фестивалів української пісні у номінаціях поетів та композиторів.

*“По "Кобзарю" пісні звіряю - в нім кожне слово -
золоте.*

Нелегко, люди, запевняю, носити прізвище моє.”

Понад 30 років тому у місті Нова Ладога почув О. Дорошенко незвичайну для тих місць назву долини - "Криниці". Ніхто не зміг йому пояснити, звідки тут з'явилася ця українська назва. А пізніше на географічних картах того району він знайшов й інші українські назви: Чернігівський шлюз, селище Сумське. Таємницю виникнення цих українських назв Олександр Дорошенко розкриває у своєму есе "Забуті козацькі могили":

"Недавно до моїх рук потрапила стаття Олени Радакової "Українські козаки на Ладозькім каналі", видану у Харкові 1892 року. Це дослідження неможливо читати "без валідолу і бром", - пише О. Дорошенко, - "На початку 1721 року за наказом царя з України для копання Ладозького каналу прибули 10000 козаків (не враховуючи кухарів та обозних) на чолі з чернігівським полковником Павлом Полуботком. Коли Петро I приїхав перевірити як йдуть роботи, то його вразив ліс березових хрестів по обидва боки каналу. І він наказав постинати ті хрести.

Більше 6000 козаків - цвіт української нації, її генофонд лежать десь тут на цих берегах. Чи дізнаємось ми колись, як тут треба ходити, щоб не наступати на них?!"

Поема Олександра Васильовича Дорошенка з тією ж назвою, що й есе, "Забуті козацькі могили" - поетичний пам'ятник над могилами козаків на березі Ладозького каналу:

*"Канали, канали, канали... Від Волхова, аж до Неви...
Тут тисячі хлопців конали – твої, Україно, сини.
Хрести з їх могил постинали, не знали щоб ті, хто
пливли,*

*Chiїми руками проклали з Європи в Монголи шляхи,
Chiїми кістками услали болото, щоб тут навіки
Росія вікно прорубала в Європу... А що ж козаки?
Нема ні хреста, ні каплиці – ознак православних
святих,*

Лиш назва долини "Криниці" зосталась, як згадка про них. "

Не раз відвідував канал наш земляк, шукаючи місце для Хреста, який поки що йому тільки мариться: "Я ще раз подивився вздовж каналу і завмер під враженням несподіваної асоціації: поруч з каналом прямував у небо безкінечний ряд велетенських хрестів!..

Все-таки Господь Бог заставив людей поставити хрести кожному з тут похованих християн, хоч і не кожній людині дано їх бачити!"

Дійсно, вздовж каналу височать стовпи електромережі. Їхня форма нагадує хрести. Упевнена, що колись таки постане на березі Ладозького каналу справжній козацький "Хрест", бо доти не заспокоється Олександр Дорошенко:

*"І, може, я колись би схибив: хай буде так усе, як є,
Навіщо марно тратить сили?...Коли б не прізвище
моє..."*

25.07.06 hatanm.org.ua

Перша Українська гімназія у Краматорську

(Зі звернення учителів і батьків учнів Першої української гімназії до Президента, Верховного суду України, Зам. Міністра юстиції С.Головатого, Прокурора міста, міського Голови.)

Одна з перших гімназій з'явилася в Україні на Львівщині в Стрию, 10 років тому. З неї і розпочався рух по утворенню і відродженню гімназій та ліцеїв. Гімназія від звичайної школи відрізняється не лише вивіскою. В гімназіях і ліцеях є конкурсний відбір. Інколи до п'яти відмінників на місце. Найслабших – відраховують. Орієнтуються на найсильніших. Нині в Україні 430 таких освітанських закладів.

Різними були гімназії львівські й донецькі. Якщо на сході їх створювали з чистого аркуша, то на заході – спиралися на досвід довоєнних гімназій. "Довоєнна гімназія була такою, в якій іноземні мови вивчали перфект, тобто дуже вільне володіння. Випускник гімназій мусив вільно володіти 2 класичними мовами – латинською і грецькою + 2-3 сучасними мовами на рівні вільного володіння... Виявилося, що наша модель відроджених гімназій більше підходить до світового стандарту, бо в Західній Україні завжди домінувала європейська модель школи, а на Сході – це була советська школа, яка була зовсім відмінна, і тому наша модель сподобалася колегам зі Східної України" - говорить Ярослав Турянський, президент асоціації "Відроджені гімназії України."

Ярослав Турянський мав на увазі й директора Першої Української гімназії Краматорська Миколу Конобрицького. На десятій щорічній конференції директорів асоціації "Відроджені гімназії України" М. Конобрицький ділився досвідом організації навчання у краматорській гімназії: "Ми даємо якісну освіту за рахунок спецкурсів і факультативів. В нашому навчальному закладі, ми – перші в місті почали вводити ще 91-го року викладання іноземною мовою з початкової школи – цього не було в інших навчальних закладах".

"Для краматорчан гімназія стала найпрестижнішим навчальним закладом, тут здобувають освіту обдаровані діти з різних районів міста. Перша українська гімназія – єдиний в місті навчальний заклад, у якому навчання всіх дітей ведеться державною мовою. Організація навчального процесу поставлена на високому рівні, завдяки багаторічному досвіду директора й адміністрації, що засвідчено численними матеріалами, які знаходяться у міськвно. На базі гімназії неодноразово проводились методичні семінари міського, регіонального та обласного

рівня, що засвідчує високий авторитет закладу в системі обласної освіти. Показником високого рівня знань випускників є великий відсоток вступу в найпрестижніші ВНЗ України (IV рівень акредитації).

Перша українська гімназія стала також важливим осередком культурно-патріотичного виховання учнівської молоді. Саме тут зародилися найактивніші східні осередки Пласту. Особлива увага приділяється вивченню української культури, історії та мови, організовуються фольклорні та етнографічні експедиції.

У школі закладаються основи моралі і патріотизму. Гімназія має багаторічні традиції. У наших дітей гостро розвинена гордість за себе, свою гімназію, Україну. Це позитивно впливає на якість навчання і виховання” – пишуть батьки учнів Першої української гімназії Краматорська.

Та чи всі у Краматорську так вважають?

У листівці під назвою „Нацизм в школе”, що була розклеєна містом ще 24 червня 1997 року і підписана кількома „ветеранами вайни і труда” говориться:

“В нашем городе святое дело возрождения украинно-язычной школы попало в руки оборотней, для которых идеалом являются «герои-националисты» из ОУН-УПА... Директор первой национальной гимназии Николай Конобрицкий своеобразно понял возложенные на него обязанности. Под его руководством в гимназии развернута оголтелая националистическая пропаганда, тлетворно действующая на неокрепший разум детей... До каких пор городские власти будут закрывать глаза на то, что в нашем городе возник и активно функционирует центр нацистской пропаганды!”

Влада, дійсно, закривала очі, та тільки на інше.

М.М. Конобрицький: „Важко перелічити ті труднощі, які довелося здолати, ті перешкоди, які

довелося поборювати: а це і антиукраїнські листівки з образами на адресу викладачів гімназії, і дзвінки про замінування приміщення 10 вересня 2001 року (міліція, хоч і виявила зловмисника, але демонстративно залишила його без покарання), і повне ігнорування місцевою владою потреб цього навчального закладу, починаючи від капітального ремонту, який є нагальним, і закінчуючи шаленим адміністративним та моральним тиском”

На факс гімназії надійшов анонімний лист наступного змісту:

„Вы вонючие хохлацкие свиньи! Донбасс – исконно Русская земля. Вы, ублюдки, оккупировали нашу землю, повесили свои грязные желто-голубые тряпки и уничтожаете нас – чистокровных русских-Великороссов, в то время когда мы и только мы должны быть хозяевами здесь. Но грядет час расплаты. Он близок. Мы вырежем всех хохлацких свиней до единого. Мы будем мазать вашей грязной и вонючей кровью все вокруг. 1933 год покажется вам игрой в песочнице... Но у вас есть шанс спасти свою шкуру свинячую. Вы должны ежемесячно перечислять нам по 50 тысяч рублей. Мы назначаем сумму в наших Российских рублях. А вы уже сами переведете в свои ублюдочные гривны. Хотя нам и противно их брать в руки... Как только перечислите деньги, сообщите по телефону... Запомните, если с нашим соратником что-либо случится, вам и вашим выплодам не жить. Кроме того мы все находимся под защитой Москвы и лично нашего Президента Владимира Владимировича Путина. И приведем его слова: если хоть с одного русского-Великоросса упадет хоть волосок с головы – на головы хохлов будут падать бомбы. Учтите это, уроды! Мы не позволим на нашей Русской земле строить хохлацкие гимназии и насаждать эту вонючую «мову». Смерть хохлацким свиньям!”

До відповідальності за цей лист та наступні листи подібного змісту, звичайно, нікого не притягнули.

Значна частина викладачів гімназії покладали великі надії на істотні зворушення в державі після перемоги народного кандидата і палко ждали його перемоги, часом наражаючись на страшну небезпеку, аж до погроз фізичної розправи, але адміністративний і моральний тиск на українську гімназію після президентських виборів... тільки посилювався!

Проти Миколи Конобрицького була порушена кримінальна справа. “Єдиний директор навчального закладу, який два роки тому відмовився очолити у своїй гімназії осередок Партії регіонів і під час Помаранчевої революції відкрито виступив проти відрядження за державний кошт вчителів спостерігачами від Партії регіонів, — тепер у тюрмі. Прокурором на суді був Дмитро Костюков (син мера м. Краматорська від Партії регіонів) ...

Що ж стало приводом для судового процесу? П’ять років тому директор гімназії оформив на роботу працівника, щоб за гроші, видані на його зарплату, придбати матеріали для проведення ремонту гімназії, оскільки держава протягом понад 7 років не виділяла на це жодної копійки.

Цікавим є те, що негласно така схема в регіонах вважається широковживаною практикою. Завдяки вивільненню коштів із зарплатні фіктивних осіб керівництво шкіл має змогу, за умови катастрофічно недостатнього фінансування, хоча б частково „залатати дірки” в переносному та буквальному смислах. Адже ці ж директори шкіл отримують догани за дах, що тече, неналежний стан учбових приміщень тощо.

Сам Микола Конобрицький свою провину щодо оформлення на роботу фіктивних осіб визнає. Але він категорично заперечує, що робив це з корисних мотивів.

Квитанції щодо використання згадуваних коштів, які були надані прокуратурі підсудними в ході слідства визнано недійсними, а показання свідків до уваги як упереджені не взяті. Суд чомусь не зважив на те, що всі кошти (4436 грн. 88 коп.) ще під час слідства було повернуто до бюджету.

У суді прокурор і суддя навіть не маскували політичної заангажованості процесу. Один із присутніх у залі суду прокоментував це коротким виразом: «Тридцять сьомий рік».

Адвокати засуджених Зінаїда Надієнко та Юрій Новак звернулися до суду з проханням переглянути статті, за якими класифіковано правопорушення. Адже сам факт недотримання фінансової дисципліни як-то прийняття на роботу фіктивних осіб не заперечувався, але особливий сумнів викликало те, що дії підсудних мали тяжкі наслідки. На думку захисників, за інших умов на підсудних можна було б накласти штраф та зняти з посади, не вдаючись до ув'язнення.

На 55-річного экс-директора української гімназії та його спільницю у залі суду надягнуто наручники та спроваджено до Артемівського СІЗО.

Протести на несправедливе рішення суду подали батьківський комітет гімназії, частина вчителів, ряд громадських організацій і партій демократичного спрямування.

Громадськість міста виставляла пікети біля виконкому і міського суду для проведення збору підписів на підтримку директора.

Збір підписів з вимогою звільнити Миколу Конобрицького і його колегу продовжується. Зібрано вже більше 1000 підписів. Справа розглядається в обласному Апеляційному суді. 11 серпня відбудеться повторний суд.

Вважаємо, що Конобрицький Микола Миколайович, який віддав десятки років свого життя на

виховання дітей міста, заслуговує на особисту повагу та громадський захист. Жорстокий та несправедливий вирок, який відправив його на три роки за ґрати, це не Суд, а політична розправа влади за важку працю вчителя.

Микола Конобрицький просить громадськість зберегти українську гімназію у Краматорську.

А для самого Миколи Миколайовича ув'язнення може стати фатальним. Чоловікові з ішемічною хворобою серця важко буде витримати таке покарання.

ВИМАГАЄМО ВІДМІНИ НЕСПРАВЕДЛИВОГО СУДУ!

НЕ КАТУЙТЕ ВЧИТЕЛІВ!

Представники громадських організацій та політичних партій патріотичного спрямування з Артемівська, Бердянська, Горлівки, Донецька, Дружківки, Києва, Костянтинівки, Краматорська, Мар'янки, Маріуполя, Нікополя, Новгородівки, Очеретине, Слов'янська, Харцизька - 59 підписів.

Листівка .Серпень 2006 р.

Сайт hatanm.org.ua

Ніхто не створить нам держави

(Українська національна ідея – у чому вона полягає?).

"Все, що мав у життю,
він віддав для однієї ідеї".

Іван Франко

Щойно повернулась з Одеси делегація Донецького відділення Всеукраїнського об'єднання ветеранів, яка брала участь у науково-практичній конференції "Проблеми формування українського патріотизму: науковий, суспільно-політичний та моральний вимір". Конференція проведена за участю науковців Одеської філії Національного інституту стратегічних досліджень" (далі – НІСД), відомого політика Левка Лук'яненка та представників Всеукраїнських громадських

організацій ВОВ, ОУН-УПА, ОУН, Союзу українок, Ліги українських жінок, Ліги Україна-НАТО, молодіжних організацій МНК, СІЧ та ін.. Обговорювали наголошену проблему 620 делегатів зі 25-ти областей України.

Рефреном доповідей були заклики до єдності народу через відродження мови, традицій, культури, національної

гордості, любові до України. Саме такий шлях до творення незалежної української держави науково обґрунтував ще у першій половині ХХ - го ст. Дмитро Донцов. "Краще було б більше у нас таких росіян як Дмитро Донцов" – наголосив заст. директора одеської філії НІСД.

Серед класиків українського націоналізму лідером, безумовно, є Дмитро Донцов.

Розуміючи крайню необхідність вироблення нової української ідеології – Великої Української Ідеї, "яскравої, виключної, всеобіймаючої", Дмитро Донцов повністю присвятив себе цій надважливій справі.

Основна праця Донцова – "Націоналізм" (1926 р.) стала, певною мірою, Євангелієм для молодого покоління українських патріотів 20-х, 30-х, 40-х років ХХ ст.. І це повністю підтверджують матеріали, зібрані комісією по розслідуванню діяльності УПА, хоча й таких висновків комісія не робить.

Донцов наголошує, що ідеалом нації має бути державницька ідея – ідея панування певної етнічної групи над територією, яку вона одержала в спадщині по батьках і яку хоче залишити своїм дітям."

Щоб вивести свою націю з неволі, Донцов гартує українця-лицаря, господаря на своїй землі, виховує його світогляд, сталить характер, окрилює вірою.

Читаючи твори Донцова, вражаєшся прозорливості автора, який все життя, як легендарна Кассандра застерігав

українців від небезпеки, що насувалася і насувається на Україну і світ: *"Нація, яка хоче панувати, повинна мати й панську психіку народу-володаря. "Фанатизм" і "примус", а не "ніжність", виконують основну функцію в суспільнім житті, і їх місце не може лишитися не зайнятим. Не займемо ми, займе хтось інший."*

Так й сталося. І було пізно, коли під Крути йшли студенти, гнані відчуттям національної честі і здоровим інстинктом, було пізно, коли під Базаром по героїськи вмирали учасники Зимового походу, вірні традиціям козацького роду. Було пізно, коли в Україні вмирали з голоду мільйони нащадків "полян, дулібів, древлян". Україна жорстоко покарана за відступництво від ідей нації, за службу чужим божкам, за зраду Бога і його законів на землі.

За упадок і руїну винна провідна верства, правляча каста за брак кваліфікації бути такою: *"Була та каста мудра, відважна та сильна морально, – була й держава. Була вона слаба або вироджувалася, розкладалася й гинула, – слабла й держава..."* Це відчуваємо ми й сьогодні.

У XX ст. відбувся геноцид української нації трьома штучно створеними голодоморами та репресіями щодо української інтелігенції, а ще й постійною боротьбою з «націоналізмом» в Україні.

Це призвело до виснаження інтелектуально-культурного генофонду України. Йдеться не тільки про фізичні втрати. Був розірваний зв'язок між поколіннями інтелігенції, тобто припинився процес розвитку по висхідній. За радянські часи ми втратили провідну верству. *"Без провідників маса є звіром без голови, або з головою без очей"*.

Нині Україні бракує Романа Шухевича, політичний заповіт якого: *"Сьогодні всі партійні розходження мусять*

цілком уступити, мусять бути підпорядковані одній меті – справі визволення українського народу. Розподіл сьогодні може йти не по лінії тих чи інших партій, а по лінії патріотів і зрадників українського народу.” (Роман Шухевич. (“Звернення Воюючої України до всієї української еміграції”, жовтень 1949 р.)

Бракує нам Степана Бандери, думки якого щодо політичної консолідації актуальні й по сьогодні:

"Першою і головною передумовою участі в політичній консолідації є те, щоб політичні угруповання керувалися одним політичним імперативом змагання за здійснення головної мети: Самостійної Української Держави, і за тією метою підпорядковували всі свої вужчі партійні інтереси.

Друга передумова до повної політичної консолідації – це визнання тільки одного шляху, щоб досягти ту спільну мету. Бо, навіть, при дотриманні першої передумови консолідація жвавої політичної праці всіх угруповань була б дуже трудна, якщо б у даній політичній ситуації було більше, ніж один шлях, якими можна йти до визволення державної незалежності". (Степан Бандера "До проблеми політичної консолідації")

Бракує Євгена Коновальця, який би сказав нам: *"Які підходи, міркування й методи до визвольної акції в поодиноких українських угрупованнях не були б, на кого згадані угруповання не орієнтувались би й на чию допомогу вони не чекали б, – одно для всіх українців, оскільки вони не фантасти чи злочинці, мусить бути ясным: відновлення й закріплення Української Держави є, буде й мусить бути найбільше важливим моментом нашої боротьби. Бо ж ніякий чужинець, – буде це москаль, поляк, англієць, француз чи німець, – за нас і нашу державність не буде проливати крові. Ніхто задля наших гарних очей не дасть нам української Держави, в*

якій наш народ, нічого не вложивши, міг би щасливо й вільно зажити. Коли би навіть прийшло до того, що якийсь народ ніби за нас боровся, то ціна цьому буде такою великою, що відновлена українська державність буде тільки на папері, а Україна стане колонією, де пануватимуть чужинці, а не ми".

(Полковник Євген Коновалець. "Військовий вісник", рік 2, ч. 4, червень 1928.)

І Євген Коновалець, і Роман Шухевич, і Степан Бандера зродилися з ідей Дмитра Донцова. Вони були фанатиками Української Національної Ідеї, бо лише віра родить тверді принципи. Їхнє життя переконує, що перемога України залежить від виховання нових борців, які не гнутимуть карку, від провідної верстви, яка не злякається боротьби з ворогом та жертв, яких вимагає перемога. Отже у великій мірі залежить від перемоги ідей Донцова у вихованні нових поколінь, у вихованні провідної верстви народу.

"Воля, слава, сила відмірюються силою боротьби", а не силою "страждань" і "сліз". Боротьба за існування є законом життя. Або "панування" або "рабство"! "Або "сідло золоте" – або "сідло невольницьке"...

„Донеччина” №3 січень 2008

Чорні хлопці

"Чорні хлопці", або опришки, з'явилися в околицях Карпат задовго до народження Олекси Довбуша. Не зникли вони й після його смерті. Але в пам'яті народу залишився романтичний образ неволимого, безстрашного і справедливого ватажка Олекси Довбуша.

Народився Олекса Довбуш в селі Печеніжиці в 1700 році.

У 1850-му році 120-річний житель села Вижнє Жаб'є Шімон, котрий юнаком бачив Довбуша, розповідав, що

Олекса був високим, плечистим, темноволосим, краснолицим, рухливим, мав усміхнене обличчя, проникливе око, дзвінкий голос. На ньому була шапка з павиним пір'ям, мазана сорочка, широкий пояс, за ним – два пістолі, порохівниця, капшук на тютюн, торба, на плечі – кріс. Довбуш носив червоні штани і був взутий у постоли.

Речі, знайдені у пораненого Олекси (миро, святі дари, хрест, 9 зерен пшениці і т.п.), свідчать, він дотримувався звичаїв і вірувань, характерних для Гуцульщини.

Велика кількість народних оповідань, легенд і пісень, чимало складених, ще за життя Довбуша, свідчать, що ватажок опришків був фізично сильною людиною, жорстокою до ворогів. Проте водночас залишався гуманним. Надзвичайна сміливість і відвага поєднувалися в ньому з правдивою лицарською вдачею. Чуйним залишався до безборонних, немічних. Навіть ворогів не завжди карав.

У ставленні до побратимів Довбуш виявляв велику душевну доброту і благородство.

Відібране у панів добро Довбуш роздавав убогим кріпакам.

Успішна й довготривала боротьба опришків зі шляхтою залежала насамперед від умілої й доброї організації загону., міцного зв'язку з людьми. Це добре розумів Довбуш, тому надзвичайно ретельно підбирав опришків до загону. З новобранцем він завжди мав попередню розмову. Лише добре вивчивши людину, брав її у загін.

Ватажок не випадково орієнтувався на бідне населення. Люди, позбавлені будь-яких засобів до існування, ставали найстійкішими бійцями, могли переносити всілякі незгоди й труднощі. В опришки йшли люди з різних районів України, Угорщини і Молдавії. Вже у

1739 році з Довбушем активно співпрацюють закарпатці й буковинці. Були в загоні і галичани й українці з Наддніпрянщини. Отже, Олексу Довбуша підтримувало населення з різних місцевостей.

Кількісний склад загону Довбуша часто змінювався від 12 до 43 осіб. Коли збиралося більше, Довбуш "бракував", тобто відбирав найліпших.

Про те, як Довбуш перевіряв мужність побратимів розповідають народні перекази. Наприклад, пропонував покласти руку на дубовий пень і, замахнувшись топірцем, вдавав, що хоче відтяти руку. Потрібна була неабияка витримка, щоб не злякатися. Хто відсмикував руку, того Довбуш відганяв. Або інше випробування. Через глибокий і стрімкий яр гірського потоку Довбуш перекидав довгу смереку і пропонував новобранцям перейти по ній на інший бік. Хто сміливо і спритно переходив на протилежний бік яру, Довбуш брав до загону.

Невелика кількість учасників була вигідною опришкам. Вони мали змогу швидко рухатися, несподівано переноситися з одного місця на інше, легко і надійно переховуватися. Отже сила Довбуша полягала не в кількісному складі загону, а в його бойовому дусі, вмілому оперативному керівництві. Партизанська тактика боротьби – несподіваність, конспіративність і блискавичність – була запорукою успіху. Ця своєрідна опришківська тактика в гірських умовах робила Довбуша невловимим і грізним противником шляхти. З'являючись у різних місцях майже одночасно, загін створював враження колосальної сили. В очах народу опришки були легендарними і непереможними героями.

Опришки Довбуша, як правило, збиралися в загін навесні, коли земля проростала травою, а ліс вкривався густим листям. місцем збору була стрімка вершина Стіг.

Довбущуки славилися як влучні стрільці з рушниць і

пістолів, бездоганно володіли топірцями і ножами – чепеликами.

В загоні панувала сувора дисципліна. влада Довбуша, зокрема під час походів, була необмеженою. Всі доручення ватажка опришки виконували без найменшого заперечення. Напередодні важливих виступів Довбуш обмірковував план операції разом з побратимами, що не один рік билися з ним пліч-о-пліч.

Кожен опришок був добре озброєний. Сам Довбуш носив рушницю, два пістолі, топор, рогатину і палаш. Інші були озброєні так само за винятком палаша. Очевидно, палаш був відзнакою влади і належав тільки ватажкові загону.

Одяг опришків був простий і зручний . На голові – чорні й капелюх округлої або стіжкоподібної форми, інколи прикрашений павиним пером і золотими чи срібними бляшками та гудзиками. Сорочка, так звана мазанка, з грубого полотна домашнього виробу мала чорний колір. Таку сорочку опришок міг носити весь літній сезон.

Сорочку підперезували широким шкіряним поясом, що закривав майже пів грудей і живіт. До пояса прив'язували порохівницю і табакерку з папушами тютюну. Штани – холошні – були широкі, вовняні або з полотна.

Через плече перекидали торбу, прикрашену світлими гудзиками. То були спеціальні торби, виготовлені з козячої чи овечої шкіри, так звані бордюри. У них зберігали сир, м'ясо, хліб, сало тощо.

Взувалися опришки в ходаки і постолі, переплетені ремінними волоками. Взимку одягали короткий кожух або сердак з вовни і шапку з лиса – клепаню. Кожний мав своєрідну накидку – гуглю, або джуглю, подібну до мантиї чи довгого плаща, без коміра, переважно білого сукна. Таку гуглю носив і сам ватажок.

Районом діяльності опришків були Карпати. Тут вони заготовляли харчі, зброю, проводили вільний час.

Харчами і зброєю загін забезпечувався різними способами. Для їжі брали вівці і яловиці у пастухів за певну плату. Деколи їх давали самі пастухи.

Всюди, де з'являвся Довбуш з опришками, селяни допомагали йому чим могли. вказували, яких панів карати.

Шляхта погрожувала селянам різними карами, а вони несли Довбушу харчі і порох, олово, рушниці, робили топірці, переховували опришків і показували ім. зручні підходи до об'єктів нападу.

Там, де загін не міг силою здобути міцний замок чи фортецю, Довбуш вимагав від міської шляхти сплатити контрибуцію у визначенім ним місці. За допомогою такої тактики Довбуш зберігав побратимів.

Олекса вмів своєчасно уникати небезпеки і ухилятися від розгрому. Це пояснюється тим, що опришки мали чудову мережу розвідників серед селян і чабанів на полонинах.

З першими приморозками опришки поверталися на гору Стіг і звідти розходилися зимувати. Про своє місце перебування не розказували нікому, навіть рідним. Ніхто не знав і про місце і час збору навесні.

Сім років шляхті не вдавалося схопити провідника опришків, який щоразу вислизав від переслідувачів.

23 серпня 1745 року із двома товаришами Довбуш прийшов у Космач, аби з'ясувати, чи відповідають правді чутки, що Степан Дзвінчук нахваляється його вбити, як то наговорила колишня Дзвінчукова теща, ображена тим, що після смерті її дочки Дзвінчук не повернув віно, а мусив це зробити за звичаєвим правом.

Довбуш намагався зайти у хату Дзвінчука. Спочатку дрючком відважував двері, а далі підпер їх плечем, і коли вони трохи відхилилися, Дзвінчук вистрелив і поранив

Довбуша. Від цієї рани він і помер уночі з 23 на 24 серпня 1745 року..

Внаслідок діяльності Довбуша його ім'я стало символом боротьби і перемог над шляхтою. Пригноблений народ бачив у особі Довбуша свого визволителя й оборонця.

У багатьох селах розповідали, що Довбуш закопав у землю свою рушницю. щороку вона підіймається вгору і наближається до поверхні, але не виходить на світ. Коли ж появиться ця рушниця цілком, то прийде до людей новий ватажок, новий О. Довбуш.

Ім'ям Олекси Довбуша названа гора в Карпатах, печера на горі Говерла, скеля поблизу Яремчі. Про Довбуша народ склав величезну кількість пісень, переказів, оповідань і легенд. Присвятив йому й орнамент, який називається "добушевий".

А пісня "Ой попід гай зелененький.." ще й досі співається по всій Україні.

Сайт hatanm.org.ua

Будівничий Української козацької держави

Навесні 1648 р. стався могутній вибух народного гніву проти посилення гноблення українського народу польськими феодалами. Очолив повстання чигиринський сотник Богдан Хмельницький.

Вісімдесят соратників Богдана Хмельницького були мужі надзвичайних здібностей. Значна частина сотників мали вищу освіту, здобуту в Києво-Могилянській академії чи в Колегіумах Львова, Варшави, Кракова, Замостя... Не один із них вільно володів кількома мовами, добре знався на вищих досягненнях тодішньої західної воєнної науки.

Найвеличнішим здобутком Богдана Хмельницького та його соратників стало відновлення української

державності у формі Козацької держави. Польські урядовці, хоча й попервах презирливо обзивали гетьмана гультяєм, свавільником, розбійником і навіть *"останнім виродком у Речі Посполитій"*, проте добре розуміли, якими загрозами повіяло з України.

Після перших перемог на Жовтих Водах та під Корсунем, коли війною з польською владою була охоплена величезна територія від Новгород-Сіверського до Поділля та Східної Волині, скрізь по Україні чутно було, що *"держава від вас, ляхів, перейшла до нас, козаків"*. Спантеличені шляхтичі писали, що Б. Хмельницький *"сам вже паном чи князем чиниться"*, що *"творить нове князівство"*, тобто державу.

І гетьман її справді створював. Це була держава, скроєна на військовий лад, бо ж тоді на полі бою вирішувалося, існуватиме держава чи ні.

В адміністративному відношенні Українська козацька держава була поділена на полки, а полки на сотні. За реєстром 1649 р., наприклад, існувало 16 полків. У кожному полку налічувалося 10-29 сотень.

Заповітна мета Б. Хмельницького полягала в тому, щоб зібрати під своєю булавою усі етнічні українські землі. Однак реально це не вдалося.

Територія, на яку Б. Хмельницькому вдалося поширити свою владу, швидко набула всіх атрибутів держави: адміністративно-територіальний поділ, політичний устрій, центральні та місцеві органи влади, суд, армія, символіка, фінанси, митниці, дипломатична служба, розвідка й контррозвідка. Він усіляко дбав про внутрішню стабільність держави й без жодних вагань розправлявся з бунтами.

За своїм суспільним устроєм Українська козацька держава була республікою. Уся повнота влади належала загальній козацькій раді. У роботі ради теоретично мав

право брати участь кожний козак. У полках і сотнях збиралися, відповідно, полкові і сотенні ради. Ради вирішували найважливіші питання й обирали старшину свого рівня, яка керувала державою в міжчасі. Генеральна (загальна) рада обирала генеральну старшину, тобто уряд держави - гетьмана, генерального писаря, генерального суддю, генерального обозного, генерального бунчужного та інших посадовців. Столицею держави в ті часи було місто Чигирин.

Добре розуміючи роль еліти, Б. Хмельницький надавав особливу увагу її формуванню та зміцненню. Основу її склали козаки. До них долучилася частина шляхти, яка сприйняла ідею війни. Масова підтримка еліти зробила б Козацьку державу легітимною в очах сучасників, дозволила б консолідувати суспільство й виступити єдиним фронтом проти Варшави та інших супротивників. Б. Хмельницький звертався із закликами до шляхти, навіть до князів, видавав універсали на підтвердження шляхетських маєтностей. Хоча не раз і заявляв: *"не відступлю від черні, бо це права рука наша"*, але вимагав від селян виконання *"звиклого послушенства"*, особливо на користь тих шляхтичів, які підтримали визвольну війну. Він висував шляхту на визначні державні посади. Проте основна маса шляхти не підтримала Б. Хмельницького. Це була велика трагедія українства, коли стара еліта - мозок нації - розв'язала братовбивчу війну на користь одного із сусідів.

Одночасно з розбудовою держави Б. Хмельницький з перших же днів усіляко дбав про зміцнення свого становища як гетьмана. Адже в умовах постійної зовнішньої загрози живучість держави залежала від внутрішньої стабільності. Богдан добре знав вади козацтва, особливо низів. Саме поведінка низів, учорашніх селян, становила найбільшу внутрішню небезпеку. Низам, схильним до анархії й

популізму, важко давалася "наука" тактичних поступок і компромісів заради досягнення кінцевої мети. На пам'яті Б. Хмельницького було чимало випадків, коли гетьмани клали булаву під впливом мінливих настроїв голоти. Сам він завдяки непересічному військовому талантові та організаторським здібностям користувався високим авторитетом. Але також не вберігся від виникнення заколотів.

Відтак Б. Хмельницький послідовно намагався обмежити вплив низів на державні справи. Він все рідше та й рідше скликав загальні козацькі ради. Повноваження перебирала на себе рада старшин, до якої входила генеральна та полкова старшина. Для вирішення невідкладних питань збирав вузьку генеральну раду, тобто раду лише генеральної старшини.

Кінцева ж мета Б. Хмельницького полягала в тому, щоб зробити владу гетьмана спадковою, незалежною від примхливої долі та настроїв схильних до анархії низів. *"Я є одновладцем і самодержцем руським"*, – заявляв Богдан уже на початку 1649 р. спантеличеним королівським посланцям. Закласти підвалини *"самодержавства руського"*, тобто української монархії – такою була заповітна Богданова мрія.

Для Богдана добитися визнання свого титулу й статусу правителя з боку сусідніх держав рівночасно означало досягти від них визнання самої Української козацької держави та козацтва як нової еліти. Без такого визнання повноцінна держава тоді не могла відбутися, як, зрештою, і зараз.

В той час існувало кілька універсальних передумов визнання "законності" утворення держави. Королем доказів було так зване *"право старовини"*. Воно передбачало, що могла відновитися тільки та держава, яка вже колись існувала. Відродити її "мала право" лише еліта,

коріння якої занурене в еліту тієї старої держави. Вищий пілотаж - це коли ще й новітній володар держави походив з династії правителів.

Ще один "законний" шлях передбачав можливість утворення держави через завоювання. Діяло правило - "переможців не судять". Переможець міг на власний розсуд кроїти кордони, утворювати держави чи, навпаки, знищувати їх. Але право це не поширювалося на внутрішньодержавних переможців, якщо вони не походили з еліти.

На зламі XVI-XVII ст. до цієї умови було долучено право на опір релігійним переслідуванням. Відповідно держава, яка поставала внаслідок такого спротиву, вважалася легітимною.

Під жодну з цих вимог український варіант не потрапляв. Усе впиралося в той факт, що відновила нашу державність не стара еліта - князівсько-шляхетська, - а зовсім нова, козацька. Однак вихід був. Діяло ще й право прецеденту, коли законним ставало те, що було визнане таким бодай кимсь із законних правителів. Для Української козацької держави це означало, що узаконити її існування могла будь-яка християнська держава.

Отже, слід було добитися, щоб одна з так званих "великих держав" (Річ Посполита, Османська імперія, Московія, Швеція), погодилася стати зверхником Козацької держави і в такий спосіб визнала її окремим державним утворенням і повноправним суб'єктом міжнародних відносин.

В умовах XVII ст. найвірогіднішим кандидатом на узаконення Козацької держави була Московія, оскільки саме вона вела затяте протистояння з Річчю Посполитою за гегемонію у Східній Європі й належала разом з Україною до православного світу.

Гетьман постійно підкреслював тяглість державни-

цької традиції в Україні. Козацька держава подавалася як пряма спадкоємниця Київської Русі, а козаки – як *"люди війни"* і спадкоємці киево-руських бояр, тобто як представники законної еліти. Додаткових аргументів додавав факт присутності в оточенні Б. Хмельницького представників шляхти. Повсякчас наголошувалося на переслідуванні королем і шляхтою Речі Посполитої православної віри, на тому, що козаки воюють *"за віру, нашу старожитну грецьку (тобто православну. - Авт.), яку з давніх часів мали, й за вольності свої, криваво заслужені, від королів давніх надані"*. Зрештою, заявлялося, що війна в Україні почалася цілком законно, з дозволу короля Владислава IV, який нібито благословив Б. Хмельницького на спротив шляхті.

Військові успіхи козацького війська призвели до того, що сама Варшава була змушена першою започаткувати процес визнання Козацької держави. У 1649 р. після катастрофи під Зборовом і Збаражем король Ян Казимир визнав владу гетьмана на території трьох воєводств – Київського, Чернігівського та Брацлавського, – а отже, існування окремого державного утворення, нехай і в рамках Речі Посполитої.

Поруч з проблемою узаконення Козацької держави в рамках тогочасного міжнародного права стояло питання утворення широкої антипольської коаліції для остаточної перемоги над Варшавою.

Участь же Московії в коаліції нейтралізувала б її. Адже Річ Посполита на підставі оборонного союзу, укладеного з Московією 1647 року, намагалась втягнути її у війну з молодого Козацькою державою, що було для України смертельним.

Тож через Переяславську раду 8 (18) січня 1654 р., а потім через письмову угоду з Москвою – Березневі статті – Б. Хмельницький вирішував обидва завдання.

Богдан Хмельницький розглядав військовий союз з Московією як інструмент остаточного утвердження незалежної України. Московія ж мала на Переяславську раду цілком інші види. Договір з Козацькою державою був для неї шляхом приєднати українські землі.

Упродовж наступного століття після смерті Богдана Хмельницького Московія довела справу до знищення козацтва та закріпачення українського народу.

СОЮЗ УКРАЇНОК У ЖІНОЧОМУ РУСІ

Столиця гірників Прибужжя – Червоноград.

Подорожі до Галичини, з так званої, Великої України, – давня, майже вікова традиція. Проте зв'язки між двома гілками українського народу налагоджувались повільно, бо не тільки кордон між Російською та Австрійською імперіями до 1914 року був причиною тому. Суперечки щодо мови, щодо політики дратували деяких політиків зі степів, але були й такі, що вважали Галичину своєрідним зразком прав, яких можуть досягти українці, якщо матимуть трохи свободи. Та ще й цензура в Російській імперії вимусила українських авторів друкуватись переважно у галицьких журналах і виданнях. Минуло століття. Зник кордон по річці Збруч, а дискусії тривають, бо зберегли галичани своє українське коріння та дбають про крону свого роду, і, як вік тому, радо приймають у себе гостей з Великої України. Ми переконались у тому наочно. Зі Львову в Червоноград привіз нас автобус, що нагадував хату з усіма вигодами: два відеоплеєри, телевізор, умивальник, маленька кухня з холодильником і, навіть, туалет. Швидкості практично не відчувалось. Автобус марки "Чепель" в Червонограді поки що один, проте саме він забезпечує авто підприємству вихід у Європу, де вимагають, щоб автотранспорт був екологічно

чистим. "Чепель" – саме такий.

Наше тижневе перебування не залишилось поза увагою Львівського державного телебачення, червоноградського радіо та газети "Новини Прибужжя", Незалежної профспілки гірників України, української автокефальної православної церкви св. Рівноапостольного князя Володимира. 6-го січня перед Святою Вечерею до дітей завітав о. Михайло, а 7-го до церкви на урочисту службу вже пішли ми. Дорогу до храму означив людський потік. В переповнене приміщення годі було зайти, та люди тихенько розступилися і ми, всі 28, опинилися біля олтаря обличчям до парафіян. Урочисте Святе дійство для багатьох наших діточок було ніколи небаченим. Дивним для них було й те, що їхні місцеві однолітки брали участь у всьому. А коли о. Михайло звернувся до людей з проханням помолитися за нас та наших рідних і те сталося, мов Божа благодать пролилась на нас. Такі хвилюючі миті мені не доводилося переживати ніколи, хоча виховання та освіта сформували мій світогляд зовсім іншим – атеїстичним.

Погода сприяла прогулянкам по місту. Стежки вели нас вулицями Богдана Хмельницького, Степана Бандери, Василя Стуса, повз пам'ятників Тарасові Шевченко, Михайлові Грушевському, до національного музею. Навколо постійно чули тільки українську мову. Це було незвичайним, бо "мы тоже живём на Украине", та найбільше дітей вразила відсутність лайливих слів у розмовах перехожих. Красу і мелодійність рідної мови, несумісність її з брудним відчула Мариночка з Димитрова. А для хлопців надприродним, незбагненим було явище: не потрошені лампи вуличних ліхтарів та іграшки на ялинці, що стояла посеред площі, а біля неї не було ні огорожі, ні охорони. Та чи дійсно такі бездоганні діти у Червонограді? Ми були свідками того, як депутат міської

Ради, член Управи НРУ Омелян Карабін затримав біля ялинку розбишаку. Який це був урок небайдужості! Так. Ми зустрілись з людьми небайдужими. Вихователі, комендант, вартіві з гуртожитку, де ми зупинилися, постійно опікували нас. Якими чуйними були робітниці з їдальні! Родинне тепло ми відчували, коли поруч було подружжя Ірини та Михайла Рудницьких. Зі захопленням діти згадують депутата Омеляна Карабіна, з повагою – голову Червоноградського Руху Василя Розлуцького. Незважаючи на нашу російську мову, ми не відчували себе ані чужинцями, ані покинутими. Поруч з нами постійно були члени управи НРУ. Вони супроводжували нас і до Крехова, і до Львова.

Червоноград – провінційне місто, проте воно може бути зразком у різних відносинах. Особливо відчувається, що міська влада і червоградський Рух мають спільну мову. Завдяки мера міста Василя Політила та його заступника Анатолія Дуденка було вирішено багато питань, пов'язаних з нашим перебуванням в Червонограді.

1997

На Великдень до Галичини

Велике і радісне свято – Великдень – тридцять дітей з Донеччини зустрічали у селах Озерне, Кобзарівка, Білоголови та місті Зборові Тернопільської області. Організували цю подорож Координаційний Комітет допомоги Україні (США) та Союз Українок.

Наші діти вперше почули 12 євангелій на страшний четвер. А на Великдень на світанку під звуки дерев'яного брязкальця ховали Святу Плащаницю. Зі сходом сонця принесли до церкви кошики з бабками, сиром, маслом, домашньою ковбасою, яйцями, паскою для освячення. А щоб добре жилося, за народним звичаєм всі, кому захочеться, калатали у церковні дзвони. На обливальний

понеділок всі дівчатка були мокрі – добра прикмета: не оминатимуть їх хлопці.

Дітям, що святкували Великдень у Зборові, відкрилася правда життя віруючої людини. Разом зі мною п'ять хлопчиків та двоє дівчаток жили в монастирі Згромадження сестер Непорочного Серця Марії, де зустрічалися з дітьми, молоддю, священниками, з вікарієм Зборівської Єпархії о. Василем Івасюком, посестрами зборівського осередку Союзу українок.

Разом з мирянами діти брали участь у Панахиді по жертвам Чорнобиля. Поклонились козацькій могилі, де сплять герої Зборівської битви 1648 року, відвідали Музей козацької слави.

Ми наочно переконались, яку позитивну роль відіграє в житті віра. Дорослі й діти, бідні і заможні, безпартійні і партійні несли нам варене, смажене, печене, овочі, фрукти, а на моє питання: "Хто ви?" відповідали: "Бог знає".

Зборівський осередок СУ (голова Оксана Ванкевич), церква Преображення Господнього і монастир подарували більше 200 примірників 55 назв духовної літератури. Вікарій о. Василь запропонував наших дітей влітку до табору при чоловічому монастирі та обіцяв допомогти тим, хто виявить відповідні здібності, у безкоштовному духовному навчанні у Німеччині.

Щирістю, доброзичливістю, вірою в Бога захопили серця наших дітей люди галицького Поділля.

"Східний часопис", № 16, 17 травня 1997

Спільні акції донецького відділу Союзу українок та НРУ.

Народний Рух України (НРУ) і Союз Українок (СУ) Донецької області з початку 1997 року організували поїздки 628 дітей на Різдвяні та Великодні свята з

Донецька, Димитрова, Сніжного, Маріуполя, Селідового, Макіївки, Українська, Велико-Новоселківського району до сіл і міст Львівської, Тернопільської та Івано-Франківської областей. Для 160 дітей ця поїздка була безкоштовною.

"Дякую Вам за чисті воду і повітря, за добрих людей. А церква – то нема слів! Я дуже радію, що власними очима побачив Білий Берег, де відбувалась Зборівська битва 1648 року, та Могили, де поховані козаки, які боролися за Україну. Спокійне місто Зборів мені дуже сподобалося. Я хочу туди повернутися ще" – пише Руслан Каленяк – ученик 8-а класу школи № 9 м. Донецька.

Під час проведення благодійних акцій (березень-травень) дітям з малозабезпечених родин було подаровано 50 пар жіночих черевиків. А дитячим садочкам передано більше 500 примірників книжки Леоніда Мосендза "Пригоди котика Кікі". "Кожна казочка цієї книжечки повчальна по-своєму. Слухаючи пригоди Кікі, діти по-справжньому хвилювалися за котика, співпереживали, в глибині душі деякі хотіли допомогти йому, підказати ... Після читання цієї книжечки, на мій погляд, теплішають душі дітей, добрішим стає відношення до всього живого, до природи. Поповнюється та удосконалюється дитячий словничок ...". Далі авторка цього відгуку (вихователь д/с № 187 "Ластівка" Лідія Радіонова) висловлює подяку організації НРУ, яка "так турбується за наше майбутнє – дітей". Сьогодні НРУ та СУ Донеччини збирають банк даних про талановитих дітей та молодь. Вже висунуто 10 претендентів (серед них двоє студентів) на стипендію на майбутній навчальний рік. Восени дітям-сиротам буде передано теплий одяг (вже маємо чималенький пакунок. який поповнюється з власних комор), а для оздоровчого комплексу "Смарагдове містечко", що у Слов'яногірську, готується для передачі бібліотечка.

1997

Лист до Союзу Українок Америки

Шановні посестри!

Несподіваною радістю для нас, союзянок Донецчини, стало отримання травневого числа "Нашого життя". Щиро дякуємо за увагу. Ми маємо невелику бібліотечку, де є кілька примірників вашого часопису за минулі роки. Вперше ми перегорнули його сторінки у 1995 р., коли Степан Горlach (Канада) подарував нашому місту українську бібліотеку. У своїй праці ми використовуємо "Наше життя", як підручник з багатьох питань. Хотіли б отримувати ваше видання постійно, та не маємо можливості передплачувати, тож користуємося виданнями 1954-94 рр. з бібліотечного фонду міста, для нас то є скарбниця.

Союз Українок на Донецчині засновано у 1992 році за ініціативою Атени Пашко і Валентини Проценко. Сьогодні пані Валентина –відома у нашому краї і в Україні політична діячка, вона очолює крайову організацію Народного Руху України і підтримує СУ Донецчини. Донецька крайова організація НРУ Донецькому відділу СУ надає безкоштовно приміщення і дозволяє користуватися телефонами. Зрозуміло, що це – суттєва допомога. Ми вдячні також Союзу Українок Америки за призначення нашим дівчатам стипендій.

А що ж ми? У червні 1996 р. окремі осередки об'єдналися і, при матеріальній допомозі Центрального Проводу Союзу Українок, зареєструвалися, як обласний відділ. Першою головою СУ Донецчини стала лікар Алла Роздобудько – віддана Україні, талановита жінка з лагідним характером та добрим серцем. Зміст нашої роботи: прилюдне відзначення релігійних свят, Шевченківських днів, організація поїздок дітей до Галичини, налагодження зв'язків з українською діаспорою Росії (міст Вороніж і С-Петербург), організація виставок

творів декоративно-прикладного мистецтва, праця з дітьми у будинках дитячої творчості, збір та передача одягу малозабезпеченим сім'ям.

Наші дії не мали підтримки у влади та більшості населення, іноді були пов'язані з певним ризиком (звільнення з роботи, провокування сварок, побиття), але сьогодні нас деякі газети вже друкують, державна телерадіокомпанія надає інформацію про наші заходи, працівники управлінь у справах сім'ї держадміністрації та міськвиконкому іноді радяться з нами, ще не так давно про це ми не могли, навіть, мріяти. Думаємо – не аби яке значення у такій зміні ставлення до Союзу Українок у нашому краї мав Перший Всеукраїнський Жіночий Конгрес у Києві. Наша згуртованість не тільки на рівні України, а й у світі не залишилася непоміченою. Як можна було не почути стрілецькі пісні, що виспівував наш збірний "хор" під керівництвом Тамари Глушенок, коли делегатки СУ з усіх областей України зібралися біля Любомири Бойчишин під час вечері? Як можна було не почути гімн "Ще не вмерла Україна, яким за ініціативою Союзу Українок України було завершено Конгрес? Всі помітили, що жіночі організації Америки, Великобританії, Швейцарії, Канади, керівництво СФУЖО, запрошені на Конгрес, – у добрих стосунках з Союзом Українок України, і, нарешті, чудові видання для дітей, які отримав у Дарунок Донецький відділ СУ від Надії Зінкевич ("Смолоскип" та Зої Нижанківської (Швейцарія) не залишили жіночі серця байдужими. Спасибі, любі посестри!

Наш найближчий захід: участь в обласній виставці народних умільців та самодіяльних художників, присвяченій Дню Незалежності України, адже у нас 12 союзниць – майстри декоративно-прикладного мистецтва і мають своїх учнів. А ще мріємо надати життя творам Ірини Сенік, Стефанії Шабатури, чиї проекти до вишивок були

розроблені у Мордовських таборах, і влаштувати виставку. Може у когось в Америці збереглася збірка "Нездоланий дух", присвячена саме їм? Про це видання ми дізналися зі сторінок "Нашого життя", а те, що було надруковано, вже виконали. якщо буде можливість надішліть, будь ласка копію збірки.

"Наше життя". Нью-Йорк, жовтень 1998

Союз Українок у жіночому русі

Літочислення жіночого руху в Україні починається від 1884 року зі створення "Товариства українських жінок". А рік народження Союзу Українок – 1918. Це було на Галичині. Польща, розорена війною, займатися українцями не збиралась.

Галицьке село, небагате на чорноземі, могло продавати тільки молоко та яйця. Щоб вижити треба було опанувати такі професії, які давали б можливість влаштуватися на роботу в місті., або поліпшити працю в своєму господарстві.

І ось жінки, об'єднавшись, почали створювати гуртки крою та шиття, куховарства (складних страв), вишивки, ткацтва, килимарства, виготовлення модерних меблів, організовувати кооперативи. Це дало можливість заробити гроші на прожиття та освіту дітей. У той час Союз Українок мав великий успіх, бо постав з потреб краю.

10 тисяч українських жінок зі всього світу зібрались в червні 1934 року у Станіславі (Івано-Франківську) і проголосили про створення Всесвітнього Союзу Українок. То був перший Український жіночий конгрес. До Союзу Українок входили жінки різних політичних, релігійних та суспільних поглядів, але панувала толерантність, шанобливість, усвідомлення основної мети українського народу.

Використовуючи власні газети та журнали – "Жінка",

"Наша хата" – Союз Українок виховував в українській жінці гідність та віру у власні сили, у те, що її життя та вчинки мають вплив на долю цілого народу.

Успіхи СУ перелякали як ліві, так і праві крила українських партій. Почалися відкриті напади. З початком другої світової війни Всесвітній Союз Українок перестав існувати, а з приєднанням Галичини до Радянського Союзу було заборонено Союз Українок і в Україні.

Спалах демократичних сил у 80-х роках привів до створення у 1991 році Союзу Українок Всеукраїнським з'їздом, який є правонаступником Першого українського жіночого конгресу 1934 року.

Союз Українок – добровільна громадська культурно-просвітницька організація, що діє згідно Статуту СУ, Конституції України та чинного законодавства. Має свій герб, гімн, прапор. Має свою газету "Українка". Напрямок роботи: благодійна, просвітницька діяльність, зв'язки з іншими жіночими організаціями в Україні та світі.

Ми маємо своє представництво в керівництві Української Всесвітньої координаційної Ради (м. Київ). Входимо до Міжнародного Альянсу жіночих організацій (м. Афіни), до Всеукраїнської комісії підтримки Конституції. Протягом двох останніх скликань Верховної ради маємо свого народного депутата. Подали документи на представництво нашого наглядача з економічних питань до ООН.

Стурбовані кризовим станом практично всіх сфер життя в державі, разом із чотирма Всеукраїнськими організаціями стали засновниками Першої Всеукраїнської жіночої Ради – весною 1999 року.

Ще у 1995 році нами була представлена на розгляд парламенту "Програма захисту жінки", Розроблена концепція української школи-родини. Розроблена і вже протягом восьми років випробувана у трьох областях

України програма викладання "основ християнської етики".

На Донеччині нами розроблена програма створення інформаційно - реабілітаційного центру для жінок-інвалідів та жінок, що мають дітей інвалідів для сприяння їх надомної праці. У межах цієї програми ми співпрацюємо з організаціями інвалідів Горлівки – "Надія", "Діти Чорнобиля – з Донецька, "Джерело надії" – з Маріуполя, "Повір у себе" – з Горлівки. Окрім того маємо тісні зв'язки з "Великою родиною", Асоціацією жіночих організацій.

Думаємо, що знайдемо спільну мову з усіма, хто побажає з нами співпрацювати на рівних засадах, і хай нам у цьому допомагає Бог!

"Світлиця", № 62, 8 жовтня 1999

У нове тисячоліття – без воєн та лих

Всеукраїнська конференція "Жінки України на порозі нового тисячоліття: проблеми і перспективи" відбулася 17-19 листопада в Криму (м. Судак). Її організували кримськотатарські жіночі організації "Нур", "Єдність", "гармонія" у межах програми ООН "Розвиток та інтеграція в Криму" (ПРІК).

Союз Українок на конференції представляли Олександра Андрусів (Тернопіль), Ніна Батанова (Житомир), Ольга Вовненко (Полтава), Оксана Ганич (Ужгород), Людмила Огнева (Донецьк), Богдана Процак (Севастополь). Дві доби представниці приблизно 100 організацій (247 осіб), працюючи у секціях: "Жінки та економіка України", "Жінки та влада", "Жінки та насильство", "Інституційні методи поліпшення становища жінки", "Жінки у соціальній сфері", мали можливість висловитися з проблем, що їх хвилювали, та запропонувати шляхи вирішення. На підставі пропозицій учасниць конференції було прийнято звернення до Верховної Ради України щодо прийняття законів,

розроблених народними депутатами М. Ковалко та Т. Задорожною.

52 учасниці конференції від 33 організацій за пропозицією делегаток від СУ при підтримці організації "Нур" (татарських жінок) прийняли Звернення до жіночих недержавних організацій Росії та Чечні, в якому закликали людей доброї волі сприяти припиненню війни в Чечні. У Зверненні було висловлено співчуття жінкам, чиї рідні і близькі гинуть на цій війні.

"Українка", № 11, грудень 1999

Україна відбудеться!

У лютому цього року 20 керівників недержавних громадських організацій (НГО) сіли за парти "Школи громадського менеджменту". тренінг проводив Донецький регіональний центр "Сприяння".

Як зібрати команду, як працювати з персоналом, як керувати волонтерами, як розв'язати конфлікт, як налагодити зв'язки з громадськістю, підняти авторитет організації, вирішити фінансові проблеми НГО – найважливіші питання, які турбують керівника організації. Саме тому, ми без нарікань, протягом 5 діб, вчилися від 8-ої години ранку по 20-ту вечора з короткими перервами на каву.

Досконале володіння інформацією, логічне і доступне викладання, вміння тренерів налагодити контакт із аудиторією зробив навчання не тільки корисним, а й цікавим та легким. Нам наочно було доведено, як створити команду з людей різних за фахом, освітою, національністю та віком. До будинку відпочинку "Старий замок", що у Слов'яногірську, приїхали незнайомі один із одним керівники НГО з різних місій, а поверталися ми єдиною командою.

Із 28 осіб (разом з тренерами) 27 представляли мо-

лоде покоління, і тільки одна я – людей похилого віку. Незважаючи на насиченість та темп навчання, молодість брала своє. Після сесій (саме в такій формі проходили тренінги) знаходилися сили для ігор, пісень, жартів. А день св. Валентина ми відзначили грою "Любов з першого погляду", яку розпочали о 00 годині!

Спостерігаючи за своїми "однокласниками", і під час навчання, і під час розваг, я переконалася – Україна має на кого спертися у себе вдома!

Бажаю моїм молодим друзям – майбутнім державним керівникам: "Так тримати!" Колективу Центру "Сприяння" та його директора п. Тетяну Монаєву вітаю з першим проведенням з першим проведенням "Школи громадського менеджменту". Дякую за отримані знання та методичні посібники і часописи.

"Світлиця", № 30, 19 травня 2000

Союз Українок у боротьбі за правду про Великий Голод

Спливає час. Уже й ХХ століття позаду. Не озиратися назад не можна, а озиратися страшно. На початку минулого століття українці були найчисельнішою національністю, що входила до складу СРСР - 81 млн. 195 тис. без урахування українців Західної України, Буковини, Закарпаття, які увійшли до союзу у 1939 та 1945 рр.

А через 50 років за довідником "Население СССР" (Москва, Политиздат, 1983) нас – 42 млн. 347 тис. Це вже з Західною Україною, Закарпаттям, Буковиною.

Кількість росіян, білорусів, грузинів, татар збільшилась удвічі, вірменів та таджиків – утричі. А українців удвічі стало менше. Нібито як і всі жили під Захистом "великой и могучей", а виходить катастрофічно зникали в асиміляціях, паспортизаціях русифікаціях, репресіях, війнах, голодоморах.

Тільки за два 1932 - 33 роки загинула з голоду п'ята частина сільського населення України (від 7 – до 10 млн. осіб). Лукава фраза, що історія навчає того, що не навчає нічого, не для нас українців.

Забуття – це заповіт для нащадків катів. Вічна пам'ять – святий урок для нащадків невинно убієнних.

Розрекламувавши заздалегідь успіхи першої п'ятирічки, більшовики не могли сказати світові, що вони не виконали п'ятирічку в Україні, це означало признатися, що господарська система потерпіла фіаско. Щоб виконати плани індустріалізації потрібна була закордонна валюта, бо Радянський Союз імпортував техніку і оплачував працю чужоземних спеціалістів. Задля отримання валюти вивозились за кордон харчові продукти і сировина. Прибутки з експорту були менші ніж грошові зобов'язання за імпортований товар. Заборгованість зростала з кожним роком. Так у жовтні 1929 р. вона становила 115 млн. рублів, а в червні 1932 р. – 975 млн. (економічне дослідження Ліги Націй з 1932/33 рр.)

Отже, боротьба за хліб стала боротьбою за соціалізм. Зерно з України становило біля 40 % від загального обсягу союзних заготівель.

Уряд і партія вишукували нові форми і методи заготівель сільськогосподарської продукції, щоб забезпечити шалені темпи "соціалістичної індустріалізації". Вихід було знайдено – масова та суцільна колективізація. Зерно легше і швидше вилучити з кількох десятків тисяч колгоспів ніж у 5 мільйонів селянських господарств.

Селянській опір був природною реакцією на це. Для його подолання було дозволено розстрілювати, розкуркулювати, висилати, застосовувати терор голодом.

Отже винищення українського селянства у 1932-33 роках було справою радянської державної політики, так як і печі Дахау були справою гітлерівської фашистської дер-

жавної політики.

Але моральну відповідальність за жертви голодової катастрофи несе не тільки Радянський Союз, а й світове людство.

Для людини ХХ сторіччя "моральний наказ" не дай ближньому померти з голоду! – так само безумовний як і заповідь Божа "Не вбивай!"

Реакція на голод ближнього – це найкраща проба на те чи існує братерство людей.

Як же було з цією вселюдською солідарністю у відношенні до українського народу?

Невже вільний світ нічого не знав про цей злочин? Не знав, чи не хотів знати? Чи не стосується до нього відомий вислів, що "найбільше спричиняються до зла добрі люди, які нічого не роблять?"

В Радянському Союзі на той час жило багато іноземців: дипломати, спеціалісти, журналісти. Факт голоду був головною темою розмов між ними і в той же час був публічною таємницею.

Дипломати зберігали "урядову таємницю", коли так їм наказував їхній уряд.

Фахівці вважали, що не їхня справа повідомляти світ про злочини працедавців. Журналісти, акредитовані в Москві, були втягнуті, за висловом французького журналіста П'єра Берляна, в організовану більшовиками "конспірацію мовчання".

Якщо журналіст подавав правдиву інформацію про трагедію в Україні, він ризикував не отримати візу, при поверненні в Москву після відпуски, або арештовували і депортували усіх його приятелів – громадян СРСР.

І, нарешті, корупція. ГПУ щедро платило співробітникам іноземних газет, надавало розкішні приміщення, дозволяло бути посередником при перепродажі за кордон царських коштовностей чи картин

великих майстрів з державних музеїв. За таку плату журналісти "заплющували очі" на Голоді. Тушували його в своїх повідомленнях.

Англійський асеїст М. Маггеридж, який у 1932/33 рр. протягом восьми місяців був в СРСР, у передмові до своєї книги "Зима в Росії", свідчить, "що всі повідомлення з Росії – це просто сміх".

Проте правда просочувалася поза кордони СРСР іншими шляхами. А їх було чимало.

Джерелом інформації були свідчення журналістів, експертів, туристів, які кілька тижнів перебували в СРСР і не залежали від радянських цензорів.

Ще інша категорія свідків – німці, румуни що довгі роки жили в Україні, потрапивши сюди, як полонені підчас першої світової війни. Зберігши своє громадянство, вони, гнані голодом, легально покидали Радянський Союз.

Багатьом селянам пощастило перейти кордон між Україною та Румунією. Від 1 січня до 13 березня 1933 р., за даними румунської статистики через Дністер перейшло 1055 утікачів. Репортери газет приїздили на кордон зустрічались з утікачами і згодом публікували інтерв'ю з ними.

Були випадки втечи до Балтійських держав.

Отже, хто мав уші, міг чути, бо це був не шепіт одного лікаря чи місіонера на Далекому Сході, - це був дзвін, що бив на сполох. І його почули і першими відгукнулись українці Галичини, яка в той час належала Польщі.

Митрополит Андрей Шептицький звернувся "до всіх людей доброї волі – в справі подій на Великій Україні". Він просив "всіх християн світу, всіх віруючих в Бога, прилучитися до цього голосу протесту та болю і розповсюдити його в як найдальші країни світу".

Під впливом цього виступу віденський архієпископ,

кардинал Теодор Інніцер звернувся з закликом "до всіх світових організацій започаткувати діло помочи мільйонів людей".

У Львові за почином українських депутатів до варшавського Сейму було створено Громадський комітет Рятунку України. До його складу входила голова Всесвітнього Союзу Українок, професор Львівського університету, депутат польського Сейму Мілена Рудницька. В Галичині була створена мережа місцевих комітетів рятунку, розроблені практичні поради. Союз Українок Галичини звернувся до жіночих організацій світу провести в своїх країнах акцію організації допомоги Україні. Комітети порятунку України були створені українцями в Румунії, Чехії, Польщі, Франції, Бельгії, США, Канаді.

Таким чином протягом літа 1933 року комітети порятунку України провели організаційну частину роботи і змобілізували психічно всіх українців в країнах поза владою Москви.

Треба було переходити до наступного етапу: організації міжнародної допомоги.

Найголовнішою установою від рішень якої залежало майже все – була Рада Ліги Націй – найвища міжнародна організація того часу - попередниця ООН. Улітку 1933 р. в світовій пресі розгорілась справжня боротьба за правду про Голод. Боротьба йшла між Москвою з одного боку і тими хто намагався організувати рятувальну акцію для України. Львівський комітет порятунку доручив Мілені Рудницькій закордонну акцію. Вона повинна була встановити тісні контакти з комітетами допомоги голодним в Празі, Берліні, Відні тощо, взяти участь в роботі Конгресу Європейських Національностей (у Швейцарії) і зацікавить міжнародні гуманітарні установи справою Великого Голоду, а головне щоб це питання було поставлено в порядок денний сесії Ліги Націй.

Тільки завдяки тому, що Мілена Рудницька була людиною відомою в міжнародних організаціях і як парламентар, і як громадська діячка їй вдалося напередодні сесії Ліги Націй: по-перше, спонукати швейцарську пресу заговорити про трагедію в Україні, по-друге, добитися, щоб справа голоду в Україні була поставлена поза чергою в порядок денний Конгресу Європейських Національностей.

Членами Конгресу були не держави, а національні меншості в різних країнах. Метою його був захист інтересів меншостей проти зловживань панівної нації в державі.

Мілена Рудницька в Конгресі представляла інтереси українців Польщі, а пропонувала внести на розгляд питання про голод в Україні, де українці не були меншиною і тому не мали членства в Конгресі. Тому пропозиції Милени Рудницької викликали спротив збоку президії, але знайшли підтримку німецьких делегатів. Вони радо погодились поставити питання про Голод в Україні в порядок денний не тільки тому, що від голоду також страждали і німецькі поселення в Україні, а ще й тому, що їм потрібно було відволікти увагу світової громадськості від антисемітського курсу німецької політики і притягнути погляди до якоїсь яскравішої справи. А такою - був Голод в Україні.

М. Рудницька у своєму виступі розповіла про Голод в Україні, про злочинну політику Москви і політику великодержав, які заради добрих взаємин з Радянським Союзом примружують очі на його злочини в Україні і таким чином стають співвідповідальні.

Міжнародна преса підхопила основні українські тези про Голод, а конгрес схвалив окрему революцію: "Прилюдна опінія всього світу повинна вважати за свій елементарний обов'язок підтримати акцію в користь жертв жахливої голодової катастрофи в Советському Союзі

особливо ж в Україні". Цю резолюцію було передано особисто президентові Ради Ліги Націй.

Отже один крок вперед був зроблений.

За кілька днів починалася сесія Ради Ліги Націй.

Не могло бути мови щоб в останні хвилини просунути в порядок денний справу Голоду. Все готувалося заздалегідь. Секретаріат стояв на сторожі процедури. Це по-перше. По-друге, ініціювати розгляд питання про голод в Україні мали право тільки уряди тих держав, що були членами Ліги Націй.

Українці ж, що намагалися привернути увагу світу до голодової катастрофи були національною меншиною у Польщі. А Голод не був порушенням постанови про охорону національних меншин.

Секретаріат навіть не реєстрував такі матеріали. Всі процедурні приписи були проти. Треба було шукати іншого шляху.

Статут Ліги Націй надавав право президентові Ради Ліги націй поставити на розгляд будь яке питання, яке він за власною оцінкою вважає особливо важливим.

Цим і вирішила скористатися Рудницька. Вона насамперед зустрілась з президентом Ради Ліги Націй і була настільки переконлива, що він погодився скористатися своїм правом. Потрібно було забезпечити його всіма матеріалами. Разом з Пеленським (секретарем Допомогового комітету) по телефону Рудницька зв'язалася з українцями у Львові, Празі, Парижі, Америці, інформуючи про акцію перед Президентом Ради Ліги Націй.

Всі присутні в Женеві українці зробили все, щоб забезпечити президента Ради Ліги Націй необхідними матеріалами. Протягом найближчих 2-3 днів Мовінкіль, який очолював Раду Ліги Націй отримав кількадесят телеграм і листів зі зверненням до Ліги Націй організувати міжнародну поміч голодуючим в Україні.

Проте секретаріат Ліги Націй відмовився поставити справу Голоду на обговорення Ради.

Потрібно було звернення поважної Міжнародної організації. Це дало б моральне право Прецедентові Ради Ліги Націй не зважати на процедурні питання і спротив генерального секретаря. Звертатись листом до якоїсь міжнародної організації вже не було часу. Але тут знову збіг обставин і добрі люди стали у пригоді. Власне у ті дні в Женеві відбувалися збори Комітету Зв'язку міжнародних жіночих організацій, який складався з 10 міжнародних жіночих організацій. Союз Українок також був Міжнародною організацією, і Мілена Рудницька добре знала багатьох членок Комітету Зв'язку, з деякими була в дружних стосунках. Після її виступу Комітет одностайно вирішив:

"Просити Президента Ради Ліги Націй його Екселенцію пана Мовінкіля звернути увагу Ради Ліги Націй на становище діткнутого голодом населення СРСР України".

Це були часи, коли жіночі організації мали в Міжнародних колах високий авторитет і великі впливи. 26 вересня 1933 р. пані Корбет – Голова Комітету Зв'язку - особисто передала Мовінкілю рішення.

І вже 29 вересня він скликав засідання Ради для розгляду справи Голоду в Україні. Були присутні представники 14 держав. Підтримали ідею проведення акції допомоги голодуючим в Україні тільки 3 держави (Ірландія, Іспанія, Німеччина), більшість запропонувала передати справу Червоному Хресту, щоб він організував Міжнародну допомогу Україні, бо начебто Ліга Націй не має права безпосередньо впливати на державу, що не є її членом.

Посилаючись на процедурний регламент, Ліга Націй по пилатівськи вмила руки, але все ж таки її рішення було

юридичним підтвердженням факту голоду в Україні.

Міжнародний хрест звернувся до уряду СРСР з пропозицією дати згоду на організацію міжнародної допомоги для голодуючих України. Москва відповіла, що така акція непотрібна. У заявах дипломатичних осіб стверджувалось, "що смертність в Україні протягом першої п'ятирічки найнижча з усіх республік Радянського Союзу".

У серпні 1933 р. Міжнародна Збіжжева Комісія встановила максимальну норму вивозу збіжжя для Радянського Союзу – 25 млн. кірців, але його представники домагались підвищити до 85 млн. І ніхто не запитав як можна експортувати такі маси збіжжя, коли мільйони громадян СРСР вмирають з голоду. Всі європейські держави були зачаровані перспективою продавати вироби своєї промисловості і купувати від СРСР по низьких цінах харчові продукти.

Уряди західних держав мали змогу примусити Москву допустити допомогу голодуючим в Україні, припинивши експорт машин в СРСР, перестати купувати у нього харчі та збіжжя. Замість цього визнали СРСР як державу, встановили дипломатичні відносини. Отже можна констатувати, що моральна співвідповідальність цивілізованого людства за жертви більшовицького злочину – поза сумнівом.

Доводиться далі констатувати 70 років тому українці, що проживали поза владою Москви бій за правду про Великий Голод прогало.

Боротися і програти – не сором. Правда про Город – це і сьогодні зброя в політичній боротьбі з комунізмом.

Життєздатні нації ніколи не забувають жертв минулих поколінь.

Євреї змусили весь світ визнати свою провину за фашистський голокост у Другій світовій війні. Німецький народ покався перед єврейством і супроводить сплату

морального боргу фінансовим відшкодуванням нащадкам жертв гітлеризму, хоч і відрікся від нацистської ідеології.

Восени минулого року у Києві відбулась Міжнародна наукова конференція "Три Голодомори в Україні у XX столітті: погляд із сьогодення". Головне завдання, якої – визнання Голодомору 1932-1933 років актом геноциду українців. Учасники конференції звернулись до вищих органів державної влади України, аби відповідно до ст. 12 Конвенції ООН "Про попередження злочину геноциду і покарання за нього" визнати Голодомор 1921-23 рр., 1932-33 рр. та 1946-1947 рр. як геноцид українського народу та порушити в Міжнародному кримінальному суді позов про визнання голодомору в Україні геноцидом (як форму злочину проти людства) та про притягнення винних до відповідальності.

Тобто боротьба за правду про Великий Голод продовжується.

«Донеччина», № 36, 26 червня 2003 р.

Союзянки підбили підсумки праці за три останні роки.

25 квітня відбулась конференція Донецького відділу Союзу українок. Голова відділу Людмила Огнева привітала присутніх зі Світлим Святим Христового Воскресіння та передала поздоровлення від Л. Григорович (СУУ), Б. Тарасюка (НРУ), Ю.Ющенко (НУ), М.Зеленчука та О.Васкула (Братство ОУН-УПА).

Увага з боку таких відомих осіб і поважних організацій, пояснюється тим, що Союз українок України відіграє велику роль в жіночому русі світу, - зазначила Л. Огнева.

Далі вона коротко розповіла історію Донецького відділу СУ. Підкреслила великий внесок у створення та легалізацію організації першої голови відділу Алли

Роздобудьмо. На сьогодні до складу відділу входить 13 осередків, кожний з яких працює у напрямку найбільш цікавому його членікам. Діють осередки і у 6-ти містах області, ще у 4-х населених пунктах є поодинокі членкині.

Статутні завдання відділ виконує у процесі реалізації 16 програм та проектів, з яких 5 є спільними з партнерами України, а 11 – із закордонними: 5 – США, 1 – Бельгії, 3 – Канади, 1 – Латвії, 1 – Росії. У цьому році почали працю ще по 3-м новим програмам: "Стажування студентів у парламенті Канади", "Премія вчителям" (разом з Канадським Товариством Приятелів України – КТПУ), "Експеримент зі створення національної школи"(програма "Дивосвіт" інституту Педагогіки Академії Педагогічних Наук України). Співпраця з партіями відбувається у формі спільних засідань при вирішенні нагальних питань під час виборчих кампаній, і з громадськими організаціями – під час відзначення історичних або релігійних свят. З державними організаціями. З державними організаціями, бібліотеками, школами, методичними кабінетами Союзанки не втрачають зв'язків, завжди радо відгукуються на запрошення .

Треба відзначити, що у час зросту нетолерантності, безпринципності та зневіри в політичному житті країни, Союз українок твердо стояв і стоїть на принципах толерантності, справжньої демократії та дієвого патріотизму. Цьому є підтвердження. У 1999 році трагічні події в Народному Русі розкидали союзок Донеччини по кількох партіях (НРУ, УНР, ПРП, КУН), але жодна з них не припинила свого членства в СУ і не зазнала утисків з боку його керівництва.

Правда є виняток: члени Ліберальної партії вийшли з СУ і припинили діяльність Докучаєвської міської організації Союзу українок. Причина в тім, як вони пояснили, що голова відділу СУ на той час була членом

НРУ. Проте управа відділу СУ не поспішає виключати докучаївців з СУ і чекає їхнього повернення. За активну діяльність в утвердженні національних ідеалів та розвитку духовної культури нашого народу за рішенням обласної Управи СУ грамотами були нагороджені: Людмила Верна, Надія Ніценко, Людмила Болонова, Ніна Скрипник, Ірина Молчанова, Людмила Кобець. За рішенням Всеукраїнської Координаційної Ради Союзу українок Лідії Бабенко, Аллі Роздобудько та Валентині Рижковій присвоєно звання ПОЧЕСНОЇ СОЮЗЯНКИ.

Закінчилась конференція обранням керівних органів відділу – Управи та Координаційної Ради (КР). До КР увійшли голови всіх осередків та члени Управи. Головою Донецького відділу обрано Людмилу Огнєву.

"Світлиця" № 29,7 травня 2004

Рогатин – Богу побратим

За рішенням Всеукраїнської Координаційної Ради Союзу Українок України в Донецькій області у 2006 році реалізується програма "Україна на новому шляху", спрямована на молодь.

Потрібно немало зусиль, щоб пробудити в молоді національну свідомість, і незрівнянно більше уваги і праці докласти до того, щоб зробити з них освічених, мислячих, благородних людей. Саме у цьому напрямку і працює Донецький відділ СУ. Ми надаємо перевагу праці непомітній, з першого погляду, але, сподіваємось, плідній. Народна мудрість вчить: «Тиха вода – греблі рве», «Велика хмара - малий дощ». Гучні акції нам нагадують оті великі хмари. Ми вважаємо, що **актуальним є довести всім, що Донбас був, є і має бути українським, що в нас одна Україна.** Легально можливою формою нашої роботи за повернення прав українській мові, культурі (в донецьких умовах) є просвітницькі заходи. Одним з них був конкурс

«Як би я був Президентом, то ...». Ми провели його у грудні 2005 року серед учнів 8-«у» класу колегіуму № 62 м. Донецька. Під час відкритого уроку, де підводились підсумки конкурсу, кожен учасник відповів (без попередньої підготовки) на питання «Що для мене означає Батьківщина?» Всі отримали сувеніри, а переможці - Василина Кобець, Олена Лялька, Юля Татаринцева, Рита Сисоева – головний приз – поїздку на Різдво на терени Західної України. Поїздку ми пообіцяли!...А як виконати? Колись у Києві на Всеукраїнській Раді СУУ я звернулась до всіх голів відділів західних областей з проханням запросити на Різдво 4-х наших дітей. Хтось промовчав, хтось сказав, що хотів би зустріти свято по-людські, а не бігти на вокзал, а одна з голів відповіла: «У нас і без вас вистачає своїх проблем», тільки Голова Ів - Франківського відділу СУ пані Люба Сорохтей пообіцяла: «Ми обговоримо це у себе». Отож, я молила Бога, щоб вона згадали про нас. І це сталося! Та й вибір місця перебування наших дітей дуже вдалий: м. Рогатин – найстаріше місто України. «Рогатин – Богу побратим» – говорить стара українська приповідка. І наші дівчатка та супроводжуюча їх пані Людмила Кобець (мама Василини) відчували це у всьому: і при спілкуванні з дітьми, і при зустрічах з високими посадовими особами, і в родинях, що запросили до себе дончан, і в організації перебування їх на Опіллі. За три дні організаторам вдалось показати дітям Рогатин, його історичні споруди, поводити стежками відомої Українки з Рогатина - Насті Лісовської (Роксолани Хуррем – дружини володаря Османської імперії Сулеймана Пишного), познайомити з історією гімназії ім. Володимира Великого, провести в ній екскурсію, а пані Катерина Андрусів в мистецькій школі навчила наших дітей робити з соломи Різдвяного павука. Відвідали дівчата й унікальні музеї: «Писанки» та «Гуцульщини» в Коломиї і «Музей-аптеку» у

Львові. Ще й встигли побувати на святі «Різдвяні візерунки» в Рогатині, і пірнути у воду басейну спортивного комплексу Рогатина. Гостей з Донецька запросили до себе на прийом: голова міської Ради Рогатина – пан Володимир Штогрин та два заступники голови районної держадміністрації (нажаль, не знаю прізвищ). Діти отримали від них подарунки і сувеніри. Дуже теплою і цікавою була зустріч з посестрами Рогатинського осередку Союзу Українок. А вечорами з гуртом молоді наші дівчата колядували, хто - на селі, хто - в Рогатині. Разом з молоддю Рогатина колядувала і Людмила Кобець, яку запросили Мирослава та Надія Тичківські, але не сказали до кого йдуть. Господарі та їхні гості були простими, щирими, привітними і пані Людмила, навіть, не здогадалась, що поруч з нею дуже поважні особи: Голова Рогатинської районної державної адміністрації пан Володимир Гусак (господар), Ю.Колестин (депутат обл. ради) і В.Колестин (деп. Верховної Ради) - гості. Оце і є зразок найвищого рівня інтелігентності.

Наша делегація також гідно представила Донецьк. Де б наші діти не були, з ким би не зустрічались, всіх дивувала їх чиста українська мова, та й спілкувались вони між собою також українською. Це ніяк не в'язалось зі створеним у ЗМІ образом дончан.

До своїх обійсть запросили дончан родини: Тичківських та Коляди з Рогатина; Височинських з с. Бабухів; Гаванюк з с.Вербилівка. Приймала у себе і пригощала дончан обідом голова Рогатинського осередку СУ пані Валентина Окрепко, а організувала перебування на Опіллі гостей з Донецька голова Рогатинської районної організації СУ пані Уляна Мартинюк.

По поверненні до дому пані Людмила Кобець передала мені подарунок і вітання всьому Донецькому відділу Союзу Українок від пані Віри Мединської, з якою

доля звела мене у

Києві. Щиро дякую їй за теплі слова і високу оцінку нашої праці.

Родини дівчаток - гостей з Донецька низько вклоняються і дякують всім, хто обігрів наших дітей, а Донецький відділ СУ дякує Любові Сорохтей, Уляні Мартинюк і всім посестрам за підтримку нашої праці і приєднується до побажання пані Мединської: «Донецьк–Рогатин – єднання помислів, душ і сердець! Єднаймося, сестри, у любові і хай допоможе нам Господь!»

“Світлиця № 11, 10 лютого 2006, с. 2

Міжнародна конференція “Буття українців”

ШАНОВНІ КОЛЕГИ!

Управління у справах національностей Донецької обласної адміністрації та Донецький відділ Союзу Українок запрошують Вас взяти участь у роботі Першої в Донбасі Міжнародної науково-практичної конференції “Буття українців”, що відбудеться у Донецьку 24.11.2007 р.

Планується розгляд питань:

- становлення українського етносу в Донбасі;
- родинні звичаї та обряди українців Донбасу;
- народне мистецтво та проблеми його розвитку в Донбасі.

Для участі у конференції до 1 листопада 2007 р. подати заявку з інформацією:

- відомості про автора (прізвище, ім'я, місце роботи, посада, науковий ступінь, вчене звання, телефон);
- тема доповіді, повідомлення;
- потреба у поселенні в готелі.

За матеріалами конференції буде видано наукову збірку.

Наукові повідомлення можна подати у день проведення конференції при реєстрації учасників. Наукові повідомлення мають бути обсягом до 9-х сторінок в

електронному та паперовому варіантах. Текст повинен бути набраний в редакторі Word, формат A4; гарнітура Times New Roman; розмір 14; міжрядковий інтервал 1,5; поля – 2х2х2х2 см.

Витрати, пов'язані з участю в конференції (проїзд, проживання, харчування), беруть на себе учасники.

Оргкомітет надає допомогу з влаштуванням у готелі.

Організаційний внесок 50 грн. (витрати на інформаційні та робочі матеріали конференції, видання збірника наукових матеріалів).

Від оргвнеску звільняються члени Союзу Українок.

Контактні адреси та телефони Оргкомітету:

83015, м. Донецьк-15, бул. Шкільний, буд. 21, кв. 54.

Тел. (8-062) 337-56-16;

Моб. 8-063-406-93-30

Email: OGNEVA_L@RAMBLER.RU

Конференція Союзу українок

(виступ на конференції 26.06.2009)

Наприкінці червня у Львові міська організація Союзу українок (голова Богдана Фуртак) зібрала українок зі Сходу, Півдня та Заходу України на Міжнародну конференцію Схід-Захід разом (до 160-ої річниці від дня народження Олени Пчілки). Були присутні й представниці українських діаспор Америки та Франції. Від Донецького відділу СУ було заявлено дві доповіді. Вірніше, це були розповіді про наші заходи по вивченню "духовних островів" Олени Пчілки та вшануванню її пам'яті.

Одним із таких островців, у якому дивно переплелися і етнографічні доробки О.Пчілки, і її особистий вплив на погляди власних дітей, було питання національної єдності.

Безумовно, у родині Косачів були відомі думи, які ятрили душі свідомих українців. Не оминули цієї оселі й

Шевченкові думи:

Люде, люде.

За шмат гнилої ковбаси

У вас хоч матір попроси,

То оддасте.

Або:

И в шитом золотом жупане,

И в серой свyте люди злы.

Чи:

А ми дивились і мовчали.

Та мовчки чухали чуби

Німїї подлії раби.

(Це, коли катували сміливця, що заточив у морду
капрала.)

Нажаль, не всі розуміли поета. Невипадково ж він
пише:

.... Може, знайдеться дівоче

Серце, карі очі,

Що заплачуть на сі думи –

Я більше не хочу...

Одну сльозу з очей карих –

І ... пан над панами.

Думи мої, думи мої.

Лихо мені з вами.

Знайшлося таке дівоче серце та карі очі, які
заплакали та засвідчили про ті сльози дивним способом,
яким могла зробити тільки дитина Олени Пчілки –
етнографа, патріота. Це – її донька, 18- річна Леся. Вона
вишила рушник і власноруч повісила його на портрет
Шевченка у Світлиці поета на Чернечій горі. Про цей епізод
із життя Лесі Українки свідчить охоронець могили Іван
Ядловський.

На лесиному рушникові між трьома рядками
геометричного орнаменту вишито на одному боці

Шевченкові слова : “Думи мої, думи мої. Лихо мені з вами”, а на другому – Лесині: “Любіться, брати мої! Україну любіть”, які близькі за змістом до Шевченкових: “Обніміться брати мої!” та “Свою Україну любіть”.

У 30-ті роки минулого століття Тарасову світлицю знесли. Скарб її було розпорошено. Зник і Лесин рушник. У 90-х роках ентузіасти відродили Світлицю. За допомогою прихильників Л.Українки і Т.Шевченка знайшли Лесин рушник. Але він не повернувся на Чернечу гору, а зберігається в музеї Т.Г. Шевченка в Києві. Канівські майстрині зробили з нього копію і повісили на портрет Т.Шевченка в Тарасовій світлиці.

А для донецьких вишивальниць мені вдалося (за світлиною, надрукованою у часописі “Україна”) намалювати ті орнаменти і фрази.

Хай майстрині засвідчать своє прагнення до національної єдності.

Виявилось, що багатьох з присутніх на конференції жінок зі Заходу, зацікавив Лесин рушник. Схеми для його вишивки, привезені мною, миттєво розібрали, навіть, не вистачило.

Отак Лесин рушник поєднав українок Сходу і Заходу, і став справжнім символом національної єдності.

Не лишилась без наслідків і наступна наша розповідь про заходи в Ясинуватській школі №6, організовані вчителькою української мови і літератури Іриною Курбацькою.

17 років тому, 1992 року, у творчій групі школи № 6 м. Ясинуватої Донецької області виникла ідея випуску рукописного журналу під гаслом “Схід-Захід. Єднаймося!” Поштовхом стала поїздка на Різдво до Галичини по запрошенню союзнок Стрийського району Львівської області. Наші діти помітили, колядники записують кількість подарованих їм грошей. Запитати не наважувались. Але

потім з листа родини Николин (с. Олексичі) довідалися: "... на частину грошей, зароблених вертепниками, ми придбали вам подарунки – книжки з історії України". На кожній книжці були слова "Схід-Захід. Єднаймося!". Спогади ясинуватських школярів та листи отримані від галицьких друзів були розміщені на сторінках цього рукописного журналу.

На молодіжному форумі у 2007 з нагоди 75-ти річчя Донецької області проект рукописного журналу під гаслом "Схід-Захід. Єднаймося!" було визнано найкращим.

Наступне число рукописного часопису має назву "Молода Україна" як і щомісячник, який випускала Олена Пчілка від 1908 року.

Теми матеріалів, розміщених на сторінках нового числа журналу – заходи, проведені під кутом зору Олени Пчілки: "... чи дитина виросте приятелем, чи ворогом України, се багато залежить від виховання.”:

- відкритий урок пам'яті Алли Горської;
- пошукова робота А. Журавльової "Шляхи подолання сепаратистських настроїв" (або: навколо слів "бандерівець" і "москаль"), яка на Міжнародному конкурсі "Мій рідний край" посіла друге місце.
- участь у фестивалі вертепів, де ясинуватські п'ятикласники виступали поруч зі студентами Львівського та Донецького Університетів.

Вивчення у 5-му класі оповідання Олени Пчілки "Сосонка" співпало зі повідомленням про Міжнародну конференцію "Схід-Захід. Разом" і запрошенням до участі. Щоуроку школярики почали звітували про "необов'язкове", а за покликом душі. Прочитані на уроках оповідання, вірші, смішинки окриляли дітей наслідувати й творити своє.

"Весняні квіти" О. Пчілки розквітли в перших поетичних спробах дітей, які були розміщені на сторінках

рукопису.

“Я би мріяв про країну,
Де збуваються всі мрії,
Де збуваються надії.
Я люблю тебе, країно,
Наша славна Україна!” – мрії п’ятикласника

Єлисеєва.

Дійсно, як писала Олена Пчілка: “Діти – се наш дорогий скарб, се – наша надія, се молода Україна”, а ми додаємо кожним рядком рукопису: “єдина і нероздільна”.

Праця Ірини Курбацької стала прикладом для присутніх на конференції. Тому й було ухвалено рішення "провести у львівських школах виховну годину «Духовні острови Олени Пчілки”.

На мій погляд, цікавими були й інші пункти Ухвали:

- від імені конференції звернутися до Голів адміністрацій, міських, селищних Рад та Президента України про сприяння в увічненні імен героїв українських національно-визвольних рухів на території всієї України у назвах вулиць, навчальних закладів і т.п.

- Союзом українок спільно зі Спілками письменників, Управліннями освіти та у справах молоді і туризму запровадити в областях літературну премію ім. Олени Пчілки за кращі літературні твори та заходи, що сприяють національному вихованню молоді.

- Звернутися до Президента України з пропозицією запровадити почесну відзнаку ім. Олени Пчілки матерям за виховання дітей, що внесли особливий внесок у розбудову Української держави.

Як бачимо нас, українців Сходу і Заходу, багато що єднає і нам треба тісніше співпрацювати.

"Донеччина", № 4410.07.2009

Дует "Бандурна розмова"

Нещодавно з ініціативи Львівського обласного управління культури, керівництва донецького Будинку працівників культури (директор – Колісниченко М.Б.) та за фінансовій підтримки "деяких добрих людей" у Донецьку відбулася зустріч зі дуєтом "Бандурна розмова", створеного ще 1994 року студентами Львівської консерваторії, а нині – заслуженими артистами України Олегом Созанським та Тарасом Лазуркевичем. Засвідчуючи свій талант і професійність виступами на фестивалях, конкурсах та концертах в Україні та світі, артисти здійснюють педагогічну, наукову та громадську роботу. Тарас Лазуркевич очолює капелу бандуристів Львівської державної музичної академії ім. М. Лисенка. Разом з Олегом вони є викладачами відділу народних інструментів Львівської спеціальної музичної школи-інтернату ім. С.Крушельницької, засновниками Мистецького благодійного фонду "Кобзар", авторами ряду музичних творів різних форм, науково-методичних та творчих праць, упорядниками нотних видань для бандури. Вони не забувають настанови свого вчителя – заслуженого діяча мистецтв України В. Герасименка, який удосконалив професійний рівень бандуристів, навчивши майстерності гри на бандурі не лише класичного типу, а й давно забутої в Україні – харківського типу, яку вони разом з ним розпочали відроджувати.

Концертна програма дуєту "Бандурна розмова" вразила багатогранністю, її складають кращі зразки кобзарського доробку. "Ми сподіваємося, що прослухавши концерт, Ви відчуєте своїм серцем красу української пісні і почерпнете з джерел музики Добро і Любов, що дзвенять на струнах неповторного і унікального українського інструмента – БАНДУРИ" – так звернулися артисти до присутніх і не помилилися.

Непересічність і майстерність бандуристів донеччани оцінили шаленими оплесками й підспівуванням. Те що відбувалося у залі, підспівуванням не назвеш: співали у повний голос, та ще й як! Присутні відчували себе співучасниками концерту. Думаю, що це – найвище досягнення дуету "Бандурна розмова".

Проведу паралель. Якось роздивляючись портрети, автором яких є Олександр Коровай, спіймала себе на відчутті того, що наче розмовляю зі портретуєними і ми на мить замовкли. Назвала це "ефектом присутності". Згодом, художник Петро Загоруйко мені пояснив, що у мистецтві існує цей термін, а мистець, чиї твори мають такий вплив на глядача, досяг найвищої майстерності. А на концерті всі відчували себе співучасниками.

Будемо сподіватися, що це не остання наша зустріч зі Олегом Созанським та Тарасом Лазуркевичем. Вони обіцяли наступного разу виступити з оркестром донецької філармонії.

газ. "Донеччина" № 32, 22 травня 2009

Зустріч з поетом

У неділю, 31 травня, "Літературна вітальня" Донецької обласної бібліотеки ім.. Н.Крупської приймала гостя – горлівського поета Миколу Джмілья.

Микола Джміль (Сергієнко Микола Олександрович) народився 1 квітня 1959 року у селі Отрадівка на Донеччині. Писати вірші почав ще у юному віці, але друкуватись – нещодавно. Його перша книга – «Долоні сонця» (2005 р.). Вона об'єднала в собі декілька збірок: «Любов до рідної землі», «Духовний заповіт», «Жаринки сонця», «Любов – гармонія життя». Друга книга – «Джерело Істини» (2008 р.). До її складу входять – збірки: «Урок історії», «Останній самурай», «Сон наяву», « Живі зерна», «Воскресіння».

На зустріч прийшли поети, композитори та люди, небайдужі до українського слова. Звучали вірші, музика, пісні. Читали свої твори всі присутні поети. А потім відбулася моя розмова з Миколою Джімелем.

Л.О.: Пане Миколо, Ваші твори пронизує Любов до Батьківщини, Любов до Природи, Любов до всіх людей землі. Ці почуття сьогодні важливо відродити не тільки в українців, а й, взагалі, у людства. Чому Ваші вірші так довго чекають виходу в світ? Щось або хтось Вас стримує?

М.Д.: Мене стримує чи навіть позбавляє сили те, що на тему духовності за всю історію розвитку людства написано тисячі й тисячі творів. Але ми ще й досі в духовності дикуни.

Л.О.: Ваш твір "Останній час,..." – крик душі. Ви пишите:

*Ми — дикуни, неандертальці,
Безмозі голови, бездушні ланці!
Нема в душі у нас в Любов той віри,
Ніщо не пробиває товстелезної шкіри,
В яку та наша душенька вляглась,—
І всі мої зусилля — зась!*

.....

Ніякий джміль вже вашу шкіру не прокусить
І навіть шершень признати свою поразку мусить!
І я, мабуть, не джміль — навозна муха,
Яка дзижчить, але ніхто не слуха
Дзижчання отого... Й женуть же геть,
Чи б'ють до смерті — краще смерть!

У цих рядках і розпач, і невпевненість у тому, чи розуміють Вас люди та чи сколихнуть Ваші твори добрі святі почуття в їхніх душах?

М.Д.: Один сучасний політик писав, що наш народ з нашою бездуховністю треба водити по пустелі значно довше, ніж Мойсей водив своїх співвітчизників. Не сорок, а всі чотириста років – для повного духовного відродження. І

це теж Істина! Але Істина, яка лякає, бо не тільки ми з вами, не тільки діти чи онуки, а навіть правнуки наші не доживуть до того світлого майбутнього – духовного відродження.

Л.О.: Тобто, потрібен час. І тільки?

М.Д.: Ні! Має бути якийсь інший шлях, чи вихід. Має бути якийсь каталізатор, що може «спресувати» чи скоротити той величезний проміжок часу (чотириста або триста років) у більш-менш короткий термін.

Л.О.: А що може стати таким "каталізатором"?

М.Д.: Дехто вважає, що каталізатором має бути Краса, нібито вона тільки може врятувати світ взагалі чи Україну зокрема.

Л.О.: Ці люди цитують Федора Достоєвського. Але ж він підкреслював, що краса врятує світ, якщо спрямована на Добро.

М.Д.: І Краса, і Доброта, і Правда, і Справедливість є початком, але не відродженням повністю, бо вони – тільки похідні частки від чогось більшого... А більшим є тільки Любов! Велика Вселенська Любов, вище від якої вже немає нічого, бо вона і є сутністю Бога!

Л.О.: Нажаль, і в розумінні суті Бога відсутня єдність.

М.Д.: Так! Своє дикунство, чи навіть навіженість, прикриваємо завісою словоблуддя, всілякими догмами чи забобонами. І чубимось, чубимось один з одним за ім'я Боже, забуваючи, що всі імена його є сутністю однієї Великої Вселенської Любові. Чубимось за храми, забуваючи, що Бог у кожного в душі, і що найбільший Храм Божий – це душа наша.

Л.О.: Звідки у Вас отакі загострені почуття Любові до Батьківщини, Природи, всіх людей землі, Віра в Бога?

М.Д.: Можливо, у цьому винне моє коріння: пращури, як по батьківській, так і по материнській лініях, були запорізькими козаками. Їхні прізвища – Лисенки, Ковизи, Кобирзи, Марусенки.

Л.О.: Мені розповідала Ірина Курбацька про Вашу зустріч у березні ц.р. з учнями ясинуватської школи №6. Ви присвятили їм цілий день. "Ми були такі освітлені, окрилені", - згадує вчителька. Отже, Ваше слово доходить, діє. Ви кажете: *"Слова без дій – що попіл без вогню, що грім без блискавки і без душі – «Люблю»..."*. А як давно Ви почали зустрічатися з молоддю?

М.Д.: Ось уже сім років проводжу заняття духовності в різних навчальних закладах (від шкіл до університетів) України, куди мене запрошують.

Л.О.: Ті заняття духовності, які Ви проводите, є Вашим посильним внеском у велику та святую справу духовного відродження всіх людей, воскресіння людських душ.

М.Д.: Це – моя найбільша мрія.

Дякую поетові Миколі Джмелю і разом з ним за нас всіх молюся:

"Дай, Боже, сили серце запалити і людям принести той жар вогню".

Газ. "Донеччина", № 37, 12 червня 2009

Проект «3 книгою - до дітей!»

24 червня на Донеччині стартував благодійний проект «3 книгою - до дітей!»

Попередні аналогічні заходи були одноразовими: привезли книги і роздали. Подальша доля цих бібліотечок залишалася невідомою. Чи дійшла вона до дітей? А книга живе тільки тоді, коли вона в руках дитини, коли вона в серці дитини. Тож, виникла ідея продовжити працю з дитячими установами, які отримали книги.

Новий **благодійний проект «3 книгою - до дітей!»**, який стартував 30 вересня 2008 року виконується у три етапи:

Перший – знайти дитячі заклади у різних областях України (сиротинці, інтернати, дитячі будинки сімейного типу, колонії та СІЗО для неповнолітніх), встановити з ними контакти і передати книги.

Другий – волонтери кілька тижнів відвідуватимуть дитячі установи та читатимуть з дітьми подаровані книжки. Діти визначають улюблені книги.

Третій – автори книг разом із зірками культури, спорту чи шоу-бізнесу завітають до дітей на зустріч.

Організатори проекту:

- Міжнародний благодійний Фонд «Україна 3000» (голова – **Катерина Ющенко**);
- Видавництво «Грані-Т» (директор – **Тетяна Шахнік**);
- Благодійний фонд «Товариство «Приятелі дітей» (президент – **Марина Крива**);
- Молодіжна християнська організація «Витанія» (голова – **Тарас Яценко**)

Координатор проекту – **Тарас Яценко**.

З моменту старту проекту благодійні заходи вже відбулися у 82 закладах 12 областей України: Тернопільській, Херсонській, Івано-Франківській, Львівській, Сумській, Харківській, Київській, Вінницькій, Одеській, Волинській, Житомирській, Донецькій.

Усього було передано до бібліотек дитячих закладів **понад 15200 книг та 5050 журналів**.

Партнери проекту:

Державна акціонерна компанія «Українське видавничо-поліграфічне об'єднання»; ТОВ «Промринок 7-й кілометр» (Одеська обл.);

Міжнародний благодійний фонд «Здоров'я майбутнього»;

Журнали: «Барвінок», «Ангелятко», «Ангеляткова наука»;

Національна інформаційна агенція «Укрінформ».

Інформаційні партнери:

Перший національний телеканал;

Телеканал «1+1»;

Національна радіокомпанія України;

Радіо «4 U»;

Журнали: «Український тиждень», «Книголюб»;

Газети: «День», «Україна молода»;

Інтернет-видання: «ZAXID.NET», книжковий портал «Буквоїд», веб-портал «Kolomyia.org». Транспортну підтримку надає компанія «Ін-Тайм».

Партнери проекту в Донецькому регіоні:

Благодійний фонд «Наш Дім Україна-2005»; Донецьке відділення КА «Новий Акрополь»; Донецька обласна бібліотека для дітей ім. Кірова; Будинок книги «Літера»;

Донецьке телебачення «Перший Муніципальний канал»; Макіївське телебачення «Юніон»;

Донецька радіостанція «Классное радио»;

Журнали: «Наш дім», «Апельсин», «Рекламисто»;

Тижневик «Все обо всем».

У межах першого етапу благодійного проекту **«3 книгою - до дітей!»** в Донецькій області бібліотеки тринадцяти дитячих установ отримали понад **2000** книг (більшість - київського видавництва "Грані-Т") та **750** журналів.

Також відбулась зустріч організаторів проекту з пресою. Окрім того, донецькі діти, молодь та дорослі, нарешті, мали змогу зустрітися з відомою українською письменницею нашою землячкою, нині киянкою, Ірен Роздобудьмо.

Гості не сподівалися на такі теплі та велелюдні прийоми, організовані Донецькою обласною бібліотекою для дітей ім. Кірова (заст. директора – Ольга Хохлова) та

благодійним фондом «Наш Дім Україна-2005» (президент – Володимир Шевелєв).

Створення в дитячих закладах у різних областях України дитячих бібліотек і поповнення їх фондів, ініційоване молоддю України (а саме такого віку більшість із організаторів), сприяє інтелектуальному й духовному розвитку дітей – майбутнього нашої Держави.

Голова Донецького відділу Союзу українців.

День соборності України

22 січня – знакова дата в історії України. Цього дня 85 років тому Директорія УНР проголосила Акт Злуки українських земель в єдиній державі.

Напередодні, 21 січня 1918 р., Всенародні Збори в Хусті ухвалили приєднати Закарпаття до Української Народної Республіки (УНР). Такою ж була і воля Західної Української Народної Республіки (ЗУНР). За рік до того Центральна Рада ухвалила IV-й Універсал, який стверджував самостійність УНР. І хоча Українську Державу знищило російське військо, мільйони українців зберігали у своїх серцях, як святиню, пам'ять про IV-й Універсал, який стверджував самостійність УНР. І хоча Українську Державу знищило російське військо, мільйони українців зберігали у своїх серцях, як святиню, пам'ять про 22 січня 1918 року, потайки відзначали його на підпільних сходинах. у родинних. Коли наприкінці минулого століття в Україні почалося всенародне зрушення за Незалежність, то саме до роковини історичних подій, які сталися 22 січня, приурочили українці живий ланцюг єднання, що простягнувся від Карпатських гір ген аж за золотоверхий Київ. "Україні – волю!" – сказали ми слова що йшли від серця і висловлювали одвічні прагнення "і живих, і мертвих, і ненароджених", почув Господь... У День Соборності України ще раз згадаємо їх заповіді: "В єдності

– сила народу. Боже, нам єдність подай!"

Пам'ятаючи це гасло, громадські організації Союз Українок, Товариство політв'язнів та репресованих, Братство ОУН-УПА, ОУН, Товариство ім. Олени Теліги вперше зібрались разом відзначити День Соборності України. літературна вітальня Донецької обласної наукової бібліотеки, де відбулось святкування, була прибрана рушниками Людмили Огневої. Чудові декоративні тарелі художниці Людмили Довгаленко милували очі. Експозицію літератури з фондів Канадсько-Української бібліотеки підготувала фахівець Людмила Мочалова.

Зустріч відкрила пісня Галини Луганської "Від Сходу до Заходу" у виконанні автора музики Володимира Мороза.

З історичними довідками про події 22 січня 1918 року виступили Галина Луганська, Ярослав Гомза. Читали свої вірші Галина Луганська, Людмила Довгаленко.

З пісенною програмою виступив гурт Союзу українок "Чисті струмки" – керівник – Лідія Бабенко.

"Прес-реліз" січень 2003

Урочиста конференція.

У рамках традиційного Форуму небайдужих, 01.04.12 року, в музеї «Смолоскип» відбулася науково-практична конференція «Смолоскип України», присвячена Народному Герою України Олексі Гірнику з нагоди 100-річчя від дня його народження.

Імпреза в музеї була традиційною, але цього разу організатори відійшли від сталих норм. Після короткої доповіді директора музею про життєвий шлях Олексі Гірника і його чин, слово було надано, не науковим авторитетам, а молоді (в залі вона складала майже сімдесят відсотків присутніх). Для всіх співдоповідачів це

були перші виступи на науково-практичній конференції, адже то були діти шкільного віку.

Старше покоління з великою увагою і повагою сприймало чисте дитяче слово, прояв благородних, духовних почуттів.

В урочисто прикрашеній залі було по родинному затишно: ікони, на стіні під рушником портрет В.Макуха, а на столі, застеленому рушниками, - у терновому вінку портрет О. Гірника, запалена свічка, коровай, грона калини. А поруч, на окремому столику – вишитий орнамент. Той самий, який колись прикрашав сорочку Олекси Гірника. До речі, у фондах музею є колекція орнаментів зі сорочок Достойників Українського Народу: Т.Шевченка, Є.Коновальця, П.Полуботка, В.Стуса, Д.Шумука, В.Макуха, А.Горської та ін., які, за словами Олекси Гірника, «не блудили, не схибили». Пам'ять про них народ зберіг у піснях, думках, мистецьких творах. За цими зразками Людмила Півень виконала Тарасову сорочку, а до 100-річчя О.Гірника – Олексину, яка й була презентована на Форумі. На нашу думку, така пам'ять про героїчну людину – справжня. В Україні 273 герої, а чи згадують про них в народі? Хіба що, почувши прізвища деяких призначених «героями», за висловом «великого українського поета» А. Чехова, «тільки плюнеш та перехрестишся».

Картина Еми Андіївської «Розп'яття» завершувала композицію оформлення зали. Чисті кольори картини-ікони, лінії її малюнку гармонізували простір. Та й тема жертви життям заради людей наштовхувала на думку, яку висловив о. Сергій – священник української церкви Петра Калнишевського (КП) - О. Гірник не той, хто вкоротив собі віку, а жертвник нашого народу, що віддав своє життя за добре майбутнє прийдешніх поколінь. Перед своїм чином

О.Гірник відвідав Києво-Печерську Лавру, де молився і просив у Бога прощення.

Мелодії «Подоланочки», «Реве та стогне Дніпр широкий», виконаними Світлою Муравльовою (м. Ясинувата) на сопілці та кларнеті, перенесли присутніх на берег Дніпра до могили Кобзаря, де закінчився у муках земний шлях Олекси Гірника. І тільки материнське серце змогло відчувати біль, який терпів її син:

– Олексонько, голубе, боляче, гаряче, лячно?

– Ні, мамо, хіба в незалежній не вдячні?

– Сліди де шукать, щоб омити слізьми, дороженький?

– Чернеча гора, снігом легко йти, шлях рівенький.

– Листівки писав, Кобзаря цитував, його сином назвався.

– Черкасенка ще шахтарям нагадав. Не вагався...

– Якби я змогла – прилетіла б сама, дощем пролилася.

– Ні, мамо, системи стіна – людоджерна тюрма. Чисте серце, не крайся.

Цю тиху розмову почула, скоріше відчула серцем матері, викладач Ясинуватського будівельного технікуму транспортного будівництва Ірина Курбацька.

«Хіба в незалежній не вдячні?» – запитує Олекса не тільки у матері. Відповідь дали учасники урочистої конференції: гумореску Павла Глазового "Кухлик" зіграли Даринка Грузан (м. Ясинувата) та Сашко Курбацький (с. Терни, Краснолиманського р-ну), Валерія Харленко (м. Донецьк) прочитала Шевченкове «Не називаю її раєм», Ганнуса Бердієва (м. Дружківка) – уривок з нарису Миколи Янка «Ми - діти степу», а Світлана Муравльова – свій вірш, присвячений Т. Шевченку. Зазвучало на Донеччині українське слово! Чи не за це загинув Олекса Гірник?

Запальний танок "Ча-ча-ча", віртуозно виконаний Катрусею Троценко (м. Ясинувата) змінив вигляд дитини. Перед нами постала дівчинка, що знає як не пихато, а гідно себе подати. Відомо, що Василь Стус міг поглядом не дозволити принизити себе. Як це важливо навчитися не втрачати людської гідності за будь-яких обставин. Але ж то було не останнє диво. Коли Ніді Сінгла (м.Донецьк) блискавкою пронеслася у вихорі гімнастичних вправ, зал завмер і вибухнув оплесками, дізнавшись, що Ніді в свої 10 років має 3-й дорослий розряд з художньої гімнастики.

Дослідження, проведені музеєм «Смолоскип», по вивченню причин самоспалення в різних країнах, привели до висновку, що Василь Макух перший у світі пожертвував життям заради національної ідеї. В Україні його послідовник – Олекса Гірник.

Їх подвиг прославили піснями посестри з Союзу українок Надія Ніценко та Алла Роздобудько, а «Величальну пісню» вже підхопили всі присутні.

Слава Україні! Героям слава!

*Віктор Тупілко, голова ВГОІ «Чорнобиль-Допомога»
Людмила Огнева, голова Донецького відділу СУ*

Чорнобиль забуттю не підлягає

2011 рік – рік Чорнобильської трагедії

«...І засурмив третій Ангол, — і велика зоря спала з неба, палаючи, як смолоскип. І спала вона на третину річок та на водні джерела. А ймення зорі тій Полин. І стала третина води, як полин, і багато людей повмирали з води, бо згіркла вона...» - це пророцтво Св. Івана Богослова.(Об'явлення 8:10) дехто пов'язує з Чорнобильською трагедією.

26 квітня 1986 року реактор четвертого енергоблоку викинув в атмосферу 50 тонн ядерного палива, що дорівнює заряду десяти хіросімських бомб. Якби не

ліквідатори-пожежники, цей день міг би стати для України останнім. Вони врятували не тільки Україну, вони врятували світ. Наслідки тієї катастрофи настільки глобальні, що важко сказати, де тепер в Україні не «чорнобильська зона».

Дехто вважає, що тема Чорнобильської аварії «на сьогодні втратила актуальність і годиться лише іноді для розповідей про радянське минуле» («Пам'ять на життя» - «Донецчина» № 41). Чому така пекуча тема втратила актуальність? Чому сьогодні серед чорнобильців частішають випадки суїциду? Чому Держава не може задовольнити потреб цієї категорії населення ? Чому є люди, які стали інвалідами внаслідок праці ліквідаторами аварії на ЧАЕС, не можуть до цього часу отримати посвідчення чорнобильця і користуватися пільгами?

Чому Олександр Мазуренко з Білецького (інвалід, який пересувається на милицях) вже третій місяць творить ходу через три країни навколо зони відчуження? Та для того, щоб привернути увагу суспільства і владних структур щодо необхідності невідкладних дієвих заходів для допомоги постраждалим і реабілітації земель забруднення. Збирає пропозиції по ліквідації наслідків аварії на ЧАЕС. Збирає підписи громадян під зверненням до Ради Безпеки ООН про необхідність невідкладної допомоги постраждалим від аварії країнам і потреби запобігання подібних аварій.

Тільки байдужий не бачить цих проблем. Ні, шановна авторко, Чорнобиль не є «датою, однією з багатьох, і вже давно перекритою іншими актуальними катастрофами». (До речі, як катастрофа може бути актуальною?)

Молодь, яка відвідала виставку «Пам'ять на життя» іншої думки ніж Ви. Про це свідчать їхні відгуки. Чорнобиль не підлягає забуттю.

РЕПЛІКА НЕ ДО ДРУКУ

Дякую за увагу до виставки. Тільки дивують акценти в статті. Коли Держава щось зробити не може, або не хоче, тоді починають діяти громадські організації. А це - не одна особа, це люди, об'єднані однією думкою. В. Тупілко представляє організацію, яка не випадково займається проблемами чорнобильців, ВГОІ «Чорнобиль –Допомога». Люди повинні знати, що ця організація є, що вони не самотні. Люди мають пам'ятати, що Донбас – частина України, що українцям болять доля української культури. Свідченням цього є експонати, створені ДОНЕЦЬКИМИ майстринями. І сприяла тому культурно-просвітницька організація Союз Українок. Керівникам організацій важливіше, щоб прозвучали саме їх назви, а не прізвища голів. Об'єднані люди – це сила.

Початок статті вражає байдужістю та самовпевненістю автора. Саме там визначено місце чорнобильської теми. Все наступне - мертвий додаток.

Передайте, будь ласка, Ользі Плакській, що я "прекрасні орнаменти" не створювала. Їх створив НАРОД, а я тільки змальовувала, використовуючи матеріали експедицій в Чорнобильську зону. Саме це робить виставку «Пам'ять на життя» подією і сприяє збереженню зв'язку поколінь. Тому й має таку назву.

05.07.2011

З повагою Людмила Огнева – Голова Донецького відділу Союзу українок.

КРОКИ ДО ІСТИНИ

Про Людмилу Огнєву.....	3
Невтомний пошук істини (Кроки до істини -1)	7
Кроки до істини - 2.....	9

ПОДАРУНКИ ПРЕДКІВ 11

МИСТЕЦТВО, УСПАДКОВАНЕ ВІД ПРЕДКІВ.....	11
Візуальна ознака національної ідентичності та самосвідомості.....	11
Вплив національного одягу на здоров'я людини.	16
За українську Україну.....	17
Традиції та життєдайність етносу	21
Вузір-козир – книга буття українців.....	24
Орнамент – оздоба чи магія?	28
«Правильна» вишиванка.....	32
«Полуботчишина» сорочка	43
Чоловічі обереги	48
Рушник, благословенний Богом.	50
Музей просто неба у центрі Донецьку.....	54
Десять Заповідей Віри Роїк	61
ДУХОВНА СПАДЩИНА	62
Віра – дар Божий.....	62
Спілкування людини з Природою	64
Вплив ушлявлення на людину та Природу.....	69
Вплив руху на здоров'я людини і Природи	73
Платон мені друг, але істина дорожче.....	78
На сторожі коло їх поставлю Слово.....	79
Будьмо прискіпливими у доборі фактів!	80
УКРАЇНСЬКА МАТИ	83
День Матері у світі і на Донбасі	83
День матері	84
Свято Матері	85
Культ Матері.....	89
Культ Матері.....	91
Звичай цілувати руку жінці	96
УКРАЇНСЬКИЙ КАЛЕНДАР	97
Мисливський календар у казці «Рукавичка».....	97
Календар передріздвяних містерій К. Сосенка.	106
НОТАТКИ.....	115

Про «Полуботчишину» сорочку в пресі	115
Про вишиті сорочки в пресі.	118
ВИСТАВКИ	135
Третій місяць року – Шевченківський	135
Кроки до істини	136
Перша персональна	137
Експозиція праць Дмитра Блажейовського у Донецьку	139
“Все життя у шитті, і життя як шиття”	140
Майстер іконопису	143
Чи потрібна картинна міні-галерея в загальноосвітній школі? ...	145
Не замулилося мистецьке джерело Донеччини!	148
Про історію нескорених	149
З Україною в серці	151
З роси та води, Майстрине!	153
КОНКУРСИ	156
Одинадцять дитячих заповідей	156
За відмінну педагогічну працю	159
Нагорода за відмінну педагогічну працю	164
Квіти – діти мої	166
КЛУБИ НАРОДНОЇ ТВОРЧОСТІ	168
Клуб “Повір у себе”	168
Реабілітаційний центр "Майстриня"	170
Просіть – і буде вам дано	171
"Майстриня"	172
МІЙ ШЕВЧЕНКО	174
Шевченків буквар	174
Тарас Шевченко – академік гравюри	179
Селянський одяг Т. Шевченка – свідомий атрибут українства	192
Лесин рушник	194
Живильне джерело творчості Ірини Сенік	199
Не спи, моя рідна земля!	210
Ми маємо дві книги – Біблію і Кобзар	217
Донбас вшановує Тараса	220
Отак українки вклоняються Тарасові!	222

ІКОНИ, ОСЯЯНІ ІМЕНЕМ Т. ШЕВЧЕНКА.....	224
ІКОНИ «СВЯТОГО ТАРАСІЯ».....	224
Замість ікони Св. Тарасія портрет Тараса Шевченка.....	225
Ікона «Преподобного Михайла та Святого Тарасія» Григорія Честаховського.....	226
Ікона з Яготина «Святий великомученик Тарасій».....	226
Ікона «Святого Тарасія» Івана Єремеевського.....	227
Гравюра «Святий Тарасій» Миколи Стратілата.....	229
Т. ШЕВЧЕНКО НА ІКОНАХ СЕРЕД ПРЕДСТОЯЧИХ.....	234
Фрески «Покрови Пресвятої Богородиці» Ю.Буцманюка.....	234
Фрески «Покрови Пресвятої Богородиці» Д.Горняткевича.....	234
Ікона «Покрова Цариці України» Василя Стефарука.....	243
Картина «Судний день» Данили Нарбути.....	249
Картина «Покрова Богородиці» Данили Нарбути.....	250
ВОЛИНСЬКІ ІКОНИ Т.ШЕВЧЕНКА.....	250
«Образ Божої Матері за Престолом» з села Секунь.....	250
«Образ Святого Миколая» з села Вербки.....	254
«Образ Божої Матері» з села Туричани.....	255
АКТУАЛЬНІ ВИСЛОВИ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА.....	256
ВІДЧУТТЯ ПОЕТОМ ВЗАЄМОДІЇ З КОСМОСОМ.....	256
Бо так сказав Петрові Бог.....	256
Знає, од Бога.....	256
І праведно Господь великий.....	256
Над Києвом мітла простяглася.....	256
Се Бог судить, визволяє.....	257
Тобі одному помоляться.....	257
Чи буде правда?.....	257
ПРИСПЛЯТЬ ЛУКАВІ.....	258
Ваше слово брехнею підбите.....	258
Доборолась Україна.....	258
Заснула Вкраїна.....	258
Згинеш, Україно.....	258
На чужину.....	258
Нема на світі України.....	258
Понад Дніпром плаче.....	259
Стережіться.....	259
Судом неправим помагать.....	259
Та неоднаково мені.....	259
ОЖИВЕ ДОБРА СЛАВА.....	259
Без сокири, аж зареве та загуде.....	259

Борітеся – поборете!	259
Буде правда на землі	260
Діла злих загинуть	260
Вас найде правда	260
Врага не буде	260
Встане Україна!	260
БЕЗСОКИРНЕ ОЖИВАННЯ.....	261
Мов переродився...	261
Настане суд	261
Нічим отверзуться уста	262
Новий і праведний закон	262
Оживе добра слава	262
МАЙДАН 2013-2014 РОКІВ.....	262
Повіє огонь новий.....	262
По-своєму глаголять.....	262
Розвернулась Висока могила	262
ІЗ ДОМОВИНИ ВОЗЗОВУ	263
Воскресну нині!.....	263
Із домовини возову	263
На світ вас виведу	263
Не знаю Бога	263
ВЕЛИКИЙ ТЕРОР 1937-1938 РОКІВ.....	264
Великий терор 1937-1938 років.	264
Пам'яті Соловецького етапу	268
Лесь Курбас.....	272
СИМВОЛИ УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІЇ.....	276
ЄВГЕН КОНОВАЛЕЦЬ.....	276
Євген Коновалець.....	276
Символ української нації.....	279
Є.Коновалець – у піснях УПА	283
НЕЗНАНІ ВОЯКИ	287
“Як ми можемо жити, сміятись і дихати?”	287
ВОЇНИ АРМІЇ БЕЗСМЕРТНИХ.....	291
Українська повстанська армія – славна армія героїв	291
"Орлик" – воїн Армії Безсмертних	297
БЕЗСМЕРТНИЙ ДУХ УКРАЇНСЬКИХ ГЕРОЇНЬ	299
Українська страждальна мати	299

Безсмертний дух українських героїнь.....	302
Колядування за ґратами.....	304
Вона не хотіла служити двом Богам.....	308
Голгофа Стефанії Савуляк-Мифанюк.....	311
З УКРАЇННОЮ В СЕРЦІ.....	317
ВАСИЛЬ ГАЙВОРОНСЬКИЙ.....	317
Літературні читання за творами В.Гайворонського.....	317
Ми так довго цього чекали... ..	319
В. ЧОРНОВІЛ. ЗЕКІВСЬКИЙ ГЕНЕРАЛ.....	322
День пам'яті.....	322
Чого хотів Чорновіл?.....	323
Він ніс ідею, нею жив.....	324
Зеківський генерал.....	327
Перший з'їзд Руху – подія унікальна.....	332
ВАСИЛЬ СТУС. ОРАЧ.....	335
“Та й знакомиті дати мені поставив хтось!”.....	336
“Великий поет був великою Людиною”.....	337
“Вони вмирають – як зерно, щоб дати життя новому колосцю”.....	338
Брати по Духу.....	341
Недоля вже нитку сурову снує.....	344
Де ми були?.....	350
А. ГОРСЬКА. ДУША УКРАЇНСЬКОГО ШІСТДЕСЯТНИЦТВА.....	353
Смерть її не забрала. Смерть її підняла мов смолоскип.....	353
Алла Горська.....	362
Життєпис мовою листів. Алла Горська.....	364
Акція пам'яті у Провідну неділю.....	366
Музей просто неба.....	367
"Дерево життя" знайшли.....	369
Звернення української інтелігенції.....	372
Алла Горська: "Дай, Боже, нам розуму!".....	375
НАДІЯ СВІТЛИЧНА.....	379
Легендарний Лебідь.....	379
Та, що світила всім.....	382
ОЛЕКСА ТИХИЙ.....	386
Де герой вчителював.....	386
«Не можу більше мовчати».....	387
Нова ініціатива Товариства ім. Олекси Тихого.....	387
Олексини читання.....	390
"Словник мовних покручів" О.Тихого.....	391
Йдемо, Олексю, ми! Йдемо!.....	395

"Щоб жило людство, мій народ, мій рід" – О.Тихий	397
ПЕТРО ГРИГОРЕНКО	400
Пам'яті Петра Григоренка	400
НІХТО НЕ СТВОРИТЬ НАМ ДЕРЖАВУ	405
<i>Тетяна Домашенко. "Молитва за Україну"</i>	405
України, якої прагнемо ще нема	407
"Нелегко, люди, запевняю, носити прізвище моє"	410
Перша Українська гімназія у Краматорську	414
Ніхто не створить нам держави.....	420
Чорні хлопці	424
Будівничий Української козацької держави	429
СОЮЗ УКРАЇНОК У ЖІНОЧОМУ РУСІ	435
Столиця гірників Прибужжя – Червоноград.....	435
На Великдень до Галичини.....	437
Спільні акції донецького відділу Союзу українок та НРУ.	438
Лист до Союзу Українок Америки	440
Союз Українок у жіночому русі.....	442
У нове тисячоліття – без воєн та лиха	444
Україна відбудеться!	445
Союз Українок у боротьбі за правду про Великий Голод.....	446
Союзянки підбили підсумки праці за три останні роки.	455
Рогатин – Богу побратим.....	457
Міжнародна конференція "Буття українців"	460
Конференція Союзу українок.....	461
Дует "Бандурна розмова"	466
Зустріч з поетом.....	467
Проект «З книгою - до дітей!».....	470
День соборності України	473
Урочиста конференція.....	474
Чорнобиль забуттю не підлягає	477

Публіцистичне видання

ОГНЕВА Людмила

КРОКИ ДО ІСТИНИ

Друге доповнене видання

Видання здійснено власним коштом автора

Комп'ютерний набір:

Оригінал-макет:

Людмила Огнева

Підписано до друку 28.05.2021 р.

Формат 60х64/16.Папір офсетний.

Ум. Друк. Арк. 28,25.

Наклад 50 пр.

ТОВ «Альянт»

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи

До державного реєстру видавців, виготівників

І розповсюджувачів видавничої продукції

ДК № 6749 від 08.05.2019 р.

08130, Київська обл., Києво-Святошинський р-н,

С. Петропавлівська Борщагівка,

Вул. Соборна, 10-Г, прим. 201

Email: hahhedruk201@gmail.com

Ми вважаємо, що зараз дуже важливо показувати доробок тих людей, які скла-дали і продовжують складати культур-ний простір Донеччини – особливо його український сегмент.

У цьому сенсі доробок пані Людмили Ог-нєвої є по-перше, об'ємним; по-друге, яск-равим; по-третє, показовим. Її вишит-тя, видання, журналістська праця – справді важлива і вагома частка культу-рного простору Донеччини. Насамперед, це велика просвітницька робота.

**Катерина Міщенко, ст. наук. співробітник
НЦНК «Музей Івана Гончара»**